

ספר

ערוך השלם

הלא הוא ספר הערוך אשר בו נקבצו כעמיר גורנה כל המלות החמורות בתלמוד ומדרשים ונסדרו עפ"י א"ב למען ירוץ הקורא בו

מאת

רבינו נתן בן רבינו יהיא אל ז"ל

ראש מתיבתא דרומי

ועליו ספר

מוסף הערוך

להרב החכם הנקי בחכמת הטבע והרפואה והבלשן הגדול רבי

בנימין מוספיא ז"ל.

מיוסד על דפוס ראשון של הערוך (כערך הרל"ז) ודפוס וויניציאה (הרצ"א) עם הוספות, הנהרות, הערות ותקונים על פי שבעה כתבי יד מהערוך עתיקי יומין ועם מעלות אחרות רבות כאשר תהוינה עיני הקוראים.

אונתיו וחקרתיו

אנכי הצעיר

חנוך יהודה באא"מ הר"ר ישראל קאָהויש

רב ואב"ד בק"ק גראָסוואַרדיין ולפנים בק"ק פֿינפֿקירכען והגליל יצ"ו.

חלק רביעי

חוברת שלישית

בעזר האקאדעמיע של החכמות אשר להקיסר בוויען.

וויען תרמ"ג.

בדפוס של געארט ברעג

(המנהל פ. סמאלענסקין.)

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 648/IV₃

הן הגשרפין (סנהד' פ"ג רע"א) ואלו שהן במיתה⁽¹⁾ האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וכו' ומפורש שם (בסוף העמוד)⁽²⁾ אמר שמואל משום ר' אליעזר בן יעקב⁽³⁾ מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנא' (ויקרא כ"ב ט) ומתו בו כי יחללוהו פרט (לו) [צ"ל לזו] שמחוללת ועומדת⁽⁴⁾. בסוף נדרים (צ"י) האומרת טמאה אני לך פי' כגון אשת כהן שאומרת נאנסתי ולך אני אסורה ולכל ישראל מותרת תן לי כתובת⁽⁵⁾. בפ' י"ג בזבחים (ק"ו) טמא⁽⁶⁾ שאכל בין קדש טמא בין קדש טהור חייב ר' יוסי הגלילי אומר טמא שאכל טהור חייב וטמא שאכל טמא פטור וכו'. בכורות בפרק כל פסולי בגמ' בי"ש (בכורות ל"ג) כ"ה אומרים בכור מאכילין אותו לנדות מ"ט דאמר קרא (דברים י"ב ט"ו) הטמא והטהור יאכלנו. *אח"כ רבינו הביא תורף הסוגיא ע"ש לישנא דגמ'. גזרת טמא בל"ם טמא או מל"ע זמא, אטמי סאנסק' tam כצענד temanh הושך וכיעור או נדרף עם טמע וכן בל"ם ובל"ע טח מאותו ענין עיי' אוצ"מ לפירוש זה השרש. והשם טמא והתואר טמא והרב' בש"ס לרונגא עיי' הפעל באלה המקומות: ברכות ס"ג: שבת פ"ב, ק"ד. עירובין מ"ו: פסחים פ"ח: יומ' ל"ט. ידים ג', ה' תוספת' ידים פ"ב, מגילה ז'. כלים מ"ו, ו' תוספת' כלים ב"ט פ"ה (מממא את הידים ועיי' המפרשים) יבמו' ס"א, סו"ט כ'. סנהד' פ"א, עדיות ח', ז' נדה ע': טהרו' ו', ב', מכשירי' ו', ב', שמחו' פ"ד, ובירו' לפעמים א' מובלעת עיי' ירו' דמאי פ"ה דכ"ד ע"ד טימו, ירו' יומ' פ"א דל"ח ע"ד טימתו, ירו' הניג' פ"ג דע"ח ע"ד טימהו, פעל טמי עיי' פסחי' ס"ו: טמוי מטמי, שם ע"ט, טמא ליה, חול"ג רע"א לטמיה, וטמיתה, אתפעל איטמא, איטמי חול"ג ב': ג' רע"א; התפעל עוקצין פ"א מ"ג והלאה: איטמא, מיטמאים, תו"כ הובא כריש הערך טומאת המיטמא, פסחי' י"ד, מיטמא, יומ' ל"ח: בא ליטמא פותחין לו (כ"ה בכ"י ש"ס ועיי' תוס' שבת ק"ד ד"ה אית דגרסי ועיי' ברוסביא), והתואר טמא, נקבה טמא עיי' שבת ל"ג: יומ' ג'ו': סוכ' כ"ה, קידוש' מ'. סו"ט מ': י"ב: ושם ע': מ"ק ח', בכורו' ה': כלי' י"ב, ב' ב"ק צ"ב: ב"מ ס"א: פ"ו, סנהד' ג"ט:

חולין קכ"ג, נדה מ', ל"א: מעילה י"ז, והשם טומאה ברכות מ"ו, כ"ב, כ"ח: שבת י"ז, ל"ג: עירובי' י"ג: יומ' י"ח: סוכ' כ"ו: מ"ק ח', כתובי' מ"ו, סנהד' פ"א: צ"ד: זבחים ק"ג, חול"ג ל"ו: נדה ל"ד, ס"א, אב הטומאה, ו' ולד הטומאה פסחי' פ"א מ"ו, ידים פ"ג, מ"א; טומאת ידים פסחי' י"ט, טומאת התהום שם פ': רוח הטומאה הניגה ג' סע"ב, נדה י"ז, סנהד' ס"ה: שם טומאה סנהד' צ"א סע"א, טומאת מקדש, טומאת הקדש, טומאת הגוף, טומאת הבשר, טומאת ע"ז עיי' ירו' שבעי' פ"א דל"ג, טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת אהלות פ"ב, מ"ה טומאת המת דחוייה היא בצבור יומ' ו': ע"ש, מוסף לו טומאה על טומאתו פסחי' י"ד, —

* טמוביריא (שם מקום) ע"ז ל"ט, אביי איקלע לטמוביריא כה"ג בכ"י ש"ס ובכה"ג ובכו"ג רב אשי איקלע לטמדוריא ונ"ל שג"י כ"י עיקר והוא שם מקום מפואר Tamera בהדיאביני עיי' מאננערט ח"ה של"ב והלאה ועוד עיי' גיאנר' לנייבויער שצ"ב.

* טמא שם שד כבר פי' בע' אסטמיתיה ח"א, קע"א: וע' בר טינה (ח"ב קע"ו).

* טמדוריא עיי' טמוביריא וע' ארב כה"א רס"ז וש"ג השנויים ועיי' תמדור וע' תרמוד.

* טימי (שם אליל יוני הנקרא Themis) ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ד ר' חיה בר בא הוה ליה קווקין והוות טימי דרומי ציירה כגווה פי' צורת אליל הנזכר ויען שאליל נקבה זה הידוע אצל היונים בשם אליל הצדק והמשפט היה נעבד בין לכן מתארו ע"י טימי דרומי ודוגמתו עיי' גפא (ח"ב, של"ז).

* טימי (שם פרטי) קהל"ו פ' ראה חיים: ר' יהושע בריה דר' טימי.

* טימי עיי' הבא אח"ו ופי' עצמות. טמא (מלש' שומרני טמי פי' עצם וא"כ טמא = עצמות Gebeine עיי' טם א') בהחורש פי"ז באהילות (מ"ה) החורש מלא טמא, (פסק') (צ"ל פסיקתא) דרברי ירמיהו (פסיקת' דר"ב קי"ב סע"א)

(1) בנו"ג ואלו שבמיתה ובכ"י ש"ס ואלו הן שבמיתה. (2) בדפ"ד אי' ואתה בתוספת תרומי פי' סאה מפורשין שם, ונראה שהגהת איהו כותב היא להורות שבתוס' תרומי פ"ו מדובר קרוב לענין זה. (3) וכ"ה בכ"י ש"ס ובכ"י ק' אמר שמואל משום ר' אליעזר, בולק' אמור רמו תרל"ח משם ר' אליעזר ובהלוי קי"ג: משום ר' אליעזר ובדפ' שונצי' אלעזר. (4) כ"ה בכ"י ויו' ל"ד וה"ב ובכולם צ"ל לזו וכ"ה לנכון בכ"י ביר. (5) כ"ה בכ"י ויו', ל"ד וביר' ובדפ"ע נתקצר ע"י וכו' ופי' זה אליבא דמסקנא כנדרוי' שם ועיי' פירש"י לזכות קי"ב, ד"ה האומרת טמאה אני. (6) וכ"ה בחול"ג ק"א, אבל בזבחי' הטמא. (7) כ"ה בדפ"ד ובשרפיע בפיסקא.

שמלה בודדת היא לכן השכיל איזה מגיה לבארה ע"י: מצבירת העצמות ואח"כ הובא מגליון לפנים הפירוש עם המפורש וגם בעל הגליון גזר אומר מלטימא שהוא הרכבת מלא טמיא ובפרט שכן כתוב בתוספת' אהלות. — וכנה טמיא או טימא כהוראת עצמות בכ"ר ר"פ ע"ח אנדריינוס שחיק טמיא ועל זה כיון רה"ג ורבינו בע' מלטימא א' ורש"י למקומו הנ"ל וכ"ה בויק"ר פכ"ה אנדריינוס שחיק טמיא והוא במליצה קללה למתים רשעים על דרך פזר עצמות הונך עיי"ע טס א', ועיי"ע דבר ג' ציון מויק"ר ס"פ ל"ב ותמורתו א' בקהל"ר פ' גם מגבו' ובאיכ"ר פ' חסדי אנדריינוס שחיק עצמות ועיי"ע עוד בירו' מגיל' ס"פ ג' דע"ד רע"ג ב"ר רפמ"ט אסת"ר פ' אשר הגלה, מדר' שמואל פ' א' והובא במסכ' סופרי' פי"ד הל"ז שחיק שמוי ובמ"ב ל"ב פמ"ט גרס שמיא וצ"ל טמיה, ירו' סנהד' פ"ז דכ"ה. שחיק טימייא דפלן וכו' וכן ביו"ד אחר טי"ת בתנחומ' ר"פ מקץ: לתרמטים (רניאל ב', ב') חסר כתיב אלו ישואלין במימי מתים ועל זה הציון כיון רש"י לבראש' הנ"ל — ומזה הענין בי טמיא דברכו' ו': עיי"ע טס א' והפשב"ע שם] —

* טמִיא (שם מקום) ב"ב קנ"ג. שדריה . . לשום טמִיא.

* טומיות צ"ל טורמיות עיי' ערכו.

טמִיוֹן (בל"י אוצר Schatz, Vorraths-
kammer) כס"ג דפ' הישן (סוכ' כ"ט רע"ב)
בשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדין⁽⁵⁾ לטימיון⁽⁶⁾.
ובכ"ר פ' ב' (ר"פ) זה ניוון מטמיון ואני בניעתי⁽⁷⁾
ובפ' ויהי בימי אמרפל (ב"ר פמ"ב) ובויק"ר בריש
ויהי ביום השמיני (פי"א) שלח המלך⁽⁸⁾ גבאי טמיון⁽⁹⁾
לנכותה, ובפ' נ"ב (ב"ר רנ"א) ובילמדנו לב' מדינות
שמרדו במלך אמר המלך תשרף אחת משלה ואחת
תשרף מטמיון ד' ל' ה' ונהפכו נחליה לזפת ועפרה
לגפרית (ישעיה ל"ד ט')⁽¹⁰⁾ ובפרק ס"ב (ס"א) ולבני
הפלגשים: לא הגיעו למאה שנה עד שנמצאת
ארץ מצרים לטימיון⁽¹¹⁾. ובילמדנו וכי ימוך אחיך
(כתנה) ליתא וא"י בולקי משלי רמו תהקיב בשם ולמדנו)
ורשע לא יבין דרכו (משלי כ"ט ז') זה עשו הרשע
שהיה מכנים ממנו של אדם לטימיון והורגו⁽¹²⁾.

חמון⁽¹⁾ מה עכיד ליה⁽²⁾ פלוני שחיק טמִיא. פי' גאון שחיק עצמות. * [אחי"ה כה"ג לנכון בכ"י ה"ב ופאריז ובכ"ר פ"ז חסרה מלת פי' ובשדפ"ע חסרה מלת גאון וכונתו על רה"ג ואלה דבריו בפ"י סד"ט לאהלו' הנ"ל צד כ"ה: מלטימא פי' כנון פיסא בית מלא עצמות פי' (טמיה) [טמיא] עצמות כדאמרינן אנדריינוס שחיק טמיא והוא שחיק עצמות ע"כ. והנה בהשקפה ראשונה רציתי לבאר כנון פיסא מל"ע כנאן פיש' בית מות Todtenhaus ועל זה הביא הפ"י בית מלא עצמות שוב ראיתי כי בע' מלטימא א' כתב רבינו בזה"ל בפ' (יו) [י"ז] באהילות פירוש פר פיסא של עצמות וכו' אבל הדבר צריך עוד למוד כי אי אפשר לבארו ע"י פרפס שהביאו רבינו בע' פרפס שהוא כדעת ר"ב מל"י *παροψις* קערה ואין הענין סובלתו באהילות על כל פנים מוכח כי רבינו לדעת רה"ג כיון וכן הביא את פירוש רה"ג רש"י לברכות נ"ט רע"א ד"ה אובא טמִיא⁽³⁾ ולשבת קנ"ב: ד"ה אובא טמִיא ובכ"י רש"י לשבת (ד"ס שם קפ"ז) הוסיף עוד: והרכה יש בכ"ר שחיק עצמות שחיק טמִיא ע"כ ועיי"ע עוד ע' אגר א' (ח"א ב"ז) ועיי"ע עוד מ"ש בהערה ח' לע' אובא טמִיא (ח"א ג') ועיי"ע עוד רש"י לבראשית מ"א ח' ⁽⁴⁾ שפ' הרמתי הנחרים במימי מתים ישואלין בעצמות טימי הן עצמות בלא"ר ובמשנה בית שהוא מלא טמִיא מלא עצמות (ועיי' מיוחס לרש"י לרניאל א"י ב'). וכן הבין הרמב"ם לאהלות וז"ל מלטימא מורכב מלא טמִיא והכונה הפירה מלאה עצמות וכו' ע"ש. והר"ש הביא שם תוספת' החורש מלטימי הרי זה עושה בית הפרס. ובנו"ג בתוספת' אהלות רפ"ז בשתי תיבות מלא הטמִיא ובסוף הרי"ף א' בתוספ' מלא הטמִיא ובכ"י אירפ' מלא טמִיא וכולם צ"ל כג"י רבינו עפ"י פי' רה"ג מלטימא ולפע"ד עיקר הגי' מלטימא כג"י המשניות והוא מל"י *λατόμιον, λατομῆον, λατομία* קבר חצוב בצור *ein in Fels gehauenes Grab* ויפה העיר הח' לעווי כי מ' היא שמושית וראיה לדבר בהמשנה מצבירת העצמות משדה שאבד הקבר. אבל המפרשים חשבוהו למ' שרשית ועוד נ"ל כי מתחילה היה כתוב רק החורש מלטימא (ויותר טוב מלטימא כמלה יוגית) משדה שאבד הקבר בתוכה וכו' ועין

(1) בנו"ג חמוי אבל שם תיכף אי' חמוון וכן הית' ג"י רבינו גם בפעם ראשונה. (2) בנו"ג ל"ג. (3) ושם מסכת כלים צ"ל אהלות. (4) עווי בסוף הערך. (5) וכ"ה בעיי' ובמסכ' ד"א פ"ב וכ"ה בכ"י מ"י ובכ"י ב' ובכ"י ילקי אצל ד"ס לסוכ' צד מ"ז: ובדר"ק שרש סנה וכו"ג יוצאין. (6) בכ"י ובנו"ג לטמיון וזה יותר טוב. (7) בנו"ג ואני אם אינו יגע אינו אוכל. (8) כ"ה בויק"ר ובקהל"ר פ' לך אכול ובכ"ר אי' השר. (9) כ"ה בויק"ר ובולקי ריש אסת' ובשני מקומות דב"ר וקהל"ר אי' טימיון. וברות רבה פי' ושם האיש: בפ"ס שלח טימיון לגבותה וצ"ל שלח גבאי טימיון לגבותה. (10) בכ"י ויז וליד אי' רק ר"ת ונהפכו נח' לז' וע' לז' ובכ"ר נתקצר ע"י וכו' מן אמר המלך בב"ר ובולקי וירא סוף רמ"ז פ"ד אי' כך להלן. (11) בנו"ג לטימיון. (12) בולקי שם לטימיון ועיי' סיום המאמר.

ומקורו הוא בפסיקת' דר"כ צד צ"ז סע"א וגם שם התחיל מטמן לפניו וכו' אבל בתנחומי' ראה רס"י "א יותר טוב התחיל מטמן מלפניו א"ל מה לך מטמן מלפני וכו' וכ"ה לנכון בילק' תהלי' סרמ"ז תשכ"ח בשם הפסיקתא והטמן עצמו (לפניו) [מלפניו] א"ל מה את מטמן עצמך (לפני) [מלפני] וכו' ויק"ר ספ"ז הסמינו ממנום וכו' — המטמן כחול עי"ע מן א' ומ"ש. — ובירו' דמאי ספ"ב דכ"ג. ממן . . מטמן ט"ס — ושם מופשט ירו' שבת ספ"ד ד"ז. מכירה למטינה אסור מטמינה לכירה אסור מטמינה למטינה צריכה. ועוד עי"ע הממנה וע' מטמון, מטמונת] —

טמם (= טומום מל"י τóμος וכן בל"ר tomus ונעתק לל"ם טומסא Theil, Pack von Schriftstücken חלק וקבוצת קונטרסים) בר"ג דכל כתבי הקדש (שבת קמ"ו) נמל טומום של ברכות. ובפסיקת' דזכור (צד כ"ז) נמל טימוסיהן של שבטים שהיה שמים חקוק עליהן⁴ ובריש ויק"ר פ' והוא ישקיט (פ"ה) אע"פ שנתן אחר יותר טמך לך כתבנו בריש טומום⁵. פ"י קלף שעושים מן קליפה של עץ ובלעז נקרא טומו⁶. — (א"ב פ"י בל"י ורומי ספר כלה או קצתו). * [אח"י"ה וערך מילין כ"י אשר ת"י מקובץ כ"י האלבערשטאם כתב וז"ל: והאמת כי המלה שרשה מל"י ועיקר הנחתה לפי הוראתה העצמית הוא ענין כריתה וחלק ומן ההוראה הזאת העצמית הושאלה זאת המלה להורות על הקלעים על שם שכורתין אותן מעורות הכהמה וכן קבוצת ספרים או מכתבים בסיום חלק מחבור המשניות שלם אשר חבר רבינו הקדוש זצ"ל וכו'. קצתו דבריו כי האריך ללא צורך בכל זאת לא העיר כי הוראת המלה לא רק חלק ואגודה כי אם גם פירושה תוכן ענינים ורשימה Liste, Register ומזה הענין האחרון הוא מאמר מפסיקת' הנ"ל וכן ציון מויק"ר לגי' רבינו וציון מירו' הוריו' הנ"ל וכנ"ה כב"ר ר"פ כ"ה אינו נכתב בתוך טימוסן של צדיקים אלא בתוך טימוסן של רשעים, ובירו' סנהדרין פ"י דכ"ח רע"א אף שמתיהם פרחו מתוך טמטותיהן, ויותר טוב טומטותיהן, ועוד א"י בהוראה ראשונה בירוש' ב"ק רפ"ח ד"ו. הכהו על ראשו . . בטומוס שבידה בתוספ' ב"ק ספ"ט לפי גי' כ"י אירפורט היכה . .

ובויק"ר ואשה כי יזוב זוב דמה (פ"ט) שהיה הורג בעליהן ומכנים טמונו למיטיון¹). ובפרשת קחו מוסרי ואל כסף (ויק"ר פ"ל) שלח המלך גבאי טמיון לגבותה² פ"י גבאי ממונה על אוצר של מלך. — (א"ב פ"י בל"י אוצר הן של מלכים הן של מוזן). * [אח"י"ה והדין עם ר"ב אבל בכ"ז אצל רז"ל ענין המלה אוצר המלך או המדינה Staatschatz עיין מלבד המקומות הנ"ל בירו' נדרים ספ"ט דמ"א ע"ג נפקת (קלווסים) [קלווסים]³ מן מלכותא דייעול הוא ומדליה למיטיון. שמ"ר פל"א יש אדם שהוא עשיר וכו' וכל המטון שלו נכנס למטיון, ובילק' משלי רמז תתקס"א הגי' המלכות מתגרה בו ונוטלת ממנו. ילקוט ראה ריש רמז תתצ"ה בשם אלה הדברי' זוטא משל לגנבים שחפרו ביתו של מלך וכו' א"ל הכל של טמיון הם. וגי' בלא יו"ד אחר טי"ת העיקר כדרך ל"י הנ"ל ורד"ק במקום הנ"ל טעה לגזור משרש טמה — ומן טמיון נאצל טמיקא ע"ש] —

* טמם (פ"י סתם verstopfen ונרדף עם טום) עי"י דוגמאות כע' טם א' ויש להוסיף גיטין ס"ח. מטינהו. ב"ק ג'. טאים ליה. אתפעל מגיל' כ"ז סע"ב עד דאיטום בשיראי.

טמן (מל"ט ענינו הסתרה וצפינה verbergen) בר"ג דפ' איזהו נשך (כ"ט ס"א:) ובס"ג דפ' המוכר את הספינה (בבא בתרא פ"ט:) במשקל שלא יטמן משקלותיו במלח, תנא (תוספתא ב"ב פ"ה) מפני שהן חסרין כלומר כח המלח יונק ומכחיש כח השקל ומוכר לאחרים. * [אח"י"ה וכנ"ה בהפעיל ויק"ר פ"ז הטמינו ממונן, דברים רבה פ"ד והטמן עצמו מפניהם, ובהפעל כמגיל' י"ז. היה יעקב בבית עבר מוטמן, ובסדר עולם רבה פ"ב מוטמן בארץ ישראל ובילק' כ"י עקב חסר' מלת ישראל עי"י ד"ס למגיל' צד מ"ז. ושם גי' כ"י ש"ם נטמן, ובקל כלאים פ"א מ"ט הטמן לפת וכו': שבת פ"ב מ"ז טומנין את החטין ושם פ"ד מ"א והלאה כמה טומנין וכמה אין טומנין, ב"ק ה': ס"א: ועי"י ס': נזקי טמן באש. תרג' אסתר ה', י"ד נטמן יתיה, תרג' כ"י לאיוב י"ד. י"ג תטמנני, בפיעל ילקוט ראה ריש רמז תתצ"ב משל לאגרונימוס שיצא לשער את המדות וראה אותו אחד והיה מטמן מלפניו א"ל מה לך מטמן עשה מדותיך כיושר ואל תתירא.

¹ בנו"ג למטיון. ² בנו"ג והלך המלך לגבותה. ³ מל"י τóμος געריכטליכע פארלאדונג או ἀλέουσις בעפעאל. ⁴ כ"ה לנכון בכ"י ויז וכ"ה בעי ארך (ח"א, רפ"ז) ויותר נכון טימוסיהן כגי' התנחומי' כי תצא אכל גם בילק' סוף תצא אי' טימוסוס של שבטים ובפסיקת' רבתי פ"יב תמורתו סיפור ויהום שנותם, אבל כל המאמר הוגה שם שלא כענין עי"י מ"ש ר"ש כאבער בפסיקת' דר"כ שם אות ק"יב. ⁵ בנו"ג אע"פ שנתנו אחרים יותר מטן לך כתבנו בראש ע"כ אבל בירו' הוריות פיג דמ"ה. אי' כגי' רבינו אותך כתבנו (ראש) [צ"ל בראש] טומוס. ⁶ tomo.

* טימוק ירו' דמאי רפ"ב דכ"ב סע"ב טימוק הוא ט"ם וצ"ל סימוק וכה"ג בר"ש ריש פ"ב דרמאי.

* טמיקא (נתקצר מן טמיטיקא מל"י ταμειτική (zum Haushalt, kön. Schatz gehörig) בר"ש אסת"ר אתם טמיקא אתם הלוקח לו עבד מן הטמיקא שוב אינו מתחייב בנפשו וכו' על דפשט ידיה בטמיקא כן הוה ליה כלומר שיותן בית המן לאסתר מפני שפשט ידו באוצר המלך וישראל אוצרו של הקב"ה הוא ופי' מ"כ לא נהירא. והמ"ת נשמטה באמצע ודוגמתו עיי' בע' הבא.

טמיקון (נתקצר מן טמיטיקון מל"י eh- τιμητικόν (rend, ehrenvoll) (בפיסקא) (7) [בפיסקא] (8) ויהי ביום כלות (פסיקא דר"ב ז') שש עגלות צב (במדבר ז', ב', ג') כנגד ו' (9) רקיעים ולא ז' הן (10) א"ר אב"ן (11) הן דמלכא שרי טמיקון. פי' מכובד. פי"א כסא של מלך. * [אח"ה] ופי' ראשון עיקר והוא מל"י הג"ל ובאסת"ר הג"ל בט"ם עיי"ע טימויא (טיומא) ובפסיקי' ובילק' הג"ל אי' טיטיקין ובמד"ר הג"ל טומיקון וכולם צ"ל טיטיקון. ולפי פי"א נ"ל שכיון רבינו על מלת טמטיקי שהוא בל"פ כסא עיי"ע טמטך ולא נהירא. ור"מ לנוזאנו במערך פי' טמיקא מל' טורקי! וכן בכ"כ ומעות הוא] —

תמר (בל"ם כמו שמר בל"מ ובל"ע طمر) ופי' טמן (verbergen, verstecken) תרג' ויטמן אותם (כראשית ליה ד') וטמר יתהון. * [אח"ה] והרבה בתרג' להעתקת טמן, כסה, הסתיר, נחבא עיין המתורגמן ובערך טמר ב' הביא תרג' כנצר נתעב (ישעי' י"ד, י"ט) כי חט טמיר ואמר איני יודע מהו ואולי הוא מענין הראשון ע"כ. ול"ג כי ודאי הוא מענין הראשון והבין נצר משרש יצר בנפעל נוצר was gebildet ist כלומר נפל במעי אם וכן בל"ם יחטא Fehlgelurt וא"כ צ"ל במלה אחת כיחט טמיר והעתקתו wie eine verscharre Fehlgelurt (12) geburt. והשם טמור, טומרא, טימורא הדוגמאות בעמת"ר ללעווי וכן אצל רז"ל ב"ק נ"ז סע"א כיון דמיטמר, חולין ד' סע"ב טמורי הוי מיטמרי, גיטין

בטומום של שטרות שבידיו וכ"ה בילק' סוף אמור בשם תו"כ בטומום שטריו שבידו. וראב"ד לספרא אמור פרק כ' גרם טומום ניירות ופי' כמו אגודה של שטרות ובנ"ג בט"ם במיטסמירות שבידיו וכבר הגיה לנכון הרב ווייס בפ"י מסרת התלמוד ע"ש. ובענין טומום של ברכות בשבת הנ"ל ובתוספ' שבת פט"ו (1) עיי' מ"ש שיר' בכ"ה ח"ה, מ"ז והח' גרעטן השכיל להגיה טומום של הלכות וכמה הלכתא גברותא יוצאין מזו השערה עיי' מ"ע שלו חכ"ב ל"ה והלאה והראיה מתמורה י"ד:

* טימום, טימום (לפע"ד כמו דימום פי' מס הכללי והמדיני öffentliche Staatssteuer עיי"ע) (דמום) איכ"ר פ' בלע שלש עירות היה טימום שלחם עולה לירושלם בענ"ג לה כה"ג במ"כ ע"ש ובידו תענית פ"ד דס"ט. משובש קטימום וצ"ל: הטימום כלומר מס שלחם הפורעים משלש עירות היו הולכים בעגלה כל כך הרבה היה זה נ"ל עיקר ואחרים פירשוה מל"י τμητ עיי"ע ט"ם ג'.

טמע (נרדף עם דמע ומבע ופי' שקע וטמטט והושאל בנפעל: נתערב (sich vermischen) כב"ר פ' ו' יהי מאורות עד (כדו) [כדון] לית לה אלא כ"ג (2) מטמועין (3). ובפ' ס"ד (ס"ג) בריש ואלה תולדות יצחק: עם מטמועי שמשא (4). ובת"ר [א] כי בא השמש (כראשית כ"ה, י"א) טמעת (5) שמשא (6) ותרג' ויחפרוהו מטמוענים (איוב ג', כ"א) וחפסין ליה מן טומעיא. — (א"ב תרג' טבעו כארץ פתחיה (איכה ב', ט"ו) טמעו בארעא תרעא. ומזה הלשון תינוק הנטמע בין הגוים). * [אח"ה] ועיי' מ"ש בע' דמע ושי"ג הנפעל נטמע פי' מעורב וכן אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל (כתובות י"ד: עיי"ע אלמנה (ח"א, ק'). ובהשאלה טמיע מזליה קהל"ר פ' את הכל, פ' שמה, אסת"ר פ' ויבז פי' שקוע מזלו כלומר ביש גדיה unglücklich. והונה עוד לשקיעת החמה עיין עוד בתרגום אונק' לבראשי' ט"ו, י"ז; לשמות י"ו, כ"ב; כ"ה; לויק' כ"ב, ז' והשם טמועא תרג' לתהלי' ק"ה, י"ט. ועיי' עוד ע' מטמע (מטמוע) —

(1) ובידיו שבת פמ"ו דמ"ו ע"ג הגי' תכריך של ברכות. (2) כ"ה ברפ"ר ובשדפ"ע י"ו וצ"ל י"ד וכן בנ"ג ארבע עשרה. (3) וכן בירוי ר"ה ספ"ב דכ"ח: כד יטמע בלילי מועדא ארבעה עשר מטמועין אית ביה וכו'. (4) בנ"ג בשבוס: מטמועי יומא דערובתא אבל כג"י רבינו אי' בירוי תרומ' ספ"ז דמ"ו: בערובתא עם מטמועי שמשא. (5) בנ"ג ארום טמוע (6) מדפ"ר והלאה עד דפי' אפי' כאן ובת"ר י"ו יצא יעקב וצריך למחוק כי איהו כותב הגיה ככה בגליון כי בא השמש הוא בתחילת ויצא יעקב ונעקר מטמועו וכו' לגליון. (7) כ"ה לנכון בכ"י ליד וה"ב, ובדפ"ע במ"ס בפר' ועוד בפרש' וצ"ל כמו בעי קמר בי בפסיקתא. (8) וכ"ה לנכון בפסיקי' בכ"י ה"ב. (9) כ"ה לנכון ברפא"מ אבל ברפ"ר והלאה בט"ם ז'. (10) עיי' הגי' י"ב: (11) וכ"ה בשש"ר פי' יפה את ובמדבר פי"ב, ובאסת"ר פי' ויהי בימים אי' ר' אבון אבל בפסיקי' ל"ו ואי' בילק' נשא ריש רמו הש"ג בשם הפסיקתא. (12) ורי"פ סמאלענסקין כתב לו וז"ל נצור וטמן נרפסין הם וא"כ כנצר נתעב כמו טמן נתעב וכי חט טמיר פי' כנפל טמן (איוב ג' י"ו).

לחלה, befeuchten וגזרת מנן מלש' מינא וענינו מימ, כמו טחא, מחי משם טיחה והראיה בתוספת' דמכשירין רפ"ב: לה טיח בו את חמיו ושם בסמוך ומננו. אבל בר"ש למכשירין פ"ג מ"א גרס בשם התוספ' לה טיח בו את חמיו וכן מוכח מתוספת' שביעי' פ"ה להטין בהם ובירו' שביעי' רפ"ז דל"ז: כמה פעמי': לחטין וצ"ל לה טיח כמו במכשירין פ"ג מ"ה לה טיח בהם חמיס כה"ג במשניות אבל בגמ' הגי' במשנ' להטיל מלש' טל עיי"ע טל ד' - והשם מינא עיי"ע הבא אח"ז.

ועוד מזה שם מופשט מַינָה לחלוחית, (Feuchtes Feuchtigkeit ירו' קידוש' ספ"ג דס"ה רע"א וישב ממזר באשדוד (זכריה ס"ו ו) מוליכין מינא אצל מינא וסריות אצל סריות והוא משל מוליכין דבר מלוחלח למלוחלח ומסרה לכמותו. דברים רבה רפ"ה והובא בילק' משלי רמז תקל"ח הנמלה הזו שלשה בתים יש לה ואינה כונסת בעליון מפני הדלק ולא בתחתון מפני הטינה אלא באמצעי] -

מָן (= מַינָא בל"ס כמו טיט וכן בל"ע טינ, Thon, Leh, Schlamm) בר"ג דפ' אמר להם הממונה (יומא כ"ט רע"א) מיגמר מעתיקא² קשי מחדתא³ וסימניך מינא בר מינא. בר"ג דהבית והעליה (כ"ט קט"ז) אי נמי במינא דמעכר, רפשי ומיט (ישעיה כ"ה) תרגומו סין וטין. ינאלחו חשך וצלמות (איוב ג' ה) תר' ימנוניה. *אחיה בני"ג ימננון יתיה חשוכא ומולי מותא ובדפוס רגיא ימנפוץ. וכן הפעל במכשירין פרק ג' מ"ד ממינן בחול עיי"ע הקודם לזה. והשם טין, מינא הרבה בתרג' ד"מ לשמות א', י"ד, תרג' ירו' א' לשמות כ"ה, י'; תרג' מיכ' ז', י'; יחזק' י"ג, י'; י"א; לתהלי ס"ט, מ"ו והקבוץ מינא תר"י ב' לבראשי מ', י"ח. וכן בדרז"ל סוכ' י"ח סע"א ע"ז ל"ט. דלא מרבה מינא דג טמא. יומא ע"ח. ע"ג מינא עיי"ע גזרת ג' ג' רבינו. ויומ' שם מינא מטפחת עיי"ע טפח ב'. כ"ב ג' סע"א עיי"ע רכס ב'. שבת ס"ז. עיי"ע בר מינא (ח"ב קע"ו) ירו' כלאים פ"ב דכ"ז ע"ד וירו' חלה פ"א דנ"ז ע"ג מקום המינא. ירו' שביעי' פ"ב דל"ג ע"ד עושה לה מינא. ובענין מיני מינים שונים ושמותם בל"ע עיי" בפי"מ להרמב"ם כלים פ"ב מ"א] -

מָן (= מַינָא נ"ל מל"ע טן² תכונת הנפש לאהבת נשים (sinnliche Lust, Hang zur Wohllust) בגמ' דפ' אין דורשין בעריות (הגיג' מ"ו סע"ב) מינא היתה בלבם. בס"ג דפ' בן סורר ומורה (סנהד' ע"ה רע"א) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת

נ"ו: אפי' מילי דמממן איגליא להון. ירו' שביעי' פ"ח דל"ח: עכיד טמיה. ירו' דמאי פ"א דכ"א ע"ד עבדת ממיר ירו' שקל' פ"ה דמ"ח ע"ד אי' טמירא] -

* טוּמְרִיא (מל"י טוּמְרִיא Hilfe, Beistand או מל"פ עבדים פ"ב (בהוצאת קירכהיים כ"ח) אין קונין שני עבדים כאחד שאין עושין טומריא בשני עבדים ופי' שאין אדם עושה ישועה ועזרה לשני עבדיו בשעת צרתם או שיעורו אין דואגין לשניהם ביחד. וזה נ"ל יותר מדעות החכמים שהביאן הח' קירכהיים ורחוקין הן מן האמת.

מָמַש (בל"ס פי' טבל tauchen, eintauchen) בפ"ק דסוכ' בגמרא פרס עליה (סוכה י"ג) מנימין עבדיה דרב אשי אימטישא ליה כותנתיה במיא. בגמרא דפרק המוכר את הספינה (כ"ב ע"ד) ובחלק בגמ' עדת קרח (סנהדרין ק"י סע"א) אייתו גככא דעמרא וממשיה במיא¹. ומבלת פתך בחומין (רות ב' י"ד) תרג' ומטישי סעדיך כתבשילא דאיתכשל בחלא. *אחיה לא ידעתי למה הביא ממרחק ראיתו כי גם בתר"י לשמות י"ב, כ"ב; ויק' ד', ו' י"ד, נ"א; לבמד' י"ט, י"ח אי' כן ועיי' עוד תרג' לתהלים ו', ז'; ס"ה, כ"ד; פ', ו'. וכנ"ה בדרז"ל גיטין ס"ט. וליטמיש בחלא, ושם: וניטמיש במינא. עיי' י"ח רע"ב טמש בהא ומתק בהא. קהל"ר פ' טובה חכמה: טמש הא. והשם בל"ס טמשא² das Eintauchen, die Tinktur וכן באסת"ר פ' בהראותו עיי"ע גראפא (ח"ב שעי"ז).

* מְמַשָּׂא (לפע"ד תואר הפועל מל"ע ממש עושה בחשאי וממון still, verborgen handeln) עיי"ע גענע (ח"ב שלי"ב) וש"ג הציון מאיכ"ר ושם מפורש.

מָן (= מָן מל"ע טן פ' לחלה במיט mit Schlamm befeuchten) במכשירין פ"ג (מ"ד ומ"ה) נתן בו חמים ומננו. המטנן במיט הננוב (שם מ"ה). בפ"ק דמשקין בגמ' ר"א אומר (מ"ק י"ג) אמר רב הונא אם היתה שדה מטוננת מותר. פי' לחה. *אחיה וכו"ה במיחוס לרש"י למ"ק. וכן פי' הר"ש למכשירין ומננו: נתלחלחו מל' אם היתה מטוננת וכו' ולא הביא את הערוך. והרמב"ם פי' מננו מטפיה אבל המטננן בחול או כגי' שלו ושל אית דגרסי בר"ש המטמין פירש על ידי "לשון בלי המפורסמת אצלנו" וכיון על ל"ע בלי an-abreiben ורה"ג במכשירין (צד ל"ה) כתב וז"ל ומננו פי' מראו במיית ע"כ ונ"ל להגיה מרתו והוא ל"ע מרש, מרד

(¹) בנו"ג שקל .. אמשויה, ובכ"ב ואמנונה. (²) בנו"ג בעתיקתא. (³) כ"ח בכ"י ו'ו ל"ד ה"ב ובי"ה, וברפ"ע נשטמ.

כחיה לר"ה וז"ל רכי מטונך כלומ' ממשא שבאת להמיל עלינו נמיל עליך וכו'. ועוד ג"ל לבארו בלי הבלעת העין שהוא מל"ע טַן פ"י סברה מחשבה והשערה Meinung, Vermuthung וזה קרוב לפי הערוך —

טַן (= טַנָן פ"י בל"ס טַן, טַנָן קנא והשם טַנָנא Eifer, Eifersucht, Neid) אל תקנא כאיש חסם (משלי ג' ל"א) תרג' לא תטנן⁷ בנברא המופא. כי קנאה חמת גבר (שם ו' ל"ד) תרג' מטול דמננא חמתיה דגברא. אל יקנא לבך בחמאיס (שם כ"ג, י"ג) תרג' לא ייטנן⁸ לבך בחמאי. בתרג' אם מצאתי חן בעיני המלך (תרג' שני אסתר ה' ה') ותוב (אידימי) צ"ל אירמי⁹ מננא⁹ בין אשוריש לחנן¹⁰. כי אין הצר שוה בנזק המלך תרג' (תרג' שני אסתר ו' ד') ארום לית בעיל דבכא¹¹ שוי בטננא דמלכא. *אח"ה ועיי' עוד העתקת קנאה בתרג' תהלים ס"ט, י'; קי"ט, קל"ט; איוב ה' ב' ובמשקל ארמי טַנָנָנָא בתרג' תהלים ע"ט ה' — ור"ב בע' טַן ג' חשב להשוות טינא עם טננא וכן דעת הח' לעווי וכלי דקדוק הוא —

טַן (= טַינָי לדעת רבינו כמו טנא ein korbähnliches Metallgefäß ולפע"ד מל"ע של פנים כלי לשמור בו דבר מה) בכל המיטמאיס פ"ג בעדיות (מ"ט) ובמבעת פ"ב בכלי (מ"ד) ד' דברים ר"ג מטמא וחכמים מטהרין כסוי טני של מתכת וכו'. ובס"ג דסוטא (מ"ח) ומניחין השמיר במני¹² של אבר מלאה בסובין של שעורין. ובפ"ג בתמיד (מ"ד ד"ל סע"ב) מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס ונטל המני¹³. המני דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק קביים וחצי (משנ' שם ב"ד ל' רע"ב) פ"י מן ושמת במנא (דברים כ"ג, ב'). *אח"ה וכגו' רבינו לתרקב גדול וכו' אי' במשנ' שבמשניות אבל בתו"ט בתמיד שם נתן יתר שאת לגי' משנה דגמרא שלי' מלת גדול מטעם האמור שם ועיי' עוד מ"ש בתמיד פ"ה מ"ד וכן לי' בפ"מ להרמב"ם ובחבורו במקום המצויין בתו"ט ומוסיף אני וכן ליתא בפ"י סד"ט להר"ג צד ח' אבל אי' בפ"מ להר"ש בכלי' שם וכן הובא בפ"מ להראב"ד לעדיות הג"ל ובר"ש ובראב"ד אי' לנכון מחזיק

והעלת לבנו טינא¹. — (א"ב פ"י קנאה ושייך למטה). *אח"ה ר"ל לע' טַן ו' אבל אין הצדק אתו ורבינו היטב הבדיל את שני הערכים ורמ"ל הסכיל עשו לחכרם יחד בערך אחד כי טינא דערך הנוכחי הוא מל"ע הנ"ל ומננא דע' טַן ו' הוא מל"ס ע"ש. ורש"י לסנהדר' פ"י יפה והעלה לבו טינא נימק מרוב אהבה וכו' —

טַן (= טַינָא כמו טַינָנָא וע' נבלעת Last, Bürde) כפ' הרואה בגמ' בכל לבכך (ברכות ס"א סע"א) אחורי אשה ולא אחורי ביה"כ בשעה שהצבור מתפללין בו ולא אמרן אלא דליכא דרכא אחרינא ולא דרי טונא². כפ' השוכר את האומנין בגמ' או שנעשית אנגריא (בי"ט ע"ט) לא צריכה דאפקיה לטוניה בגויה³. בס"ג דפ' המוכר פירות לחכירו (ב"ב ק') הבו ליה כי היכי דדרי טונא דשבשתא. פ"י כשיעור שיהא אדם נושא חבילה של זמורות על כתפו והולך באותו השביל וחוזר עם אותה החבילה⁴. — (א"ב תרג' ואכפי עליך לא יכבד (איוב ל"ג, ז') וטוני עלך לא יתיקר⁵) פ"י כמו טוענא. תרג' רובין תחת משאו (שמות כ"ג, ה') רביע תחות טועניה). *אח"ה בנו"ג תחות טוניה. וכן בתרג' לבראש"י מ"ד, ב'. י"א, כ"ח; מ"ג, כ' והקבוין טוננא תרג' שם מ"ג, י"ז, כ'. כ"א; טויניקון (שם ס"ה כ"ב), וכנ"ה בדרז"ל שבת ק"מ; טונא כי טונא, ושם צ"ב. גמירי כל טונא דמידלי במוטות וכו' ובסו"ט ל"ד סע"א הגי' דטוענא וכן הובא בע' כף ה' ע"ש. ועיי"ע מען ב' ובהשאלה מטונך דע' הבא ג"כ מזה הענין כדעת רש"י לר"ה ד'. ותוספ' לזכחי ל"ב: ד"ה א"ל] —

טַן (= טַינָנָא וע' מובלעת וע' טענה Einwand) ועוד עיין בסוף הערך) בר"ג הזרוע והלחיים (חול' קל"ב רע"א ר' ה') מטונך אהרן ובניו כתובים בפרשה. פ"י מן הראיה שתביא משם תשובה עליך אהרן ובניו כתובין בפרשה. — (א"ב כמו מטענד ואות ע' מובלעת). *אח"ה ואף כי דרך חז"ל להכליע אותיות אהח"ע עיי"ע הקודם וע' שותא פ"י כמו שועתא בכ"ז נראה כדעת רש"י והתוספ' למקומות שהבאתי בסוף ע' הקודם לזה שפ"י מלשון טונא דע' הקודם וכן פ"י הריטב"א

1) בנו"ג והעלה לבו ובריף והעלה על לבו טינא. 2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובמנחה ס"י כי ובנו"ג מודי עיי"ע דר' ג' ומש' וברפ"ע נשמט כל המאמר מן אחורי אשה וכו' ואי' בכ"י וז"ל ל"ד וחי' ובנו"ג עוד ולא אחורי עיז אבל בכ"י ש"ס וברויף ל"י כמו שלי' בערוך. 3) בנו"ג אלא מאי פרקה דפרקה לטועניה בגויה. 4) נעתק מפ"י רגמ"ה כ"י לבי"ב וז"ל: כלומי למהלך בשביל של כרמים תני ל"י כשיעור שיכול אדם לילך בו עם משוא: של זמורות ויכול לחזור בשביל של כרמים בהריוחה דקנהו בהליכתו. 5) בנו"ג ויקר. 6) כ"ה לנכון בכ"י וז"ל ל"ד ה"ב וברפ"ר, וברפ"י פ"ז ב"ס"ד ד' וברפ"י ויניצי' בסעות או מ"ר ר' וצ"ל א מ"ר ל"ה: ר"י. 7) בנו"ג חיסין. 8) בנו"ג ניטון. 9) בנו"ג בלי נכון: טננא. 10) ועיי' כגול' פ"ז סע"ב. 11) בנו"ג דבכיה דמלכא. 12) גוי' שלנו הבוא ר"ב בעי' איטני ע"ש (ח"א ס"ג): 13) כ"ה לנכון בכ"י וז"ל ל"ד וחי' ובדפ"ע רק ונטל (ובדפ"ר ונטל) את חטני.

Person ודו = לו בל"פ שנים וכן בל"י עיי"ע דו
 ובענין פ"י ראשון ג"ל שכיון ר"ח על ל"פ מן =
 זן כעור ומנוול או זנדא איום ומשונה בין הבריות
 וגם י"ל כי נגזר מל"פ תדידנ verabscheuen
 כלומר אפילו אם קצה נפשה בבעלה יותר טוב
 לשבת עמו משבת באלמנות — אבל כל זה אינו
 שווה לי בהבנת התרג' כי דעת הכ"כ ולעווי
 כי בדי הורכב מן ב' שמושית ומן דו בל"י שנים
 קשה לחלמה ויותר ג"ל כי התרג' הבין בדי מל"ע
 בדי נכזה ונמאס ולכן העתיקו ע"י מנדו וכפ"י
 הראשון שאמרנו מל"פ הנ"ל ועוד י"ל כי כיון על
 ל"ע בדייה מהר ופתע פתאום וכן תד בל"פ מהר
 ובזריזות. ועוד ראיתי להעיר כי אולי ג"י הכ"י
 מנתי עיקר והוא בל"י θάνατος מות ובתואר הפעל
 tödtlich, θανάτωδης ושיעורו במיתת התקוה תרד
 שאולה וכפל הענין לחיזוק הדבר וכן פי' הרד"ק בדי
 שאול וז"ל בשרש בד: די מלה נוספת ומעמו
 בשאול תרדנה . . ואעפ"י שאמרו [אולי צ"ל
 שאמרת] כי די מלה נוספת קצת מלת ענין יש
 בה כי יורה להגדלת הדבר ולהתמדתו וכו' ע"כ.
 והבוחר יבחר] —

מנדס (בל"י אמציעית τένδα = τένδα
 וכן בל"י ט tenta אוהל וכילת החופה
 (Zelt, Trauhimmel), Baldachin כבריתא דר'
 אליעזר בפ' מ"א⁽³⁾ משה היו רגליו עומדות בהר
 וכולו בשמים⁽⁴⁾ כמנדס⁽⁵⁾ שהיא פרוסה ובני אדם
 עומדין⁽⁶⁾ בתוכה ורגליהן עומדין בחוץ⁽⁷⁾. פי'
 מנדס אוהל ובלע"ז מינדא. * [אח"י"ה וכנ"ה
 בקבוץ בתר"י א' לויקרא כ"ה ל"א הי כמינדיסין
 דפריסן. ובענין המלה ראה אוצ"מ למיירס' 552] —

* מנזו (קיצור מן מווי ונזו gesponnen u. gewebt)
 ירו' כלאים ספ"ט דל"ב ע"ד ניתני מנזו ולא
 ניתני שע ועיי"ע טו א'.

* מנכי ירו' כלאי ספ"ט דל"ב רע"ג ט"ס וצ"ל
 מנכי וכה"ג בדפ' זיטאמיר ושייך לערך
 נכי עיי"ע נך א'.

* מנן א' עיי"ע מן ו' ; ב' תוספת' כלי' ב"ס פ"ו
 המננין ט"ס עיי"ע קנון.

מנס (מין דג גדול Thunfisch עיי"ע אטונס ח"א,
 ס"ד: וכ"ה בל"ע טן) בס"ג דפ"ק דחולין

קביים וחצי כממשנה דגמ' בתמיד ולא קבים
 כממשניות ובפי' רה"ג הנ"ל אי תרקב שהן ג'
 קבין שהן חצי סאה ושיעור חצי סאה אי' גם
 בפי"מ להרמב"ם בבל"י ובתמיד אולם הסיום בפי'
 רה"ג שהחוננו וכו' יש למחוק כי בא מפי' והפרכין
 שאי' שם תיכף בסמוך ועוד עיי"ע פרכין, וכנ"ה
 כסוי מני בכלים פט"ז מ"ז ובתוספת' כלי' ב"מ
 פ"ד, ובירו' סוט' פ"ט דכ"ד: ונותנין אותו לתוך
 מני של אבר וכו' וזה כגי' רבינו. והנה בע'
 אימני נסיתי את חילי לבאר המלה ע"ש אבל
 אולי יותר טוב לגזרה מל"ע ציאן, מצואן, מसान
 פירוש כלי לשמור בו דבר מה ונדרף עם
 צוניה כלי לשמור בו תמרוקים וזהו מני של רופאים
 ככלי' פי"ב מ"ג וע"ש פי"מ להרמב"ם והקבוץ
 אצוניה וזהו לפע"ד אימני בסוט' הנ"ל לפי ג' של
 ספרים. ופי' רבינו מל"ש"מ מנא אי' גם בר"ש
 וברע"ב לכלי' בשם עצמם] —

* מננא (בחילוף למנ"ר פי' כמו מנלא Schatten)
 בכרכות ג' רע"ב הזאי דדריכנא במנא
 דאס . . הזאי מנא מעילאי והוא מתתאי ועיי"
 שנויי הנוסח' בד"ס שם. ופי' רש"י מנא: מנלא
 ועיי"ע טל ב'.

* מנינא (מל"ר (Holzwurm, übh. Wurm, tineä)
 ע"ג: עיי"ע אס בח"א קס"ד ומ"ש בענין
 ג' רבינו ופי' רנמ"ה ולפע"ד הוא בל"ר תולעת.

* מננורא (Zither, Tambur) סוט' מ"ט: עביד
 ליה לבריה מננורא. פי' בע' ארום
 (ח"א רצ"ז:) וגי' רבינו ע"ש ובע' רבובה.

מנדור (zwei Personen, selbänder) ועוד עיי"
 בפנים ומ"ש) בס"ג דפ' הגוזל (ב"ק ק"א
 רע"א) ובס"ג דפ' האשה שהלכה (יבמות ק"ה סע"ב)
 ובסוף פ' המדיך (כתובות ע"ה). (ובסוף) [צ"ל וברי'ש]
 פ' האיש מקדש (קידושין מ"א) טב למיתב מנדו
 מלמיתב ארמלו. פי' ר"ח טוב לאשה לישב באישות
 ואפי' בעלה כעור ופעוט מלמיתב ארמלו. פ"א מן
 גוף דו ב'. בדי שאול תרדנה (איוב י"ה ט"ז) תרג'
 מנדו⁽¹⁾ לביקבורתא תחת⁽²⁾. * [אח"י"ה כפ"א
 איתא בפירש"י בכ"מ הנ"ל וקידושין ז'. ובכ"מ
 בנו"ג כשתי תיבות מן דו וזה עולה יפה לפי פ"א
 כי מן בל"פ טן ועוד טן בל"ע גוף ונפש, Körper

(1) בכ"י וז"י מנתי. (2) כ"ה בכ"י וז"י ל"ד וביר' וכ"ה בתרג' ובדפ"ע ב"ס מחתן. (3) כבר הערתי בסוף ח"ב
 שפ"ה כי לא רבינו נתן הביא פעם ראשונה זכרון פדר"א כמו שכתבתי במבוא צד VI כי כבר בא זכרונו בתשוב'
 הגאונים בספר המדה גנוזה ס"י צ"ג ששם השיב ר' נטרונאי גאון בענין המנהג שמביטין לכפות ידים במו"ש בהכרלה
 והביא לראיה פרק דרי"א (פ"ב) וכ"ה בסדור רע"ג דף ל"ב רע"א וגם שם נרמזו פרקי דר' אליעזר בן הורקנוס. (4) בנו"ג
 בתוך השמים. (5) בנו"ג ב"ס כמנדס. (6) בנו"ג יושבין. (7) בנו"ג בארץ.

מגנף (פי' מל"מ וכל"ם פי' געל ולכלוך besudeln; beschmutzen והשם מינוף מינופת בל"ם מְנופּוּתָא Schmutz והושאל לפסולת Abfälle) בפ' המוכר פירות לחברו הרי זה מקבל עליו רובע מנופת לסאה (ב"ב צ"ג סעי' במשני) פי' רובע הקב שהוא חלק אחד מכ"ד לסאה. מנופת הוא עפרורית⁽¹⁾ כפ"ג בכורות (מ"א דף י"ט: והלאה) סימן הול"ד⁽²⁾ כבהמה דקה מינוף פי' דם ומים ומיאוס⁽³⁾. בר"ג דב"ק (ג). וכ"ה שם כ"ג רע"ב מינפה פירות להנאתה פי' לולי שעשתה צרכיה היתה מצטערת לפיכך חייב [מפני] שנהנית. * [אח"כ] הועתק מפ"ר ח' (נדפס בש"ס ויילנא) ובש"מ מ' אי בזה"ל כי אלוילי שעשתה צרכיה על הפירות היתה מצטערת נמצאת שנהנית לפיכך חייב מפני שנהנית ע"כ. ופי' תוספ' שאנץ ע"ש בש"מ. — וכנ"ה בפעל שבת נ"ז. כיון דמינפן אבל רגיל ביותר בפיעל שבת י"א סע"ב שלא ימנפו כליו ובפעל ד"מ בכורו כ'. כ"א. מינפה, ממנפת. פסיקת' דר"כ פי' פרה (מ"י) במד"ד פי"ט פסיקת' רבתי פי"ד תנחומא חקת מופ' ס' ח' (ועיין תוספ' מ"ק כ"ה. ד"ה מה פרה) שפחה שמינף בפלמין (פלמין) של מלך וכו', ירו' סנהד' פי' רכ"ז ע"ד. איכ"ר פי' חשב מקום מטונף. ויק"ר פכ"ז מלוכלך ומטונף, שהש"ר פי' קול דודי וכל מצרים מטונפת מע"ז שלנו והקבוץ ירו' ברכו פי"ב ד"ד: מכואות המטונפות. נתפעל ירו' ברכו פי"א ד"ג ע"ג לפי גי' המהרש"ם ראה כפ"ס הללו שלא נימנפו בכנין בהמ"ק כלום. ירו' יומ' פ"ח דמ"ד ע"ד נימנפו רגליו. פעל תר"י א' לבמדבר ל"ה ל"ג ולא תמנפון ית ארעא, לאיוב ג', ה' לגי' הרמכ"ן ימנפון יתיה (כנו"ג ימנפון). אתפעל תרג' לתהלי' ג"ג. ד' אימנפו. שם ק"ו. ל"ט ואימנפת לגי' כ"י אצל לעווי ועוד ע"ש. והשם מינוף, מינופא, מנופת, מינופת, שבת י"א: קכ"ה רע"א, בכורות י"ט: כ'. נדה כ"ה. ג"ז. שמ"ר פ"ה גרפ"ס לשון מינוף הוא ונ"ל שדרש גרפ"ס מל"ר turpis דבר מכוער והוא לשון נופל על הלשון. שהש"ר פי' פשטתי: מינוף של ע"ז. בר"פ פ"ג ופ"ס. ויק"ר ספי"ז מינופת ע"ז. שמות רבי פט"ו במקום ע"ז ובמקום מנופת, ברכות י". מגילה ג'. מקום המנופת פי' מקום הערוה והראיה כי בשבת ס"ד רע"ב הגי' במקום התורפה (turpis) וזילק' ממות רמו תשפ"ז גרס תמורתו: מקום המינוף (ישם: באותו מקום) — והושאל מינופת לפסולת ועפרורית הפירות ב"ב צ"ג סע"ב בגמ' במירא דרב קמינא. ועיי' לעיל

(כ"ה סע"א) להמיח בטונס פי' „שמוחין אותו להיות אדום“. — א"ב בנוסח' כתוב בטונס ופירש"י דג ושפין בעורו כלי עין להחליקן כדאמרינן (סנהד' כ"י: משישופם בעור הרג). * [אח"כ] וכבר העיר בהפשב"ע שגם כנו"ג בטונס. וכ"ה כפי' רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנג' דף רצ"ד). ומשם העתיק רבינו פי' הנ"ל מלה במלה. וגי' אטונס אי' בחולין ס"ז: וכ"ה בע' אקונס (ח"א רנ"ה) גם בציון מע"ז ל"ט. וכ"ה כפי' ר"ח לע"ז (בקובץ כ"י אנגיל' דף כ"ד:) וכ"ה בד' יושמיניאן וככ"י ש"ס אבל גי' טונס תתכן יותר לגזרת המלה. ובתוספתא כל"ם ב"מ ספ"ב אי' במ"ס ליטול במיננס וצ"ל ליטול במיננס. ולדעת הפ"י המיוחס לרש"י לגדר"י נ"ו: ד"ה משישופם נעשים עצי המטה ע"י שפשוף עור הרג צהובין וחלקין אבל בסנהד' הנ"ל פירש"י כדי להחליק. ליפותם ועוד עיי' תוספ' חולין כ"ה. ד"ה להמיח] —

טונס (= טניס Tanis) כהן און (בראשית מ"א. מ"ה. ג') תר"י [א'] רבא דמנס: צוען מצרים (כמד' י"ג. י"ג. כ"ב) טנס דמצרים. — (א"ב וכן נקרא בל"י ורומי). * [אח"כ] וכן העתיקו הע' זקנים Tónis ורס"ג העתיק טון והוא עיר ואם במצרים התחתונה ותר"י א' העתיק פתם (שמות א' י"א) ג"כ טניס ובמלא יו"ד אי' בכ"מ עיי' לישע"י י"ט, י"א. י"ג; ל' ד'; ליחוק' ל' י"ד; לתהלים ע"ח, י"ב. ט"ג ובת"י לכמרב' הנ"ל הגי' טאניס] —

טונס (מל"ע טונה קנה Schilf, Rohr) תר"י [א'] ותקח לו תיבת גמא (שמות ב' ג') ונסיבת ליה תיבותא דטונס. * [אח"כ] וה' לעווי פי' מל"י δόντζ פי' קנה וכבר קדמו בזה בעל כ"ב. אבל מה שפי' לעווי מזה הענין אמנם דאסת"ר טעות הוא עיי' מ"ש בע' אמנס (ח"א ס"ד) —

* טונס (Tunis?) ספרי האזינו פי' ש"כ אלו הכאים מכרבריא ומטונס וממורמניא וכו' בילק' ל"י וגי' רבינו עיי"ע ברבר ומ"ש בח"ב, קפ"ד.

* טוננס (מ"ס וצ"ל טורנוס) ירו' ברכו פי"ט ד"ד סע"ב ר' עקיבה הוה קיים מיתדין קומי טוננס טרופוס וכירו' סומ' פ"ה ד"כ ע"ג טוננס טרופוס וצ"ל כגי' המהרש"ם טורנוס רופוס עיי' ערכו. והוא היה פקיד רומי היותר אכזר Turnus Rufus כידוע ליודעי העתים — ובע' טורנוס רופוס ארמוז כי אולי טוננס אינו מ"ס ע"ש.

(1) עיין מ"ש בסוף הערך. (2) כ"ה בכ"י ירו' ל"ד ח"ב. (3) ובפי' כ"י רגמ"ה בכורות (בקובץ כ"י אנג' דף פ"ד) מבואר מינוף אם הפילה דם מרהמה אותו דם הוה ול' אלא שהפילה ולהווא דם קרי מינוף.

מָם (בל"ד האמצ' tassa והושאל מל"פ طاس
 (Schale, Tasse, übg. Platte, Teller) כפ' במה
 אשה בגמ' בירית⁵ (שבת ס"ג: ⁶). הציץ היה
 כמין מם של זהב, ובפ"ק דסוכה בגמ' אינה
 גבוה (פוכה ה.) ציץ דומה כמין מם של
 זהב⁷. בסוף פ' המצניע בנמ' וכן כזית מן המת
 (שבת צ"ד רע"ב) לעשות לו מם. בהסיף והסכיף
 פי"ג בכלים (מ"ו) השן שנכנס שבו פותחת המפתח
 טמאה בפני עצמה⁸. ובפ"י א (מ"ג) והסוכב של
 גלגל ומן המסים. ובפ"י ד⁹ (מ"ה) הסוכב של
 גלגל המסים¹⁰ והציפויים. פי"י, מסין הן רידיים
 ופחים כדכתיב (שמות ל"ט ג') וירקעו את פחי הזהב
 תרג' ורדירו מסי דדהבא. — (א"ב פי בל"י רקיע
 פח). * [אח"ה כוון לל"י τάσις וכן בל"ס מסא
 אבל נעתק מל"פ הנ"ל בהוראה הנוכרת ופי'
 רבינו הועתק מפי' סד"ט לרה"ג צד ז' ועיין צד
 ט' סע"א. — וכנ"ה בתרג' אונק' ותרי"א ל"במד'
 י"ה ג', ולמשלי כ"ו ח'. וברד"ל שבת ק"ג. מסי
 משכן. ירו' גימין פ"ב דמ"ד: שהש"ר פ' גן נעול
 וילק' תצוה רמז שפ"ב מם של זהב, ירו' סומ'
 פ"ט דכ"ד: מם של מתכת, ירו' ברכו' פ"א ד"ב
 סע"ג תרקיע (איוב ל"ה י"ח) מלמד שהן עשויות
 כמם. ירו' שבת פי"ג ד"ד סע"א וירו' ביצ' רפ"ג
 דס"ב. כההיא (בהוא) דמסים כלומר דוקא כההיא
 דמסים מותר ליקח מסוכרא דנהרא שעשוין כשני
 מסים שהוא צד וא"א להשמט. קרבן העדה] —

מָם (= מום בל"ס מום, מָם מל"מ מוש' וכן בל"ע
 طاس ענין פריחה ועופפות (fliegen, schweben)
 כל צפור כל כנף (כראשית ז', מ"ו) תרג' ירו' כל
 דמייס. וירד העיט (שם מ"ה י"א) תרג' ירו' [וכד
 נחת] מַיִסָא. אשר תעוף בשמים (דברים ד', י"ז)
 תרי"ד מ"י. * [אח"ה בדפ' אמש' דמייסא,
 ובנו"ג דפרה. וכן הרבה פעמים בתרג' עיי' הדוגמאות
 במתורגמן ואצל לעווי. וכנ"ה בקהל"ר פ' לך אכול
 מעף ביעף (דניאל ט', כ"א) מייס וחזר ומייס כלומ'
 בשתי עפיפות עיי' ברכות ד' סע"ב. שו"ט מזמור
 צ' גז חיש (תהלים צ"י) גזין חשין מסיק, ירו'
 תענית פ"ד דס"ט: לא נראה עוף מם בא"י, דבר'
 רב' פ"ו יש מויק. . . מם כעוף. ירו' יבמ"ר ר"פ ט"ז
 דמ"ו ע"ג ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב: ויק"ר פ"ח ילק'
 איוב רמז תתק"ז כל תלתא יומין נפשא מייסא
 על גופה סברה דהיא חזרה לגווה ועיי' בר"פ ק

בערוך ותוספת' ב"ב רפ"ו רובע המינופת פיגום,
 והקבוץ במד"ר רפ"ד והיו (גרנות) כולם מינופות
 ומלאות זונים וכו' עד אמר הקב"ה למשה העובדי
 כוכבים מינופות הן. ובתחומא במדבר סי' י"ט
 ובילקוט במדבר רמז תרצ"ב בשם תנחומא הגי'
 מנופות וצ"ל מינופות וכן בירו' תרומ' ספ"ה דמ"ג
 ע"ד אין אתה מוציא זונין מנופת שבה. וירו'
 תרומ' שם וירו' ערל' פ"א דס"א: וירו' נזיר פ"ו
 דנ"ה ע"ג מינופת (מנופת) של תרומה. . . מנופת
 של חולין] —

* מיניץ ירו' סנהד' פ"א ד"ח ע"ג בכיר ולקיש באדר
 מיניץ צ"ל מיניץ עיי"ע אדר כח"א, ל"ו.

מָנַר (= מַיִנָר, מַיִנָרָא, מל"ס בהיפך האותיות
 מַיִנָרָא וכן בל"ע طر הקבוץ طران צור
 scharfer Stein, Kies והושאל לצמחים קשים כצור
 steinartige Verhärtung) בר"ג דפרק מי שאחזו
 (גיטין ס"ה). כרא ליה בירא ומלייה מיא ומכסיה
 אמינרא¹. בפרק אלו טרפות בנמ' הריאה (חולי'
 מ"ה רע"ב) חזנהו² דהוו קיימי מינרי מינרי. פי'
 בהלכות גדולות (הלכות טרפות דף קכ"ח ע"ד) [נ"ל
 להשלים: צמחי' צמחים קטנות, כנדי גדולים,
 מינרי רברבן מן כנדי וכולהו צמחים בועי אינין
 וכנדי ברל"ת גרסינן³ וכנדי בועי נפיחתא רכות
 דהוויין בריאה, מינרי (כיעי) [צ"ל בועי] עקישתא
 [צ"ל אקישתא]⁴ דדמייץ למינרא דכתיב (דברי'
 ח', מ"ו) מצור החלמיש ומתרג' ממינרא תקיפא,
 אלא מיהו לאו אכנא דהויא בריאה. * [אח"ה
 איזורו מוכיח על הערך כי כל הפירוש שהביא
 רבינו בלישנא להלכות גדולות הביא אבל לפנינו
 בה"ג הנ"ל אך אפס קצהו תראה — וכנ"ה בתרג'
 תמיד להעתקת צור וסלע עיין תרגום אונקלס
 לשמות ד', כ"ה; י"ה, ו' ותרי"א שם, ולכמדבר
 כ"ד, כ"א, ותרג' לשופטים ו', כ"א, לתהלים ע"ח,
 ט"ו (בקצת דפוס' א' טורין); לישיעי ב', כ"א;
 לאיוב ל"ט, כ"ה, ובכ"י תרג' לאיוב כ"ה, ט"ז ובנו"ג
 מינא! וכן במדרש בר"פ פל"א גלבין דמינרי עיי"ע
 גלבא ח"ב, רצ'; שמ"ר פכ"ג והיה נותן ב' מינרין
 בידו, והושאל לצמחים קשים בריאה וז"ל רגמ"ה
 כ"י לחולי' (בקובץ כ"י אנג' דף ש"ח). כנדי כנדי
 כלומ' חזנהו לריאה דקיימי צמחין כבדין על הריאה.
 מינרי מינרי כלומ' כצורים קשים הבעי על הריאה
 ע"כ ובזו השיטה הלך רש"י בפירושו ע"ש] —

1) בנו"ג במינרא והוא הנכון. 2) בנו"ג חזי הנך. 3) וכ"ה בעי, כנדי ומל"פ מסתעיא בדת ובנו"ג בה"ג בריש. 4) עיי"ע
 אקושא ח"א, רס"א: 5) כ"ה לכנון בכ"י וזו למד ח"ב ובדפ"ר. 6) ובדפ"ע בלי דקדוק סי. ושם הוכרז ג"כ מם של
 זהב. 7) כ"ה לכנון בכ"י וזו ובדפ"ע חסר. 8) בנו"ג שבפוחתה ושכמפתח. 9) כ"ה לכנון בכ"י וזו ולד, ובדפ"ע בטיס
 י"ב אבל עיי"ע סב ג'. 10) בתוספי כל"י כ"ב פ"ה בטיס הסטין.

ושם הגי' תיבא על קברה. וכל הדמיון הושאל להם מדמיוני הפרסיים והרחבתי בזה הענין במאמרי במ"ע מ"ג חכ"א 564 והלאה. ובהפעיל ב"ר ס"פ ג"ט רות רב' פ' ובעזו המיסו הקב"ה והביאו וכו', שהש"ר פ' לסוסתי מהיכן המיסן הקב"ה. והמיסן על היס. ומזה הענין התואר בירו' ברכו' פ"ג ד"ו: משום הוזה מיסן לא ידעין ופי' מהרש"ם עף כלומר פוחז ונמחר שלא המתין לדעת מה דעתם עכ"ל ועוד ג"ל שהוא ל"ע טאיש קל הדעת ונמחר leichtsinnig, flatterhaft וכו' פ"ז דנ"ו. הגי' במ"ם סייסן] —

* **טסבלאות** (= סמבלאות) ספרי נשא ס"פ מ"ב ארבעת אלפים סמבלאות וצ"ל כמו שהגהתי ובערוך ע' אצטבלא (ח"א רנ"ב) גרם בסנה" כ"א: אצטבלאות וכו' ברש"י ובמד"ר פ"א אסמבלאות וכצ"ל כאן.

טַסְבָּרָא [מל"י θησαυρός אוצר, Schatz (Vorrath) תרג' וסגולת מלכים (קהלת ב' ח') ומסכרי מלכין פי' בל"י ורו' סגולה ואוצר ועיי"ע תסור. * [אח"י"ה וזה האחרון העיקר ע"ש אבל כבי"ת אי ג"כ תרג' אסתר ח' א' ית כל טסברוי, ותרג' לתהלים ס"ח. י"ד ומיסברייאה. ועיי"ע הכא אח"ז] —

טסורא (ולדעת ר"ב θησαυριστής = the-saurarius, Schatzmeister כתובות דירוש' פ' אלמנה גזונת (פי"א דל"ד): אזלת ונסיבת לטסורא דקרתא פירוש בל"י ורו' פקיד על האוצרות. * [אח"י"ה והנכון כגי' רבינו מויק"ד פל"ד ואתנסיבת לסנטירא דקרתא עיי"ע סנטר א'] —

טסן (= מיסגי בהשמטת הפ' תחת פטיסגי מל"י ורו' enthülste Gerste, πτισάγη, ptisana Gerstengraupe חלקא מרגום¹) ומיסיני (מ"ק י"ג: מכשירין פ"ו מ"ב) כבר פירשנו בע' זרד [זרירד]. (א"ב פי' פטיסני בלשון יונית ורומית שם כללי לדגן בלא קליפה ובפרט שעורה עיי"ע חליקא) * [אח"י"ה וכנ"ה בצירוף חילקא בגדר' ג"ה: וירו' שנת וירו' גדרים וירו' סומ' הובאו בע' חלק א'] —

1 **טסקא** (מל"ר האמצ' tasca, taxa, tassa פי' שק קטן Beutel, Sack ובל' הונגרי táska וכן בלא"ט tasca וממנו בלא"ש Täsche) כפ"ק דמגיל' [בגמ'] קראו את המגיל' (ז' רע"ב) מלא טסקא קשבא³ מלא טסקא זנגבילא. בר"ג דפ' הזורק גמ

(ע"ה) כל דבר שהוא כקלתא⁴ לאתויי מאי לאתויי טסקא דאכלה בה תמרי פי' כלי כעין קלתה ובלע"ז טסק"א. * [אח"י"ה וכן לועז רש"י לגיטין משק"א וג"ל שפי' כן עפ"י הערוך בהיות המלה לאי"ט. וכמגילה פי' טסקא שק והתוספ' ע"ז י"ד: ד"ה חצב פי' טסקא הוא סל שמשמין בו תמרים. ובאמת ככ"י א"פ באה"ת בע"י הראשון ובמנ"ה אצל ד"ם למגילה צד י"ג. הגי' צנא דקשבא. צנא דקיטחא דאכשונא תחת הגי' שלנו טסקא. אולם לא תתכן לפי הוראת המלה בתחילת הערוך אבל אחר חיפוש מצאתי שכונת התוספות על ל"ר האמצ' desco של desquet סל קטן] —

2 **טַסְקָא** (בל"ע طسق בל"ר אמצ' tasca, taschia, tascia, Grundsteuer וכן בל"ם טסקא אולי כחלוף האותיות טקסא מל"י τὰξες וכן בל"ע כטיית طقس) בס"פ איזוהו נשך בגמ' אין פוסקין (ב"מ ע"ג): ארעא לטסקא משעבדא. וכפ' חזקת הבתים בגמ' במה דברים אמורים במחזיק⁵ (ב"ב ג"ד): באגי מיטמרי הוו⁶ דאנהו גופיהו לא יהבי טסקא. וכפ' המקבל בגמ' המקבל שדה מחברו לשנים מועטות (ב"מ ק"י). (הא) [צ"ל התם] תקינו [ליה] רבנן⁷ [דמרי ארעא יהיב] טסקא וכרי כריא. בר"ג דפ' השותפין שנדרו (גדרים מ"ו סע"ב) דמקבל במסקא. פי' מס שנותנין מן הקרקע. * [אח"י"ה וכן פי' בצדק רגמ"ה בכ"י לב"ב טסקא: "מס השדה" וכן ענין המלה ככתוב בתחילת הערוך והראיה מניטין ג"ח: גידול בר רעילאי קביל ארעא במסקא. מבני באנא. וכן מוכח מציוני הנ"ל וכן מב"ב ג"ה. זבין ארעא לטסקא ועיי"ע זהרא ועוד עיי"ע כרג] —

3 * **טַסְקָא** (או כמו דסקא עיי"ע amtliche Urkunde או מל"ם טסא פי' דף (Schreib-) Tafel) או יותר טוב מל"פ طاسجة kleine Platte עיי"ע מס א' ועיי' מלה רומי אמצ' desca דף של עץ (וכן בל' הונג' Tafel, Brett, deszka) קידוש' ע': טסקא דהזנותא והוא כמו פיתקא דהזמנא (שם ע"י) וגי' רבינו בע' דסק דסקא דזמינותא ועיי' מ"ש בע' דסק.

טע (= מַעא. מַעַי מל"מ טַעָה בהפעיל ונדרף עם ל"מ תעה וכן בל"ם מעא irren, irregehen וממנו בל"ע طعى יוצא חוץ לגדר) בר"פ הכותב לאשתו בגמ' הניח פירות (כתובות פ"ד: ושי"ט) מר סבר טעה בדבר משנה חוזר ומר סבר

(¹ כ"ה בדפ"ר ועיי"ע זרירד ומ"ש. ² בכ"י ו"ו ול"ד. ³ כ"ה בדפ"ר ואמ"ש ובדפ' וויניצי קסבא. ⁴ בנ"ג כקלתא. ⁵ כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב בדפ"ר. ⁶ כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב. ⁷ כ"ה בכ"י ו"ו וגם שם נתקצר ויותר בדפ"ע ואנחנו השלמנו.)

[מעה בדבר משנה] אינו חוזר¹. מעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית² ברוך מקדש השבת. . . מעה ולא הזכיר של יום אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולששון³ מעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון⁴ כפ"ג שאכלו בגמ' נשים (ברכות מ"ט סע"א), וכפ' דם הנדה (נדה נ"ו: במשנה) מפני שהן גרים מועין⁵. (א"ב תרג' והנה תעה בשדה (בראשית ל"ה ט"ו) והא מעי בחקלא, והוא ל"מ המעו את עמי (יחזקאל י"ג, י) וענין אחר קרוב לזה תרג' ואל תטוש תורת אמך (משלי י, כ) ולא תמעי⁶) נימוסא דאמך. ואת ברית אלהיה שכחה (שם ב, י"ז) וקיימא דאלהה (שכחת) [צ"ל טַעַת]. וענין אחר קרוב לזה תרג' אשר הם זונים אחריהם (ייק' י"ה י) דאנון טען בתריהון, והזנו את בניך (שמות ל"ה ט"ו) וימעון ית בנדך. * [אח"ה בנימוקים לרי אליהו על ס"ש לרד"ק כתוב בשרש מעה וז"ל יש הפרש בין מעה ותעה כי לשון מעה הוא נופל על מעות הלב והשכל ולשון תעה אינו נופל רק על מי שתועה בדרך ע"כ ורואה אני את דבריו כי אף אם מצאנו הוה קא מעי באורחא (גיטין ס"ה יע"ב) ובתרי"א לדברים כ"ה ו' ארחן טַעַיִן ועוד עיי' תרג' לבראשית כ"א, י"ד; ולתהלי" ק"ז, ד' בכ"ז לרוב פעמים מונח רק על מעות הלב והשכל ד"מ הפעל ברכות ט"ו. קרא ומעה יחזור למקום שמעה, שם ל"ג סע"א מעה כזו וכזו, ל"ד, מעה, שמעה, שבת נ"ה: אינו אלא מועה, כ"ב ט"ו: מועה, סנה' י"ד, עירובין ס"ה: למעה, יומא ע"ה: עקיבא מעית וכו', מגילה י"א: מנה ומעה, מכות י"ב, מעה, מועה, מיטעא מעה, יבמות קכ"א, מיטעא מעינא, סוסי' י"ב: ומעו, סנהדרין ל"ג, מעה בדבר משנ'. . . מעה בשיקול הדעת, נ"ב: מעה בתרת, ק"ב, ראה ומעה, נדה ס"ח: מעיתי שלא שאלתי, חגיגה ט"ו סע"ב ספרי מועין, יבמות ק"ו, כ"ד מועין, כ"מ ס"ג סע"ב בכדי שהדעת מועה, ירו' דמאי פ"ה דכ"ד ע"ג מקום שהדעת מועה, ויק"ר פ"ג אני מעיתי את ההלכה וכו', בר"ר פ"ו פ"ז עיי"ע בכ"ה, ובה פעיל כ"מ פ"ו מ"א המעו זה את זה, מ"ק י"א רע"ב המעוהו פועלים, הוריות י', כוכב א' מטעה הספנין, בר"ר ס"פ י"ט השיאני (בראשית ג' י"ג), . . . המעני, בינוני פעול ר"ה כ"ה.

אפילו מוטעין, יבמות ק"ו, גם מוטעה, ושם חליצה מוטעת, ילק' שופט"י סוף רמז תתק"א לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעת, באפע"ל: כ"מ ע"ו, אַמְעו, ואמעיננהו, חולין צ"ד: אינהו דקא מטעו נפשייהו, כ"ב קע"ג: קא מטעית לי, סנהד' פ"ט, רוח נבות אמעיתיה, והשם: מעות ברכו ל"ד, דרכי מעות ונשתנה מן הצינזור וצ"ל דרכי מינות וכו' בדפ' הישנים, כתובו י"א: מקח מעות, גימ' י"ד, קנין במעות, כ"מ י"ד, מ"ו: אחריות מעות סופר הוא⁷, נדה ס"ח, דברים שאמרתי לפניכם מעות הן ביד, שבת ס"ג: וש"נ מעות הם ביד, ירו' כתובו פ"ט דל"ג, מעות משנה שיקול הדעת. . . מעות משנה דבר תורה היא מעות משנה היא מעות זקנים, והקבוץ מעיות מכו' י"ב, מנחו' כ"ט סע"ב, ירו' שבת ר"פ ט"ז דמ"ו: וירו' מגיל' פ"א דע"א ע"ג ובל"ס פְעוּתָא ועוד טעון והרכה בתרג' — והושאל לעבודה זרה וכן בל"ע טַאְעוּת Götzte ירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ד (איך) [אוי] לכם ולמעותכם, כ"ד פצ"ט אין סותה אלא מעות ודרש סותה (בראשית מ"ט, י"א) משרש הסית, ובב"ר פצ"ח א"י שהוא מחוור להן מעיותיהן, ירו' ברכות פ"ט ד"ג: עיי"ע טוים ומ"ש, וכן בתרג' מַעְוֵן, מעוון, מעוותא כולם פ"י אלילים עיי' תרגום ירו' ב' לבראשית מ"ט, א'; תרג' לישעיה א', ח'; י"ט ג'; ושם ב', י"ח, כ'; כ"א, ט', תרג' אונקלס אלהים אחרים (דברי כ"ה ל"ו) פלחי מַעְוֵתָא וכו' בתרג' כ"י לאיוב ד', ח' ופלחי מעוותא עיי' עמת"ר ללעווי א, ש"י"ב ושם הרבה דוגמאות אחרות] —

מעם (אין לו פתרון אם לא מערך הבא) ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטין ס"ט) מעם דלי במי כסף מעם דלי במי פיגוס, (א"ב לחש הוא). * [אח"ה הוספנו שתי תיבות האחרונות בצירוף שם אומרן כי נפקדו מדפ"ר והלאה עד דפ' אמשי' ובלי ספק ר"ב כתבן ונצמדו בלי היכר עם דברי רבינו, וכאלה רבות] —

מעם (מל"ט 1. Geschmack, 2. Sinn, Grund) והפעל מעם וכן בל"ס מעם ובל"ע טַעַם kosten ועוד עיין בפנים) כס"ג דפסחים (ק"ט רע"א) מאי ולמכסה עתיק (ישעיה כ"ג, י"ח) זה המכסה דברים שגילה עתיק יומיא ומאי ננהו סתרי תורה איכ' דאמרי מעמי תורה. * [אח"ה כ"ה לנכון בדפ"ר

¹ כ"ה נכון בכ"י ו'ו ל"ד הי"ב ב"ד, ובדפ"ע נשמט מן מעה עד מעה. ² בנו"ג שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה וכו' ובכ"ס ובר"מ שבת מנוחה ועוד יתר שנויים עיי' בד"ס ברכו' צד קל"א. ³ כ"ה בכ"י ל"ד ובכ"י ה"ב לששון ולשמחה וכו' בכ"י ש"ס בר"מ וברמב"ם ובטור עיי' ד"ס שם, ובדפ"ע נתקצר ע"י וכו' וכן נתקצר בסמוך. ⁴ כ"ה בכ"י ל"ד וה"ב. ⁵ ובמשניות וכש"ס ומועין. ⁶ בנו"ג תיטעין. ⁷ והורגל ברית מ"ס.

וכ"ה בכ"י ש"ם אצל ד"ם לפסחים צד ק"צ. ולא העיר על גי' רבינו. ובדפוסים אחרים שגילם עתיק יומין ובג"ג בהרחבת לשון ע"ש — הוראת הפעל טעם בהנחתו הראשונה היא בחינה גשמית בהבחנת המר והמתוק וזולתו אבל לא ע"י אכילה גסה כי אם בקצה הלשון ברכות י"ד. השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתיה . . א"ל טועם ואין בכך כלום. ושם מטעמת אינה טעונה ברכה וכו' טעמי עד שיעור רביעתא. ועיי' פי' בע' רבע א'. ברכו ל"ה רע"א אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך, שם מ"ד. לא טעם זיונא. שבת י' קרוב לסע"א לא טעם מידי בצפרא וכו', ושם י"א. ליטעום מר מידי, הוריות י"א סע"א אטעום טעם דאיסורא עיי' עמטמטם, ירו' עירובין פ"ג ד"כ ע"ד לא טעמית מידי בההוא יומא, ירו' נדר' רפ"ו דל"ט ע"ג לא טעמית מזון בהדא יומא, ושם רפ"ח ד"ט ע"ד לא טעמית כלום רומשית, חול' צ"ו. קי"א: ליטעמיה קפילא ארמאה, ושם האי אפשר למטעמיה וכו'. מכילת' יתרו פ"א וילק' יתרו רמז רס"ח אנו טועמין בו (במן) טעם הפת טעם כשר טעם דגים . . טעם כל המטעמים שבעולם וכו' ע"ש היטב — והו"ש אל לבחינה רוחנית או מוסרית, יומ' כ"ב: לא טעם טעם חמא, פסחים פ"ז, בחורי ישראל שלא טעמו טעם חמא ובסנה' י"ט: טעמו טעם ביאה, מגילה י"ג סע"א בקש למעום טעם בתולה טעם טעם בעולה טעם, כ"ר פכ"א כאליהו מה זה לא טעם טעם מיתה אף זה (אדם) לא היה ראוי למעום טעם מות (כילק' בראשית רמז ל"ד טעם מיתה) יומ' ע"ח: האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתותא וכו', סוכ' נ"ג סע"א לא טעמנו טעם שינה, ירו' סוכ' פ"ה דג"ה: לא היו טועמין טעם שינה כל עיקר, ובהפעיל גדה דף ס"ו רע"ב עד שתטעמי תבשילך, פסיקתא דר"כ ע', מְטַעִים לי עיין ערך מנס ג', שיר השירים רבה פ' מה יפו ומטעמני, ובאתפעל ויק"ר פכ"ח מְטַעִמִין — והושאל לענין ידיעה והבנה בשבת קמ"ט רע"ב וב"ט ע"ה סע"א כדי להטעמין טעם רבית וע"ש פירש"י, סומ' כ"א: המטעים דבריו לדיין וכו' וילק' קדושים תרי"ב עיי' טען ב' כהערה, והשם טעם ובלא"ד וסורי טעמא בהוראה ראשונה חול' צ"ה. אם יש בהן כנותן טעם, ושם סוף ע"ב טעם כעיקר ועיי' תוספ' ד"ה רבא, ק"ה רע"א אם יש בה כנותן טעם באותה חתיכה . . אם יש בה כנותן טעם באותה קדירה וכו' ושם בגמ' טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא ועיי' תשוב' רדב"ז סי' רצ"ו.

חולין קי"א: טעם ליה טעמא דשייפא אמר יהיב טעמא כולי האי, ושם: נותן טעם בר נותן טעם (1) — טעם חמא טעם שינה וזולתו עיי' מ"ש בציונים הנ"ל. ובהוראת בחינה רוחנית ושכלית כדרך ל"ט (ש"א כ"א, י"ד; כ"ה ל"ג; תהלים קי"ט, ס"ו; משלי י"א כ"ב) ענין הבנה וראייה בעיון הלב אי" לרוב פעמים כדרך"ל מזה הענין ציון מפסחים שהביא רבינו טעמי התורה והם העיונים והמושגים המדעיים שבתורה, וכן נאמר סנהד' ל"ד, מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ושם כ"א: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי ב' מקראות נתגלה טעמן נכשל בהן גדול העולם, עירובין י"ג: שהיה אומר (סומכוס) על כל דבר ודבר של טומאה מ"ח טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה מ"ח טעמי טהרה, ושם: מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים, ע"ו י"ח, דברים של טעם, יומ' פ"ו: ומה טעם ובא לציון גואל (ישעי' נ"ט, כ) משום ולשבי פשע בעיקב, שבת ל': אשכחין טעמא, ושם פ"ג סע"ב לא נתגלה טעמא וכו', חולין ו' רע"א שיועד להחזיר בו טעם וכו' עיי' בעל נפש, ושם קי"א: לידע מאיזה טעם נאסר להם, ירו' תעני' פ"ד דס"ח, השיבו טעם ברבים, דריש טעמא דקרא . . לא דריש טעמא דקרא קידושין ס"ח: וש"ג, גדה כ"ד: לימא בה טעמא, כ"ב קמ"ב: בטעמא תליא מילתא, ושם קע"ג: דלא יהבי טעמא למילתיהו, גימ' י"ד, וש"ג הלכתא בלא טעמא, כתוב' פ"ד, כטעמיה וכהלכתיה, שבת כ"ג: נזיר י"ו: סומ' ח', מנחות מ"ב: מה טעם קאמר עיין יד מלאכי סי' תמ"ג, תנ"ב, ואזרו למטעמיהו, ואזדא ר"פ למטעמיה עיי' יד מלאכי סי' רמ"ב — רמ"ה ועיי' מסורה יפה שנתתי מכל אזדא פלוני למטעמיה בע' אזד (ה"א, ג"א) ברכו' מ"ג, כ"ב ק"ו, ועוד הרבה ולמעמד עיי' פירש"בם ל"ב שם ופחד יצחק ע' ולמעמד, טעמד דהך תנא, טעמא דבי"ש עיי' יד מלאכי סי' רצ"א — רצ"ג, שבת ע"ז: ק"ד, גימין ג"ח: מגיל' ג', מאי טעמא, שבועות פ"ד מ"ג מה טעם, ב"ט ל"ב סע"א מאי טעמיהו דרבנן, יבמו' ה' סע"ב ו': טעמא דכתב רחמנא . . ועיי' תוספ' שם, טעמא משום דתנא ביה קרא וזה מפירושו דבעל הגמרא עיי' השימות בזה בפחד יצחק ע' טעמא — והקבוצ טעמים (יומא ע"ה סע"א) ועיי' ציוני' הנ"ל — ועוד נקראו נגינות שנותנים טוב טעם ודעת בפירוש המקרא: טעמים עיי' מגיל' ג', ויבינו במקרא (נחמ"י ח', ה') אילו פסקי (ילק' נחמ"י רמז אלף ע"א פסקי) טעמים ופירש"י

(1) ובר"ת נ"ט בר נ"ט.

הטמא וממא שאכל את הטהור כולן במיתה^(א). אוכלי תרומה ככהנים טהור שאכל את הטהור כמצותו טהור שאכל את הטמא בעשה טמא שאכל טהור במיתה וממא שאכל את הטמא בלא תעשה מי חמית מימר טהור שאכל טמא בעשה אמר (רבא) [צ"ל ר' בא] בר ממל^(ב) ואחר יאכל מן הקדשים (ויק' שם) מן הטהורים ולא מן הטמאים וכל לא תעשה שהוא בא מכה עשה עשה הוא. וחומש^(ג) (האוכלו^(ד)) בשוגג משלם קרן וחומש דכתיב (ויק' כ"ב, י"ד) ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו, וגרסינן בתורת כהנים (פ' אמור פרק ו' פרש' ו') נאמר כאן קודש ונאמר להלן קודש מה להלן קדשי הגבול אף כאן קדשי הגבול^(ה). ואסורין לזרים (ביכורים ותיגה הנ"ל) ירוש' (ביכורי רפ"ב שם) פתר לה פחות מכשיעור^(ו). פ"א ואסורין לזרים אפילו ע"י פדייה, ועולים באחד ומאה כדפרשינן בע' דמע. ומעונין רחיצת ידים כדמפרש בגמ' (הגיג' י"ח:) אפי' בנגיעה אבל מעשר כאכילה אין בנגיעה לא, ומפורש בפ"ק דשבת (י"ד) והידים. פ"א הפירות של תרומה וביכורים כשבא לאוכלן מעונין רחיצת ידים מה שאין כן במעשר וחולין דאמר ר' יוחנן^(ז) הנוטל ידיו לפירות אינו אלא^(ח) מגסי הרוח, כמפורש בזו ההלכה דאין דורשין (הגיג' שם), פ"א ומעונין רחיצת ידים עד פרק שני מה שאין כן במעשר וחולין שאין מעונין רחיצת ידים אלא עד הפרק הראשון שהוא בסוף האצבעות כמפורש בחולין פ' כל הבשר (חולין ק"ו סע"א)^(ט). והערב שמש כדפרש' בע' טבל. והן נכסי כהן ר' אבא בר חייא בשם ר' יוחנן לך (נתתיו) [צ"ל נתתים]^(י) ותנן בסוף^(יא) ביכורים (פ"ג מ"ב) ולמה אמרו הביכורים נכסי^(יב) כהן שהוא קונה מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה וספר^(יג) תורה. ובפ"ק דחלה (מ"ט) החלה והתרומה חייבין עליה וכו' עד ומעונין רחיצת ידים. כפ' ה' במנחות (מ"ה דף ס').

הנגינות קרויין טעמים ע"כ ועיי' פירש"י לדברי י"א, ל'; ליהוש' ז' מ"ו ועיי"ע פסק. ובכ"ר ס"פ ל"ו נדרש: ושום שכל (נחמ"י שם) אלו הטעמים. וכ"ה בילק' נח רמז ס"א — כי טעמא עיי"ע טס א', טמיא ומ"ש] —

* טעמימא (מערך הקורם ענין בחינה ונסיון das Prüfen, der Versuch) מנחו' מ' סע"א גזירא משום טעימא, שם מ"ב: טעימא פסולה ועיי' פירש"י.

1 טען (מל"מ בעצם ראשונה הוראתו ענין נשיאה ועמיסה tragen, beladen, belasten) והושאל לדבר שמוטל על אדם או דבר כלומר צריך es (ist nothwendig, bedarf) בכיכור' פ"ב (מ"א) וכס"ג דפ' אין דורשין (הגיג' י"ח:) ובפ' הזהב בגמ' עד מתי מותרין (בי"מ נ"ב סע"א וני"ג רע"א) התרומה והביכורים חייבין עליהן מיתה וחומש ואסורין לזרים והן נכסי כהן ועולין באחד ומאה ומעונין רחיצת ידים^(א) והערב השמש הרי אלו בתרומה וביכורים מה שאין כן במעשר. ירוש' (בכורים רפ"ב דס"ד ע"ג) כתיב (במדב' י"ח, ח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי בשתי תרומות הכתוב מדבר^(ב) התרומה והביכורים תרומה דכתיב (ויק' כ"ב, ט) ולא ישאו עליו הטא ומתו בו כי יחללהו. והביכורים דכתיב (דברים י"ב, ו') והבאתם שמה עולתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם אלו הביכורים דכתיב (שם כ"ד, ד') ולקח הכהן הטנא מידך וגו' פ' מניין שזה שנא' בו ומתו בו כי יחללהו בתרומה הכתוב מדבר דכתיב למעלה (ויק' כ"ב, ז') ובא השמש ומהר ואחר יאכל מן הקדשים ואמרינן (יבמות ע"ד: וש"נ) טבל ועלה אוכל במעשר כדמפרש בע' טבל [א]. ותניא בתוספ' תרומו' (פ"ו) וברוש' בכיכורי' (בפ"ב דס"ד רע"ב) אוכלי תרומה זורים^(ג) טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא וממא שאכל את

(א) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב וכ"ה בכ"מ הנ"ל וביכמו' ע"ג. אבל בדפ"ע בטעות מחמת שיגרא דלישנא: רחיצת ידים ורגלים אבל למטה בערך בפ"י לזה המאמר ל"י בנכון מלת רגלים. (ב) ל"י בירוי. (ג) וכ"ה בתוספ' הנ"ל אבל בירוי הגי' בודון ובדפ"ר בערוך: בידים. (ד) בירוי בעון מיתה, ושם קצת בסדר אחר. (ה) וכ"ה בירוי: אמר ר' בא בר ממל והובא איזה פעמי' בירוי עיי' מנבוא הירוי לכהרז"ף ס"ז. ובד' וויניצי' מימל. (ו) סובב והולך לציון הראשון מבכורים ומהגיגה בריש הערך. (ז) בדפ"ר והאוכלן. (ח) אבל עיי' בתוספות יבמות ע"ג: ד"ה אסור. (ט) עיי' מ"ש הרמב"ן על זה הובא בשפ"מ לבי"מ נ"ג. ועוד עיי' הישב תוי"ט לחלה פ"א מ"ש ד"ה ואסורין ושם הובא פי' הערך. (י) בהגיג' שם ובחולין ק"ו. הגי' רב נחמן. (יא) כ"ה בחולין ובכ"י ש"ס לחגיג' ובדפוסים הרי זה. (יב) ושם ל"י מעשר אלא חולין ותרומה, ובענין פי' עד לפרק אי' כן גם בפ"י רגמ"ה כ"ו לחולין (בקובץ כ"ו אנגי' דף ש"כ"ב:) עד לפרק: עד פרק העליון של אצבעות ע"כ ועיי' ברש"י. (יג) וכן נתתיו בירוי ביכורי' רפ"ב שם ושם הגי' ר' בא ר' חיה בשם ר' יוחנן ועל זה הירוי כיון רבינו. (יד) מזה ראייה שגם לפני רבינו לא היה מונח פ' ד' דביכורים עיי' מ"ש בעי' טס א' הערה 4 ובאמת לא הובא פי' בכל הערך. (טו) וכ"ה בירוי ביכורי' ובחולין קל"א. ובר"ש לביכורי' שם וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה בש"מ לבי"מ נ"ג. אבל בגי' כנכסי. (טז) וכ"ה בירוי ובר"ש ובחולין שם ובכ"י ש"ס ובג"ג כספר ועיי' תוי"ט לביכורי' שם.

יש טענות הגישה ואין טענות תנופה תנופה ולא הגשה תנופה ותנופה לא תנופה ולא הגשה⁽¹⁾ ואלו טענות הגשה וכו' בסוף תעניות (כ"ו: במשנה והוא שם ל"א) כל הכלים טענות מביילה גמרי (ל"א). אמר ר' זריקה אמר ר' אלעזר⁽²⁾ אפי' מקופלין ומגחין בקופסא. פי' כל הכלים המשאילות זו לזו טענות מביילה שמא דגדה היו. (א"ב ענין צורך). *אחי"ה בכל כ"י והדפוסים הישנים עד אמשי' כאן סוף הערך ובציון דמ"ק מתחיל ערך בפני עצמו לכן העתקתי הוספת ר"ב שכאה בסוף ערך שאחר זה לערך הנוכחי שכאן מקומו וכאמת בכל ציונים הנ"ל טעון שהוא בינוני פעול מן טען ענינו עמום ומוטל עליו לעשות היינו צריך וכנ"ה ברכות כ"א. ומה מזון שאין טעון לפניו טעון לאחריו תורה שטעונה לפניו אינו דין שטעונה לאחריה וכו' ע"ש בפירש"י, שם ל"ה. טעון ברכה (כמה פעמים). והקבוץ שם מ"א: טעונים ברכה . . . אין טעונים ברכה. זבחי פ"ה מ"א. מ"ב ודמן טעון הזיה, ושם מ"ג ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות ושם מ"ד מ"ה מ"ו ומ"ז ודמן טעון ב' מתנות, מ"ח ודמן טעון מתנה אחת, ושם מ"ד וטעונה הפשט ונתוח. ביכורי פ"ב מ"ב טעונים הבאת מקום וטעונים וידוי. ירו' דמאי ספ"ז דכ"ז סע"ג. טעון מביילה, ירו' שבת ספ"ב רע"ג ד"ה טעון הערב שמש] —

ועוד כמו בל"מ טענו את בעירכם (בראשית מ"ה, י"ז) ועיי' שם אונקל' ותר"י א' לבראש' מ"ה, י"ג ומענו גבר על חמריה וכן בדרז"ל ב"מ ל"ב. במשנה: פרק ומען פרק ומען . . . מצוה מן התורה לפרוק אבל לא למעון ר"ש אומר אף למעון, ושם בנמ' מצוה מן התורה לפרוק בחנם ולא למעון בחנם ועיי' בסמוך השם. ושם מ' רע"ב כיון דטעון טעון. ב"ב ס'. כדי שתהא עגלה מהלכת ומעונה אבנים. ירו' ב"ק פ"ג ד"ג ע"ד היה אחד ריקן ואחד טעון . . . אחת ריקנית ואחת טעונה. ב"ר פ"ע מה את סבור ממון אתית טעין לא אתית טעין אלא מילין, שם פצ"ו משל הדיוט אומר מית בריה דרחמך טעון. מית רחמך פרוק, ויק"ר פ"ג את טעון מלחית לית את טעון מלחית. מדר' שו"ט מזמור י"ח בשעה שהענגים טוענין את המים וכו' ובילק' שמואל ב' רמז ק"ס בשעה שהן (טוענים) [צ"ל טעונים] מן המים וכו'. שו"ט שם ד"ה מנוגה: אלו טוענין חרבות ואלו טוענין קשתות ואלו טוענין רמחים. בהפעיל: שבת ה' סע"א הטעינו חברו . . . הטעינו שמים. ירו' פ"א פ"א דמ"ז רע"א לא תלך רכיל בעמך (ויקרא י"ט, מ"ז) . . . שלא תהא כרוכל הזה מטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה⁽⁴⁾. ספרי הברכה פ' שמ"ג ויק"ר ר"פ י"ג והטעינו (והטעין) לחמורו. באפעל ירו' חגיגה פ"ב דע"ז: אטעונינו. והשם ב"מ ל"א. ול"ב. (הרכה פעמים) טעינה. . . פריקה. במד"ר פ' ומעינת הארון. ועוד השם טעונא כדרך ל"ס מענא ב"מ ל"ב סע"א התם כתיב (דברים כ"ב, ד') נופלים בדרך דרמי אינהו ומעונייהו באורחא משמע ור"ש . . . אינהו ומעונייהו עלייהו. ירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ד אילין טעונייא. פתיחתא דאיכ"ר ד"ה משא גיא: היכי טעניתו מבלי טעוני דחלא — והיחיד סנה' צ"ו רע"ב טעין תלת מאה כודנייתא וכו' ופירש"י משאוי שלש מאות פרוות ע"כ ובפסחי קי"מ. אי' כן בפירושו, סוט' ל"ד. גמירי דטעונא וכו' וכה"ג בע' כף ה' אבל בשבת ק"מ: כהבלעת העי"ן עיי' מ"ש בע' מן ד' ומן ה'. ב"מ צ"ה. למיסר טעונה. ועוד עיי' תרג' אונקל' לבראשית מ"ב כ"ז. כ"ח; מ"ה, א'. ח'; לישמות כ"ג, ה'; תרג' למ"ב ה', י"ז; למשלי י"ט, י"ט; לדחי' ב' ל"ה, י"ג. ומה הענין תרג' ליהושע שהובא בע' הבא — ועוד בלחש בשבת ס"ו סע"ב טעונך עלי וטעונאי עלך ובכ"י מ' טעוני עלך וטעונך עלי ועוד עיי' בד"ס שם צד ע"א: ופירושי משאי עליך ומשאך עלי ועיי' פירש"י] —

2 טען (בהוראה ראשונה של ע' הקודם פי' נשא ¹ tragen, aufbürden) והפכו פרק entlasten) בספ"ק דמשקין (מ"ק י"א סע"א) אמר לי אדא ציידא⁽³⁾ כוורא תחלו וחלבא ליטעון גופה ולא ליטעון פוריא. פי' לאחר אכילתו מהלך קודם שישן ולא ישן לאלתר. *אחי"ה וכ"ה במיוחס לרש"י למ"ק רק שם בטוב טעם ודעת נוספת עוד המלה לאחר אכילתו מהלך הרבה ומטעם שכתב הפלשבע"ע כי לפי משמעות ב"מ קי"ג: צריך להלך אחר כל אכילה ארבעה גרמדי אבל אחר אכילת כוורא וכו' לא סגי בהליכה מועטת כזו ופי' ליטעון היינו סבל וגשא אותן ועיי' פי' יפה על זה המאמר בע' כוור וקרוב לזה נאמר בהשאילה בילק' ויצא רמז קכ"ג כיון שנתבשר בשורה טובה (טעון) [טעין] ליביה ית רגלוהי הדא אמר כרסא טעין רגליא, ובזו ההוראה נשא סבל עמס הכביד וכדומה רגיל הרכה בתרג' ד"מ תר"י א' לבמד' י"א, י"ז; תר"י ב' שם י"ג, כ"ג; תרג' ליחזק' י"ה, ח'; ליואל ב', כ"ב; למשלי מ', י"ב; י"ח, י"ד; לאיכ' ה', ה'

(1) וכן הסדר בכושניות אבל במשני דש"ס קצת בע"א. (2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובעיי' ובפסקי רי"ד ובגמ' רק אמר ר' אלעזר. (3) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד ובדפוסים הראשונים ציורא. (4) ובילק' קדושים רמז תר"ב בשם תור"כ הגי' כרוכל שמטעים דבריו והולך וא"כ ענינו מועי טעם בהפעול ע"ש.

מען (= מעונא מע' הקודם פי' משא, כריכה כאשר יוכלון שאת (Gebund, Bündel) ותממם בפשתי העין (יושע ב') (י) תרג' ואתרמנון במעוני כיתנא. * [אחי"ה רק בעה"ק שנ"ב ובדפא"מ נפרד זה הערך אבל בדפוס' הראשוני קצת שלא בדיוק נכלל עם ע' הקודם כי אף אם הוא מאותה הגזרה בכ"ו איננו מאותו השם ומושב] —

מען (לפע"ד מל"ע טען התגרה במלחמה או בדברים שיוורדים כמדקרת חרב והושאל אצל רז"ל לוויכוח ועריכת דברים בין התובע והנתבע in Streit, Wortgefecht sich einlassen, anklagen, einwenden בסוף הגדה דפרק הגיזקין (גיטין נ"ח): מענין לירש ומענין ללוקח. פי' מענין ב"ד בעבור לוקח שני אומר לבעלים מכתם ללוקח ראשון לפיכך אין לך על לוקח שני כלל ומפורש בלא יחפור (ב"ב כ"ג). אמר רב פפא (1)

זאת אומרת מענין לירש ומענין ללוקח. — (א"ב פי' מענה כל' חכמים כמו טעם בל"מ). * [אחי"ה והנכון כמ"ש, ור"פ סמאלענסקין פי' מע' הקודם כהוראת בעלאסמען, בעשווערדע פיהרען. — וכנ"ה בגימ' שם אי דקא מעין. . אי דלא קא מעין, כתובו' ק"ה: אי בעי מעין הכי ואי בעי מעין הכי ושם ע"א: במומין שבגלוי אינו יכול למעון, ושם ק"ח: שבוועו' ל"ח: המוען את הכירו כדי שמן וכו', ב"מ ה', וש"נ מענו הימין והודה לו בשעורין וכו', ב"ק נ"ז סע"א מען מענת גנב. .

מען מענת (ליסמים) [ליסמים] מזוין עיי"ע לסמים ועוד עיי' ירו' שבוועו' פ"ד דל"ה ע"ד ב"ב כ"ח: איחו לא מעין אנן לימעון ליה. ירו' גימין פ"ה דמ"ז. מענק מנה והודית לה, ירו' כתובו' רפ"ב דכ"ו. מענו מנה וכפר בו. מענינן ליתמי עיי' בפח' יצ' זה הערך, ובנפעל ירו' ב"ק רפ"י ד"ז: גמענין להן בב"ד. — יבמו' כ"ד: הנמען על השפחה. . הנמען על אשת איש כלומר מענין עליו דברי לעז פי' חושדין אותו עיי' פירש"י ועיי' כ"ה: כ"ו. ירו' יבמו' פ"ב ד"ד סע"א נמען בעדים. . נמען שלא בעדים. והשם שבוועו' ל"ח: וש"נ המענה שתי כסף וכו', כתובו' ל"ו רע"ב דקא מעין מענת דמים. . דקמעין מענת פתח פתוח, ב"ב כ"ח: מ"א. כל חזקה שאין עמה מענה וכו', כתובות י"ח. מענת עצמו. . מענת אחרים, מקצת המענה ע"ש היטב וש"נ, ושם ל"ו. מענת בתולים, קידושין כ"ח. האי מענתא מעלייתא היא. ירו' כתובו' רפ"ב דכ"ו סע"א הואיל והודה מן המענה ישבע. . הודייה

מן המענה חייב. ירו' ברכות פ"א ד"ג ע"ג מפני מה אין קוראין אותן (עשרת הדברות) מפני מענת המינין עיי' בבלי ברכו' י"ב. במד"ר פי', אבות דר"נ פ"ב מפני מענת (üble Nachrede) הבריות. והקבוץ ירו' סנהד' פ"ג דכ"א: צריך הדיין לשנות מענותיהן. כתובו' י"ח. כולחי מענתא מענת אחרים והודאת עצמו גינהו, ב"מ כ'. שמרי מענתא עיי"ע בר ב' (ח"ב קס"ד). ב"ק מ"ה. בר מענתא. ב"ב קמ"ט. קא מגמרי מענתא לאינשי, שבוועו' ל': והא מסתתמן תענתיה. — ואולי מזו הגזרה תיבת מען ב"ג מדות של ר"י בריש ספרא: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לימעון מען (כפי' הראב"ד מעון) אחר שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר כל דבר. . לימעון מען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר ופי' לימעון מען להוכיח בוויכוח כלום' להורות בהוכחה גמורה] —

מען (לפע"ד²) מל"ע טען נחלה במכה נחלה מאור (schwer erkranken) [ויגף ה' את הילד אשר ילדה] אשת אוריה לרוד ויאנש (ש"ב י"ב, מ"ו) תרג' ואימען. * [אחי"ה והוא בענין אתפעל ות"ו מובלעת לכן נדגש המ"ית במקום ואיתמען ויפה העתיק כן להורות כי מלת ויאנש הוא ענין מכה אנושה (עיי' ירמ"י מ"ו, י"ח), כלום' מכה כבדה ומסוכנת ועל זה מורה הפעל ויגף מלשון מגפה וכן פתרון טען בל"ע ונגזר מהשם טעון מגפה. והפעל הונח על מדרגה ראשונה של חולי כבד והראיה ממסכ' שמחות פ"ה כשהיה ר"ש בנו של ר"ע חולה לא ביטל בית מדרשו אלא פקדו ביד שלוחו בה הראשון ואמר לו נטען. . בא השני וא"ל הכביד. . בא השלישי וא"ל גוסס. . בא הרביעי וא"ל השלים (כלום' מת)] —

מען (מל"מ וכן בל"ע טען פי' דקר (durchbohren) ומדוקרים בחוצותיה (ירמיה נ"א, י) תרגום וממענין בשוקהא. (א"ב ל"מ זה מטועני חרב (ישעי' י"ד, י"ט)) * [אחי"ה וכן העתיק מדקרים (ירמ"י ל"ה י) חלל (יחזק' כ"ה, ח). ותרגום ויפלו לפני יונתן (ש"א י"ד, י"ג) ונפלו ממענין קדם יונתן, ומזה הענין פי' רד"ק שרש מען גם מענו את בעירכם (בראשית מ"ה, י"י) ענין דקירה שדוקרין הבהמות בדרבן וכו'. — ובדפ"ע נצמד זה הערך עם ע' הקודם לזה בלי דיוק] —

מעק (אולי מל"ע דעק אנוש ודק וגרוע schwach, gering אבל עיי' עוד בפנים)

(1) בנו"ג א"ר פפא ואיתומא רב זביר. (2) לפי דעת ר"פ סמאלענסקין מען וסבל שמות נרדפים הם ומען הוא כמו לסכול יסורים.

תרגום לא יצר צעדך (משלי ד' י"ב) לא תטעק אורחך. * [אח"ה בעל כ"כ פי' תטעק כמו תדעק ודעק כמו דעדק והאמת כי ספר מומעה מצא בעל מ"ע כי תתעוק הוא וכן כתוב בספרים והוא מל' מעיק תחתיכם ע"כ אולם גם על המתורגמן היה תהיה תלונתו כי גם הוא הביא גי' זו ושת נוספות תרגום לתהלי' ל"א, י' אטעק ותרג' למשלי כ"ד, י' מתטעיק ובנו"ג מתתעיק וכן בתרגום שלפני במשלי ד', י"ב לא תתעוק וא"כ אולי כמו דעק מל'ע הרשומה ויותר טוב שהוא מל' עיק בל"ם עק מל"מ עיק נדרף עם צוק והרבה בתרג' ובאתפעל איתעק וא"כ עיקר הגי' לא תיתעק אורחך, והמתורגמן הביא ס"א תשניק ובאמת כה"ג בערוך ע' שנק והוא מל"ם וע' שתי ענג צוואטמענציעהען וזו העיקר] —

אבוה דשמואל שמא ירבו מי גשמים דהן נוטפין מן הגנות⁽⁴⁾ ונעשו שאובין על מי פרת שהן זוחלין כדתנן במקואות פ"ה (מ"ה) הזוחלין כמעייין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפין שכשריין. פי' זוחלין נובעין נוטפין מי גשמים. אחזיק לנטפי אחזיק לשפכי (כ"ב ו' סע"א) פי' בע' שפך. בפ' במה מדליקין בגמ' המכבה את הנר (שבת ל"ז:) אמר רב⁽⁵⁾ (כל תלמיד⁽⁶⁾) היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מור⁽⁷⁾ תכוינה [שנאמר (שה"ש ח' י"ג) שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר] א"ת שושנים אלא שושנים [א"ת מור עובר אלא מור עבר⁽⁸⁾] כלומי התלמידים שיושבין ללמוד צריכין להמיק ולהייל אמרתו של רב באימה ובמרירות⁽⁹⁾ ואם יעבור שלא יעשה כן יכוה ויב ער⁽¹⁰⁾. בס"פ כל שעה בגמ' אין שורין (פסחים ל"ט סע"ב) קמח שנפל לתוכו דלף אפי' כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ⁽¹¹⁾ אמר רב פפא והוא דעביד טיף טיף דלהדי טיף טיף⁽¹²⁾. פי' שאין ריוח בין דלף לדלף וכל זמן שמטפף אינו מחמיץ⁽¹³⁾ ובפ' ערבי פסחי בגמ' לא יפחתו (שם קי"א סע"ב) אמר רב יוסף גי' מילי⁽¹⁴⁾ יהבן ארכונא לנהורא⁽¹⁵⁾ מאן דשתי טיף טיף ומאן דסריק רישיה יביש ודסיים מסאניה אדמותנא כרעיה⁽¹⁶⁾. בפ' אין מעמידין בגמ' והחומץ (ע"ז ל"ז:) אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל מי טיף⁽¹⁷⁾ אין בו משום גילוי אמר רב פפא⁽¹⁸⁾ והוא דעביד טיף טיף דלהדי טיף טיף⁽¹⁹⁾. בפ' אעפי' בגמ' מיניקה (כתובות ס' סע"ב) דאכלה מוניני הו

1 טף (מן ל"ם טף = טוף נדרף עם נטף עיי"ע נטף ב' שכתב שאין הנוץ עיקר והאמת שהוא עיקר ופי' נזל בנחת triefen, träufeln והשם טיף. טיפה Tropfen עיי' בפנים) בפ' במה אשה בגמ' הכנות יוצאות כחומין (שבת ס"ה רע"ב) דאמר רב מטרא במערבא סהדא רבא פרת סבר שמא ירבו נוטפין⁽²⁾ על הזוחלין והווי להו מי גשמים. פי'⁽³⁾ משום הכי אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוה ביומי ניסן ולא היה מניחן למבול בפרת מפני שרוב מימיו בניסן מי מטר הן כדרב דאמר מטרא במערבא סהדא רבא פרת כלומי כיון שתראה שרבו מי פרת עדות שהוגשמה ארץ המערב וסבר

(1) בנו"ג הכנות קטנות אבל בכ"י מי וא"פ ל"י וכן ל"י בירוי ברו"ף וברא"ש ועוד עיי' ד"ס שם ולא העיר על הערוך (2) וכ"ה בכ"י ש"ם וברש"י ובתוספי וכ"ה בבכורות נ"ה: ובנו"ג בשבת: שלא ירבו הנוטפין. (3) הועתק כל הפי' מפני ר"ה שנדרס בש"ם ווילנא (שבת ה"ל) וסוף דברי ר"ה הובאו בעי' כף ב' עיי"ש ופי' הנוכחי עולה עם פי' ראשון ברש"י ועיי' עוד בחי' הרמב"ן שהאריך בפ"י ר"ה ועוד עיי' בחי' הרשב"א בסוגיא, ולמוד ערוך שבת צד ג"ד אות ק"ח ובאורים בסוף הגיון שלמה. (4) בפ"י ר"ה (בש"ם ווילנא) אי' שמא ירבו נוטפין שהן מי גשמים הנוטפין מן הגנות. (5) כ"ה לנכון בכ"י וי". (6) וכ"ה בכ"י ש"ם לפסחים קי"ז, ובמנוה"מ סי' ס"ז ובנו"ג כל ת"ח. (7) בנו"ג מר אבל במלא גרם רבינו גם בעי' כו' אי' ובעי' מר ו' וכ"ה במקרא. (8) כצ"ל וכ"ה בפסחים ובכ"י א"פ לשבת עיי' ד"ס שם צד כ"ם וכדפוס בשבת נהפך הסדר וכ"ה בכ"י לפסחים ובמנוה"מ. (9) וכן בפירש"י לשבת, "במרירות מחמת אימה" ולפי זה תצדק יותר גי' מר חסר וכן הוא בפירוש ר"ה (בדפוס בש"ם י"ז). (10) ולפי זה פי' רבינו ע"ב כמו נַעַר ונ"ל כי מור לשון נופל על לשון רומי sittliches Betragen, mores כלומי באימה במורא וכבוד ושוערו כל הלמוד שאינו מטף אמרתו של רב בכבוד ובמרידות (= mores) עבר = בוער פי' יכוה, או י"ל כי מור נופל על ל"ד moriri פי' מות ושוערו מור עבר: ימות אם עבר. (11) כ"ה בכ"י וי' ול"ד. (12) וכ"ה בכ"י מי ובי' וא"פ וברא"ש ובפי' ר"ה ובשאר מקומות שהבוא בעל ד"ס לפסחי' צד ג"ו, אות ה' ובנו"ג טיף להדי טיף. (13) וכ"ה בריצ"ג הלכות פסחים עמוד צ"ה, וו"ל כיון שמנפף ובא טיפה אחר טיפה דומה כמו שמתעסקין בו ואינו מחמיץ. (14) בנו"ג הני תלת מילי וכ"ה בעי' ארב (ח"א רס"ו:). (15) וכ"ה בעי' ארב ועיי' שנוי הנוסחאות. (16) בנו"ג מן דסריק רישיה יביש ומן דשתי טיף טיף ומן דסיים מסני אדמיתגיה כרעא וברש"י אדמתא כרעא וברשב"ם אדמותנא כרעיה ופי' בעוד שרגליו לחים כמי הרחיצה ע"כ ובאמת בכ"י ב' הגי' בדרטיבא כרעיה וכן בפ"י ר"ה כי רמיבתא כרעיה וגי' מאן. . . ומאן אי' גיב בכ"י ובפי' ר"ה אבל בכ"י שלא כסדר הערוך. (17) בנו"ג מי טיף טיף. (18) וכ"ה בפסחי' הנ"ל וכן הוא בכתב יד ש"ם לע"ז ובר"ף וברא"ש ובנו"ג אמר רב אשי. (19) וכן הוא בכתב יד ש"ם ובר"ף וברא"ש וברש"י בדפוסיו הישנים וכן הגיה המהרש"א וגירסת להדי איתא בנוסחי' וכן בפירוש כתב יד ל"ה לע"ז (בקובץ כ"י אנג' דף י"ח:) ובכתב יד ש"ם בהרי.

לה בני מטיפי עינא. פי' נוטפי עינים⁽¹⁾. בר"ג דפ' מומין אלו (בכורות מ"ג סע"ב) הוטרפו נוטף מנין ת"ל או הרום (ויקרא כ"א י"ח)⁽²⁾ בפרק ח' במקואות (מ"ג) המטיל טיפים עבות מתוך האמה טמא. פי' המשתין טיפות גדולות. בפ' המפלת בנגמ' אם היה מרוקם (נדה כ"ה סע"א) ושתי עיניו כשתי טיפי של זבוב⁽³⁾ ושתי חוטמיו כשתי טיפי של זבוב. — (א"ב תרג' כמר מדלי' (ישעי' מו' ט"ו) כטפא מדול). * [אח"ה בציון מקואות מתחיל בדפ"ע ערך בפני עצמו רק בדפ' אמ"ש נסדר מיד אחר ע' טף א' וכדפוסים הישנים וככ"י ערוך הוא ע' טף ג' ואת אשר נ"ל כי מהנחוץ לחברם בע' אחד בהיותם מענין אחד והפעל טוף בל"ם טף כמו בל"מ צוף גרדף עם נטף וכ"ה בלשון ערבי נطف, ندف, نصب כולם ענין נזילה בנחת — וכנ"ה בתר"א לבראשית כ"ח. י' טפת בירא ועוד שם ל"א, כ"ב ובקהל"ר פי' ויתרון: טפת בארה של מרים, כתובו' קי"א סע"ב חלבא מייף מינייהו. ב"ר פל"ב דלא טף במבוי דמבולא. פסיקת' דויהי בשלח (פ"ט:) הוה מייף וכו' עיי"ע טלך ב'. ירו' תענית ספ"ג דס"ו. הוה עלמא מייף. ובאפעל שם פ"ד דס"ח ע"ד מטיפי אצבע כלומר קטועי אצבע ונבדקו ע"י כך אם אבירי לב הם בקצצם אצבעותם עד שימיפו מהם דם. וכן בהפעיל בכתוב' ס': לגי רבינו בני מטיפי עינא. פי' שדולפין עיניהם ועיי"ע דלף. בפעל גיטי' ס"ט רע"ב וגיטייפיה. בנין פלפל: טפּטפּ (tröpfeln) מ"ק ד' סע"א ועדיין היא מטפפת. שבת מ"ד. שמן המטפף. סנהד' ל"ז: שבעו' ל"ד. ודמו מטפף. סנהד' ק"ד: של יין מטפף ושוקע ושל שמן מטפף וצף ועיי"ע תסס. ירו' סנהד' פ"ד דכ"ב סע"ב והסייף מטפפת דם. ירו' תרומו' פ"ח דמ"ו. היו הגשמים מטפפין ויורדין. שו"ט ריש מזמור ע"ח כיון שהכה משה את הסלע טיפטפה דם, ובילק' תהלים רמז תתי"ט טפטפה הסלע דם. — והשם טיף עיי' הציונים הנ"ל ופי' עה"ק שג"ב מאן דשתי טיף טיף פי' שאינו שותה כבת אחת אלא מטפף ונותן קול בשתייתו ע"כ, ולא ידעתי אם רבינו הוציא מלין הללו או בעל מחבר של עה"ק וגם בל"ע נאמר מהשמעת קול המים המטפפים طيطب — ובקבוץ טפין במקואות הנ"ל ב"מ ע"ה. כמה טיפין, נדה מ"א: כשתי טיפי מרגליות עיי' פירש"י. אבל פי' רה"ג בסד"ט ל"ד: תיבין כשיית ע"כ והוא ל"ע תען פסולת המים הנשארת בשולי

הכלי. וגם נאמר על המטר בתוספ' מכשירין ספ"א טיפין חתוכות, שהש"ר פסוק כי טובים ומה מים יורדין טיפין טיפין ונעשות נחלים נחלים וכו'. אבל טיפין בנדה נ"ל שהוא כמו אטיפי עיי' ערכו כח"א, ס"א. אולם בירו' נדה פ"ג ד"ג ע"ד אי' גוויתו כטיפה של זבוב ואולי מל"י טύπος פי' דמות וצורה — ובנקבה טפּה, טיפה, טיפא, טיפתא שבת ק"ח סע"ב נדרי' כ"א סע"א טיפת צונן, ב"מ ע"ה. טיפת יין . . . טיפת שמן, ב"ק צ"ח. טיפתא דרמא וכן בל"ם מופתא (Tropfen) נדה מ"ז: טפת דם כהרדל, ושם כ': טיפתא קמייתא, ערכין ז'. עיילא טיפא דמלאך המות וכו' ע"ז כ' רע"ב וטיפה של מרה תלוייה בו וכו', תענית ו': כל טפה וטפה שהורדת לנו, ושם כ"ה. לגי הכי' מ' אין לך כל שיורד מן השמים וכו' ועיי"ע חתן וש"נ הירושי'. ויש לחוסף ירו' ברכו' פ"ט ד"ד. על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו וכו' ועוד עיי' ב"ר פכ"ה ויק"ר פי' תנחומ' נח סי' ז' קהל"ר ס"פ וראיתי: כל טיפה וטיפה שהקב"ה מוריד עליהם (על דור המבול). שבת קמ"ד: טיפה המלוכלכת על פי הדר. נדה מ"ט סע"ב טפה כשרה . . . טפה פסולה ושם מ"ז: נוטל טפה ומעמיד לפני הקב"ה . . . טפה זו מה תהא עלה, אבות פ"ג מ"א מטפה סרוחה, ב"ר פמ"ו ופ' צ"ט מטפה קדושה; פצ"ח ופצ"ט טפת קרי שמ"ר פי"ח כל טפה וטפה במד"ר פי"ז מטפה למטה נתמלאה ההין, והקבוץ הוריות י'. שיורדין יודעין לשער כמה טיפות יש בים וכו', ירו' חגיג' פ"ב דע"ח רע"א (בני) [צ"ל ביני]⁽⁴⁾ טיפייא הוינא מהלך כלומ' בין טיפות הגשמים הייתי מהלך ולא נגעו בי הגשמים. — ומן הפעל טף, טוף נאצל השם טוּפּא פי' פלג מים Strom וכן בל"ם טופא פי' טפות מים והרבה בתרג' טופי מ"א (דמיא) תרג' למשלי ה', מ"ה לאיוב ל"ט, כ"ח ולתהלים קי"ט, קל"ו (לגי' כ"י אצל לעווי ועוד שם דוגמאות). ובנו"ג טיפוי וכן לאיוב כ', י"ז — ועוד עיי' ע' טפי וערך טופּא —

2 טף = טוף כמו צפה בל"מ ובל"ע صفי hell, klar sein כס"ג דפ' החובל בחכרו (ב"ק צ"ב:) וכנהגה דפ"ק דמגיל' (י"ד) שפיל ואזיל בר אוואז ועיניה מיטייפי⁽⁵⁾ כלומ' מעיינת לפניך אם רואה מאכל אוכלת אנב חדא תרתי הולכת ואוכלת. * [אח"ה ורש"י למגיל' פי' צופין למרחוק וככ"י

(1) בעי מין הביא רבינו הגי' בני מציצי עינא פי' קטני עינים ע"כ וכה"ג לפנינו אבל בשמ"ט לכתובי' הובאה גי' איה ספרים נטיפי עינא והוא קרוב לגי' רבינו ומפורש שם שבולמין עיניהם הוין לגולגולותן ע"כ. (2) ורש"י פי' אריך ותלוי מלמטה משפתו ע"כ אולי לפי זה כוליע נטב פי' בולט ויוצא לחוץ והוצא hervorragen. (3) כ"ה בכ"י ויו וכדפ"ע נתקצר. (4) כמו בעי אטיפי עיי"ש. (5) כ"ה במגיל' אבל בכ"י הי"ש אצל ד"ם מגילה צד ל"ו מטיפי וכ"ה בב"ק.

רש"י בולטים וצופים למרחוק ועוד עיין פירש"י לב"ק ובשני מקומות כתב ודוגמתו בכתובות (ס'). נטוף עיניך וכן רומז בכתובות על מטייפי דב"ק ובשט"מ לב"ק ראיתי פי' בשם גאון וז"ל: ועיניה מטייפי ועיני רואות מכאן ומכאן אם יש אוכלין ואף כן האדם הזה שנוהג עמו כסומא בארובה ולבו ועיניו צופין ומבינים לדבר ע"כ ובשט"מ לכתוב' ס'. פי' בל"א נטוף עיניך כמו פירש"י ורומז ג"כ על ב"ק הנ"ל אבל בפי' ראשון מבואר כמו בני נטפי עינא (כתובות ס' סע"ב) עיין ע' הקודם לזה] —

3 תף (= טוף) כמו צוף בל"מ בהפעיל הציף (מ"ב ו' ט' (¹) schwimmen lassen וכן בל"ע טפי (schwimmen) בפי' ב' באבות (מ"ו) ובפי' החליל בגמ' מבלאי מ כנס י' (¹) (סוכי ג"ג) על דאמפת אמיפוך וסוף מטייפוך י מ' פון ²). פירוש על שהצפת גולגולת של אדם אחד בנהר הציפו ³) אותך וסוף שהציפך יציפוהו אותו אחרים. — (א"ב תרג' אשר הציף (ברבים ו"א ד') די אטיף). * [אחיה בנו"ג באבות על דאמפת אטפוך וסוף מטייפוך יטופן ובסוכה ומטופוך יטופן אבל בכ"י ש"ס דעמפת עמפון ודעמפוך יעמפון וכה"ג במגן אבות לרשב"ץ בציון לסוכה וכו"ה בע' עמף ב' — ותרגום ותגרע אלך חכמה (איוב ט"ו ח') (ואמפת) [בקצת הנוסח': ואמפי] לותך חכמתא ונ"ל שהבין תגרע מל"ע גרע וכן גרע בל"מ (איוב ל"ו כ"ה) פי' נגרונזל. ובפעל עומד בתר"י א' לשמות כ"ו כ"ה והוה טפי על אנפי מיא פי' שחה על פני מים] —

מוסיף [ופריק] ופודן ביוקר ע"כ. ובנו"ג אלמא כיון דשרית ליה טפי וזבין. — וכנ"ה בפ' על: שבת י"ט סע"א דאי טפי אפסדיה . . ואי בעיר אפסדיה ועיי"ע קצר ו'וגי' רבינו כנ"י כ"י ש"ס ע"ש. תעני' ב"ד. אי טפו לה או בצרו לה. עירובין ה': דמטפי ביה או דמבציר ביה. כ"ב צ"ג: קל"ח: למפוי מילתא קא אתי מגילה כ"ב: כל דמפי ליה מילתא מחבריה טפי ליה נכרא יתירה וכו'. ב"ב ק"ז: מיסתאי דקא מטפינא כולי האי אחכראי (ב' פעמים) פי' דריו מה שמוסיף על חברו כן פירשב"ס וכו"ה בכ"י רגמ"ה לב"ב. ע"ז ט' סע"א וניטפי עליהו. ושם רע"ב ניטפי חד שתא. ושם סוף העמוד טפיא תלת שני. ב"מ פ"ג סע"א דמפא ליהו . . דמפאי לכו . . דמפת לך. כולן ענין תוספת ורבויו הוא. והתואר הפעל טפי הפכו בציה. פורתא עיין שבת י"ט סע"א. פ"כ. פסחים י"ב. ושם: כ"ה: ר"ה כ"ו סע"ב. עירובין י"ג: יומ' י"ד. ל"ה. ב"ק ז': ב"מ ס"ט. ע"ב: כ"ב ק"ז: קמ"ד רע"ב. גיטין ס"ט רע"א. נדר"י כ': סנה' ל"ח: וממנו נאצלו השמות טיפונא עיי"ע ועוד ע' טפויים. טופינא ועוד עיין טפתא. וע' טופה] —

טף (= טפי) מל"ע טפי פי' ככה, erlöschen, (verlöschen) דעכו כפשתה ככו (ישעיה מ"ג, י"ז) תרג' דעיכו כבוצנייא עמו טפו. * [אחיה בדפ"ר טפי וצ"ל טפו ובשדפ"ע וטפו בנו"ג כבוצא (עמי) [צ"ל עמו] טפו או צ"ל עמי וכן בתרגום ופשתה כהה לא יכבנה (שם מ"ב, ג') דכבוצין עמי לא יטפון וכה"ג בדפ"ר וויניצי, והרבה בתרג' עיין תר"י א' לבראשית כ"ד, ס"ז: כ"ה, כ"ה. תרג' לש"ב כ"א, י"ז: לעמוס ט', א'; לאיוב י"ח. ה'. ו' וכן בדרז"ל ויק"ר פ"ט אשכחת בוצינא טפי בירו' סוט' פ"א דמ"ז ע"ד מיטפי, ירוש' שבת פ"א ד"ג סע"ב אילין בעיי דיטפי בוצינא ואילין לא בעיי דיטפי בוצינא, ירו' נדר"י פ"ד רל"ח ע"ד ואי סכנה הוית אפי' ר' אימי יטפי (את הדליקה). ושם הוא כותאה בעי מיטפייה ולא שבקיה ר' יונה ובירוש' יומא פ"ח דמ"ה: איתא הוא נפתייא בעי מטפתה. ירושלמי סנהדרין פ"י דכ"ט. בעא מטפא עלמא. א ת פ ע ל: ירושלמי שבת פ"ו ד"ח סע"ג איטפי בוצינה . . לא יתמפי ולא מיטפי בוצינהון דישראל. ירו' חגיגה פ"ב דע"ז רע"ג ואימפיית וכן בתרג' לתהלים י"ה. כ"ט דמיטפיא בגלותא. א פ ע ל: ירו'

טף (= טפי) = טפא ענין יתרון תוספת ורבויו ונ"ל מל"ע טף הפריז על המדה וממנו טפגה מה שעולה על המדה ונדרף עם טפח anfüllen bis zum Ueberfließen (viel, sehr, mehr) והתואר טפי טפי (גיטין מ"ד סע"א) כבר פי' בע' חד לקנסיה טפי חד [א]. בתמורה בס"ג דפ' ולד חמאת (תמור' כ"ד סע"א) כל פסולי המוקד שין נמכרין באיטלים ונשחמין באיטלים ונשקלין בליטרא ⁴) אלמא כיון דשרית ליה (דמרגיל) ⁵) טפי ופריק הכי נמי כיון דשרית ליה דמרגיל טפי ופריק. ס"א מוסיף ופריק. * [אחיה כנ"י ראשונ' מוכה מפירש"י ע"ש וכס"א א"י בפי' רגמ"ה כ"י לתמורה (בקובץ כ"י אנג' דף רל"ז: וז"ל . . מ"ט ופריק אותו ביוקר הכי נמי כיון דשרית ליה דמרגיל

(¹) כ"ה בכ"י וי"ו. (²) כ"ה לנכון בדפ"ר וכן מוכח מפורשו בסמוך ומדפי' פי' והלאה יטפון. (³) בכ"י וי' המיפו אבל כאן יותר נכון גי' הדפוס. (⁴) חסר בדפ"ר ופי' עד דמרגיל טפי אבל כ"ה לנכון בכ"י וי' ול"ד, ובר פי' וויניצי מן ונמכרין וכו'. וכן חסר בכבורות ל"א סע"א במשני אבל בתמור' נשחמין . . ונמכרין . . ושם באיטלין ובכ"י רגמ"ה לבכורו ותמורה איטלין ופעם אחת באיטלין ועיי"ע בח"א. ס"א וש"נ. (⁵) יש למחוק וכן ל"י בכ"י וי' והוכפל בס"ס ממה שא"י בסמוך.

(1) וירקידם: ומפזינן ובנוג' ושוורינון, ובמלת מפז הועתק רקד, רצד, דלג וקפץ עיין כמתורגמן, ונרדף עם מפס ה' עיי"ע, ומזה נאצל ע' הבא אח"ז] —

מַפָּזָן [א] (Springhase) לדעת ר"ב מע' הקודם ועיין בפנים) תרגום ואת השפן (ויקרא י"א, ה'; דברים י"ד, ז') וית מפזא אולי נקרא כן כי הוא מנתר ממקום למקום. * [אח"ייה וקצת ראייה לדעת ר"ב כי גירסת תר"י א' טוואז והוא כמו תנן בל"ם פירוש קפץ ודלג עיי"ע הקודם אבל גם כתיבת מפזא מעידה על מושג רקידה וקפיצה וזו מטבע החיה הנקראה בל"ע *جر بوع* (2) וחוקר הטבע המפורסם ליננע קראה *Dipus ja-culus* ונעתק מל"י *δίπους* בעל שתי רגלים (עיין היראדאט ד', קצ"ב, אריסטו תולדות החיות ו', ל"ז; איליאן תולדות החיות ט"ו, כ"ו) כי שתי רגליו הראשונות קצרות ביותר ואדוקות בצוורה עד שנראה כאלו חסרות עיין וויענער ח"ב, תק"ו, באכארט היעראזאיקאן ח"ב, תק"ה, אחרי כל זאת נ"ל קרוב לאמת כי מפזא מלכד הוראת קפיצה ודילוג נופל על ל"י *δίπους* ולעדות סופר ערבי (הוכח אצל באכארט שם תכ"ד) החיה הנ"ל בנתה ביתה במקום סלעים וזה מה שהעתיק התרגום לתהלים ק"ד, י"ח סלעים מחסה לשפנים; כיפי רוחצן למפזיא וכן בכ"ר פ"ב הדין מפזא מגין תחות שקפא עיי"ע שקף א', ועוד עיי"ע גס ה' וע' חגס] —

* **מַפָּח** כמסכ' סופרים עיי"ע מפח ד' ומ"ש.
מַפָּח (פי' בל"י *τὸ πᾶχος* בעוביו *in der Dicke*) בפ' הוציאו לו בגמ' נשל את הדם (יומ' י"ה רע"א) תנא (3) כשהוא מזה אינו מזה על הכפרת אלא כנגד טיפחה של כפרת. פי' הוא עוביה והוא מצחה כדאמריןן (שבת צ"ב, עירובין ד': סוכ' ד': סנהד' ז', גרה כ"ו:) כפרת מפח" (4) (א"ב כנגד עביה כתוב כנוסחאות). * [אח"ייה ובכ"י מ' כנגד עובי הכפרת אבל בכ"י ב' וכ"י א"פ א"י כג"י רבינו וכן מוכח מארחות חיים בסדר העבודה הובא בד"ס ליומ' צד ע"ו; לפע"ד הוא מל"י הנ"ל אבל רבינו פי' מן מפח כל"מ ועביו מפח (ד"ה ב', ד', ה') — ומדת מפח הוא כשהיד פתוחה ואצבעותיה דבוקות זו לזו *Handbreite* מפח שוחק סוכ' ז'. הפכו מפח עצב עיי"ע סחק ועצב א'. בכורו' ל"ט; אצבע שאמרו אחד מארבע כמפח של כל אדם ופי' רגמ"ה כ"י לבכורו' (בקובץ כ"י אנג' דף ק"ד.) לענין אצבע דיתירה על של משה דהוי ד' במפח

תרומ' ס"פ י"א דמ"ח: הוי מַפָּפִי לה, תנחומ' ויגש סי' ה' נורא דתמר כלתך אנא מטפִי ובתרג' ד"ה ב' כ"ט, ז' (ואמ"פ) [צ"ל ואמפו] ית בוציניא] —

* **מַפָּיָה** (לפע"ד מל"י *τριψύς* Dreifuss) בתוספתא כלים ב"ק פ"ה כירה שנותנה ע"ג המיף של אבן אינו טמא אלא צורך וכמה הוא צורך רשב"ג אומר . . . צורך ג' אצבעות ר' נתן אומ' אם נישלת כירה והמיף עולה עמה חיבור ואם לאו אינו חיבור . . . אם מטה את המיף וכירה עומדת הרי זה חיבור וכו', וכתב ר"ש בכל"י פ"ו מ"ד וז"ל לא נתברר אותו מיף מה היא ולפי הענין נראה שהיא אבן דקה וקלושה והיא רחבה חוץ לתנור והכירה מונחת עליה וכו', ונ"ל שהוא ל"י הנ"ל ונרדף עם *τριψύς* בעל שלש רגלים אשר משימין עליו יורות ודודים ונקרא בל' חכמים חצובה עיי"ע חצב א' ואולי הה"א במלת המיף היא שרשית ותהיה אז המיף ממש כמו חצובה — ועוד נ"ל שאולי מיף הוא מל"י *τύφος* וכן בל"פ ט"פ פירוש אש וקישור וככה נקרא הכן והבסיס של כירה על שם האש הענן והקישור העולה משם, והיותר טוב לפע"ד לגזור מל"ע *أثافي*. א"ת בעל ג' רגלים והאבנים אשר משימין עליהן היורות וכדומה.

* **מַפּוּפָא** (מ"ס) בקהל"ר פסק' ברכות הטובה; הביא לפניו ב' קשוואין אחת שלמה ואחת שבורה וכו', לית טופא דהרא דהיא מתעביד כהרא וכו', ובמ"כ נדחק לפרשו מלשון מפי כלומר וכי אין השבורה גדולה כמו השלימה אבל כפי' מהר"ו יפה הגיה סופא ופי' הלא סוף השלמה להשבר בעת אכילה ולמה היא יקרה מן השבורה והשיב שמראה השלמה גם הוא משביע העין, וכבר הגיה לנכון במעריך לר"מ די לונזאנו.

* **מַפּוּ** (מ"ס) ירו' ברכו' פ"א ד"ב סע"ג לא סוף דבר מפו וצ"ל נופו וכ"ה לנכון בגירסת המהרש"ם עיי"ע כזרה.

מַפָּזָן (לפע"ד נרדף עם קפז בל"ע *קפז* רקד, *hüpfen* springen ובל"ס תנן) עת רקוד (קהלת ג', ד') תרג' עידן בחיר למפזא כחלילא (1), ויתר ממקומו (איוב ל"ז, א') תרג' ויטפו מן אתריה, לישנא אחרינא וישוור מן אתריה. * [אח"ייה כל' ראשון אי' ג"כ כמתורגמן וכל"א אי' לפנינו ושור מן אתריה ושתייהם יחד באונקלס לשמות ל"ב, י"ט מטפו ומשוור קדם עמא, ותרגום כ"י לתהלים (כ"ט)

(1) כנוי'ג בהילולא. (2) ומה שהעתיק רס"ג ע"ו וי' איננו מזה השם כדעת הח' לעווזאהן זאאלאגיא ק"י כי אם פירושו היה שנקראה *Klippdachs* עיין חיסורום לגעועניאום ע' שפן. (3) בדפ' וויניצ' עיר' הרם תנא וטעות דפוס הוא. (4) הועתק מפי' ר"ח ליומ' ר"ח ליומ' (נדפס בש"ס ווילנא).

של כל אדם ע"כ, מנחות מ"א: מטפח דאורייתא ד' כגודל שית בקטנה חמש בתילתא. אמות הבנין ששה מטפחים עיי'ע אמה (ח"א קמ"ו), כלי' פ"ח מ"ו, מ"ז, אהל'ו פ"ג מ"ו מ"ז ופרק י' ופי"א ופי"ג מ"ב — מ"ד פותח מטפח ע"ש רע"ב ותוי"ט. אהלות פ"ג מ"ז מטפח על מטפח על רום מטפח מרובע. שם י"ג מ"ה אלו ממעמין את המטפח. ברכות כ"ד סע"א מטפח באשה ערוה, נדר' כ' רע"ב מגלה מטפח ומכסה מטפח ובברכות כ"ג: מגלה לאחוריו מטפח ולפניו מטפחים וע"ש כל הענין. וממנו הפעל תגא רבי אליהו רבא פליא ויסדן ומטפחן וגמדן וכו' וכל"מ וימיני מטפח שמים (ישעי' מ"ה י"ג) —

במטפח⁽¹⁶⁾ דברי ר"מ ו ח כ מ י ס מ ת י ר ין⁽¹⁷⁾ מ פ נ י ש א פ ש ר⁽¹⁸⁾. פי' ר' דניאל ז"ל שלא ירכן שדהו כל כך שתהא מופח על מנת להטפח מפני שמזיק (לעניי ירושלים)⁽¹⁹⁾ [לעניי]. ירושלמי [ירושלמי] (ירושלמי) ריש הל"ג ד"ט רע"א) המרבץ שדהו עד שלא ירד העני לתוכה אם היזקו מרובה על של עני מותר ואם היזקו של עני מרובה על שלו אסור ר' יהודה אומר בין כך ובין כך מניחו על הגדר והעני בא ונוטל את שלו. * [אחי"ה וכן פי' הר"ש כחשענו על הירושלמי מבלי שהזכיר פי' הערוך והרמב"ם פי' מופח מין ממני גרנרין ועיי'ע מטפח ה' אבל בחיבורו פי' כהירוש' ורע"ב הרכיב שני פירושים עיי'ן תוי"ט. וכערך מטפח ה' הארכתי ולפי פירוש רבינו גי' כ"י הג"ל מופח עיקר ולא כנדפוסים מפיה או ככירו' מופיח. ופי' מטפח בל"ס כאמור בתחילת הערך וכן בל"ע ט"ח ממלא כלי במים וממנו בל"ס פי' מלחלח. וכנ"ה בירו' שבת פ"ב ד"ה רע"א משקה מופח חיבור. ובה פעיל להטפח עיי'ן ש"ע או"ח סי' תרי"ג ס"ט. ע"ז סי': היה מטפח על פי חבית המרותחת. ירו' ברכות פ"ג ד"ו ע"ד מים כל זמן שהן מטפחין וכו'. והתואר בר"ס פ"ל"ג חרכו המים. . . נעשית כמין טפח וכתב במיוחס לרש"י כמו ועדיין משקה מופח עליהם (שבת י"ג). כלומר שהיה כאלו הארץ שרויה במים עדיין ע"כ והראיה גי' הילקוט נח רמז נ"ט נעשית כמקפח] —

1 מטפח (כל"ס מלחלח an-be-feucht werden, (feuchten) כפ' יוה"כ בגמ' ובתשמיש המטה (יומא ע"ח). תני יהודה גרונרות⁽¹⁾ אסור לישב ע"ג מינא ביוה"כ אמר ריב"ל ובטינה המטפחת אמר אב"י ובמטפח על מנת להטפח. ובס"ג דפרק מי שמתו (ברכות כ"ה. הרבה פעמים) כל זמן שמטפחין, ובפ"א דשבת בס"ג ד"ה דבר (שבת י"ז סע"א) ובשעת בצירה⁽²⁾ עדיין משקה מופח עליהן. ובתנור פ"ח בכלים⁽³⁾ ומשקה מופח שבו לי חבית שהורה⁽³⁾. בע"ז בס"ג דפ' ר"י (ע"ז סי' רע"ב) ההוא גוי⁽⁴⁾ דאשתכח במעצרתא⁽⁵⁾ א"ר אשי⁽⁶⁾ אי איכא מופח להטפח⁽⁷⁾ בעי הדחה ובעי ניגוב. פי' משקין ש נ ש פ כ ו⁽⁸⁾ לארץ או ע"ג כלי ולא נבלעו יפה יפה אם יש בהן ממש שאם יניח⁽⁹⁾ ידו עליהן נדבקין בידו ונעשית לחה שיעור כשיניח ידו על הבגד או על הכלי אם לא יודע מקום ידו⁽¹⁰⁾ זהו משקה מופח ואם יודע מקום הנחת ידו זהו מופח על מנת להטפח⁽¹¹⁾. ובפ"ד דעדיות (מ"ו) ר' יהודה אומר משום ב"ה מטפח ומטפח⁽¹²⁾. בהדר פ"ח בטחרות (מ"ה) עריבה שהיא קמפרס והכצק מלמעלן⁽¹³⁾ ומשקה מופח מלמטן. בר"ג דפ' המביא גט שני (ט"ז) ובע"ז בפרק השוכר בגמ' נטל (ע"ב) והתנן בפ"ח⁽¹⁴⁾ בטחרות (מ"ה) הנצוק והקמפרס ומשקה מופח. בגדיש⁽¹⁵⁾ פ"ה בפ"ה א"ן מגלגלין

2 מטפח (לפע"ד מל"ע ס"ח מטפח בידו mit der Hand auflesen) כסוף תרומות (י"א מ"ו) וכן חבית של שמן ש נ ש פ כ ה⁽²⁰⁾ א"ן מחי יבין אותו⁽²¹⁾ להיות יושב ומטפח. כפ' חבית שנשברה (שבת קמ"ג רע"ב במשנה) תגא לא יספג ב"י⁽²²⁾ ולא יטפח בשמן. פירוש טובל ידו בשמן הנשפך עליו ומאסף השמן. * [אחי"ה ופי' זה יפה עולה עם ל"ע ובזו המסילה עלו הרמב"ם והר"ש ורע"ב רק גזרו אומר שהוא מל' מטפח כלומר פיסת יד וז"ל הרמב"ם בפ"מ לתרומ' מטפח נגזר מן מטפח ענינו שלא נחייב אותו לדקדק

(1) כ"ה לכונן בכ"ו ו"ו ובדפ"ר ופי' וכ"ה בפ"י ר"ח (בש"ס ווילנ' ושם הוגה ככנסו) בכ"י ה"ב אי גרונרת ועיי'ן בשנינו נוסח' בעי' ג'גת (ח"ט, שני"ב) ושם כג"י דכאן אבל בעי' הנוכחי בדפ' וויניצי והלאה בר גרונרת. (2) כ"י ל"ה, ובכ"י ו"ו במ"ס בצורת. (3) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ה, ובדפ"ע חסר. (4) בנו"ג נכרי. (5) בנו"ג דהוה קאי במעצרת. (6) ע"כ אי' בכ"י ו"ו ל"ה וה"ב. (7) בכ"י ש"ס ובתוספי וברושב"א על מנת להטפח. (8) כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב ומה' כפ"י סד"ט לר"ה"ג, ובדפ"ע ששפן. (9) ברה"ג מניח. (10) כ"ה בכ"י ו"ו ובפ"י ר"ה"ג, ובדפ"ע: הנחת מקום ידו וצ"ל איפכא בכסמוך. (11) הועתק מלה במלה מפ"י ר"ה"ג לכלים צד ה'. בכ"י ו"ו ול"ד אי' זה הפ"י קודם ציון דיומא וכל הערך קצת בלי סדרים. (12) וכ"ה במשניות ובפ"י רמב"ם אבל במשני דש"ס ומטפח. (13) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד ובדפ"ע חסר ועוד כמעו' פ"ה וכן בסמוך. (14) בדפ"ר כמעו' פ"ה. (15) מדפי' באס"ל והלאה במעו' בגמ'. (16) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד אבל בכ"י ה"ב ובדפ"ע כטפח ובירו' במטפח. (17) בכ"י ו"ו וה"ב אי' מה וצ"ל מה' ר"ת מן כ"י ר"י. (18) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד ח"ב, ובדפ"ע נשטמ. (19) כ"ה בדפוס' חוץ מדפ"ר שאי' לעני ירושלים וצ"ל כמו שהגהתי. (20) כ"ה בכ"י ל"ד וכנסת' ובכ"י ו"ו א' ובי נשברה. (21) כ"ה בכ"י ה"ל, ובדפ"ע נשטמ. (22) כ"ה בכ"י ו"ו, ול"ד.

בלקישת השמן וכו' והר"ש כתב מטפח בפ"ת ידו מאסף השמן בדופני החבית, ורע"ב פ"י מטפח: מאסף את השמן במטח שלו כלומר וכו' וכולם הקדימן רש"י לשבת בזה"ל ומטח מכניס בו מטחו' כפו וכו'. ובפ"י ר"ח בשבת לא יטפח: כי ד ועוד עיי"ע וזבא אח"ז] —

3 טַפַּח (מל"ע הנ"ל) صَفَحَ פ"י הכה בכף schlagen, in die Hände schlagen ועוד הוראה להמלה הערבית חוקר ודורש וממשמש

betasten, durch- (wühlen) כפ' כסוי הדם בגמ' חרש שומה [קמטן] (חולין פ"ו סע"א) דתנן בהרוטב פ"ג במטהרות (מ"ח) תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ר"מ מטחר וחכמים מטמאין מפני שדרכו של תינוק למטח פ"י דרכו של תינוק להכות בידו על העיסה. כפ' כיצד הרגל בגמ' הכלב (ב"ק כ"ג.) דלא טפח באפיה כלומ' שלא הכה בידו על פניו למונעו שלא ילך להצר אחרת. ובפ' המניח את הכד בגמ' המבקע (שם ל"ב:) טפח ליה רבא (2) בסנדליה. כפ' המפקיד מעות (ב"מ מ"ב.) והאידינא דשכיחי טפוחאי אין להם שמירה אלא במטפח הסמוך לקרקע. פ"י ישנוקשין במטפח שלהן ומרגישינן אם יש בכותל כספים או זולתם (3). כפ"ג דפ' אלו מגלחין (מ"ק כ"ז:) טיפוח ביד קילום ברגל. ותנן במשילין (ביצה ל"ו:) אין מטפחין ואין מספקין פירוש בע' ספק (4). טפח בכף ידוי תרג' ירוש' (5) ויספק את כפיו (במדבר כ"ה, י). טפח בריגליה בחי' ירוש' דאדני שאל (בראשית מ"ה, י"ט). ספקתי על ירך (ירמיה ל"א, י"ט) תרג' טפחנא על ירכנא. ואחריב בכף פעמי (מ"ב י"ט, כ"ד) תרג' ומטפחית בפרסת רגלי (7) עמא. את הולם פעם (ישעי' מ"א, ז) תרג' עד דמטפח בקורנסא. הכה בכפך ורקע ברגלך (יחזקאל ו', י"א) [תרג' טפח בידך ורפוס ברגלך]. *אח"כ ועוד עיין תרג' ליחזקאל

יחזק' סוף רמזו שע"ו ומטחו לו לאותו רשע על פניו וכצ"ל בסנהדרין צ"ב: וכו"ה בכ"י א"פ ובדפוסים הראשונים ובע"י. מנחו מ"ד. ומטחו לו על פניו. ב"ד פמ"ה מטפחה בקורדיים על פניה ועיי"ע סקדק ומ"ש. ב פ י ע ל מ"ק כ"ח: מענות אבל לא מטפחות. ירושל' כלאים פ"ה דל"א ע"ג טיפח כנגד עינו וסטייה, ב"ר ס"פ כ"ב התחיל אדה"ר מטפח על פניו, שהש"ר פי יונתי התחילה צווחת ומטפחת כאנפיה ותנחו' קדושין עיי"ע מר ב"י. והש"ס טיפוח כל"ס מְפַחָא ומפורש בירו' ביצ' פ"ה דס"ג. (הובא בערך ספק א) טיפוח לרצונו והתואר מְפַחָא וקבוץ ב"מ מ"ב. עיין לעיל בערך אבל מה שהביא רבינו מטהרות ג' ח' דרך התינוקות למטח נ"ל לפרש ענין חקר בדק וממשמש כהוראת ל"ע הנ"ל בראש הערך ופ"י התינוק נוגע וממשמש בעיסה כגירסת הירו' עיין הגר"ב לקידושין פ'. ותוספות שם ד"ה שדרכו, והקבוץ שם תינוקות מטפחין. ועה"ק שנ"ב פירוש מעטשילן בלא"ש — [tätscheln = tändeln

* טַפַּח (מל"ע) طَفَحَ עולה על המדה ועובר על גדותיו überlaufen, überfließen ועוד כל"פ טַפַּח טירוף דעת) בצירוף עם רוח ירו' יבמו' ס"פ י"ב וטפח רוחי עלי ובכ"ר ר"פ פ"א כמ"ס טפת וצ"ל טפח ולא כדעת המפרשים שם (ועוד עיי"ע נבל ד') והראיה ג' הילקוט משלי רמז תתקס"ד: טפחה רוחי עלי כלומר רוחי יצא חוץ לגדר פ"י נשפך ונטרף דעתי וכן בירו' יבמו' פט"ז דמ"ו ע"ד טיפח רוחיה עליה. ובלי שאילה לפע"ד מזה הענין כמס' סופרי' פ"ה הל"ז הדין שנמטפה ע"ג הכתב מותר למוחקו וכו' והוא כמו שנמטפה פ"י נשפך. — טפח בכ"מ נ"ט: ט"ס וצ"ל טפח עיי"ע טפח א' ובהיפך גרס רבינו בע' אטפח (ח"א ס"ד) במית ע"ש והנכון בע' טפח ג'.

טַפַּח (= טוּפַח Platterbse ולר"ב מל"י ורו' τύφα, τίφη) tiphe, typha מין ממיני דגן גרועים אצל היונים eine Getreideart ונדרף עם ἄλυσρα (Emmerkorn) כפ"ק דמבול יום (מ"ב) ר' יהודה אומר של טופח טמאין במבול יום (8) פ"י ממיני קישניות (9) הוא כדאמרין בריש כלאים (פ"א מ"א) הפול הספיר (10) הפורקן והטופח. ותניא [כתוספתא]

(1) כ"ה בכ"י רש"י הובא בד"ס. (2) ברפ"ד במ"ד: ובא. (3) הועתק מפ"י ר"ח (בש"ס ווילי) ובש"ס הובא וז"ל: פ"י טפוחאי שנוקשין בטפוחיהו ומכירין אם יש כספים או זולתם. (4) ובעי ספק אי הביא גם ביצי ל'. ושם איי כגוי רבינו אבל בדף ל"ו: לא מטפחין וכו' ובשבת קמ"ה רע"ב לא מספקין ולא מטפחין ובכ"י מ' אין מספקין ואין מטפחין וכן הסדר בכ"י מ' לביצי ל' וכ"ה ברי"ף וברא"ש ובת' גאונים קדמונים ס"י צ"ב ועיין ד"ס לביצי צד מ"י: ולצד מ"ש: (5) כצ"ל זמ"ה באמת בעה"ק שג"ב ובתרי"א אי בפולגלוטטא דלונדון. (6) כגוי"ג רפס במסאניה. (7) כגוי"ג ריגלי. (8) כ"ה בכ"י וז"ל וכו"ב. (9) ברא"מ במ"ד קטנים. (10) כ"ה בכ"י וי.

(1) כ"ה בכ"י רש"י הובא בד"ס. (2) ברפ"ד במ"ד: ובא. (3) הועתק מפ"י ר"ח (בש"ס ווילי) ובש"ס הובא וז"ל: פ"י טפוחאי שנוקשין בטפוחיהו ומכירין אם יש כספים או זולתם. (4) ובעי ספק אי הביא גם ביצי ל'. ושם איי כגוי רבינו אבל בדף ל"ו: לא מטפחין וכו' ובשבת קמ"ה רע"ב לא מספקין ולא מטפחין ובכ"י מ' אין מספקין ואין מטפחין וכן הסדר בכ"י מ' לביצי ל' וכ"ה ברי"ף וברא"ש ובת' גאונים קדמונים ס"י צ"ב ועיין ד"ס לביצי צד מ"י: ולצד מ"ש: (5) כצ"ל זמ"ה באמת בעה"ק שג"ב ובתרי"א אי בפולגלוטטא דלונדון. (6) כגוי"ג רפס במסאניה. (7) כגוי"ג ריגלי. (8) כ"ה בכ"י וז"ל וכו"ב. (9) ברא"מ במ"ד קטנים. (10) כ"ה בכ"י וי.

בסוף מכשירין (פ"ג)¹ בראשונה היה גרים של פול
 ושל טופח² ושל צפורי טמא מפני ששורין אותו
 במים בשעה שגורם ין אותו [הפירות]³.
 בפ"ו בפ"א (כ"ז) אפי' היא של טופח רואין
 אותו כאלו הוא ענוה של שורים⁴
 לשון ישמעאל (שמס) [צ"ל שמה] גולבאן⁵ והן
 דקים. — וא"כ פי' טופח בל"מ מין דגן אשר נבגעולין
 אין קשרים כמו גמא וגרעיניו קטנים). * [אחי"ה
 כונת ר"ב על ל"י ורו' הנ"ל ודעת רבינו שהוא ל"ע
 גלבאן פי' מין פול Erbsen וע"י מלה זו פי' רס"ג
 כסמת לשמות ט', ל"ב אבל כיון לל"ע וסורי גלב,
 כל"א eine speltähnliche Getreideart (ע"י לעף פלניצ
 105) וכונת רבינו בעל הערו' לגלבאן וכן דעת ר' יונה
 הובא בפ"י ישעיהו לגיזיניאוס פכ"ה, כ"ה צד 848 שהוא
 מין קטניות אבל בכ"ז קצת אינו מיושב לפי מה שכתב
 בערך פול בשם הירו' (ריש כלאים) שמשם נראה כי
 פורקן הוא (גילבונא) [צ"ל גולבאן] וטופח לו עז שם
 רבינו ע"י נרבלו וצ"ל ערבלו בלא"ט Platt-ervolo
 erbse וא"כ גם בע' הנוכחי כצ"ל ורציתי להשלים כזה:
 פיר' טופח בל עז (נרבלו) [ערבולו]
 ופורקן בל' ישמעאל שמס גלבאן אבל מה
 אעשה כי גם בפ"י רע"ב לפיאה הנ"ל כתב בזה"ל:
 טופח מן קטנית דק שקורין לו בערבי גילבאן וכן
 כתב לכלאים שם בשם ואני שמעתי וכטבול
 יום פי' רק מין קטנית וככ"מ הביא פי"מ להרמב"ם
 שהוא מין זרע שקורין לו קורטמאן ודומה לשעורים
 והנכון כי כונת הרמב"ם על ל"ע قُرطمان (هرطمان)
 שעניו כמו גלבאן (= פלאטמערבוע) שהוא מין
 קטניות אבל מה שפרש הירו' כלא"י רפ"א דכ"ז רע"א
 (לפי ג' רבינו בע' פול ור"ש ברוש כלא"י) טופח ע"י מילותא
 קשה להלמו ועיי"ע מילותא ומ"ש. על כל פנים
 הוכרח כי קורטמאן הוא מין קטניות וקצת קשה כי

הרמב"ם פי' אין מגלגלין ב טופח (פיאה פ"ה, מ"ג)
 ג"כ ע"י קורטמאן אבל עיי"ע טפח ב' ומזה הענין
 פי' הרמב"ם אוכלין על המפּיחין שביעית ט', ד' ועיי"ע
 הבא אח"ה, ועוד ראיתי להעיר כי לפי מ"ש בשם
 ר"ב כי טופח הוא ל"י ורו' מן דגן גרוע דומה לאורז
 (ע"י פליניאוס י"ח, י"ט; כ"י, ד') עולה יפה הלשון
 בתוספתא טבול יום פ"א: האורז וגרים של

טפּיח בזמן שהן קלופין] —
 טפּיח (= טפח א') מל"פ תפּאג כוס גדול grosser
 Pokal או מלשון ערבי طفء קערה מלאה
 מים Wassergefäss (ב' מלשון פרסי تابه, تابه, כלי
 מיגון Kochpfanne (ג' כמין כלי הנ"ל עשוי לקן
 העופות gefässartiges Vogelneest) כר"ג דפרק אין
 צדין (ביצי כ"ד, ובר"ג דפ' שילוח הקן (חולין קל"ט):
 וציפורים שקננו בטפּיחים ובבורות. בהפגם בפ"ט
 בשביעית (מ"ד) אוכלים על המפּיחים ועל
 הדפרא⁶ פירש אחי ר' דניאל ז"ל על מה
 שמשמין העופות בטפּיחין שהן כלי חרס הבנויין
 ככותלים לקנן בהן העופות וי"מ אוכלין על המפּיחים
 על מה שכיין העשבים⁷ — בפ' כל הכלים (שבת
 קכ"ה רע"ב) מורה שהיא קשורה בטפּיח, ובס"ג דשבת
 קנ"ז) ופקקו את המאור בטפּיח, בר"ג דפ' אמר
 להן הממונה (ל') והמפּיח מחזר על האורחין⁸ —
 בס"ג דפ' מומין אלו (בכורות מ"ה): שחור לא ישא
 שחורה שמא יצא מהם טפּיח⁹ פי' כמין דלי¹⁰
 שחור, [בסוף הלכ' קמא דפ' המוכר את הבית]
 (כ"ב ס"ג) למפּיח אין פחות מ"ו פי' אל תתנו לו
 אלא כדי שישאב וישתה לצמאון שלו ואין פחות
 מ"ה, ועוד (אמרנו)¹¹ [אמרנו] שמא יצא מהן טפּיח
 וזהו פי' פתיא אוכמא (בכרות כ"י, פסחים פ"ה, מגילה
 י"ד: ע"ז ט"ז) ודומה לקרויה והוא נמל בלי חכמים והוא
 דלי¹², ועוד פי' למפּיח אין פחות מ"ו בע' בור¹³.

(1) בדפ"ר וכ"י אי' בסו' מכשירין ומלת בסו' הוא שבוש מן בתוסי כלומר בתוספתא. (2) בנו"ג טופיח. (3) כ"ה בכ"י ו"ו
 ל"ד וה"ב, ובפ"י רה"ג לסד"ט צד מ"א והלאה אשר מומונו הועתק כל הערך אי' שגורס ין. (4) כ"ה
 בכ"י ו"ו ובדפ"ע נתקצר ע"י וכו'. (5) וכו' בפ"י רה"ג ובדפ"ע וככ"י ערוך חוץ מכ"י ו"ו ושם גלבאן ועוד ע"י בעי' פול.
 (6) כ"ה בכ"י ל"ד ועיי"ע דיופרא וש"נ וככ"י ו"ו בבאן במ"ס הרפרא. (7) וכו' בר"ש בשם הערוך. וכפ"י י"מ אי' בפ"י מ
 להרמב"ם ע"ש היטב ובעי' הקודם לזה ולפי זה נ"ל לומר כי טפּיחין הוא תקבוצ מן טפּיח היינו ספּיח וכאמת בתוספתא
 שביעית פ"ה הגי' אין אוכלין על הספּיחין שבעכו וככ"י אירפורט הגי' הרחיפין ונ"ל שצ"ל הרחיפין והוא כמו הטפּיחין
 וכ"ה בירו' שביעית פ"ט דל"ט: אין אוכלין על הטפּיחין שבעכו וג"י הטפּיחין אי' גם במשנה דירו' וכ"ה במשניות נאפי
 ובד"ו ר"ם. (8) וכו' רה"ג בכ"י ב' מינבען וטפּיח מחזיר על האורחין וככ"י אי' ובה"ג אי' והטפּיח חוזר ובנו"ג ומחזיר הטפּיח
 על וכו' ותבא רש"י הגי' לה בתוספתא דברכו' וצ"ל ומחזיר הטפּיח על כל האורחין הגי' לה וכו' וכן הביא האו"י הלי
 נמ"י סו' ע"ה דברי רש"י וכו"ג בתוספתא ברכו' פ"ד (ומטפּיח) [צ"ל והטפּיח] מחזר על כל האורחין ותובת כל איתא
 בכ"י ו"ו וככ"י אירפ"י אי' הטפּיח ומחזיר מפה על האורחין ואין לו הבנה וצ"ל ומחזיר הטפּיח מפה על האורחין, ונ"ל ברור כי
 התערבו שתי נוסחאות הטפּיח ומפה והראיה כי בכ"י ל"ד ליומ' ל' אי' ומחזיר מפה לפני האורחין וכ"ה בפ"י ר"א ושם
 על האורחין ע"י קצת בר"ם מזה ליומ' הנ"ל צד ל"ט. (9) וכו' רש"י ובנו"ג טפּיח. (10) בכ"י ובדפ"ע חוץ מדפ"י ו"ו ושם
 במ"ס כלי. (11) כצ"ל בפ"י רה"ג. (12) הועתק מפ"י רה"ג לסד"ט ד"י וקרוב לזה הפ"י נמצא ג"כ בפ"י רגמ"ה כ"י ל"ב
 ו"ל לטפּיח כגון כלי חרס כמו כריא דפתיא שדולין בו מים לשחות לצורך שתייה וכו' ועוד עיי"ע פתא אי' ועי' קרויה.
 (13) בר' ז' בחי"ב ק"ע והלאה.

* מַפְטָף (לפע"ד מל"פ טפ פי' אור וזריחה, Luft, Glanz והוכפל לחזק הענין) ירו' ברכו' פ"א ד"ג רע"ב כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים. לפע"ד פי' זורחת כאמור בראש הע' ובפי' אהבת ציון איתא מלשון טיף טיף כלומר שמכבצת על ההרים.

טפי (או כמו טפיה של מעלה או כמו טפי בל"פ טָאָבָא כלי דומה לכלי טיגון עיי"ע טפיה) כפ"ב בכלי (מ"ג) ומפי שהתקינו לענבים¹. ובפ"ג (מ"ב) הפך והמפינן² שיעורן בשמן. בהבתיס פי"ב בנגעים (מ"ה) על מה חסה תורה על כלי (חרס) [חרסו] על פכיו³ ועל טפיו, בהמקדש כפ"ו בפרה (מ"ג) המקדש בשוקת והטפי בתוכה אעפ"י שפיו צר כל שהוא המים שבתוכה מקודשין פי' טפי דומה לפך אלא שהפך פיו רחב ומפי פיו צר שיצא ממנו השמן טיפה אחר טיפה כדתנן (פרה הנ"ל) והטפי בתוכה אעפ"י שפיו צר כל שהוא. ויש שאומרין טפי וטפיה אחד הוא. * [אח"ה הועתק מפירוש סד"ט לרה"ג לכלים פרק ג' צד ה' ובהרחבת לשון קצת נשנה בפירוש רה"ג לנגעים שם צד כ"ז ושם הגי' ועל טפיו (עיי"ע בי טפי ח"ב, נ"ד) וכ"ה בע' טפי א' ושם אכאר א"ה המלות הלועזות בפ"י רה"ג לזו המשנה. ואחר פי' רבינו נגד גם רע"ב במקומות הנ"ל. ובענין יש שאומרין כונת רבינו ג"כ על רה"ג כי כן גרס בכלי פ"ב מ"ג ועיין למטה בהערה 1] —

פ"ל הדין טפיטא דתחותי והוא מן דרך והובא בילק' אמור רמו תרנ"א טפיטא הדין דהוה מן דרך. . יחב ליה טפיטא דנסב מיניה ונ"ב פי' מכסה בלעז טפישו ע"כ. והקבוץ בל' זכר ונקבה עיין ציונים הנ"ל, וכן באיכ"ר פתיחתא כ"ה הציעו לו טפמיות מפתח בתיהם עד קברי בני דוד. . בשעה שהצעתם טפמיות וכו'. ובילק' סוף דה"י רמו אלף פ"ה טפיטאות ועיי"ע יחף. וז"ל רה"ג לסד"ט צד י"ז טפיטן של סוס: א"ד וטויטוואן כך פירשו שבעים זקנים חטובות אטון מצרים (משלי ז', מ"ג) ופי' במיית זילוי ואית דאמרי זראכי ויכון מנחולל רבה ע"כ ובאותיות ערביות זילוי וי"א זראכי ויכון מחל רבה פירוש טפיטין במיית מכסאות דקי צמר וי"א מכסאות עבים אשר חוטיו אינם מדובקים. ודע עוד כי בהעתקת ע' זקנים הועתק חטובות אטון ע"י ἀμπίταπος וכן הועתק סימכוס (Symmachos) מרבדים (משלי ל"א, כ"ב) ונמצאה המלה היונית עוד הפעם בע' זקנים לשמואל ב' י"ז, כ"ה. ובענין רמיה על ע' זקנים עיין מ"ש במבוא — [XI צד

* טְפּוּיִים (מלשון טפי עיי"ע טף ד' פי' ביצי כינים Nüsse) שבת ק"ז: הטפויים וביצי כינים עיי"ע אנבא ח"א, קל"ו וש"ג שנוי הנוסח.
* טְפּוּיִנָא (ג"כ מל' טפי Ueberschuss) ב"מ ס"ג סע"ב ואשכח ביה טופינא אי בכרי שהדעת מועה מיחייב לאהדורי ליה וכו' עיי"ע חמש ומזה הענין טיפונא עיי"ע קודם ע' טייר.

* טּוּפָנָא (מל"ע טופאן ובל"ס טופנא Sintfluth Ueberschwemmung) סנהדרין צ"ו. אלהא רבא דשיזבין לנח מטופנא ותרגום מבול (בראשי ו', י"ז; ז', ח' והלאה) טופנא וכן בתרג' ישעי' נ"ד, ט'; תהלים כ"ט, י'. ובתרי"ט טובענא עיי"ע.

1 מַפֵּל (מל"מ ונדרף עם תפל ענינו הדבק וחיבר וטח כסיד לפעולת חיזוק ודבוק, anheften bestreichen, ankleben) בשיעור פ"ג בכלים (מ"ה) הטופל כלי חרס הבריא ר"מ ור"ש מטמאין והכ"א הטופל את הבריא מהור וכו'. וששאלתם הטופל כלי חרס והידוק¹⁰ קרויה דפליגי רבנן בין בריא

טפיטא ובל"ס טפּטָא, טפיטא מל"י טאפּיט, ητος, ταιπύς בל"ר tapes ואולי מל"י הועתק גם ל"פ תְּבֵסֶטֶה (Decke, Teppich) בהכדור פכ"ג בכלים (מ"ב) טפיטן של סוס. כב"ר פל"ד (ל"ג) ויזכר אלהים את נח הזא תמן עמודיא מיכסיין בטפיטין⁴. ובריש מגילת איכה (פ' על אלה) הציע טפיטיות⁵ מפתח בתיהן ועד קברי בית דוד⁶. כפסיקתא ולקחתם לכם (פסיקתא דרי"כ צד קפ"ב:) וה די ין טיפוטא די די מסה יד על וי"י⁷. פי' בלעז הוא טפיטו⁸ יושבין עליו בני אדם ועושין אותן לסוס ברדילא⁹. — (א"ב פירושו בל"י ורו' מכסה מרוקם ויש לו גוונים שונים עשוי לכסות הכתלים או למכסה סוסים). * [אח"ה יכנ"ה בויק"ר

(1) כפי' סדיט לרה"ג הובא בעי' טפיה הגי' וטפיה שהתקינו וכל הפי' הנ"ל אולי מזה הערך נעתק לערך טפיה או שני ערכים שייכים אהרדי. (2) הוא הקבוץ ובנו"ג הטפי. (3) בנו"ג פכו זכיה בעי' טפי א'. (4) בנו"ג מכוסים בטפיטין וצל' כגוי רבינו וכ"ה בויק"ר פכ"ז ראה שם עמודים של שיש מכוסים בטפיטאות ובילקוי תהלים ריש רכזו תשכ"ז בשם ויק"ר מכסין בטפיטין ובעי' קטח גרס רבינו בשם ויק"ר הגיל מכסין בטפיטא. (5) בנו"ג בט"ס הוציאו לה וצל' הציעו לה ועיין בסוף הערך. (6) בנו"ג מפתח ביתה עד פתח בית הנקדש. (7) כ"ה בכ"י וי"ו א' ובי' וה"ב, ובדפ"ע רק טפיטא דידי וכגוי כ"י הנ"ל מוכי' כעי' דיופוטא ולפי ס"א דהובא שם ובויק"ר פ"ל והדין טפיטא דהוא מן דידי מכהיד עליו. (8) Teppich, (9) tappeto. (10) Sattelkissen, bardella. (10) עיין הגי' ופי' בעי' הדק ועי' הדק.

לרעוע לענין מומאה וטהרה כיצד היה הכריא טהור והרעוע טמא ובכל מקום הכריא טמא והרעוע טהור הוא יודעין שעל הטפילה נאמר דבר זה ולא על הכלי עצמו כי הכלי רעוע צריך לו טפילתו ומפילתו בעמידתו לפיכך חיבור הוא לו וממקצתו חשובה ולפיכך הנוגעין בטפלה של כלים רעועים הרי הן טמאין אבל הכלים הכריאים אינן צריכים לפיכך הנוגעין בטפילתן לא נטמאו וכן שנו אחריה (כלי שם מ"ו) יבלית שטופלין בה פ"ט ס"ז¹ הנוגע בה טמא מנופת חבית אינה חיבור הנוגע במיפולו² של תנור טמא. ולענין כלים בריאים שטפלין ר"מ ור"ש מטמאין הרי שינוי מבוואר. [ותניא בתוספתא] (כלים רפ"ג) מודין חכמים לר"מ ור"ש במיהם שטפלו עד מקום שהאור שולט בו³. כפ' העור והרוטב בנמ' הטפשיט (חולין קכ"ג סע"ב) ובפ"ה בכלי (מ"ח) וגורר את הטפילה⁴. פ"י תנור זה מן חרס הוא וכעין תנורי פסחים הוא ואומן עשאו ענול ומפולש ומסיקו בכבשן בכלי חרס אחרים ובעל הבית משים אבנים בקרקע והתנור עליהן וטופל מיט סביבו כדי שיתחזק עכשו כשנטמא ורוצה לטהרו חולק תנור עצמו לג' וגורר את הטפילה אשר סביבו ומסיר האבנים שתחתיו עד שיעמוד התנור בארץ ממעמו מבפנים ד' טפחים⁵. פירוש מעמידו על פחות מד' טפחים. צריך להסיעו (כלים שם) פ"י להסירו ממקומו. בנות ישראל שהגיעו לפרקן ולא הגיעו⁶ בנות עניים טופלות אותן בסיד כפ' המוציא יין כנמ' חרסית (שבת פ' רע"ב) ובר"ג דפ' ואלו עוברין בפסח (פסחי מ"ג רע"א) ובפ"ק דמשקין כנמ' ר' יהודה אומ' אשה לא תסוד (מ"ק ט' סע"ב). פ"י בנות ישראל שהגיעו לפרקן ולא הגיעו שכבר צמח שער שלהן ולא הגיעו ל"ג שנים⁷ ואין דין שיהא להן שיער והן קמנות ובושות העניות סדין אותן בסיד להשיר השיער. פ"א "שהגיעו לשנים שהאשה כוגרת ולא כגרה ולא גדלה בשער עניים טפחים בשער בנותיהם בסיד ומה צורך לכך כדי שישתתמו נקבים קטנים

וגומות שער שבעור ויכנס הכל לפנים ויחס קרבה ותבגור ותגדל בשער. ובנות עשירים טופלין אותן כסולת ובנות מלכים בשמן המור וריחו טוב ומטיני שרף הוא והוא מר דרוז⁸ ומי שטופל כל בשרה פעם אחת כל הבל שלה נכנס לפנים והיא מתחממת ומתה כדרך שאירע את בת הגוי" (ע"ן שבת ומ"ק שם ושם) טפלה אבר אבר כפרק המוציא יין (שבת שם) ובגמרא דפרק משקין (מ"ק שם) כבר פירשנו בערך אנדיפי⁹. אין טופלין אותו בחרסית כס"ג דפרק המביא כדי יין (ביצה ל"ד). — (א"ב תרגום כמלט (מלבן) [כמלבן] (ירמיה מ"ג ט') בטפיל בנינא). * [אח"ה ועוד ע"ן תר"י א' לויק' י"ג ו'. ז' והלאה ונדרף עם תפל ותרג' ירו' א' תפל (דברים א' א') ומפלתון עלוי מילי שקרא. וכנ"ה פסחי ע"ד: ורבינו הביאו בע' הבא. כלי' פ"ג מ"ד ומפלה בגללים. . ומפלין בגללים ע"י"ע גלל ג'. ושם מ"ו שטופלין בה. שם מ"ז שטפלו. ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד שחוק וטפול. והשם טַפְלָא Tinktur מ"ק ט' סע"ב שבת פ': וכן מיפול פסחים מ"ב סע"ב טיפולין של בנות עשירים והקבוץ שם וכירו' פסחי רפ"ג דכ"ט ע"ד טיפולין נשים. ובכלים ענין טפילה כג' רבינו או מַפְלָה (כלים ה' ז'. ח'. י"א; תוספת' כלי' ב"ק ספ"ד) פ"י חבור ודבוק והפכו מוסף] —

2 מַפְל (מע' הקודם ענין חבור ודבוק, zugesellen an- zufügen בנפסל: נתחבר ומתעסק sich anschliessen, sich befassen) כפ"ק דחגיגה כנמ' ב"י"ש אומרי' הראייה (חגיגה ח' רע"א) אמר עולא בטופל. אמר חזקיה טופלין בהמה לכהמה¹⁰. פ"י "טופלין בהמה של חניג' עם בהמות אחרות של מעשר שני או של נדרים ונדרות. . טופלין מעות למעות (מאמר דר' יוחנן שם) מוסיפין על מעות של חגיגה מעות של נדרים או ממעות מעשר שני ומביא בהמה שמינה או פר גדול¹¹. כפ' ראשון דיו"ט כנמ' ב"י"ש אומרים אין מוליכין חלה (ביצה י"ב:) איכא בינייהו טפילה¹². פירוש ר' יהודה מתיר טפילה להוליך אותם של אמש עם אותם של

1) כ"ה בכ"י ו'ו וכ"ה בפ"י סד"ט לרה"ג וע"י"ע פטס ובדפ"ר ואמ"ש פטסין ובדפ"ו פטסין ובעי' יבל ובעי' פדס הביא שתי הגי'סאות. 2) בנו"ג בטפולו. 3) השלמתי שתי התיבות הנ"ל כי כונתו על התוספתא שם והובא בר"ש בפ"ג דכלים מ"ה ושם מבוואר ג"כ כמו שטת רבינו מבלי שהזכירו. וכ"כ בכ"י פ"ו אלמרה וז"ל אי הנוגע בטפילה של כלי הרעוע טמא למא אן אל כלי (פ"י למה הכלי) אל רעוע צריך לטפולתו ומפולתו מעמידתן פלדך (פ"י יען כן) הנוגע בה טמא ואמא (פ"י אולם) הנוגע בטפילה של כלי הכריא טהור לאן (פ"י בודא) אל טפלה חוצץ לבין גוף הכלי לפי שאין הכלי לכריא צריך לטפולתו ואין הטפילה שלו כגופו. 4) וכה"ג בחולין ובר"ש ורע"ב לכלי ובמשני שם אי הטפלה וכ"ה בעי' גר ג' (חשבו שמו"ג) ושם ג"כ וגורר ובכ"י ו'ו כאן וגורר וצ"ל כג"י כ"ו ה"ב וגורר ובדפ"ע כט"ם וגורר ובסמוך וגורר. 5) ע"ן חלשין בחולין ובכלי' שם ושם. 6) כ"ה בכ"י ו'ו ל"ד וה"ב וכ"ה בעי' פרק א' ובדפ"ע ככאן נשמט ובנו"ג. ולא הגיעו ל שנים אבל בכ"י ש"ס ל'ו וע"ן ד"ס. 7) וכ"ה ברשמי לשבת הנ"ל ור"ה בתוספ' נדה מ"ט. ד"ה ואיבעית ופ"א הועתק מפ"י ר"ה (ברפוס ש"ס ווילנ') ע"ש. 8) וע"י"ע מר ג' ומ"ש. 9) ח"א. קמ"א: 10) כ"ה לכנון בכ"י ה"ב וכ"ה בולקי ראה רמז תתק"ה וכ"ה בש"ס בדפ"ו וקושט' וקראקא וכ"י מ' ובכ"י ב' וברשמי כ"י ובנו"ג חזקיה אמר ואינו נכון דסלוגתא בפני עצמה היא ע"ן ד"ס חגיג' צד י"א: ובדפ"ע חסר בטעות אמר חזקיה. 11) הועתק מפ"י ר"ה לחגיג' (כש"ס ווילנא) ע"ש. 12) בנו"ג טפלה וכן העתיק ר"ה בכ"י.

אח"כ אינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחרת. ירו' ב"מ פ"ה ד"י: לא דומה טיפול שנה אחת לשתי שנים. תוספת' גדה פ"ב חייבת אשה בטיפולה בנה כל כ"ד חודש. והתואר תפל. לנקבה תפלה (Nebensächlichliches) כלומר מה שהוא דבוק ומחובר לרבר אחר והפכו עיקר ברכות י"ב סע"ב וי"ג רע"א שעבוד מלכות עיקר וציצית מצרים תפל. . ישראל עיקר ויעקב תפל. בירו' ברכו' ספ"א ד"ד. יציאת מצרים תפלה. ברכו' פ"ו מ"ז (רמ"ד). כל שהוא עיקר ועמו תפלה מברך על העיקר ופותר את התפלה. פסחי' צ"א סע"א בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפילה לאחרים וכ"ה בעמוד ב' ושם אי הכי אפי' טפילה נמי לא אהני ליה במכסת נפשות לטיפולה עיין ריש המאמר לעיל בערך. ירושלמי פסחים ספ"י דל"ז ע"ד הפסח עיקר והזבח טפילה. ב"ר פל"ט ולוט תפל לו. שם ר"פ ס"ח וילק' חבוקק רמז תקס"ג וילק' תהלים רמז תתמ"א הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס. שמ"ר פמ"ה אתרי טפלה לי ואין אני טפל לאתרי. ובתנחומ' כי תשא סי' כ"ז מקומי טפילה לי ואין אני טפל למקומי וילק' כי תשא רמז שצ"ה בשם תנחומ' מקומי טפל לי ואיני טפל למקומי. ילק' תהלים הג"ל אין אנו יודעים אם הקב"ה טפל לעולמו ואם עולמו טפלה לו בא משה ופי' וכו'. ובמדרש שו"מ מזמור צ' הגי' תפל. והקבוץ ירושלמי מגיל' פ"א דע"א ע"ד מחק את טפילותיהם] —

3 תפל (השם) טיפול das Sich-Befassen פירוש התעסקות וטרח מענין הקודם) כפ' איזהו נשך בגמ' אין מושיבין (ב"מ ס"ט.) מפני שטיפולה מרובה. פי' טורחה מרובה (5) מפני ששיניה דקות (ב"מ שם) ואינה יכולה ללעוס וצריך להלעיטה.

תפל (מל"ע) طفل, طفل (junges Kind) כפ' יש נוחלין כגמרא בנות צלפחד (ביב קי"ז.) להוציא את המפלים כפ"א דקידושין בגמרא כל מצות עשה (לי"ד) ואנא אמינא מפלים. כפ"א דחולין (י"ח.) דתלי ביה טופלי (6) פי' יש לו טף ותלויים עליו לזונם ועיינו במילתיה (7) לאהדורי בלחוד אבל לשמותיה לאכרוזי אבישריה אעפ"י

היום (1) כפסחי' בס"ג דפ' האשה (צ"א:) אי הכי אפי' בטיפולה נמי (2). בר"נ דפ' כיצד צולין (שם ע"ד רע"ב) רבין סבא טפל ליה בר גזולא לרב וא"ל אי מעלי טפלי ה ב לי ו א י כ ו ל (3) פי' הרביק הגזול בין שתי בעיות. כפ' גיד הנשה בגמ' ונהוג בבחמה (חוליו' צ"א.) דאמר מר כפ' אין מעמידין בגמ' לא יתיחד (ע"ז ב"ה:) ישראל שנמפל לו גוי בדרך טופלו לימינו (4) ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר כסיף טופלו לימינו במקל טופלו לשמאלו. פירוש אם יש סיף לגוי טופלו לימינו לפי שהסיף חגור בשמאלו של גוי ואם יראה ישראל שהגוי רוצה לשלוף חרבו הרי ימינו של ישראל אצל החרב ואוחז בה ישראל במקל טופלו לשמאלו אם יש מקל ביד גוי טופלו לשמאלו שאם ירצה להכותו במקל שיאחז ביד ימינו שהוא כצינור. * [אח"כ וכן בפירש"י לע"ז ושם פי' טופלו 'מחברו'. וכן תרג' טפלו עלי (תהלים קי"ט ס"ט) חכרו. ובעירובין ס"ד רע"ב פירוש רש"י נימפל לו: נתקרב ומזה הענין מנחות ס"ה סע"א נימפל להם ריב"ה, סנה' ט'. הנימפל לעוברי עבירה. . הנימפל לעושי מצוה. ירו' ב"ק ספ"י ד"ז ע"ג שלא יהו בעלי בתים נטפלין לגנבים. ירו' כתובו' רפ"ב דל"ד ע"ד מי שנימפל בי בחיי יטפל בי במותי וכ"ה בירו' כלא' פ"ט דל"ב סע"א ורע"ב ובר"פצ"ו פי' יקרב אצלי ויתעסק עמי וכ"ה בל"ע طفل. ובירו' דמאי ספ"ב דכ"ג. וירו' פ"א פ"ד ד"יח: וירו' כתובו' רפ"ו דל"ע"ג אם היו טפולין לאביהן. . בשאין טפולין לאביהן פי' שהן סמוכין על שולחנו ונגררין אחריו. ויק"ר פ"ו ונטפלו. אתפעל סנה' כ"ו. אימפל בהדיהו. כתובו' כ"ג סע"א פוק אימפל בקרובותיך ובירו' כתובו' פ"ב דכ"ו. אימפל בקרבתך. ירוש' כלאים ספ"ט דל"ב ע"ג אזל ואימפל בון. ירושל' תעני' פ"ד דס"ח ע"ד הוון מיטפלין ביה. פי' ע ל כ"ק י' ט"ו. נ"ג: הבעלים מטפלין כנבילה ופירש"י נוטל הנבילה אבל כב"מ כ"ח: לועז מטפל בהן: אנשמיט"א פירוש כל"צ s'entremette = זיך בעפאססען וזה הנכון. שמ"ר פ"ג אני מטפל עמך ואקברך. והשם טפילה. טיפול ירו' כתובו' פ"ח דל"ב: עושין כדי טפילתן. כ"מ כ"ח סע"ב כל דבר שטיפולו מרובה משכרו. שם ס"ט. (ועיי"ע הבא

(1) וכ"ה בפירש"י. (2) בנו"ג טפילה ובכ"י מי וא"פ מטפילה. (3) כ"ה בכ"י ויז אי ובי ל"ד ה"ב וכ"ה לפנינו רק שם בטעות אי מעלי טפליה וצ"ל טפלי ובפי' ר"ח מפלאיה וצ"ל טפלאי או טפלי וכ"ה בכ"י מי וברש"י וגוי ואיכול כ"ה לכנון בכ"י מי ובכ"י בן, ובכ"י א"פ דאיכול ובנו"ג ואכיל ועיין ד"ס לפסחיו צד קיי"א. ושם מוכח כי גוי הכ"י רב יובא במקום רבין סבא הוא העיקרית. (4) בעיז הגוי שגזרמן אבל בכ"י ש"ס בע"ז ברו"ף ברא"ש ובמנחה"מ ס"י ש"י"ח כהגוי בחולין שנמפל וכ"ה בכ"י פי' ר"ח לע"ז (בבב"ב כ"ו אנג' דף ט"ו.) (5) וכן פי' הרמ"ך הובא בשמ"מ לבי"מ שם. (6) בנו"ג טפלי וכן עיקר. (7) מוכח מזה שגורסתו כגוי רגמ"ה בכ"י לחוליו' (בבב"ב כ"ו אנג' דף ט"ו.) וז"ל הכי גרסוין אמר להו ליעיינו ר ב נ נ במילתיה וכ"י ע"ב ובנו"ג ליעיינו ר ב ה במלתיה.

דנמצאת סכינו יפה עבדין ביה¹. — (א"ב תרג' לחם לפי המק' (בראשית מ"ו, י"ב) לחמא לפום מפלא.) * [אחיה'ה וכן בתרג' שם ל"ד, כ"ט; לבמד' י"ה, ג'. ל"א; ל"א, ח'. י"ז, ותרגום ירו' א' וחמשים (שמות י"ג, י"ח) כל חד עם חמשא מפלין. וכנ"ה בכ"ב ק"ח. משום מפלים דהוו גפיש'י להו, ושם סע"ב אי מפלים קא חשיב וכו', תוספת' סוט' פ"ז מפלין למה הן באין (בחיגה ג' סע"א אי טף למה באין וכ"ה בתוספ' סוט' כ"י אירפורט), ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב סע"ג מפילה למפילה פי' בן הבן — והפעל ממנו תעני' מ"ז סע"א מְמוֹפֵל ואין לו פירש"י יש לו מפלים ואין לו במה להתפרנס, ושם רע"ב היינו ממופל ואין לו היינו ביתו ריקס, אבל בדפ' הישנים וברוב הראשונים ובכ"י ש"ס אצל ד"ס לחגיג' צד מ"ד הגי' ממפל ולפ"ז פירש ממפל עצמו במלאכה אבל אין לו] —

* מָפֵל (לפע"ד כמו מפר בלע"ז طفر) פי' רקדוקסין (umherspringen) קידושי' פ' סע"א ושרצים וצפרדעים ממפלין שם כה"ג ברש"י ובנו"ג מימפלין פי' מקפצים ורוקדים ורש"י פי' בע"א.

* טפלוחא גי' הילק' במקום מפלח עיי"ע והערה 4, מפס (= מופס, מופוס, מופוס, מופוס כולם מל"י τυπος וכן בל"ר typus פי' צורה, תמונה ודוגמא (Figur, Form, Formel) בפי' הזקת הבתים כגמ' האומנין. . . וה א ר י ס י ן ⁽²⁾ (ב"ב מ"ד) והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא ⁽³⁾ ודלא כמופסי דשמרי, בפי' כל גמ' (גיטין כ"ו, במשנ' הכותב מופסי גימין צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן וכו', זהו תורף והשאר מופס ⁽⁴⁾.) כגמ' דפי' שנים אוחזין במלית (ב"מ י: 1) אחד אדוק כמופס ואחד אדוק בתורף זה נוטל תורף וזה נוטל מופס ⁽⁵⁾.) משכחת לה בשמרי ארץ אדום שכותבין הזמן בריש השטר ככתובות ⁽⁶⁾ וגימין שלנו שנמצא האחד מופס בראש השטר שיש בו מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן. — ויצר אותו בחרט (שמות ל"ב, ד') תר"י [א'] ורמא יתיה במפסא ⁽⁷⁾.) פי' כלי שיש לפני הזגגין וכו' ב' וג' דפוסין ומצויירין בתוכן, יש ציור בולט ויש ציור משוקע

וכשנופח הזגג בזוכית משקעו באיזה כלי שירצה ויעשה צורתו כמו זה הזגג שנעשה מלאכתו בזריות כן נעשה העגל בזריות ⁽⁸⁾ פי"א במנחות שתי הלחם וכו' (מ"א דף צ"ד, במשנה ובמופס ⁽⁹⁾) היה עושה אותן, גמרא (שם) ת"ר ושמת אותם (ויקרא כ"ד, ו') בדפוס ⁽¹⁰⁾ גי' דפסין ⁽¹¹⁾ הן נותנה בדפוס ועדין היא בצק וכמין דפוס היה בתנור וכשהוא רודה נותנה לדפוס כדי שלא תתקלקל, וכפי' י"ו בכלים (מ"ז) ומופס ⁽¹²⁾ של תפילה, פי' מופס פורמ"ה בלע"ז ⁽¹³⁾, וכו' יעשו ד' בתים, דפוס ומפוס אחד הן, * [אחיה'ה קודם ציון ויצר וכו' כתב ר"ב וז"ל פי' בל"י ורומית ספר או צורה אשר מהם מעתיקים אחרים או דמות ותמונת דבר א"כ ערך ראשון ורביעי לא יפרדו ע"כ ופקודתו שמרתי ולא הפרדתי בין הדבקים כמו שא"י בדפ"ע, ומ"ש רבינו דפוס ומפוס אחד הן איתא גם כפי"מ להרמב"ם ובר"ש לכל"י הג"ל וכו' ברע"ב שם והוא הביא גם הלעז כמו בערוך מכלי שהזכירו, ורה"ג בכל"י שם הביא: קאלב כתיית והוא נכון כי בלע"ז קאלב פי' חרט ודמות ונותן בו האומן הזהב והכסף וזולתו ויוצא ממנו הכלי הנרצה בדמותו כצלמו ונקרא בלא"ש Model ולכן המיב לתרגום בחרט: במפסא, וזהו פי' מופס (או מפוס) של תפילה עיין פי"מ להרמב"ם, וכן מופס שמר פי' שמר העשוי להעתיק ממנו שמרות אחרות כפירוש"ם לב"ב מ"ד; וכפי' רגמ"ה כ"י לב"ב, ומזה הענין מופס ברכות ירו' ברכות פ"א ד"ג ע"ד, ויק"ר ס"פ ל"ד, מופוס ברכות ירו' שבת ס"פ מ"ו דמ"ו ע"ד, מופוס מופס ומיפוס אחד הוא עם דפוס ד"מ ירו' מעשרו' פ"א דמ"ט, גדל במפוס, ירו' שבת פ"ד ד"ח; כומז (במד' ל"א, ג') יש אומרים זה מופוס של רחם וי"א זה מופוס של דדים ועיין בכל"י שכתב ס"ד סע"א ועי' כמז, דמאי פ"ה מ"ד לפי גירסת ירו' כל מופוס ומופוס ובמשנ' דבכלי מופוס ומפוס וגי' רבינו עיין בע' דפוס, ירו' ב"ב פ"י ד"ז ע"ג מופס שמרות והקבוץ ב"ב מ"ד; מופסי דשמרי עיין לעיל בערך, גימין כ"ו, ירו' גימין רפ"ב דמ"ד, מופסי גימין, ירו' דמאי פ"ה דכ"ד ע"ד מפסין וצ"ל מפוסין או

⁽¹⁾ ובגוף הדבר פי' כן רש"י והביא גם התרג' כרי"ב, ⁽²⁾ כ"ה בכ"י וי"ו א' ובי' ל"ד הי"ב, ⁽³⁾ כ"ה בכ"י הנ"ל, ובדפ"ע נשמט, ⁽⁴⁾ והובא פי' זה בשם רבינו באויז שו"ת סי' תשמ"ה וסוים: וכ"כ ה"ר משה בן מיימון, ⁽⁵⁾ וכן הסדר בשמ"מ בשם הריצב"ש אבל לפנינו נהפך הסדר, ⁽⁶⁾ כ"ה לנכון בשמ"מ סוף הסוגי' בשם הערוך וכפי' האחרון שהביא בעל שמי"מ, אבל בדפ"ע ב"ס' בכתובות, ⁽⁷⁾ וכה"ג בכתורגמן אבל בנו"ג במופרא ומ"ס וצ"ל בטופסא, ⁽⁸⁾ וכה"ג בפירש"י במ"י שני וכרעת ראב"ע, ⁽⁹⁾ במשנה שבמשניות ובמפוס ובמשנ' דגמ"ב בכ"מ בדפוס וכ"ה כפי' רגמ"ה כ"י למנח"י ובתוספ' מנח"י ד"ה ובדפוס כתבו ואית דגרסי מפוס ועיין מ"ש הגר"י"ב בהפשב"ע לדעת רבינו, ⁽¹⁰⁾ לכאורה הדעת נוטה שלפי גי' רבינו יותר נכון גי' במפוס כפי' הגר"י"ב שם ובאמת כ"ה במפרא אמור פרש"י י"ג, ר"ס י"ח ע"ש היטב אבל וי"ל כי רבינו הביא ג"כ גי' הספרים כדרכו בכ"מ וזה מ"ש בסיום הערך דפוס ומפוס אחד הן, ⁽¹¹⁾ בנו"ג יותר טוב דפו סין, ⁽¹²⁾ בנו"ג ומפוס וכ"ה במ"מ לרה"ג, ⁽¹³⁾ ל"ר ואיי"ש Form = forma.

כי כן בארו בפי' לכ"ב כ"י. ובוו השטח הלך רש"י וז"ל בעירובין כ"א. מטפס או חז בידיו ורגליו בכת לים וכו' מטפס קרפיד בלע"ז ובכ"י רש"י הלעז יותר טוב גרפיר (ד"ס לעירוני צד ל"ס) והוא ל"צ grimper = קלעטטערן וכן פי' רש"י למשלי (שם) תתפש בידה היא אוחות ומתדבקת בכותלים. ומה הענין בתוספתא מהרות פ"ז אעפ"י שגדורין מכאן ומכאן ורבים מטפסין ועולין בהן וכו' כלומר אוחות בידים וברגלים להעלות וגם הערוך הקצר שנא' לעזו קלעטרן כל"א ש ונראה שנגרר אחר פירש"י. אבל בפירש"י לעירובין ק'. הלעז: דנפייר ונ"ל שצ"ל רנפייר = ramper = kriechen וזאת דעת התרג' למשלי דמסכנא בידהא וצ"ל דמסכנא כהעתקת הפשיטא ופי' בל"ס הלך לאט, זחל = קריעקען ויש להביא ראיה לזה הפי' מגי' הירוש' עירובין רפ"ט דכ"ה ע"ג דאי' שם: מטרפס ועולה מטרפס ויורד ובירו' עירובין פ"ה דכ"ב ע"ד בט"ס מיתרפס. . מטרפס וצ"ל מטרפס. ובריש באמצע ג"כ בירו' קידושין פ"ב דס"ב ע"ג יכולה היא מימר בעי"א הוונא מטרפסא אזלא מטרפסא אתי"א וגזרתו לפע"ד מלי' ἐπεζω = בל"ד serpo, kriechen. ובכ"י רש"י לעי' ק' ליתא הלעז (ד"ס צד קצ"ה:). —

- * טפסא צ"ל ספטא עיי"ע מהרק וע' ספט.
- * טפיסין צ"ל טפיטין עיי"ע טפיט.
- * טופיסטום ססיקתא רבתי פרק כ"א עד מקום שאין טופיסטום יכול לחשוב וצ"ל סופיסטום וכ"ה בדפ' פראג ועיי"ע ספסטה במו"ע.
- * טַפְפֵר (בל"מ ולפי הענין ראש וקצין ולדעת קצת מל"פ תאוסר שר צבא Oberbe-fehlshaber או מלשון פרסי تابسَر קצין עיין גיזיניאום תיזוירוס) בכ"ר פ"צ נבוכדנצר טפסר טפיש בחכמה ושר בשנים ולפי זה הורכב מן טַפְפֵשׁ ומן שר ובתרי' א' לדבריו כ"ה. י"ב דלא מסרינון בי"א דמפסרא ולפי הענין שליח וכ"ה בתענית ב' סע"א.
- * טַפְפָּה (מל"ע טפ ושמ מופשט طفاف מדה שאין בה תוספת ולא גרעון רק קו המדה ביושר (das volle Mass bis zum Gefässrand) בר"ג דפ' הוציאו לו (וי"מ מ"ח רע"א) מלא חפניו (ויקרא ט"ה י"ב) שאמרו לא מהוקות ולא גדושות³)

טופסין ועיי"ע דפוס. והיותר נכון במשקל יוני: שהש"ר פ' יפה את: טיפוסים של פעור, והיחיד בירו' סנה' פ"י דכ"ח ע"ד טפוס של פעור. ובמשקל ארמי וסורי טופסא דפעור (תרי' א' לבמדי כ"ה א') ועיין עוד גיטין פ"ה. או מטפסא כבתרגום ירו' לפי גי' רבינו דלעיל. וראיתי בערך מלין כ"י באוצר כ"י של הח' האלבערשטאמס שכתב המחבר ע' טפס וז"ל בסוף הערך: ומדקדוק הכתיבה בל"י נ"ל שכתבת המלה ישרה באות טי"ת ע"כ וזהו נכון] —

טַפְפֵס (פי' בל"ס סר למשמעותו willfahren, gehorchen) אך בזאת נאות לכם (בראשית ל"ה ט"ו) תרגומו ברם כדא גימפס לכוך. בני אם יפתוך חמאים אל תאכה (משלי א' י') תרג' לא תמפס. * [אח"י"ה ובנו"ג בט"ס אין נישרו לך חמאי לא תמפס וצ"ל אין גישד לוך וכ"ה בכ"י תרג' ובע' שדל. ו באי תפעל אימפס עיין תרג' למ"ב י"ב. ט' ואימפסו כהניא; לישעי י"ג, י"ג לא מימפסין כ"ה בדפ' ריגיא ובנו"ג מטפסין] —

טַפְפֵס (= טַפְפֵסא בל"ע ופ' טפס בגדמנואל ומתועב (schmutziges, beschmutztes Kleidungsstück בלויי סכות¹) (ירמי' ל"ה י"ב ועיין י"א) תרג' בלאי מטפסן.

* טַפַס (= טַפְפֵסא בלא"ר וסורי טופסא, טופוס) מה שהביא רבינו בזה הערך שייד לערך טפס א' ושם נסדר אצלינו.

טַפְפֵס (נדרף עם טפו פי' דלג וקפץ או מל"ס טפס ברח ע"י קפיצה וכן בל"ע طفش fliehen, davonspringen) כפרק עושין בנמ' מותר להקריב (עירובין כ"א רע"א) מטפס ועולה מטפס ויורד. ובפ' המוציא תפילין בנמ' שרשיו (שם ק'). מטפס ועולה מטפס ויורד. בפ' השותפין בנמ' אין חולקין (כ"ב י"א): בעא מיניה ר' יוחנן מר' ינאי לול של תרגולין יש לו ארבע אמות או לא א"ל מירי הוה מעמא אלא לפרק משאו מטפס ועולה מטפס ויורד²). פירוש כגון מקפץ ומנתר. וי"א מסתרך מלשון (משלי ל' כ"ה) שממית בידים תתפש. — (א"ב אולי כמו תפש בל' עברי או כמו טפו בל' ארמי). * [אח"י"ה כשני הפירושים הללו פי' רבינו בעצמו כי לפי' ראשון דערוך גוזר רבינו אומר מל' טפו היינו מקפץ ומנתר ולפי' פי' שני נגזר מל"מ וכונת רבינו בפ' י"א הוא על רנמ"ה

¹ במקרא כתוב בלואי הסכות ובפסוק הקודם בלוי הסכות. ² וכח"ג פרש"י ובפירוש רגמ"ה כ"י לכ"ב ובנו"ג מטפס ובדפ"ר ופיו' נשמט מן מטפס וכו' שני עד מטפס שלישי רבי' ולנכון אי' בדפ' וויניצי ואמ' וכן בכל כ"י. ³ כ"ה בכ"י ו'ו ל"ד וה"ב, ובדפ"ע נשמט.

[צ"ל כימסאות] ¹⁵ עתידין להיות בירושלם אלפים ותע"ו והיאך המים עולים על תתק"ץ ד י כ ו א ו ת . * [אחי"ה כה"ג בדפ"ר ופי"ו וניצי' ונ"ל שהוא ל"י מל"י $\delta\sigma\chi\epsilon\iota\sigma\nu = \delta\sigma\chi\acute{\eta}$ בית קבול מים עיי"ע דכ"ג ב' או $\text{das Ergiessen } \delta\acute{\iota}\alpha\chi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ ובדפ"ר באסיל ואמ' במ"ס דיבואות ובכ"י ל"ד ריטאות. ובילק' תהלים הגי' על תתקצ"ב בירגיות וצ"ל כמו בשו"ט בריכות או בירגיות מל"י $\kappa\alpha\rho\acute{\eta}\nu\eta$ פי' מעין וכמה וכמה שניים ישנן בכ"ב בשו"ט ובילק' במקומות הנ"ל מגי' רבינו והובאו ממני בע' גוננא ובע' מטפראות ושם פירשתי המלות הזרות כאופן מדוייק ע"ש היטב] —

* מַפְפִּיפָה (לפע"ד מל"ע طغفلة בשר רך כרחם בכורות כ"ב. משיראו טפפיות מאי טפפיות . . כפרידה שכורעת להטיל מימיה ונראית פיקה מתוך פיקה ופירש"י ונראין קמטין כרחם וע"ש היטב ולפע"ד הוא מל"ע הנ"ל הכשר הרך שברחם. ורבינו גורם קפפיות עיי"ע ולא פירשו וכגי' אי' בתוספת' אהללות ספ"ח משעשו קפפים ובכ"י תוספ' קפפיים, ובדפ"ע הראשונים קפפיוס (קפפיוס).

מַפְקָא (מל"פ تابه وבל"ע طابق רעפים גדולים הנשרפין grosser Ziegelstein) בס"ג דפ' כל הכלים (שבת קכ"ה) בעושיין מעשה טפקא. פי' מעשה מאכל שעושים על רעפים לבנים. * [אחי"ה וכן פי' רש"י מעשה טפקא רעפים שקורין טובל"ש וכו' והוא ל"צ tuiles ציענעל והוא הנקרא לדעת המאירי בחיד' לשבת בוכיא ועיי"ע בכ"ב בח"ב צד ו'. ומשקל טפקא הוא על משקל ערבי וסורי — וגם משקל פרסי נמצא עיי"ע תפי ב'. וכנ"ה בה"ג סוף הל' דם צד קל"ד ע"א ושו"י על טפקא . . אי לאו דהואי טפקא נחלת לא מיבשל הלכך מפקא כי גומרא דמי] —

אלא טפופות. ובפ"ק דמנחות בגמ' אחת ¹ מנחת חוטא (מנחו"ז רע"א) כנון שהחזירו לביסא ² טפופה. ובהגדה דמוכר את הספינה (כ"ב ע"ה) אמר ריש לקיש עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף טפף גינאות וכו' פי' אלף גנות טפופות שבנויות בכנין ³ משוה שאין תוספת ולא גרעון זה מזה כי כן לשון טפופה הלוך ומפוף תלכנה ⁴ (ישעי' ג', ט"ז) ובדברי רבותינו המדה שאינה גדושה ולא מחוקה נקראת טפופה כמו קו המדה ביושר שאינה נכנס ולא יוצא. אלף קפל עמודים הן חזקים עשוין למגדלים ולבנין גבוה שכן באגדת ויקרא (פכ"א, פכ"ה) ⁵ קפלאות של ברזל, ואגדת חזית (פי' שוקי) בר קפרא אמר מה עמודים הללו קפלאות מלמעלה ובסיסאות מלמטה ⁶ והן באמצע כך פרשיות של תורה נדרשות לפנין ולאחריהן. מטפראות ⁷ לשון יוני הוא ומצינו בכלאים יוש' (פ"ד דכ"ט) אמר רבי אבא בר ממל מטפראות שבכרם ⁸ אסור למלטל תחתיהן מפני שהן סוף התקרה ונראה שהן זיזין שהן עשוין כסנפירין וכנפים לקורות אחד מפה ואחד מפה. ועוד לשון טט שנים כפתרון טט בגדפי (ועיי"ע טט וש"ס). פראות סנפירין וכנפים בלש' פרסי ⁹. ויש מקום שקורין לעירות שילות ואת העיר שילה ¹⁰ וכן אני אומר ושני שילי מטפראות. אלף ליצוי ברגיות, ליצוי לשון מליצה (כמו באר היטב) [נ"ל שצ"ל בר ג י ו ת כמו (רבים כ"י ח') באר היטב] וכן תירוק הדברים ניטוף ¹¹ אלף מגדלים יקפל ¹² אלף שילי מטפראות אלף ושנים בירגיות ליצוי ומליצה אלף עתיד הקב"ה להוסיף- על ירושלים כמהרה בימינו ¹³. בהגדה דתילים ספרו מגרליה (שו"ט מזמור מ"ח) כמה גונגיות עתידין להיות בירושלם אלף קפ"ד גונגיות וכמה מגדלין עתידין להיות בירושלם אלף תפ"ח מגדלים וכמה מטראפילות ¹⁴ עתידין להיות בירושלם אלף רצ"ו וכמה (גימסאות)

¹ בנו"ג אחד. ² בכ"י ל"ד לביצא ועיי"ע בס = ביסא בח"ב, צד ק"ל ומ"ש. ³ ב"ה בכ"י ו"ו ובנו"ג ברפומי ערוך בנן. ⁴ כ"י ו"ו. ⁵ ועיי"ע קפל חי, ובי' וש"י הגי'. ⁶ בנו"ג לעמוד זה שיש לו בסיס מלמטן וקיפלורוסים (וצ"ל וקיפלורוסים $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\iota\tau\eta\varsigma$ אבן הראשה) מלמעלן ובתנחו"ב בהר סיני או והובא בילק' שה"ש רמז תתק"ץ אי' כו תרת מלמעלן ובסיס מלמטן וכו' ועיי"ע קפל ב'. ⁷ רבינו הוסיף לפרש מאמר דב"ב ובדפ"ע בטעות מתחיל כאן עי' מיוחד והאמת ששייך לעי' הנוכחי וכ"ה לנכון בכל כ"י ערוך ועיי"ע גוננא בח"ב צד שביא ובעי' מטפראות ומ"ש וכן מוכח מעי' ליצוי, קפל ב' שלי ב'. ור"ב מוספא ואחריו רמ"ל השמיטו כל הוספה זו ועקרוה ממקומה הראוייה לה והעתיקוה בערך בפני עצמו חוץ ממקומה. ⁸ בנו"ג בענין אחר עיין מ"ש בעי' מטפראות. ⁹ = پر كنفيس ¹⁰ כונתו על ל"פ شهر = شهر עיר ולי ורי' מתחלפות. ¹¹ כ"ה בכ"י ו"ו, ובדפ"ע כי טפף. ¹² בדפ"ר קפל. ¹³ פי' דבריו קשים כסלע לפע"ד כוה ניטוף פי' נכנו בבנין שוה בלי תוספת וגרעון אלף מגדלים ויש' שילי מטפראות פי' יקפל כלומר יכפול אלף שילי מטפראות וכו' והכל עפ"י מושל ומליצה ועל זה הביא הגדת תהלים. ¹⁴ בנו"ג מטפראות. ¹⁵ והראיה מילקי תהלים רמז תשנ"ו שגורם כמה בימוי = והוא בימויות ועיי"ע בימה ועי' במס, בימוס בח"ב צד ק"ז וק"ח ובשי"ט שם הגי' כמה בריכות ואז דעתי להגיה במקום נימסאות: נימסאות והוא הקבוץ כן נימפי נימפי פי' ברכות עיי"ע נמפיון. ועל זה עולה ופה ההמשך והיאך המים וכו'.

schleimig, fett sein ענין שומן והושאל לשמנונית הלב אשר על ידה נתעצל ואינו מרגיש לכן נקרא שומה מַפֵּשׁ Thor וכן משפט המלה בלתי πᾶχυς ובלתי pinguis שפי' שמן ושומה) השמן לב העם הזה (ישעי' י, י) תרג' מפיש לביה. — וא"כ לשון פסוק זה (תהלים קי"ט, ע) מפש כחלב לבס). * [אחי"ה ותרגומו אימפש היך תרב יצרא דלכהון ולכן נקרא שומה מַפֵּשׁ והוא כמו כסיל על שם ויעש פימה עלי כסל ולבו השמן ולא מרגיש והרבה בתרג' עיין במתורגמן, וכן בדרז"ל נדה ט"ז: חכם או מפש, תמורה ט"ז. מי שעשאו חכם לזה עושה אותו מיפש, מיפש לזה עושה אותו חכם, ירו' פסחים ספ"י דל"ז ע"ד בן חכם בן רשע בן מ' פ' ש בן שאינו יודע לשאול (ובהגדה דפסח תמורתו: תם) שהש"ר בתחלתה: מלך חכם מפש וחכם. מפש חכם ומפש. קהל"ר פ' לב חכם: מפשא סבר דכל עמא מפשין כותיה והוא לא ידע דהוא מפשא וכל עמא חכימין, איכ"ר פ' רבתי הדין מפשא דליבא וכו' דב"ר פ"ה לככר שהיה תלוי באויר מיפש אומר מי יוכל להביאו ופקח אומר וכו' ע"ש, והקבוץ שבת קנ"ג, פקחין שבחן. . . מיפשיין שבחן. . . פסחים צ"ט, יפה שתיקה לחכמים ק"ה למפשיים, ברכות י"ז: עיי"ע גאובאי (ח"ב, רי"ח), כתוב' ע"ה, עיי"ע בבלי (שם ח) וע' אשל (ח"א שמי"ט), יומ' נ"ז, עד השתא קרו לן מפשאי והשתא מפשאי דמפשאי, סנה' מ"ו: אימסר עלמא בידא דמפשאי, מכות כ"ב: כמה מפשאי שאר אינשי וכו', ושם מופשט מפשות שבת קנ"ב, ע"ה כל זמן שמזקינין מפשות ניתוספת בהן וכו' (ועיין סוף קנים) נדר"י כ"ב רע"ב כל הכועס. . . משבח תלמודו ומוסיף מיפשות, אסת"ר פ' בשנת שלש: י' חלקים של מיפשות בעולם וכו' קהל"ר פ' ופניתי: וסכלות זו הטפשות ותרג' ערלת לבכסם (דברי"י, ס"ח) מפשות לבכוך, תרג' בשגעון (שם כ"ה, כ"ח) במפשותא, ועוד בתרג' ש"א כ"ה, כ"ה; לקהלת ד' ט"ז, ובא פ' על תרגום והעוינו (מ"א ח', מ"ח) וְאֶמְפֵּשְׁנָא, ב פ' על ספרי האזינו פ' ש"מ וילך האזינו רמז תתקמ"ב מנוולים ומטופשיים, בהתפ' על ברכות ס"ג: מִיִּמְפָּשִׁים ועיי"ע פ"ד ב"י.]

מַפְתָּא (מל"ע הרשומ' בע' ארככתא כח"א, רפ"ח ופי' טור עליון מראשון שלמטה וא"כ מטפתא הוא טור של מיט שני zweitaufgeführte Lehmschichte) וארככתא וקני דחירזא (כבר

מפר (= I מפרא, מופרא בל"ם וכן בל"ע זפרי כמו בל"מ צפרן Nagel) אבשרא ואמופרא (חולין י"ז), צפרן תרג' מופרא, * [אחי"ה בדפ' אמ' יש כאן הוספת ר"ב והשמשתיה כי לדעתי שייכת לע' הבא אח"ז, וכנ"ה שבת ק"מ, עד מופרא דכרעאי, עיי"ע בין ב' (ח"ב, נ"ה) חש ב', מ"ק י"ח רע"א חזנהו למופריה דהוון נפשיין, ירו' ר"ה פ"ב דנ"ח: איתעבדו מופרוי סומקין והקבוץ מפרין דניאל ד', ל'; ז', י"ט, תרג' לדברי' כ"א, י"ב; תרג' שופטי' ה' כ"ב — ותרג' כצפרן (ימ"י י"ז, א) כמפר, תרי"א לבראשית ג', ז' מן לבוש מופרא דאתבריו ביה עפ"י הגדת ב"ר פ"כ ע"ש, ומה שענינו מין ממיני סממנין עיין בע' הבא אח"ז] —

מפר (= II מפרא, מופרא בל"ם ובל"ע זפגאר מין סממנין והוא שחלת Seenagel, Räucherklauē) בויק"ר וכי תמכרו ממכר פרשת מות וחיים (ס"פ א"ל) כשהייתם בארצכם לא הייתם נוטלין של חין מופרין של ע"ז שלנו וחוקקין אותו (בשיש) [בששר] הה"ד (יחזק' כ"ג, י"ד) צלמי כשדים חקקים בששר. — וא"כ תרגום נמף ושחלת (שמות ל', ל"ד) נמפתא ומופרא והוא מין בשם הנקרא צפרן בפטום הקמרת (כריתות ו'), * [אחי"ה ועיי"ע צפורן א' ושם הביאו רבינו, ובל' ספק גם בויק"ר בבשם זה עוסק לכן היה רבינו מיחד לו ערך בפני עצמו בפרט לפי גי' רבינו בכ"י ו"ו א' וב' ל"ד וה"ב ובר', אבל בדפ"ע נתקצר בטעות והראיה כי מופרין הוא כמו צפורן פי' מין בשם ממה שנזכר אצל של חין והוא בל"ע سليحة פי' קציעה של מקרא Cassia והיו חוקקים פי' מציירים בששר שהוא שם כלל הסממנים וכן העתיק התרג' ועיין רד"ק ליחזק' שם, ואחרי הדברים והאמת האלה תדין על נוסח הספרים בויק"ר שהוא משובש לגמרי וז"ל: כשהייתם בארצכם הייתם שולחים אצלנו ולוקחין מופרין ושער ועצמות של עבודת ככבים חוקקים אותן לקיים מה שכתוב צלמי וכו' וצ"ל כגירסת רבינו הייתם נוטלין (או לוקחין) שלחין מופרין של ע"ז וכו' ואיזה סופר טעה לחשוב כי מופרין הוא צפרן מענין ע' הקודם לכן בא לפרשו בגליון ע"י שער ועצמות ואח"כ בא מגליון פנימה, וקצת מזה עיין בכ"כ, וה' לעוויו לא דק בציון זה היטב, וכן הפך רמ"ל ענין ופי' של שני ערכים ע"ש] —

* מַפְרִי (שם מקום) ב"ר ס"פ ל"ז באכה ספרה (בראשית י', ל') מפר,י

(1) בכ"י ליד דחירזא וכ"ה לפנינו ועיין מ"ש בע' ארככתא וע' חזר ב"י.

בל"פ פי ארבעה ובדפ"ע צ"ל כזה: לשון פרסי הוא דמשמע וכו' כדמוכח מפירש"י אולם שם כתב ב' שנים ורמ"ל העתיק zweijährig ולכל הפחות היה לו לתרגם על פי פי' רבינו לפי גירסת הספרים dreijährig והיותר נכון לפי גורת המלה: vier-jährig — [jährig]

* מַצְרְקֵי כן ג"ל עיקר הגי' במקום מצדקי ע"ש.
* מקלין מ"ס במקום פרסמוקלין עיין ערכו.

מַקְס (בל"ם מַקְסָא. מוכסא מל"י τὰξις עי"ע טכסא מ"ג.) ותכונתו (שם פס"י ג.) תרג' ומיקוסיה. — (א"ב פי' מקסים בל"י סדר ותכונה). * [אחי"ה ועוד עיין התרגום למ"ב מ"ז. י. י"ח; לירמיה א' י"ג; לשה"ש ב'. ד'. ותרג' דגל (כמר) ב'. ג. י' ועוד וולחו) מיקס ור"ב הביאו בע' מיוחד והקבוץ מיקסיהון תרג' שם ב'. י"ז. ל"א. ל"ה. וכן במדרש שהש"ר פ' הביאני ראו עיני מקסים של מעלה ואחתי אותם. תנחומ' בהעלותך סי' י"ד נתכנסו ישראל על אהרן במקסים גדולים. שם וארא ססי' מ' במקסין הזה הביא עליו את המכות. וכן במד"ר פס"ו. ואחד הוא עם מכסים עי"ע מכס. ועם מקסים. שהש"ר מקסים מלכים עי"ע הנ"ל ושם נסמן הפעל ממנו והרבה בתרגומים וכן בל"ם] —

מַקְס (לפע"ד מערך הקודם) תרגום דגל מחנה (כמר) ב'. ג'. י'. מיקס משרית. * [אחי"ה ולא ידעתי למה הפריד בין הדבקים כי שייך לע' הקודם וכן העתיקו העי"ן הזקנים τὰξιμα פי' סדר ותכונה] —

מַקְס (= מַקְסָא כמו מַקְסָא עי"ע מל"י τείχος כותל Wand, Mauer) כמגלת איכה היו צריה לראש: מאן רכבשה פליג ארבע מיקסיא לארבע דוכסיא. פי' כותלים של בית המקדש להרום (מלשון וסרי נהרא) (9). ס"א (ל) ארבע סורי א (10). ס"א (ל) ארבע שוריא. פי' חומות. — (א"ב כתוב בנוסחאות טכסיא וכבר פי' בע' טכס שפירושו כותלים). * [אחי"ה זה נכון אבל יש לתפשו במה ששנה לנו נוסח הערוך כי לא בלבד כי השמיט תיבות: מלשון וסרי נהרא. עין שאין להן שחר בע' זה. הוסיף עוד בלי סימן ההיכר כסוף הערוך לדברי רבינו: מלשון ושוריא שכלילו (והוא פסוק בעזרי' ד'. י"ב) ולא ידעתי מה

פירשנו בע' ארככתא. * [אחי"ה רמ"ל והח' לעזוי נכוכים הם כגי' רבינו אבל הנכון כבר כתבתי בע' ארככתא כי מופסא ומפוסות של גי' רפוסים הערוך משובשות הן והנכון כגי' כ"י] —

מַצְרְקֵי (ואולי מל"ם כז'דיק'י דבר סתר ומרמה וגניבה Heimlichkeit, Diebslist וגם נוכל להאצילו מל' בקמריית duz מרמה וממנו השם daozhào ועוד diwzha מרמה ותחבולה List, Be-trügeri- diwzhat haca; trug פי' דרך תחבולה) scherweise וזה מצדקי ועוד עיין סוף הערך) בר"ג דפ' הכונס צאן (כ"ק כ"י סע"א) ד כ י ו ן ד ש ב ק ת ה כ ח מ ה (2) כל מצדקי ראית לה (למעברד) עבדה (3) פי' ערמה. * [אחי"ה וזה הפי' שייך לרגמ"ה במנחות מ"א. מצדקי למיפטר נפשך מציצית ופי' רגמ"ה כ"י (בקבוץ כ"י אנגי' ב' ע"ב) כלומר הערמה קא עבדת לפטור נפשך וכו' ע"כ. וכן פירש"י תבקש תחבולות והביא גם מאמר מב"ק כגי' מצדקי אבל בנו"ג בב"ק מצדקא וכ"ה בשמ"ט לב"ק. ולפי גורת המלה בתחילת הערך תתכן הכתיבה גם ביו"ד גם באל"ף בסוף. והיותר נכון כי עיקר הגי' ברי"ש מַצְרְקֵי ואז היא ממש ל"פ צ'ר'ן, צ'ר'ן פי' מרמה ותחבולה כי אותות מצ מקבילות אל אות צ' בל"פ עי"ע כנגי וע' הכא והוספות הח' פליישער בעמ"ל ללעזוי ב' ר"י] —

מַצְהָר (פי' בל"פ צ'ה'ר ארבעה vier) כפ' המגרש את אשתו בנמ' גופו של גמ' (גיטין פ"ו רע"א) עבדא דגן מוצרק לעבדו פי' עבד זה פסוק (4) לעבדות. ופטיר ועמיר פטור מן חרורי שאין בו צד חירות ומן עלולי שאין בו עילא ומן עררי מלכא (5) ומלכתא שאין עליו מנהג המלך כבן חורין, ורשום אינש לא אית עלוהי שאין אדם יכול לערער עליו ולומר שלי הוא. ומנוקה מכל מום כמשמעו ומן שחין דנפק עד מצהר דעתיק שחין ישן שהיה בו קודם היום ומן היום עד (ג') [צ"ל ד'] שנים מקבל עלי אחריות. מצהר לשון (ג') [צ"ל ד'] שנים (6). ויש ששונין ומן ערורי (7) מלכא. פי' ולא ערעור של שום אדם לא של מלך ולא של מלכה. * [אחי"ה כל הפי' הועתק מתש' הגאונים הנקרא שערי צדק ד' שאולוניקי ח"ה שער ז' סי' ל' ושם לנכון פי' מצהר מן היום עד ד' שנים ולכן כצ"ל גם בערוך במקום ג' ועיין תולדות ר"ג להג' שי"ר צד כ"ג הערה ו' וכן האמת כי מצהר

(1) ככ"י ו"ו. (2) כ"ה בכ"י ו"ו. (3) כ"ה בכ"י ו"ו. (4) כ"ה לנכון בדפ"ר אבל בדפ"ע כמ"ס פסול. (5) בע' ער מי הגי' ערורי. (6) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ"ע: לשון הוא דמשמע גי' שנים. (7) כ"ה בכ"י ו"ו וכ"ה בע' ער מי ובדפ"ע אי' ערוריות. (8) רק בדפ"ר. (9) יש למחוק ועיין בסוף העי' ומ"ש. (10) רק בדפ"ר.

(שבת ק"ד סע"א) תרג' שמור את חדש האביב (דברים מ"ו א) מר ית ירחא דאביבא. כלומר המתן ל'. * [אח"י] וכן פירש"י לשבת שם. ובע' נמר אוסיף להביא דוגמאות בעה"י. ועוד עיין ערך טיריון ומ"ש] -

מר (= מרי מל"ס וערכי טר נדנד והשליך be- wegen, werfen והושאל כדרז"ל על משא מתן וויכוח hin- und herwerfen, handeln, ab-handeln) בפ' ח' שרצים כגמרא אין עושין הילמי (שבת ק"ח:) א"ל מהו למימרא¹ מהני מיא בשבתא א"ל שפיר דמי, מהו למימץ ומיפתח. פי' ליתן בפניו. כס"ג דמסכת תמיד (ל"ב:) שקל מהנהו מיא טרא כאפיה. - ובפ' איהוה נשך כגמ' כיצד לקח (כ"ט ס"ד רע"א) ואי איניש דאתא מעלמא דלא שקיל ומרי בהדיה. פירוש אדם שלא נשא ונתן מעולם עמו. כולם אחווי חרב (שה"ש ג' ח'). תרג' וכהנאי וליואי וכל שבטיא דישראל כולהון אחידן בפיתגמי אוריתא (דמתילין) [צ"ל דמתילין] לחרבא ושקלן וטרן בהון כגוברין² מאלפי קרבא. כס"ג דפרק אלו הן הגולין (מכות י"א רע"ב) ובפ"ק דסו"ט כגמ' ואומר לה דברים שאינן כדאי (סו"ט ז') [ואל עמו תביאנו] (דברים לג' ז') לא הוה ידע למישקל ומימרא³ בהדי רבנן. ידיו רב לו (שם) כלומר יש לו כה לישא ולתן. * [אח"י] בההנחה הראשונה מורה השרש מרי ענין ההשלכה והנדנד ועיי"ע מר ה' וא"כ בצירוף מלת מיא פי' מנדנד ומשליך המים נגד אפיו היינו רחץ וכן פי' רגמ"ה כ"י לתמיד (בקובץ כ"י אנגיליק) דף רע"ח:) וז"ל טרא כאפי: רחץ פניו בהן ע"כ. וכן בפ"י המפרש לתמיד וזה מה שגרסו בספרי בשבת ק"ח: למימשי היינו לרחוץ. ועוד פי' מרי = טרא: הכה וכ"ה בל"ס כי ע"י שמנענע ומנדנד דבר מה נגע בו בכף והכהו ומזה הענין בויק"ר פכ"ה כל מאן דעייל ונפיק יהא טרו על אפיה פי' היוצא והנכנס ישליך התאנים או יכה בתאנים אל אפיו וכ"ה בקהל"ר פ' סבותי: יהא טריה על אפיה. ובתנחומ' קדשים סי' ח' תמורתו ומטפו אותו על פניו פי' הכו והשליכו עיי"ע טפח וגי' רבינו לפי גי' כ"י עיין בע' מש ב' ומ"ש וכן בתענית כ"ד סע"א שקלוהו ולרב נחמן] [צ"ל לחנמן] מן גורא לארעא כ"א בכ"י ב' ובאה"ת ובילק' ובמנו"ה הובא בד"ס לתענית צד ע"כ: ובגו"ג חבוטו. ויתר הדוגמאות עיי"ע מר ה' אמנם שייכים לכאן. והושאל הוראת נדנד

הוסיף לנו בלשון יתירה זו ובלי ספק הגיה ככה במקום תיבות מלשון וסרי נהרא. אבל לפע"ד תיבות הללו שייכות לע' מר ג' ואולי איזה כותב דלא גמיר וסבר הגיה ככה אצל תיבות ס"א (ולא ארבע טוריא כדאי' בדפ"ר וחשב כי טוריא הוא כמו טוריא מלשון וסרי נהרא כלומר היה מחלק ארבעה כותלים לארבעה בני אדם שאינם הגונים ונדחק לזה בראותו הכותב ס"א ל ארבע טוריא והבין כי סובב על אנשים אבל האמת ל מעות הוא וכונת רבינו כי במקום טיקסאי יש גי' טוריא וגי' שוריא. והיותר נכון כי הוספת התיבות הנ"ל יש למחוק ולהעתיקה במקום הראוי לה והיינו בסוף ע' מר ג' ע"ש. ורמ"ל לא ידע מזה מאומה וגם הגר"ב לא הרגיש כלל. - וכנ"ה בכתובת קו"ף בירושלמי ע"ז פ"א דל"ט ע"ג הדא טקסים דקיסרין . . . הדא טקסים דרוקים] -

טקסיוטי (לדעת ר"ב מל"י τολξευτής רובה קשת Bogenschütze ולפ"ד מל"י מערכין (פי"ג דכ"א:) מאן דאמר במזרח באילין טוקסיוטי מאן דאמר במערב רומאי פירוש בל"י רומי קשת אבל הרומיים בחגית וחרב היו לוחמים. רובי קשת אבל הרומיים בחגית וחרב היו לוחמים. * [אח"י] בנו"ג טקסיוטי ויותר טוב גירסת ר"ב וכן גרס רבינו בע' פרהגבן והביא זה הירו' בלי פירוש ולפע"ד נראה כי המלה אחת היא עם טכסיוטינוס (עיי"ע) שהובא במכילתא יתרו ופי' עבדי המלך העומדים לחרוץ משפט. ודין ושיעור המאמר בירו' מ"ד עירובי כמזרח דעתו לילך למזרח להקביל פני עבדי המלך כדי לפייסם או לצעוק ולתבוע מלפניהם משפט ודין לכן רוצה לקנות שביתה במקום שכאו אבל באילין רומאי פי' באלו רומיים (או אולי צ"ל רמאי) שכאים לגזול ולבקש עלילות וחומסין ושורפין וצריכין לברוח מפניהם רוצה לקנות שביתה בעד אחר להרחיק מהם. ובבבלי עירובין ל"ו: חולק על ירו' דאי' שם הא כפרהגבנא הא כמרי דמתא ופירש"י פרהגבנא גבאי המס ובורח מפניהם. מרי דמתא צריך הוא לפייסם או לצעוק ע"כ ועיין תוספתא עירובין פ"ב. ד"ה אין. וא"כ טקסיוטי הוא לעומת פרהגבנא דבבלי רק בהיפך השטתה. ודו"ק] -

מר (ציווי מן נמר פי' שמר ובערך גון מקומו) יש לי כיתות שאני נותן לך בגמרא דפ' הכונה

(1) וכן מוכח מכ"י א"פ שא"י שם למוישרא וצ"ל כגי' רבינו עיין ד"ס לשבת צד קי"ט: ורש"י הגיה למוימשי. (2) בניגו כגברין. (3) בניגו ומימרא מוקף רמו קמ"ט אבל בשאלחות מוקף ובאה"ת ובילק' דפי' שאלונקיי כגי' רבינו ובכ"י ש"ס ומימרי עיין ד"ס למכות י'. וקצת חידוש שלא העיר כי כ"ה גם בבבלי צ"ב סע"א.

ונענוע אל עשיה כפועל וויכוח ועסק עם דבר היינו משא ומתן ומזה הענין גם בלר *agitare*, *exagitare*, *in Bewegung setzen*, *disputiren* מזה הענין חגיגה י"א: תלתא חד שקיל וטרי בהרי רביה והנך תרי שקלי וטרי בהרי הדדי וכו' ופירש"י נושא ונותן וכן פי' מרחק כסומ' ובמכו' הנ"ל ונראה שגם גירסתו היתה מיטרא. וכ"ה בתרג' רות ד', ז' בזמן דשקלן וטון, לר"ה א' ד', י' במשקל ומטרא — ועוד עיי' ע'רונן] —

מר (= מור בלא"ר בל"ם ובל"ע טור פי' צורה, הר *felsige Anhöhe*, *Berg*) בפ' שואל בגמ' אין מעצמין (שבת קנ"ב רע"א) מור תלג, פי' ההר כסחו שלג דימה ראשו של אדם להר כלומר כסה ראשו השיבה, סוחרנוהי⁽¹⁾ גלידין: סביבותיו שהן הלחיים נעשו גלידין והוא הקרח שנקרא גליד כלומר הלבין הזקן כקרח. כלבוהי לא נבחין: הגרון והלשון אין מרימין קול, מחנוהי לא מחנין⁽²⁾ ככי שהן השינים אינן טוחנין המאכל⁽³⁾. בפ"א בנימין בגמ' ר' יהודה אומר מרקם (גיטין ח') כל ששופע ויורד מטורי (יסמנים) ולפנים ארץ ישראל, מטורי (יסמנים) [סמנים]⁽⁴⁾. מהר ההר תתאו לבוא חמת (במדרג ל"ד, ח') תר"י [א] מטורי (יסמנים) [סמנים]⁽⁵⁾. הר חרמון (דברים ג', ח') תר"י [א] מור תלגא, הר (שריון) [שיאן] [שם ד', מ"ה] תר"י [ב] מורא (דנסרי) [דמסרי] פרוי [מלשון] וסרי נהרא. ועבר צנה (במדרג ל"ד, ד') תר"י [ב] מור פרזלא. * [אחי"ה] וכן בתר"י א' שם מור פרזלא. ודע כי בתר"י א' לדברי ג', מ' אי' צידונאי הוון קרן לחרמון מורא דמסרי פרוי ואימוראי קרן ליה מור תלגא, ובתר"י א' לדברי ד', מ"ח ועד מורא דסיאון הוא מור תלגא ובתר"י ב': ועד מורא דמסרי פרוי הוא מור תלגא. וכן תרג' שניר (שה"ש ד', ח') מור תלגא ותרג' שניר (ההלים כ"ט, י') מור מסרי פרוי. פי' מור שמסריח פירותיו ויעיין פי' רשבים לביב קכ"ב רע"ב ד"ה ולבסוף) ועל זה הביא רבינו ראיה מתרגום וכאש היאור (שמות ז', י"ח) ויבאש היאור (שם כ"א) "ו ס ר י נהרא" להורות מהו מסרי פרוי אבל בדפ"ע חסר כל זה ונעתק ממקומו הראוי בע' זה לע' טקס אחרון, וזה כפתור ופרח. ועוד בתרג' רגילה המלה מאוד (שמצאה קו לה בדניאל, ב', ל"ה, מ"ה) עיי' הדוגמאות במתורגמן.

ובתר"י א' הוכפל הו"ו כמו לבראשית כ"ב, ב' חד מן מוריא וכונתו על הר המוריה שהעתיקו (שם כ"ג, ב') מור פולחנא' לשון יראה ששם עבודת הקרבנות ועובדים את ה' עיין ב"ר פנ"ה. והכותיים (השמרונים) יקראו להר גרזים מורא בריכא עיין ב"ר פל"ב, פפ"א, שהש"ר פ' כמגדל, ועוד: הדין מורא קדיש (דברי פ"ג) אבל ר' ישמעאל בי ר' יוסי אמר לכותיא: לית אתון סגדין לאהין מורא אלא לצלמייא דתחותי (ירי) עיי' פ"ה דמ"ד ע"ד) — מור מלכא גיטין ג"ה: (ילקוט דברים רמז תמ"א: הר המלך) מור שמעון ירו' תענית פ"ד דס"ט. ואיכ"ר פ' בלע, וכבר הראיתי לדעת כי הוא ביתר עיין ערכו בח"ב פ"ט וש"ג. בר נש דמור עיי"ע אדוני השדה בח"א, ל"ה, והקבוץ ב"ר ס"פ ל"ז טר"י מדינחא, ושם פל"ב מוריא רמ"א, ובתר"י א' לדברי כ"א, כ' מוריא רמ"א] —

מר (= מרים, מִרְיָם בל"י *αἱ θερμαί, τὰ θερμὰ* ובל"ר *Warmbäder, thermae* מרחץ של מים חמים) ירוש' בפ' כירה (פ"ג ד"ו) ר' אחא בר יצחק על למסחא עם ר' אבא בר ממל במרים במרים⁽⁶⁾ פי' מרחץ בל"י לומר. — (א"ב פי' טרם בל"י ורו' מים חמין כמי מבריא נובעים עיי"ע תרמוסר). * [אחי"ה והדין עם ר"ב ועיקר מקומו בע' טרם ושם היה סדרו רמ"ל אבל בדפוסים ראשונים ובכל כ"י הוא בע' מר ד' וזה היתה דעת רבינו לכן פי' ע"י ל"י *λουτρόν* פי' מרחץ כחשבו כי אות ל' נשמט' מראש המלה ואותיות ים בסוף התיבה הן סימן לרבים!] —

מר (= מְרִי, מרא מל"ם וערבי הרשומה בע' מר ב' ופי' הרעיד ונדנד והכה *erschüttern, be-wegen, zerschlagen*) בפ' אלו מרפות בגמ' נשברה (חולין מ"ה סע"ב) לוי הוי קאי בי מסותא חזייה להווא גברא דמרייה לרישיה, פי' נפל במרחץ⁽⁷⁾ והכה ראשו בכותל או בקרקע ונתנדנד מוחו כהויא דגרסינן בפרק לא יחפור ב"ג (ביב י"ח). הא קמ"ל דמְרִיא⁽⁸⁾, ובגמ' מרחיקין את הרחים (שם כ"י) מ"פ אילימא משום טריא⁽⁹⁾ והוא הנדנד אי הכי הא דתניא ושל חמור ג' מן האי צטרובל וכו' התם משום טריא איכא אלא משום קלא מיהא שמעינן שהטריא היא הנדנד. * [אחי"ה כה"ג בכ"י ו"ו ועיי' זה זכיננו להכיננו כי רבינו הלך בשמט

(1) וכ"ה בדפ' הישנים עד בבבבשתי ובכ"י א"פ ואחי"ת ובג"ג סחרוני, ובפי' ר"ח: סחרנוהי⁽²⁾ וכ"ה בכ"י מ' ובג"ג טוחנין, (3) הועתק מפי ר"ח (בדפס בש"ס ווילנ). (4) כצ"ל כדמוכה בעי, סמנים עיי' שו"ע אומונס ח"א, קכ"ג. ובל"י ספק וי"ד מן מטורי נכפל ונעתק למלת סמנים ונשתבש עיי' זה יסמנים וג"י תרג' הבאתי בעי אומונס. (5) עיין הערה הקודמת. (6) בג"ג במרים בר יסמס! (7) כ"ה נכון בעה"ק שגי' ובדפ"ע במ"ס למרחץ. (8) בג"ג דמוריית ובפי' רגמ"ה כ"י לכ"ב: מורא, ובג"י רבינו העיקר. (9) וכ"ה בג"ג בכ"י וי"ו ולפנינו אי' מוריא וכ"ה בפי' רגמ"ה שם ובש"מ לכ"ב כ"י:

התוספ' כ"ב י"ה. ד"ה דמיריא ששם סיימו כי מיריא וקלא חד טעמא הוא ע"כ וזה מה שגרס רבינו התם משום טריא איכא אלא וכו' כלומר טעם טריא רק משום קלא וכן מבואר בשמ"ט כ"ב כ': אלא ודאי ל"ג אלא וה"פ התם משום קלא כלומר דמשום קלא איכא טריא ע"כ, ולפי מה שכתבתי זו כונת רבינו אף אם גרס אלא. אבל בדפ"ע א' כמו בנוסחאותינו: התם מאי טריא איכ' אלא משום קלא. וזה בלי נכון הוא ובשט"מ שם הביא בשם הר"ן מ' מיגש פ' מיריא (ויותר טוב לגי' רבינו טריא על משקל ל"ס) נד נוד הכותל וכו'. וכן פירוש רגמ"ה כ"ב כ"ב משום טריא שמועזע הכותל וכו' וכן לדף י"ח. פ' מיריא קשה לכותל: אותו זיעזוע שמועזעין הקרקע בשעה שמתקנין שם הריחים ע"כ וכן לועז רש"י לב"ב י"ח מיריא: איטונ"ר = étonner ערשיטמערן ועיין הלע"ז ברש"י חולין צ'. ד"ה בשמים: אשטוננר וכצ"ל בלע"ז בחולין ט"ה: ד"ה מרייה] —

פ"ב (בהוצ' צוק"ט 441) וכן בספרי שופטים פ' ק"פ צ"ל מירים במקום עירים עיין בהוצ' פריעדמאן צד ק"ה. ובספרי מסעי פ' קנ"ט מוכחת הגי' כפרים כמו בערכין —. ובהשאלה נקרא בנין סביב הכירה: מירה שהיא כעין חצר שלה עיין המפרשי' לכלי' פ"ה מ"ג ורבינו הביאו בע' מיוחד בע' מרת ולא ידעתי למה — ומה שענינו מירה היכל או מוריה מגדל עיי"ע מוריה] —

טרא (מין ירק מר עיי"ע ירואר וע' עסוס) בפ' כל שעה בגמ' ואלו ירקות (פסחי' ל"ט). ר"מ אמר אף עסוס ומורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסוס ומורא חד הוא ומר זה הוא ירואר. * [אחי"ה וכתב המרש"ל כה"ג רוב הספרים וכן הביאו בערוך בע' מור' אכן בס"א מצאתי וז"ל עסוס ומורא חד הוא ומר הוא וזהו מר ירואר ע"כ וכ"ה בכ"ה ה"ב ושם וזהו ירואר. ויתר החילופים אביא בע' ירואר ובע' עסוס ע"ש] —

טר (= מירא מל"מ מירה פירוש משכן הרועים בחצריהם Gehöft מל"ע לואר Wohnung) בס"ג דערכין (עירכין ל"ג סעי'ג) ובפ' אלו הן הגולין בגמ' להיכן גולין (מכות י') ערים הללו אין עושין לא מירים אותם קמנים ולא גדולים (א' אלא עירות בנינויות. פ' כרכים קמנים וחזקים, תרג' בחצריהם ובמירותם (בראשית כ"ה, ט"ז) בפצחיהון ובכרכיהון. (א"ב בל"ר מגדל ועופל). * [אחי"ה ר"ב כיון על Schloss, Burg, turris כי נגרר אחר גי' הדפוסים מורין וכן פירוש בעל כ"כ אבל ממה שהביא רבינו ראה מפסוק הנ"ל הוברר כי גירסתו היתה כגי' כ"י הנ"ל ביו"ד ומל"מ ובמירותם ויען תרגומו ובכרכיהון לכן פ' לנכון את המלות לא מירים אותם קמנים ולא גדולים (לפי גי' כ"י) ע"י כרכים קמנים וחזקים, וא"כ לכאורה נראה כי רבינו בשתי הפעמים גרס מירים או אולי צריך להשלים: ולא [כרכים] גדולים ואז שבה מלת חזקים על מלת כרכים שהם מירים חזקים. ודע כי בפ"י רגמ"ה כ"י לערכין (בקובץ כ"י אנגיליקא דף קס"א:) ג"כ הגי' אין עושין לא מירין ולא כרכין וכה"ג מירין קמנים ולא כרכין גדולים במכות שם והובא בילק' ואתחנן רמז תתכ"ט (וילק' שופטים רמז תתקכ"א ושם ושם מירים וכו') אבל בנו"ג בערכין לא כפרים קמנים וכו', ובירו' מכו' פ"ב דל"א ע"ד הגי' לא כרכים גדולים ולא עיריות קמנות וע"ל ולא מירים קמנים וכ"ה בפירוש בתוספתא מכות כ"י

* מירייה (ג"ל מל"ר turris ומל"י τούρῆς מגדל) בב"ר פפ"ג דרש מטרד (בראשית ל"ה ל"ט) שהיו מעמידין מיריות לעובדי כוכבים פ"י מגדלות ובפ"י המיוחס לרש"י גרס מיראות ופירש פלטרין ע"כ והוא מל"מ מירייה. * מיריבה (מל"ע זרב כמו מל"מ צרבת Ent-zündung, Brandwunde) תר"י א' לשמות ב', ה' צולקא דשיחנא ומירב וכו' אתסיית מן שיחנא ומן מריבה. והוא עפ"י ההגדה בילקוט שמות רמז קס"ו ותרד בת פרעה לרחוץ מפני חום והשרב, ובשמ"ר פ"א בת פרעה מצורעת היתה לפיכך ירדה לרחוץ כיון שנגעה בתיבה נתרפאת. ועיין פדר"א פמ"ח.

* מירבום (ג"ל שצ"ל מירבום פ"י בל"ר tribus ריקים ופוחזים של עמי הארץ Pöbel) פסיקת' רבתי פ' כי תשא (רפ"י) מלכותו של עשו גובה את הארנון ועד שלא יגבה את הארנון הרי הגלגוליות באה עליהם ועד שזאת ניגבת באים עליהם מירבום, ורימ"ז במ"ר ח"א קס"ח רוצה להגיה מריבוט והח' לעווי (בעמ"ל ח"ב, קפ"ד) החליט לגרום ככה כאלו היה כתוב כן ומפרשו (כלי זכרון רימ"ז) ע"י tributum אבל כבר שדא ביה נרנא נגד פ"י זה הח' מהר"ם נידעמאנן (בפ"י) מלות זרות להוצ' פסיק' רבתי של ה' פריעדמאנן) ע"ש דעתו ולפע"ד ג"ל שהוא ל"ר הנ"ל מהוראה הנ"ל וענינו תיכף ומיד שנגבו מסים שונים מטעם המלך באים עליהם

(1) כ"ה לנכון בכ"י י"ו, ובדפ"ע א"י לא מורין גדולין ולא כרכים קמנים.

*[אחי"ה עיין מ"ש בע' מירבוס ורמזתי על ע' גליוור ושם הגי' שלפנינו במדרש] —

* מְרִיבּוֹנָה (לפ"ר מל"י *τραρχεία* פי' קשה כלומר עבודה קשה (*Frohn, harte Arbeit*) בילק' סוף שמות רמז קע"ו שכמו של לוי פנוי למרגיה במצרים כלו' פנוי מעבודת פרך ובתנחומ' וארא סי' ו' ובשמ"ר פ"ה אי' בפ"י פנוי היה מעבודת פרך וכן הובא ברמב"ן לשמות ה' ד'.

* מְרִיבּוֹל (כמו מְרִיבּוֹל פירוש כמו מְרִיבּוֹן מל"י *(Dreieck, τριγωνον)* ירו' ב"ב רפ"ה דט"ו. אם היה עשוי כמין מרגול. פי' משולש כמו מְרִיבּוֹן ול' ונו' מתחלפות ודוגמתו ראה בערך (מרבן) [מרבל].

(מְרִיבּוֹנוֹם) (מְרִיבּוֹנוֹם) (מל"י *τράγος* *Weizengraupe*) ומיני כבד פירשנו בע' (זרד) [זרד]. — וא"ב פי' בל"י רומ' מין חטה חלוטה כאשר פירשתי בע' חליקא וגי' מלה זו מְרִיבּוֹנוֹם.

מְרִיבּוֹמָא (מל"י *τράγηνμα* *Nachtisch, Naschwerk*) אם השלים במיני מְרִיבּוֹמָא יצא (יומי ע"ט: וש"ס) ס"א מְרִיבּוֹמָא ופי' בע' ת' ⁶. — וא"ב פי' בל"י מגדים ומיני פירות מוכאים בקינוח סעודה).

מְרִיבּוֹנוֹ (= מְרִיבּוֹנוֹן מל"י הרשומ' בע' דגון. וכ"ה בל"ם ועוד עיי"ע מְרִיבּוֹנוֹן. ופי' המלה בעל שלש פנות ועוד שלש פעמים 1. *dreiwinklig*, 2. *dreifach*) בכלל הכתים בפ' י"ב כנגעים (מ"א) ובר"ג דגמ פשוט (כ"ב קס"ד). ובס"ג דפ"ק דגזיר (ח') בית עגול דגון מְרִיבּוֹנוֹן מְרִיבּוֹנוֹן פינטיגון וכו'. פי' בית שיש לו ב' כתלים שמו דגון ג' כתלים שמו מְרִיבּוֹנוֹן ה' כתלים שמו פינטיגון ². ד' כמנהג הכתים שמו מְרִיבּוֹנוֹן ³. — וא"ב בעל שלש זוויות בל"י עיי"ע דגון ⁴.

* מְרִיבּוֹנוֹם (מְרִיבּוֹנוֹם, מְרִיבּוֹנוֹם) (כולן משבשות במקום מְרִיבּוֹנוֹן *Trajanus*) מסכת שמחות ספ"ח וכשהרג מְרִיבּוֹנוֹם פסוס ואת לוליאנוס אחיו וכו' ובקהל"ר פ' אמרתי אני הגירסת מְרִיבּוֹנוֹם וכן בירושלמי סוכה פ"ה

בני בליעל מעמי הארץ למרוף ולחמוס. ומעתה יפה עולה ההמשך אבל הקב"ה אינו כן אלא אורח ישרים סלולה (משלי ט"ו י"ט). וגי' התנחומ' באין לעסק מרופין וצ"ל מְרִיבּוֹנוֹן עיי"ע מרן ב' וילמדנו שם. ושם פי' עוד בע"א ע"ש — מן מְרִיבּוֹנוֹם נבנה מְרִיבּוֹנוֹם *Vorgesetzter eines Tribus* וכן בל"ם מְרִיבּוֹנוֹם מל"ר *Tribunus* והזכרה המלה עפ"י התקון הזה ברות ר' עיי"ע גליוור בח"ב, רצ"ו: ע"ש ובע' מְרִיבּוֹנוֹם במו"ע.

(מְרִיבּוֹן) (מְרִיבּוֹל) (= מְרִיבּוֹל מל"ר ויוני *τὰ τριβόλα* *tribulum* = וכן בלשון ערבי *طربيل* מורג *Dreschmaschine*) בסוף פרה (פי"ב מ"ט) הסלים שבקנתל ומטה של (מְרִיבּוֹן) ¹ [מרבל] כס"ג דזבחים (קמ"ז): ובר"ג דפ' אין מעמידין (ע"ז כ"ד): ובקומץ רכה בגמ' דסמוך נתערב קמצה ² (מנחות כ"ב). מאי מְרִיבּוֹנוֹם (ש"ב כ"ד, כ"ב) אמר עולא מטה של מרבל. פי' כמין עז ³ של ברזל שדשין בו התבואה כמפורש (במקומות הנ"ל) מאי מטה של מרבל אמר ר' יהודה ⁴ עיזא דקורקסא דדישא דישתא ⁵. — וא"ב פי' מְרִיבּוֹל בל"י ורו' כמין עגלה עשויה לרוש את התבואה). * [אחי"ה בפרה מרבל וכן הוא במנחות, וזבחים ובכתב יד לע"ז מרבל וכ"ה כתש' הגאונים הנ"ל בהערה וכ"ה בכ"י ר"ח לע"ז (בקובץ כ"י אנגיל' דף י"ד): ובדפוס' בע"ז מרביל וככולם צ"ל מרבול = מְרִיבּוֹל כמשקל ל"י ורו' או מרביל כמשקל לע"ה הנ"ל ובגוף הענין מפורש ככה בפ' רה"ג לפרה צד ל"א ובתש' הג' הנ"ל ושם אי' בזה"ל מיטה של מרבול וכו' עושיין גלגל של עץ כמו גלגל ריחים והוא מצופה ברזל וקושרין אותו בחמורין ודשין בו חייטין בגורן והן הן מְרִיבּוֹנוֹם ע"כ ור"ש העתיק דברי הערוך בלי זכרונו. וגם רע"ב פי' כדברי הערוך כמין עז של ברזל ורש"י לזבחי' כמין עז של עץ וכו'] —

* מְרִיבּוֹנָה (*Terbenth*) ירו' מגיל' פ"ד דע"ה: ר"ש ספרא דמרבנת פי' שם עיר.

מְרִיבּוֹנוֹם (*Tribunus*) מדרש אסתר פ' אחר הדברים האלה גדל המלך עשה אותו מְרִיבּוֹנוֹם. פירוש בלשון רומ' שר אלק'

¹ כ"ה גם בילקי ש"א רמז קכ"ב אבל יותר טוב בלמ"ד בסוף וכו"מ ודוגמתו עיי"ע מרגול. ² כ"ה לכונן בדפ"ה ובשרפ"ע קמיוצא ט"ס. ³ כ"ה לכונן בדפ"ר ועה"ק ש"ב אבל מרפ"י פיו והלאה בש"ס עין. ⁴ וכ"ה במנחות ובילקי ש"א הנ"ל ובתש' הגאונים דפ' כערלון עמוד מ"א: ובכ"י ש"ס לע"ז וכ"ה בפ"י רה"ג לפרה ובר"ש שם, ובזבחים אי' אמר אביי. ⁵ וכ"ה בזבחי' ושם דיישן דישאו וכ"ה במנחות ושם דשתאי, ובתש' הג' שם דשתא ובכ"י לע"ז דישתא ובר"ש לפרה דישתא ועיי"ע דש. ⁶ ר"ל בעי' תרגומא ובת"ו אי' בש"ס בכ"מ כמו שחראה בעי' תרגומא. ⁷ כ"ה בכ"י ויו' ל"ד וב"ה, ובדפ"ר ופי' פרטיגון וכו' וויניצי' והלאה פינדיגון ומ"ס הוא. ⁸ כ"ה לכונן בדפ"ר ואמ"י, ובדפ"ר וויני' מְרִיבּוֹנוֹן. ⁹ ועיין מ"ש בעי' הנ"ל גם בענין הוראח שנית.

דנ"ה: בימי מרגנום הרשע נולד לו בן בתשעה כאב וכו' ובאותו ספור באיכ"ר פסוק על אלה הגי' מרכינום וכח"ג באסת"ר בריש הפרש' וכן באיכ"ר פ' קלים היו. ושם פ' בלה: ראש זה אספסיאנוס ותלאה זה מרכינום ועוד עיי"ע אספסיאנוס בח"א. ק"צ. ובראש אסת"ר לא מאסתים בימי אספסיאנוס ולא געלתים בימי טרוקיונוס. ובכולם צ"ל טרינוס. מריינוס ואולי בכונה שינו הגי' משום איבה. וכצ"ל מריינוס במקום אדרינוס בנישין נ"ז: הקול זו אדרינוס וכו' ובהיפך במקום אדריאנוס נשתנה הגי' אספסיאנוס בפסיקת' רב' פ"ל ע"ש.

מרד (מל"ע טר"ב) וכן בל"ס פי' גרש וקרוב למושג דחף drängen, stossen, verstossen וממנו הושאל לבלבול הדעת והיינו לדחיפה ודחיקה ועצירה) בפ' ר"א אומר תולין כגמ' נותנין מים (שבת קל"ט:) מורד אדם חבית בינה ושמריה ⁽¹⁾ פי' מערכה ⁽²⁾ ומבלבלה. בפ' גט פשוט כגמ' מי שנמשק (כ"ב קס"ח:) הו קא מרדי ליה פי' מפצירין ⁽³⁾ אותו ומבלבלין אותו. בפ' מומין אלו כגמ' וגדום (בכורות מ"ד.) דומעות דולפות ומורדות. פי' ידולפות יותר מדומעות, מורדות יותר מדולפות [ואם כן] מורדות שאינו יכול לעצם עיניו אלא כמורה [גדול] ⁽⁴⁾. פ"א פותה וסוגר עיניו ואינו דומס אלא כטרדה ⁽⁵⁾. וישלחהו ה' אלהים מגן עדן (בראשית ג', כ"ה) תרי' [בי] מרד יתיה. גרש יגרש אתכם (שמות י"א א') תרי' [אי] מיטרד יטרד. גרש האמה (בראשית כ"א, י"י) תרי' [אי] מורד. והדלת סגר אחריו (שם י"ט, י"י) תרי' מרד בתריה ⁽⁶⁾. בויק"ר בצו זוכה תודה יכבדני (פ"ט) (מרדיה) [מרדה] מן ביתיה ⁽⁷⁾. ובזאת תהיה כס"פ וזכור את כראך (שם פ"ח) והקב"ה גוזר מרודין ⁽⁸⁾ הה"ד (במדרש ה' ב') וישלחו מן המחנה. כי עצר עצר (בראשית כ', י"ח) תרי' [בי] מיטרד מרד. * [אח"ה הוראת המלה בעצם הראשון גרש ודחף כמו בל"ד trudo, וכנ"ה כבר בדנאל ד' כ"ב. כ"ט, ל'. וכן בדרז"ל: קידוש' ל"א סע"א יש מאכיל לאביו פסיוני ומורדו מן העולם וכו' עיי"ע פסיון. מדרש שו"ט מזמור ל"א מרד אותם מן העולם. ככ"ר פרשה פ"ג דרש

מהמבאל בת מטרד (בראשית ל"ה ל"ט) שהיו מטיבין אותה לבעלה ואח"כ מורדין אותה מבעלה. איכ"ר פ' שמעו מרדה חוץ לפלטיין. ובאת פעל אַתְּמִרִיד תרגום משלי כ"ה. ה' ובהבלעת התי"ו אַתְּמִרִיד לעיל הדוגמאות וכן בתר"י א' לבראשית כ"ה. י"ב איטרדו וממנו הושאל' הוראת עצירה וסגירה כלומר מגורש מבית ד"מ ירו' כתובות פ"ז דל"א ע"ג תרעה מרד סומה. איכ"ר פ' רבתי מרד תרעא באפיחוק, ושם פ' צדיק: אמרון מרודו תרעין מן דהוון מרדין לתרעיה וכו'. את פעל בהבלעת התי"ו תרי' א' לבראשית מ"ט, א' מן ד' אפתח ליה תרעא איטרד מיניה. ועוד הושאל לענין התעסקות sich beschäftigen כלומר נדחק ונדרחף ד"מ ברכות מ"ז רע"ב הכא מרד והכא לא מרד. עירובין ס"ח. מרידנא בגירסאי, גימין ו'. בגירסיהו מרידי. ברכות ל"ה: כי היכי דלא תמרדו במזוניכו. יומ' ל"ה: עני הייתי ומרוד במזונותי. עשיר הייתי מרוד הייתי בגמס. ככ"ר פפ"ג דרש מטרד (בראשית ל"ה ל"ט) מרודים היו במזונותיהם. והתואר כמו בל"ס מְרִיזָא (der Belästigende) סנהד' כ"ו. מרודא הוא דין והשם מְרִיזָא ברכות מ"ז רע"ב סוכ' כ"ה. — ועוד הושאל לענין לבלול הדעת כלומ' נדחק ונדרחף בדעתו. סנהדרין כ"ז: דרך מורדתו וכ"ה בעירו' ס"ד רע"ב אבל בתענית י"ז: דרך מטרדתו וככ"י ש"ס מטרחתו וכ"ה בכ"י עירובין וסנה' אצל ד"ס תענית צד מ"ח: נפ על במד"ר פ"ב עד אותה שעה היה שפוי ומן אותה שעה נטרד. ומזה הענין מורד בשבת קל"ט: כלומר מבלבל ומערב ומנער. ודע עוד כי טר"ב פי' בל"ע ובל"מ, זלף וחלל fließen ולפע"ד מזה הענין דולפות בככוורת מ"ד. וכן בנדה כ"ה סע"א ורע"ב שהמים עוזין ומורדין אותו פי' ממחין, ואולי בשבת הנ"ל צ"ל מורק במקום מורד והוא מל"ע הרשומה בע' מרק וענינו מערב וכן סגור וא"כ מרד ומרק מקרובי ענינים הם) —

מרז (= מְרִיזָא) לפע"ד הוא מל"פ תריז או תריזא מין ממיני הקישות (eine Art Kürbiss) בפ' ח' שרצים כגמ' אין עושין הילמי (שבת קמ"ט) כל

(1) והוא כגי' כ"י מן דק שם ונותן לחוך המשמרת עם יונה ושמריה ובנו"ג חבית של יין יונה ושמריה ונותן לחוך המשמרת וחיכות של יין ל"י ג"כ בריש' ובראש' ובאוי"ז סי' ג"ט עיין ד"ס לשבת צד קס"ד. (2) וכן פירש"י והוא באוי"ז שם. (3) וכן בפירש"ב. (4) הועתק כפ"י רגמ"ה כ"י לבכור' (בקובץ כ"י אנג'יליקא דף ק"ח.) ועפ"ז הגהתי ובפ"י רגמ"ה א' מורדות שדולפות בלא הפסק וזה מ"ש רבינו מורדות יותר מדולפות ועיין פירש"י. (5) בדפ"ר בטורדה. (6) וכ"ה במתורגמן ובנו"ג אחד בתרוי. (7) לפנינו ל"י ויכל שהיתה גי' רבינו בס"פ מ' בזה"ל ושמעה קליא דרושא מרדה מן ביתיה אמר לה כן וכן לא אעיוולת להכא וכו' והוא אותו הסיפור בענין גדול השלום במד"ר פ"ט וירחי סומ' פ"א דמ"ז ע"ד וביק' נשא רמו תשי"א ובהעתקה ללשון עבר בד"ר פ"ה אבל בכולם ל"י הוספת רבינו הנ"ל. ור"ב והגר"ב לא הרגישו בזה מאומה. (8) בס"פ י"ח א"י מירודא ובכ"ר רפ"ב גזר מירודין אבל במד"ר פ"ז מטלון של מירודין עיי"ע מטלון.

על נכון הח' איזלער בספרו כמ"ר ח"ב, מ"ה, וגם הוא העיר כי כונת רש"י במה שפי' "שומר אוצר המלך" על ל"ר thesauriensis ע"ש ויפה העיר לזה גם הח' פערלעס עמ"ש קכ"ד והביא גם גי' כ"י כב"נ ושם אי' יתיב אפתחא דריש תרעא דמלכא הוא ההוא גברא דהוה מפקיד עילויה גי' זא דמלכא וכו' וא"כ גם בעל ההגה הזו פי' ריש מרזוא כפירש"י שומר אוצר המלך (ורש"י לא גרס ריש). ובכ"י מ' הגי' אתא ההוא גברא דהוה מפקיד עילויה שיראי דמלכא וזו ההגה עולה יפה עם פי' רבינו שומר המעילים ומל"פ וע' הנ"ל ועיקר הגי' כגי' רבינו מרזוא או כגי' כ"י ב"נ ריש תרזוא ולא כגי' כ"י פ' תרייא ולא כגי' שלנו ריש מרזינא. ונכ"ה שם ריש (מרזינא) [מרזוא] חזא חלמא א"ל וכו' ואתויה לריש (מרזוא) [מרזוא] קא קמלי ליה וכו' א"ל אמטו וזוא דידך חרבו שיראי דמלכא ע"כ פירש"י מעילים של מלך ע"כ וזה הסיוס ראייה לפירוש

הערוך] -

מרזין, מרזינא (לדעת רבינו שומר כלי זין Waf fenhüter ולפע"ד מהרכבת שתי מלות פרסיות *تور* חופש ועוד *چين* גזלן וא"כ מרזינא חופש הגזלים Häscher או *ترخون* צוור הנגבים והגזלנים) כפ' חלון בנמ' כיצד משתתפין (עירובין פ' סע"א) ההוא מרזינא דהוה בשיככותיה דר' יהודה. פי' שומר כלי זין. וכפ' השותפין בנמ' כמה היא בעיר (כ"י ח"י) לפרשא לשורא ולמרזינא פי' "לשורא לחזק החומה, לפרשא שקונין סוסים לפרשין כדי שיצאו הוץ לעיר לעיין אם יבואו גייסות, למרזינא" לצורך קנין כלי זין שנושאין אותן שומרי חומות העיר". * [אח"ה פירוש האחרון הועתק מלה במלה מפי' רגמ"ה כ"י לב"ב. ואולי כיון לפי זה על מלה פרסית *تری* חומה ועל מלת זיין פי' נושא' כלי זין בשמירת החומה. ורש"י לב"ב פי' כמו הפי' הראשון דערוך שומר כלי זין ובעירו' הוסיף רש"י לפרש הוא מטונה על כלי זיין העשוין לשמירת העיר לה לחם על הרצים ע"כ וזה עולה עם גזרת המלה הערבית הרשומה בתחלת הערך ועוד פי' בל"פ *ترسانيان* מפחד ומבהל הצרים. ובדפוס שונצ' ברש"י ובגמ' לעירו'

מיני¹) קישות שרו לבר מרזוא². פי' מיני הקישות המונחין לזרע ולענין אכילה נאמר שאסור משום מוקצה³.

מרזו (מל"ע *طرز* - mit eingewirkten Borten, eingewirkten, oder gestickten Figuren verzieren) בפרק הזורק בהלכות דעגלות (שבת צ"ח:) דשפי' להו עד דמריז⁴. פי' הגאון מירוז לשון פרסי הוא והוא חתיכה מחלוק של אדם שנתפר תחת בית ידו ובשיפולי החלוק הוא רחב והוא נשפע ומתקצר והולך למעלה ונקרא בל"פ מירוז⁵ ובלעז גאי'רא⁶ וכן קרשי המקצעות של משכן משפע רחבן לכלות עד כאצבע. * [אח"ה כ"ה בכ"י ו"ו ה"ב וב"ר וכן מוכח מגמ' ומחי' הרשב"א וז"ל דשפי' ליה במריז כך גרים רה"ג ז"ל ופי' דמריז בל"פ חתיכות נגד שתופרין בשפת החלוק כמין כים לשום מעות שקורין אלג"ב והוא רחב מלמטה והולך ומתקצר עד כאצבע מלמעלה ע"כ וזה קצת יותר מדויק כי מיראז *طرز* בל"פ שפת החלוק מרוקמת או תפורה בציורים ובשפת החלוק משימין דבר לשמור ונקרא אותו הבגד בל"ע אלג"ב = *الحيب* פי' שפת החלוק ומה הענין הלעז בערוך כי גאי'רא או גירא הוא לא"מ *giro Kleideinfassung* ובפ' ר"ח פירוש כלשון ערבי בניקא והוא *بنية* וא"כ כונת דשפי' להו עד דמריז (או לפי גי' עה"ק שני"ב: כי מירוא) והולך וממעט עד כאצבע מלמעלה כדוגמת נגד מרוקם אשר שפת חלוקו הולך ומתקצר. וגי' שלנו כי מוריז וכ"ה בילק' תרומ' רמז ש"ע ובכ"י א"פ כי מוריז וברש"י כי מוריזם ופירושו דוחק אבל חתיכות מב' צדדים חסרו בדפוס' ראשונים - ומה הענין גם ערך הבא אח"ז ע"ש] -

מרזינא (מע' הקודם בל"ע ופי' *طرز* נגד חשוב מרוקם *kostbares, gesticktes Kleid*; ריש מרזינא ממנה על אותם הבגדים (Garderobier) בחלומות הדרואה (ברכות נ"ו סע"א) יתיב אפתחא דריש מרזוא דמלכא פי' שומר⁷ המעילים. - (א"ב פי' כלי' מין מלבוש לפרסיים אשר בל"פ כך שמו). * [אח"ה אולי כונת ר"ב על ל"י *Tiara, pers. Turban تيراز, تيراز* כמו שהעיר

1) בכ"י ח"ב ובעה"ק שניב מעי וניל שהוא ט"ס אכן גם ר"ח פי' שריקא מויא דאי' בסמוך בשבת שם ע"ו מעי אבטיח וכ"ה בחי' הרשב"א בשם ר"ח ובעי' שרק גי' בסתם, אבל בחי' הרמב"ם אי' בשם ר"ח מי אבטיחין ובש"ס וויל' מי של מעי אבטיחום - ועיי'ע מלפפון. 2) וכה"ג בילק' כ"י פי' בשלח; כל מיני קישות שון לבר מן מריזה ובנו"ג כשות. . . מטרוא ובכ"י א"פ קישות עיין ד"ס לשבת צד ק"כ וגי' רבינו נוהח יותר כי המלה הפי' הנ"ל מעידה כי מרזוא היא מין קישות והיינו דלעת ועוד עיי'ע המריזות בח"ג קצ"ט ועי' קשות. 3) ורש"י פי' משום רפואה. 4) בחי' הרשב"א לשבת בשם רה"ג. 5) וכמו ב"ר מירוז וכ"ה בדפ"ר בעי' כש האחרון. 6) כ"ה בכ"י ב"ר, ובכ"י ו"ו אי' ובי' ה"ב גאי'רא ובדפ"ר גירא וגאי'רא. 7) בכ"י ו"ו ב"ש"ס שולי ובפי' ר"ח (בש"ס וויל') גאי'רא. 8) בדפ"ר לטור זיינא.

טורזינא (בב' יודין) וכ"ה ברא"ש. וכתב האו"ז הלכות עירובין סי' קס"ח טורזינא כלומר גמר זיינא שא כל"ך תרגומו זיינך ע"כ ובגוף הענין פי' כן בעל כ"ב בדברי הערוך זה הפי' ועוד פי' אחר עיין בעט"ש לפערלעם קכ"ה] —

טַרַח (= תרה עיי"ש ומ"ש) בפ' מרובה נגמ' אין מגדלין (כ"ק פ"י) מאן נטרח נטרח שמואל ונטרח רב או רב אסי. ס"א מאן נטרה ופירוש בערך ת' ⁽¹⁾.

טְרַח (מל"ט ענינו הכביד וכן בל"ע *طرح* טען משא *belästigen, Last auflegen* טַרַח: משא כבד ויגיעת נפש *Mühe, Last, Belästigung*) באלו טרפות נגמ' המסס (חולין נ"א). טרח טריח להווא גברא ס"א טרא טריה להווא גברא ענין טרחא הוא. *אחי"יה בנו"ג טרייה וכן בפ"י רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנג' דף ש"י ע"א) טרוי טריוה להווא גברא כלומר הטרכת פסיעותי בחנם ע"כ ובל"א גרס כן גם בפירש"י ופי' מל' טרייה לרישיה (חולין מ"ה: עיי"ע טר ה'), ובפירוש ראשון גרס רש"י (כדפוסים חדשים) טרח טריה ופי' כבערוך, ועיין בהפשב"ע זה הערך. ודע כי ברפ"ע ל"י ס"א כי אם בכ"י ו"ו א' ובי' ול"ד, ובכ"י ה"ב מטרה טריה להווא גברא. וכנ"ה בברכות ז' סע"ב טריחא לי מילתא וכצ"ל בשבועות מ"ה סע"א טריחא ליה מלתא וכו' בפ"י ר"ח כ"י לשבועות (בקובץ כ"י אנג' דף ס"ו) ובנו"ג טריחא וכו'. נדרים כ"ה מילתא דלא טריחא. ברכות נ"ח רע"א כמה טרחות טרח בעה"ב וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי וכו', תענית כ"ב. טרחינן ועבדינן להו שלמא, שם כ"ד סע"א טרחנא ומייתנא (כ"ה בכ"י ט') חמרא וכו', שם: מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי, יבמות ק"ז. כתובות י'. אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. כתובות ב'. שיהי' טורח בסעודה וכו', ושם ג' ס"ע דטריח ליה, ב"ק י"א. כי טרח בדנפשיה טרח. ב"מ פ"ג. וטרחינן כולה יומא. ב"ב ז' רע"א לא טרחנא. חולין ז': קא טרחנא. ע"ז ג' סע"א מי שטרח בע"ש יאכל בשבת מי שלא טרח בע"ש וכו', סוטה מ"ב סע"א ליטרח בנפשיה, מגילה כ"ב: לא בעי למטרח ציבוריא. חולין פ"ג. אורח ארעא למטרח בי התנא וכו', שם צ"ד: טריח. . . טרחינן, ערכין ט"ז. טרח קמאי, פסחים י"ח: וש"נ מילתא דאתיא בקו"ח טרח וכתב ליה קרא. — שבת פ"ב לא ליטרח צ"ל ליטחר

עיי"ע טחר. ירו' מ"ק רפ"א ד"פ. דבר שהוא טרוח. כה פ ע י ל ו א פ ע ל תענית כ"ד רע"א בני אתה הטרכת את קונך וכו', שבת קמ"ה סע"ב סנהדרין ח' רע"ב מטריחין אותי וכו', יומ' ע"ה: אני מטריח אותם. כתובות ק"א. למה הטריח וכו', ב"מ פ"ו: שלא יטריח. תרג' איוב ל"ז. י"א מְטַרַח עיי"ע בהר כה"ב דכ"ד והלאה. ירו' פסחים ספ"י דל"ז ע"ד מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה. ויק"ר אטרח עליה. ושם פכ"ז לא הטרחתי עליכם וכו' — והשם טַרַח, טְרִיחָא (טְרִיחָא) טְרַחַת, טְרִיחָנָא ד"מ שבת קנ"ג. כלום יש סעודה בלא טרוח. עירובין מ"ג: מ"ק ח': ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד. ירו' תרוט' פ"א ד"מ ע"ד מפני הטורח. סנהדרין ק"א רע"ב מכל טורח שטרח בו וכו'. שמ"ר פכ"ז כל טורח הציבור עליו. ב"מ מ' רע"ב איכא טריחיה ובע' ברזא א' (בה"ב, קפ"ח) הגי' מירחא. מ"ק י"ג סע"א משום טריחא, תמור' כ"ד סע"א קא טרח טריחא. עירובין נ"ד: משום טרחא דאהרון. שבת י'. טרחותא עיי"ע כרה ומ"ש. ירו' ברכות פ"ב ד"ה. טרחותם מרובה. ב"ר פצ"ד אכא לא היה עליו אלא טרחות נפש אחת בלבד אבל אני יש עלי טרחות של ע' נפש. ויק"ר פ"א משה עסוק בטרחות של ישראל, שהש"ר פ' שימני: הנשמים הללו סימן טרחות הן לעולם. במד"ר פ"ט הואיל ואין לו עלינו טרחות אלא ב' טיפות של נשמים וכו'. שהש"ר פ' כי הנה פסיקת' החודש (ד"ג) ופסיקת' ר' פט"ו עיקר טרחותא מטרא. פסיקתא ניוס השמיני (דקצ"ג) טרחות הדרכים. פסיקתא שקלים (ד"ב) ובפסיק' רבתי ספמ"ו אין הקב"ה בא בטרחות על ישראל, ובשמ"ר ר"פ ל"ד אי' בטרחות עם בריותיו ועיי"ע טרן א'. ירו' כתובות ס"פ י"ג דל"ו: טרחותהון דתריי, ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד עלת כלתא נפקת טרחותא, ילקוט וישב רמז סוף קמ"ב כל טרחותו של בית היתה מושלכת עליו (ובב"ר פפ"ד חסר). קהל"ר פ' ופניתי וסכלות זו הטרחות. (ועיי"ע מ"ש) וכן תרג' עמל הכסילים תיגענו (קהלת י"י ט"ו) טרחות שמיא דטרח בשמותא ועם הכנוי בתרג' שם ב', י"א; ט', וכן בתרג' ירו' לבמד"י י"א י"ב טרחנהון, וממנו התואר טְרַחְחָן טְרַחְחָן רק בקבוץ ספרי דברים פ' י"ב: טרחכם (דברים א', י"ב) מלמד שהיו טורחנים ויותר נכון גי' הילק' דברים סוף רמז תת"א טרחנין וכ"ה בשמ"ר ע"ז בני סרבנים הן. טרחנין הן, ויק"ר רפ"י בני טרחנין סרבנים הן] — * טַרַמַּ רבינו הביאו בע' טרמות ע"ש.

(1) בנו"ג נטרה ורבינו גורס נהיא עיי"ע תרה. אולם בכ"י ו"ו א' ובי' ליד וה"ב אי' ס"א נטרה.

* טְרִיטְט ואולי נכון מל"ע *טרט* מי שיש לו מעט שערות (*wenig haarig*) תוסף כלי"ב מ"מ רפ"ו וקטבליא משירמט כ"ה בכ"י אירפורט ובנו"ג משירמט ואולי גי' כ"י נכון ומל"ע הג"ל ועי"ע *טרטף*.

* טְרִטְטא (שם הפרטי) ויק"ר פ"ז יוסי בן טרמטא ומ"ס הוא וכן בן טרמט דקצת נוסחאות ובן פרטס מ"ס ועיקר הגי' כגי' הילק' תהלים רמז תשס"ו: בן פטרס וכנ"ה איזה פעמים בירו' עי"ע פטרס וע' יוסי.

* טְרִיטְטאות (מ"ס א) תחת טיטריאות עי"ע טאטרוק. (ב) תחת סטריטאות או סרטיאות) בע"ז מ"ב. וחיפה בהן דרכים וטרטיאות אבל בכ"י ש"ס לנכון וסרטיאות והוא בל"ע דרכים עי"ע אסטרט (ח"א קע"ד) וע' אסטרט (שם ר"ג) ובדף ג'. בע"ז הגי' וסטרטאות אבל בפ"י כ"י לר"ח לע"ז שם (בקובץ כ"י אנג' דף ל"ב). לנכון וסרטיאות וכ"ה בכ"י ש"ס וסרטיאות אצל ד"ס לע"ז צד נ"ה.

* טְרִיטְטוּט ולפע"ד מל"ר *tortum = tortus* חבל, מיתר מהפעל *drehen, torqueo* וממנו *(Seil, Strick, tortus (funis))* שמ"ר פל"ו. . . כך ישראל. . . כופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרטיוטין כלומר חובשין אותם בכרזל של צואר *collaria (Halseisen)* וסוככים אותם בחבלים וכ"ה באמת תיכף קודם לזה בשמ"ר ומקיפין אותם בחבלים. ועי"ן בתנחומ' צו סי' ו' בשינוים.

* טְרִיטְטִימֶר (מלש' יוני *τρίτημος*) *ein Drittheil (eines Gewichtes)* "בשרה, בפ' בן סורר ומורה (סנהד' פ"ה, כ"ב) מפרש בגמ' (שם ע"י) חצי מנה. — (א"ב פ"י בל"י חלק שלישי של מנה וחכמי הגמרא אמרו שהוא חצי מנה כי אולי שני מנים יונים היו שלשה של א"י. * [אח"י"ה והח' צוקערמאן במאמרו על המטבעות צד ח' הביא לדבריו ר"ב ראה ממנה פשוטה ששוה ק' דינרין אבל מנה אלכסנדרית שוה ק"ג דינרין וא"כ מנה פשוטה היא בערך ב' לג' מול מנה אלכסנדרית ולכן היטב אמר הש"ס כי טרטימיר הוא חצי מנה (והוא י' וחצי *Loth* לפי השבונים) אף אם לפי משפט לשון המלה היונית היא אחת משלישית של מנה. ובירו' סנהד' רפ"ח דכ"ג. איתא טרטימיר חצי ליטרא הוא אינו חייב עד שיאכלנו מהובחב. עי"ע כב (= פְּכַב) וגי' טרטימיר אי' ג"כ לנכון

במשניות ובכ"י פ' ובילק' כ"י פ' תצא אצל ד"ס לסנהד' צד ק'. אבל בש"ס בכלי איתא טרטימיר ובירו' במשנה טרטימיר ועי"ן תוי"ט לסנהד', ובעל הפשב"ע ע' זה נרחק] —

טרמין (= טרמין לדעת רבינו כובעים או בגד של ראש לנשים *Hüte oder Ausgehtuch der Frauen* ועי"ן מ"ש) פכ"ט בכלים (מ"א) נומי הסדין והסודרין (1) והטרמין. פי' כמין כובעין וי"א הוא הבגד שמשליכות הנשים על ראשיהן בעת יציאתן לחוץ. — (א"ב פ"י בל"י מין בגד). * [אח"י"ה לדעת הח' איזלער הוא מל"י *τύρηος, τυράος* בגד של ראש אצל הפרסיים ולפי דעת החכם פליישער (בהוספות לעמת"ל ללעווי) מל"ע *طوطو* *hohe Mütze* וזה עולה עם פי' ראשון שהועתק מפ"י רה"ג לכלים והובא בשמו ובשם הערוך בר"ש לכלים. ורמב"ם פי' טרמין הוא פליון *[Mütze, pileum]* של ראש המטפחת אשר ישימון הנשים על ראשן ע"כ וגי' טרמין הוא ג"כ בפ"י רה"ג ובנו"ג טרמון וכ"ה בתוספתא כלי"ב כ"ב פ"ז הטרמון והפליון של ראש אולי בוי"ו העיקר כי בל"פ *سرتان* או *سرتون* הם חוטין שמשטימין על הראש ותהיה אז העתקתה *Kopfgewebe* וזה הפ"י מסכים עם פי' שני בערוך ובעה"ק שגב סיים רנטוך בלא"ש וכונתו *Renntuch* והיינו *Ausgeh-tuch* והבוחר יבחר] —

טרמין (= טְרִיטְטִי כמו טְרִיטְטִי בל"י ורו' קו מאזנים *Wagschale, Wage, τρυτάνη, trutina* כפ' המוציא יין בגמ' צרור אבן (2) (שבת פ"א.) וכי (טרמין) [מורמין] (3) יכנים. בס"ג דביק (ק"ט רע"א) ת"ר שומרי פירות לוקחין מהן בזמן שהן יושבין ומוכרין והם לין לפני הם (4) והמורמין לפניהם. ובס"ג דפ' המוכר את הספינה (כ"ב פ"ט סע"א) ושל טרמין תלוייה באויר ג' טפחים (5). כר"ג דפ' כל היד (גדה י"ד רע"א) החמין מהן רשעין ומהן צדיקין הא דמיכף אותן שמשטימין אוכף ויושבין על גביו צדיקין שהאוכף קשה ואינו מחמם. דמטרמין שרוכב בדרך זכר ירך אחד מכאן וירך אחד מכאן רשע שבא לידי חימום, אבל אם יושב בדרך אשה שני שוקיו לצד אחד אינו בא לידי חימום (6). (מטרמין (7) כמו (שבת ה"ל) [וכי] טרמין יכנים, שמשקל אחד מכאן ומשקל אחד מכאן. כר"ג דפ' שתי מדות (מנח"ם פ"ז) חביתי כה"ג במה (מחלקה)

(1) כ"ה בכ"י וי"ו. (2) וכ"ה במשניות נאפו' ופיה' ובירושי' ואצל הראשונים המצויינים בד"ס שבת צד פ"ו: ובנו"ג צרור או אבן. (3) וכ"ה בכ"י ר"ו וה"ב וכ"ה בסמוך בערך זה. (4) כ"ה בכ"י ל"ד וביר'. (5) כ"ה בכ"י ל"ד וביר', ובדפ"ע חסר ובנו"ג ג' אצבעות. (6) רבינו הכנים פירושו בציון המאמר וכן פירש"י לגדה. (7) בנו"ג מטרמין.

طرازدان وבל"פ תرازודאן ג"כ קנה מאזנים. ומהשט
נבנה הפעל פֿרַטן לפי גי' רבינו או פֿרַטין לפי
גי' הש"ס (גדה י"ד) פי' מל"י τρυταυδύω והביא
רבינו המלה בע' אברורי ובע' חבר] —

* טרטיץ (לפע"ד מל"ע תְּרִטָּה איש בזוי ונמאס
gemeiner, verächtlicher Mensch) ספרי
בהעלתך פ' פ"ו אם כך היו בני הדיינים עושים
ק"ו לשאר הטרטין פי' אם כך היו עושים בני
השובים שאחזים נשים מן השוק ומענים אותן
(עין בראשית וי' ב) ק"ו אנשים פחותי הערך ובזויי
העם ובילק' הגי' לשאר בני אדם.

* טְרִיטָא בל"י τριττα שלישי Drittheil עיי"ע אויזא
בח"א מ"ט וש"נ החלופים. ועיין עוד ע'
הבא אח"ו.

טְרִיטוֹן (מע' הקודם בל"י τριτόν שלישי)
ירו' דפסחי' בפ' ואלו עוברין פ"ג
ד"ל) (רי' אבון] הורי לטחוניא מיתן טרטון [צ"ל
טריטון] דמיו בגין מודיה פי' בל"י שלישי.

* טרטים (?) בקהל"ר פ' טובה חכמה ואתי מן
טרטים כ"ה כדפוס אמש' ובמ"כ גרס
טרטים וצ"ל טרטים ועיי"ע טרסי וע' טרסים.

* טרטיסאות (?) בשו"ט מזמור י"ח פ' ותגעש
משובש מן מיאטריאות עיין ערך
טאטרון.

* טרטיף (?) בתוספת' בל"י ב"מ רפ"ו איסקורטיא
מ ש י ש ט ר ט פ וקיסבליא משיטרטט
כ"ה בכ"י אירפ' (בהוצ' צוק"מ צד 584) ונ"ל שעיק'
הגי' כגי' רפ' זאלקיעוו: מ ש י ש ו ט פ ואז גי'
משיטרטט בלי ספק ג"כ משובשת וצ"ל משימורט
והוא מל"מ ולע' וס' וענינו העדרת שעה. ועיין עוד
ע' טרטיט. ועוד עיי"ע שטיף ומ"ש.

טְרַטְקֶל (מל"ס טְרַטְקֶלָא ענין כלי מעשה
רשת ועבות Flechtwerk, Netz-
werk ועיין בסוף הע') תרג' פחס לגחלים (משלי
כ"ו כ"א) טרטיקל לגומרי. * [אח"י]ה וכן מעתיקה
הפשיטי' וגם ע"י מלה זו העתיקה מרחשת (כויק'
ב' ד' ז' ט') ולדעת מיכאעלים מל"ר oraticula
ולדעת לעווי נשתבש מל"י ורו' χάρταλλος,

[מחלקן] ¹ לחלות ביד או בכלי פשיטא דביד דאי
בכלי [וכי] ² טורטני יכנים ויכנים כיון דבקללה
כתיב (ואכלתם) [צ"ל וזה ש' יבן] לחמכם במשקל
(ויקרא כ"ו כ"ו) ³ לאו אורח ארעא. בפ' אלו נאמרין
בגמ' ואלו נאמרין כל שון הקודש ⁴ (סו"ט ל"ד
סע"א) אמר ר' יצחק טורטני וטורטני דטורטני. פי'
"טורטני בל"י קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו
הביאו שנים עמודים של עצים ⁵ וסירגום בחבלים
ונתנו האשכול ע"ג החבלים ונתנו מוטות בקצת
העמודים המסורגים בחבלים [נתן] ⁶ מוט אחד מן
הקצה מזה הראש וכיוצא בו בראש הקצה האחר
(נמצא) [נמצאו] ⁷ שני מוטות בראשי העמודים
המסורגים בחבלים והאשכול נתון ע"ג החבלים
ועל כל מוט מאלו המוטות ב' מוטות פחותים מהם
מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות
בראש שני מוטות הנתונים (בראש) [בראשי]
העמודים וכל מוט [ומוט] מאלו ד' מוטות היו
סובלין אותו ⁸ ב' אנשים נמצאו ח' סובלים
האשכול וזה פי' טורטני וטורטני דטורטני כלומ'
מוטות ומוטות על המוטות ⁹. — (וא"ב פי' בל"י
ורו' פלס. וידוע כי בהתרחק המשקל מן המוט
יכריע כמה פעמים כמות משקלו ויש מעשה
ערמנות לסבול ולהניע אדם אחר משא אנשים
רבים בדרך פלס וזה אמרם טרטיט וטורטני דטורטני
להורות כובד האשכול. * [אח"י]ה ועיין עוד
פירש"י לסו"ט הנ"ל ובירוש' סו"ט פ"ז דכ"א ע"ד
נשתבשה הגי' טורטורין וטורטורי טורטורין וקצת
בע"א בתוספ' סו"ט הנ"ל וש"נ הירו'. ובכ"מ אי'
לפנינו טורטני וכ"ה בירושל' שקלים ספ"ו ד"ג:
כמין טורטני ובתוס' כלים ב"מ רפ"ב קנה לטורטני,
ושם: טורטני שיש בה בית קיבול וכ"ה בפ'
רנמ"ה לב"ב ולמנחו' כ"י הנ"ל ושם ושם מבואר
ע"י משקל אבל עיקר כתיבת המלה הוא בת"כ
קדושי' בפרק ח' פרש' ט' במשקל (ויקרא י"ט, ל"ה)
זו טרטיטני (ובילקי' קדושים רמז תרי"ז הגי' טורטני).
ובכ"י ב"ר סיים: ובל' ישמעאל קרצטון ובל' ספק
שייך למברך הסופר ול' בשאר כ"י ובשמ"ט לב"ב
פ"ט: מצאתי בל"ע אלרנא"ץ ובכ"ב ע' טרטן אי'
בל"ע כרסית' ולפע"ד כולם בשבוש וצ"ל קיסטום
והוא בל"ע ופ' قسطاس, قسطاس פי' מאזנים
ומלה הרשומה בשמ"ט אולי נשתבשה מן ל"ע

¹ וכ"ה בנוסחי' ובפי' רגמיה כ"י למנחו' (בקובץ כ"י אנג' דף ל"ג). ² וכה"ג בפי' רגמיה הנ"ל וכ"ה ברש"י למנחות
וגדה הנ"ל. ³ וכן הובא המקרא לנכון בפירגמיה ובפירש"י. ואולי צ"ל ואכלו לחם במשקל (יחזק' ד', מ"ז) ובדפ"ר
בשעות ונתתי לחם במשקל. ⁴ כ"ה לנכון בכ"ה ו"ו ובדפ"ר, ובדפ"ר וויניצי' בסעות א"ר ובדפ"ר אמי אמר רבי בלי הקדוש.
⁵ בפי' ר"ח הובא בתוספ' לסו"ט ד"ה טורטני חסרו שתי מלות ושם רק שני עמודים. ⁶ כ"ה בפי' ר"ח. ⁷ וכ"ה בפי'
ר"ח. ⁸ בפי' ר"ח טעונים אותן. ⁹ כל הפי' הוזה הובא בתוספ' הנ"ל בשם ר"ח ז"ל וכבר רמזתי על זה במבוא לחלק א'
עד XIII וציור לפי' הנ"ל עיין בחכמת שלמה לסוטה שם.

cratallus κάρταλλος פי' סל והוא מרסקל עיי"ע פי' סל. והנכון כי הוא מל"ר Netzartiges, reticulum עיין עש"ש לפערלעס נ'] —

טרטות (= טרוטות א') מל"ע טְרַט זבל ולפלוף וצואה שבעיין = *טרִיבאָטֶה* Eiter, Augen- *טרִיבאָטֶה* schmutz = triefäugig מל"ר *teres, etis* עגול נוטה קצת לאורך *länglich-* (רונד) בפ' במה מדליקין בגמ' מכבה (שבת ל"א רע"א) מפני מה עיניהם של תרמודיים ⁽¹⁾ טרוטות ⁽²⁾ א"ל בני שאלה גדולה שאלת ⁽³⁾ מפני שדרין בין החולות. בגמ' דפ' ר' אליעזר בגדרים (פ"ו:) שמא עיניה יפות ⁽⁴⁾ טרוטות הן. כחלק בגמ' גחזי (סנהד' ק"ז:) ⁽⁵⁾ ובפ' עגלה ערופה בגמ' זקני אותה העיר (סו"ט מ"ז.) עיניה טרוטות ⁽⁶⁾. ובפ' מומין אלו בגמ' זגרום (בכורות מ"ד ע"א) טרוטות דמרמצן עיניה ⁽⁷⁾. פי' שעפעפיו סנורות ⁽⁸⁾ ואינן פתוחות אלא מעט — במכילתא וישבו ויחנו לפני פי החירות (שמות י"ה ב') מה חירות הללו לא היו משופעות אלא גדודיות ⁽⁹⁾ לא טרוטות ⁽¹⁰⁾ אלא מוקפות ולא היו עגולות אלא מרובעות. בפ' ב' במדות ⁽¹¹⁾ (מ"ה) לא היו טרוטות אלא מוקפות כחצי גורן עגולה. ס"א טרוטות בע' ת'. — (א"ב פי' כל"ר עגולים ובפרט אם נומים קצת לאורך). * [אח"ה ודע כי שתי הוראות נכללו במובן זו המלה כי בצירוף עין ענינה לפלוף וצואה שבעיין מל"ע הנ"ל ועוד הפעם אי' בתענית כ"ד. כל זמן שענינה יפות אין כל הגוף צריך בדיקה עיניה טרוטות כל הגוף צריך בדיקה ובכ"י מ' וב' וברש"י -- ובע"י הגי' אין עיניה יפות (ד"ס צד ע"ב). וכתיבת המלה או כמ"ת או כתי"ן (וכ"ה בתוספ' בכורות פ"ה עיניו טרוטות ובכ"י אינ"פ תרוטות) תתכן לפי גזרתה מל"ע הרשומ' תחת סוג הוראת א'. ולכן דרש בשבת שם תרמודיים מפעל ערבי *רמד* כלומר מי שיש לפלוף בעינו ומזה *عين رمدة* לפלוף העין וא"כ שאל היטב מפני מה עיניהם של תרמודיים טרוטות. ומזה הענין ד מ ר מ צ נ ע י נ י ה ג כ מ פ ע ל ר מ ד כלומר עיניה מלפלות והוא ממש הוראת טרוטות ותיבות דמרמצן עיניה ליתנהו לפנינו ונראה שמגליון באו

לפנים להורות מהו טרוטות ובע' צרן ל' בערוך. אבל רבינו הבין מלת מרמצן מל"ע נמס שפי' סגר ומכסה לכן באר סגורות ואינן פתוחות ולא נלפע"ד. ורגמ"ה לבכורות כ"ה הג"ל פי' טרוטות: עגולות וכן פירש"י בחד לשון לבכורות ולסנהד' ולסו"ט הג"ל וכן פירש הר"ן לנדרים. וזה הפירוש עולה יפה רק בהוראתה השניה במכילת' ובמדות ומגזרתה תחת אות ב' ורע"ב פי' למדות ארוכות ובעלי זיוות. והנכון ארוכות נוטין לעגולות. והתוספו' לבכורות מ"ד ד"ה עיניו הוסיפו לפירש"י עוד: כמו כי תרוטה בסנהד' ק"ז. וצ"ל בסנהדרין מ"ב. וגרסו כמו בב"ק צ"ז סע"ב אפי' כי נפאי . . אפי' כי תרטיא וכו' אבל אין זה נכון כי הוא שייך לערך תרט ב' ע"ש וכבר עמד על זה בעל כ"כ ע"ש] —

* מַרְטָר (מל"ע *טרטר*) פי' דבר ומכריז *reden, an-zurufen* שו"ט מזמור צ"ג פ' אף תכון: קולו של הקב"ה היה מטרטר לפניהם שנא' (תהלים כ"ט ג') קול ה' על המים וכו' פי' היה קורא ומכריז לפניהם. ואולי האציל בעל המאמר את המלה מהשם מיטטרון כי בכ"ר פ"ה אי' נעשה קולו של הקב"ה מטטרון על המים ובע' מטטר ארחיב דבורי בעה"י.

* מורטורין ט"ס עיי"ע מרטן ב'.
* מְרִי נתקצר מן מריתא עיי"ע מרית.
* מְרִי = מרא עיי"ע מר ב' ומר ה'.
* מְרִי (שם הפרטי) שהש"ר פ' הנך יפה רעיתי ופ' הנך יפה: רבי מריי.

מְרִיא (לדעת רבינו מין פרי אולי מל"פ *מרי* פי' פרי תמרים ובל"ע *מרי* פירוש מי תמרים) שאינם מבושלים ואדומים הם ועוד עיין בפנים) כס"ג דפ' הכונה (שבת ק"ד:). ובפ"ב דגישין בגמ' ככל כותבין (י"ט.) כמי מריא ו א פ צ א ⁽¹²⁾. פי' פרי ששמו כך. * [אח"ה וז"ל רש"י בשבת: י"א מן פרי וי"א מי גשמים ע"כ ובפ"א לגימ' כתב וז"ל כמי מריא מי גשמים לש' מורי מי מריא מים ששורה בו פרי שהוא כעין עפצים ע"כ. ואולי לפי' פי' זה כיון על מלה ערבית *מרי* פי' לח

(1) באה"ת טרומיון וצ"ל טרומיון והוא אנשי עיר פְּדֵמֶר של מקרא במדבר סורי ומעם השגיו לתרמד עיין בסוף הערוך. (2) בני"ג טרוטות. (3) כ"ה בכ"י וזו ל"ד ה"ב ב"ר. (4) בני"ג נאות. (5) כל הענין הובא בר"ס לסנהד' צד ק"ע אבל נשמט מן הצענוזר בדפ' באסיליא ובד' החדשים ושם אי' כמה יפה אכסניא זו א"ל (ישוה כ"ה בכ"י) רבי עיניה טרוטות וכו'. (6) גם בסו"ט נשמט הענין בדפ' החד' והובא בקונטרס למלאות חסרונות הש"ס. (7) בני"ג תרוטות ושתי המלות דמרמצן עיניה חסרות וכן ל' בעי צרן ובפ"י רגמ"ה כ"ו לבכורות (בקובץ כ"ו אנגיליקא דף ק"ז סע"ב). (8) בדפ' אמי ופראג בטעות חגורות. (9) בכ"י וזו גדודיות (10) כ"ה בכ"י וזו וכ"ה בולקי ובני"ג תרוטות וכ"ה בשאר כ"י ערוך. (11) כ"ה בכל כ"י ערוך ובדפ"ע נשמט בטעות. (12) כ"ה בכ"י וזו וה"ב.

כתוב בשטר פנטיקונטא πεντήκοντα כלומר חמשים וזייפו לאוגדויקונטא ὀγδοήκοντα שמונים ומחק תחלת התיבה ונשאר רק קונטא לכן פסק ר' חונה לפי הכלל כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה (רו' ב"ב שס) כי ערך ושוייו של שטר יהיה רק שלושים סלעים כלומר מספר היותר קטן בהרכבת התיבות עם קונטא והיינו מרייאקונטא וא"כ המזיף שרוצה להרויח שלושים (כי זיף פנטיקונטא לאוגדויקונטא) הפסיד עשרים כי אף סך הקצוב בראשונה לא יוכל לגבות וגובה תחת פנטיקונטא רק מרייאקונטא. ועיין מה שהביא ה' לעווי בע' אוגדויקונטא בשם בע"מ דרכה של [תורה] —

מַרְיָוִן (לדעת ר"ב תכלת? ולפע'ד מל"פ תריא פנינים יקרים ומבריקים leuch- (פע"ט) במאה קשיטה (בראש' ל"ג, י"ט) א"ר סימון קו"ף קמליא, סמ"ך סלעים מ"ת מריון. פי' בל"י ורו' גוון תכלת. * [אח"י"ה אולי כונת ר"ב על ל"י ורו' aetherium, αιθέριον פי' גוון שמים והיינו גוון תכלת אבל אין ג"ל כי מה ענין תכלת מבלי שיתבאר איזה חפץ עיין המשביר לכן הגיה מרגון ומפרשו ע"י Bock, τράγος. ולפע'ד הוא מל"פ הנ"ל שפירושו אבן טובה ומבריקה ונעתק מל"ע שעצם הוראתה כוכב כימה והושאל בל"פ לאבנים יקרות ופנינים טובים ומזהירים. ובילקוט וישב רמז קל"ג הגי' מ ט ר ו אולי הוא τερῶς מין מטבע ובמערך כתב ר"מ לונזאנו הגי' מירון ופי' כרים ואלים] —

מַרְיָנָא מל"פ טריאן נעתק לל"ע طريان וכן לל"ס מַרְיָנָא סל נארג ein geflochtener Korb כפ' האשה בפסחים (פ"ה רע"א) עולא איקלע לפומבדיתא קריבו ליה מירינא דתמרי. פי' היא צנה היא כלכלה. * [אח"י"ה ובתעני' מ': הגי' באמת: צנא דתמרי. ובע' מרסקל הביא רבינו שהוא לא"ר מירינא ויש לו מכסה עור. אם נבטא את המלה במשקל ארמי אז עיקר הכתיבה מַרְיָנָא וכ"ה בע' מרסקל בכ"י ל"ד אבל הכתיבה בשני יודי"ן מורה למשקל ערבי ופרסי ויו"ד אחד לאריכת ההברה עומד וקצת תימה על הגי' שיי"ר בתולדות ר"ן בעל הערוך שכתב בצד כ"ב אות ה' כי ערך מירינא לא נמצא כלל בשום מקום!] —

מַרְיָנָא (של טריינוס (trajanisch) [דינר] הדריינא מרינא²) שיפא (ע"ז ב"ב) כבר פי' בע' הדריינא³

ולחלוחית וכן ענין טי בל"פ ובל"מ מריה, אבל אפצא מעיד כי מריא מן פרי הוא ואולי תמרים אשר במימיו השתמשו מקדם לכתיבה. ועוד פי' טי בל"פ נין של נרקיס Narziss וגם במיץ שלו היו כותבים. ועוד הוראת טיר שחור ופסולת היין היינו שמרים Weinhefe והיו כותבים בו בימי קדם לפי עדות פליניאוס ל"ה. כ"ה ע"ש היטב] —

* מַרְיָיָא, מַרְיָיָה, מַרְיָיָא (שם מקום אולי אחד הוא עם שם העיר Tيره בין עכו ולשפרעם או Turia בדרומו של הר הכרמל, עיין נייבויער גיאוגראפיה ר"ז) ירו' ב"ק ספ"י ד"ז ע"ג אבא הושעיא איש מרייא ובכ"ר פנ"ח ובילק' שה"ש רמז תתקצ"ד ובקהל"ר פ' ורח, ילק' יהושע רמז כ"ו איתא איש מריא ובויק"ר רפ"ל איש מיריא ובשהש"ר פ' מים רבים ר' אושעיא איש מרייה ובפסקת' דר"ב ר"פ כ"ח: איש מירייא, ילק' ריש חיי שרה רמז ק"ב איש מרייא, ובמד' שמואל ס"פ ח' איש מרייה, ובירושלמי ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג איש מורייא. — וכנ"ה תוספת' ס"פ י"א ישעיה איש מיראה ובכ"י אירפ' מיריאה.

מַרְיָה (פי' בל"י τρία שלש) בכ"ר פ' אקרא לאלהים עליון (פצ"ה) . מהו מריה (שופטים ט"ו, ט"ו) בר תלתא יומין כן פי' בל"י ורו' שלשה¹).

מַרְיָיָא קֶנְטָא (בל"י τριάκοντα שלושים dreissig) = (סנהדרין) [צ"ל בכא בתרא] דירו' פ' גט פשוט (פ"י ד"ז ע"ג) ומר עם מרייאקונטא פי' בל"י שלושים. * [אח"י"ה כך היא הצעת המאמר עם התקונים הנחוצים: שטר נפק ר' חונה לר' שמי אוגרוי (וצ"ל אוגרוי) מחיק קונטא לא מחיק א"ר חונה לר' שמי פוק חמי עד ההן אהן קונטא משמש נפק ומר עם מרייא קונטא [צ"ל מרייאקונטא] מי נפק אמר הדא מיבעי מיתגרא תלת [צ"ל תלתין] אפסדת עשר [צ"ל עשרין]. וזה פתרונו ר' חונה הוציא שטר לר' שמי אשר בו היתה נמחקת כלומר נגרדה תיבת אוגרוי ὀγδοῦς שענינו בצירוף קונטא = ὀγδοήκοντα שמונים. ויען שנשאר רק סוף התיבה קונטא = κοντα לכן צוה לר' שמי לעיין מאיזה מספר משתמשין בל"י יון בהרכבת קונטא והשיב שמחשבין עם מרייאקונטא שמתחילין להרכיבו עם מספר שלושים, ביציאתו אמר ר' חונה המזיף כיון להרויח שלושים והפסיד עשרים, כי קרוב הדבר שנתחילה היה

¹ וא"כ דרש המלה העברית מל"י ועיין מ"ש בעי' פסן (ח"ב, מ"ב). ² כ"ה בכל כ"י ערוך בשני יודיין וכ"ה בעי' הדרינא, ובדפ"ע בכאן ביו"ד אחד. ³ עיי'ע הבא אח"ז.

שהורכב מן מרכי בל"ע *صارج* ובל"פ *سارج* Kalk (ומן סיד) ב"פ המוציא יין כגמ' חול גם (שבת פ"ג) ובס"ג דחוקת הבתים (ב"ב ס"ג) מפני שהוא מרכסיד, פירוש מין אחד ממין סיד ומעולה ממנו ומחין אותו למעלה מן הסיד ובלשון ערבי אספידאג. * [אחי"ה כ"ה לנכון בכ"י ב"ד (ובפירוש ר"ה שבת ב"מס אספיראט) והוא ל"ע ופרסי אספידאג מין סיד מעולה ממיני הגיפס ועיין עוד על זו המלה בע' אספדיכא (ח"א ק"י) וא"כ נוכל להעתיק מרכסיד ע"י Gypsart. ובכ"י ו"ו א' וב' וה"ב אי' ספידן ובדפ"ע ספידן אלפדאג. ואין לו פתרון והנכון בכ"י ב"ד — וכנ"ה בתוספ' סומ' פמ"ו עירב בו חול הרי זה מרכסיד ובכ"י ו"ו מרכי סיד ובכ"י אירפ' מרכיו סיד וזה מראה אמתת הגזרה מל"ע ופ' הרשומה בתחלת הערך וא"כ מרכי אחד הוא עם סיד והוכפל כדי לחזק הענין] —

* מְרָכְסִימוֹן (אולי צ"ל מְרָכְסִין מל"י *τάρραξις* מהומה ובלבול *Unruhe, Verwirrung*) שמחו' רפ"ה לא היו בו לשון בוטחות אלא מרכסיו וע"ל מרכסין פי' לא היה בשעת פולמוס שערכב את העולם בטח ושאנן כי אם מהומה ובלבול והוא כמו מרכנותא עיי"ע מרכן. וה' לעווי הגיה תחת מרכסיו: מרכסיד ואין לו מוכן.

מְרָכְסִימוֹן (מל"י *τρώξιμον* מה שנאכל חי ובפרט נקרא כן ירק עולשין *Endivie*. ועוד לפע"ד מרכסמון = מרקסמון מלש' יוני האמצ' *Laufbahn, (Meurs. 574) τρέξιμον, τρέξιμα* (Fahweg) בר"ג דפרק כיצד מברכין (ברכות ל"ה) ובס"ג הזורק גמ לאשתו (גיטין דף פ"א.) דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהם דרך מרכסמון כדי לחייבן במעשר והיו פירותיהן מתברכין. פי' דרך שערי גנות ופרדסים ודרך הרבים שבכך מתחייבין במעשרות ולא היו מערימין עליהן — ובריש ויק"ד (פ"ג) פ' טוב מלא כף נחת: הושיט לו אגודה של מרקסימא, דאלמא מרקסימא (2) ירק הוא, ומרכסימון דרך (פירות) [צ"ל ירק] (3) וזה מעשר הוא מעשר שני שנא' בו (דברים כ"ה) (4) בערתי הקדש מן הבית, וגם מעשר עני (4) כמו כן אבל מעשר ראשון חייב בגזון. ירו' בריש כלאים (פ"א דכ"י) עולשין מרוקסימון (5). בחלומות דמגילת איכה (פ' רבתי) חד קנה וברישיה (6) חד מיסרא (7) דמרוכסימון (8). — (א"ב בל"י שם

* מְרִינֹם, מִירִיֹן (Trajanus) הוא המלך הרומי האכזר הרודה על בני ישראל בפרך. ירו' תענית פ"ב דס"ו. בתרין עשר ביה (של אדר) יום מיריון יום שנהרג לוליינום ופפוס. מגילה תענית פ"ב יום מוריינום, תענית י"ח: יום מריינום ושם גם מוריינום, ובירו' מגילה פ"א ד"ע ע"ג יום מיריון ושם גם: מירון, ועוד נמצא השבוש מְרִינֹם עיין ערכו.

מרכן (= מְרָכְנוֹתָא או מל"ע *طرح* ענין הרחקה והשלכה או מל"י *τάρραχη, τάρραχη* מהומה ובלבול *Verwirrung, Unordnung*) ופה חלק יעשה מדחה (משלי כ"ו, כ"ח) תרג' ופומא דפליג (1) יעביד מרכנותא. — (א"ב פירוש בל"י מהומה ובלבול). * [אחי"ה להעתקת מרחה ע"י מרכנותא (או כס"א במתורגמן מרכנותא) הישב עולה הפי' מל"ע הרשומה כי פתרון המלה הערבית הנ"ל ג"כ דחיה הרחקה והשלכה הוא. אבל מל"י הנ"ל הועתק גם לל"ם כי גם בפשיטא לזה המאמר איתא ופומא מרכנא עבד שגושיא. וכן תרגום מדרף (משלי י"ט, ז') דמרכן לפי גי' המתורגמן, ובגוג' דמריך. ועוד עיי"ע מרכסיו] —

מְרָכְנוֹתָא (*τάρραχωνίτης*) מחוץ בלבנון ונאצל מן *τάρραχών* וכן בל"ע *تراز* (trah) תרג' כל חבל ארגב (דברים ג', ד', י"ג, י"ד) כל בית פלך מרכונא. פי' שם מחוץ בל"י. * [אחי"ה וכן בתר"י ב' לכמד' ל"ה, מ"ו מרכון זמרא. וכן ובירו' שביעית פ"ו דל"ו ע"ג מרכונא דמתחם לכוצרה. ספרי עקב פ' ג'א ומרכונא דניטרא דבתחום ביצרא ובתוספתא כ"י אירפורש שביעית פ"ד (בהוצאת צוקערמאנ' 66) מרכונא דבתחום בצרה. ובילקוט עקב נשתבש מרכונא] —

* מְרָכְנוֹתָא (מל"פ *در خانه* חצר וארמון המלך Hof, königl. Palast) באסתר שני א', ג' נגו מרכוניה בבית מלכותיה, ושם פ' ביום: מותבת נגו מרכונא דמלכותא דילי. פי' מרכונא בל"פ ארמון בית המלך ומ' במקום ד' (פערלעם עמ"ש מ"ג) ועיין ג"כ מה שפירש' למ"ב מ"ו, כ"ה. ועוד לדברים ג', ד'.

* מְרָכְנוֹם, מְרָכְנוֹם נשתבש מן מרגינום, מרגיני ע"ש.

מְרָכְסִיד (כנראה הורכב מן ל"י *τάρραχ* חזק כסלע stark, hart felsig ומן סיד ועוד ג"ל

(1) כ"ה בדפ"ר וכ"ה לפנינו בתרג' אבל מדרפ' פיו' והלאה דפלוס. (2) בדפ"ר שתי פעמים: מרכסימא. (3) עיין מ"ש למטה. (4) כ"ה לנכון בדפ"ר וכ"ה בעי' דגן ע"ש. (5) כ"ה בכ"י ה"ב וכ"ה בירו', ובכ"י ו"ו מרכסימון וכ"ה בדפ"ע בעי' עלש אבל בעי' הנוכחי בדפ"ע ב"מס מרוכסימון, ובכ"י ל"ד מרוכסימון. (6) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב וב"ר. (7) בכ"י ל"ד יוסרא, ובכ"י ו"ו מצרא. (8) בגוג' מעין קניא וביה מיסרא דח ס"ן.

* מְרִיבְסוֹן עיי"ע טַרְכִּסִין.

* מְרַבְּבוּשׁ, מְרַבְּבֵשׁ וּלְפַעַד מ"ס וצ"ל מְרַבְּבוּשׁ =
 תְּרַבּוּס מל"י *τραπέζα* שלחן וכן משמח
 של עץ *Tafel, Tisch, Fläche, Platte* בתוספתא
 כלים ב"ב ספ"א מְרַבְּבוּשׁ שַׁעֲשֵׂה לוֹ עֵץ כְּמִין שֶׁרְתוּע
 לְהִיּוֹת אוֹכֵל עָלָיו טְהוֹר עֲשֵׂה לוֹ עֵץ רַחֵב וְכוּ'
 וּבב"י אירפ' מְרַבְּבוּשׁ אֲבָל בְּתוֹסַפ' כְּלִי ב"ב רפ"ג
 גַּם בְּכ"י אירפ' מְרַבְּבוּשׁ חֶלֶק וּמִבְּלֵה חֲלוּקָה שֶׁנִּפְּלוּ
 מִשְׁקִין . . . שֶׁלֹּחַן שֶׁנִּפְּלוּ מִשְׁקִין וְכוּ' מִזֶּה תֵּרָאָה
 כִּי הֵמְשֵׁךְ אֵינּוּ סוֹבֵל אֵלָּא כְּלִי כְּמִין שֶׁלֹּחַן וְכוּ'
 בְּתוֹסַפ' כְּלִים ב"ב ספ"א נִזְכְּרָה הַמְּלָה עִם הַסְּפָסָלִין.
 וּלְדַעַתִּי אַחַת הִיא הַמְּלָה עִם תְּרַבּוּס שֶׁהוּבָא בְּכֻלָּם
 כִּד מ"ה ג' תְּרַבּוּסִין הֵן וְכוּ' ע"ש ופי' הר"ש מיני
 אֲרָגִים וְהֵן שֶׁל עֵץ וי"א שֶׁל עוֹר וְזֶה הַפִּי' גֵּעַתָּק
 מְלָה בְּמִלָּה מִעֵרוֹךְ ע' תְּרַבּוּס אֵךְ הוּא גוֹרֵם בְּמַעֲוֹת
 בְּכ"ף וַעֲיָקֵר הַגִּי' בְּבִית וְכוּ' הוּא בְּפִירוּשׁ רַה"ג
 לְכֻלָּם שֵׁם וּפִירוּשׁוֹ עַל יְדֵי דוֹרֵג בְּלִשׁוֹן
 יִשְׁמַעְאֵל וְהוּא *رج* פִּירוּשׁ אֲרָגָה, וְכוּ' הִיָּה נִבּוּךְ
 הַרְמַב"ם בְּגִי' כִּי בְּפִי"מ הַיֵּטֵב גֵּרַם בְּבִי"ת וּבַחִיבּוּרוֹ
 הַלְבוּת כְּלִי' פכ"ז הַל"ה גֵּרַם ג' תְּרַבּוּסִין וְכוּ' וַעֲיָקֵר
 הַגִּי' בְּבִית וְכוּ' מְרַבְּבוּשׁ, מְרַבְּבֵשׁ צ"ל מְרַבְּבוּשׁ וְהוּא =
 תְּרַבּוּס מל"י הַגִּי' פִּירוּשׁ שֶׁלֹּחַן וּמִשְׁמַח שֶׁל עֵץ
 וְכַתִּיבָה הַיּוֹתֵר נִכְוָה תַּמְצָא בְּע' טְרַפִּיזוֹ, וְה' לַעֲוִי
 מַעַה בְּגִי' וּפִי' הַמְּלָה וְכֵן הַשֵּׁינִי עָלָיו ה' פְּלִישִׁיעַר
 אֲבָל גַּם הוּא לֹא מַצָּא יָדוֹ בְּפִירוּשָׁה.

* מְרַלּוּסָה (שֵׁם מְקוֹם) יְרוֹ תַעֲנִית פ"ד רס"ח סע"ג
 ורע"ד איבן שַׁרְפָּה (אֶפּוֹסִטִימוֹס אַת
 הַתּוֹרָה) . . . בְּמַעֲבֵרְתָא דְלוֹד וּרְבַנְן אַמְרֵי בְּמַעֲבֵרְתָא
 דְמְרַלּוּסָה, וְנֵרָאָה שֶׁהִיָּתָה קְרוּבָה לְלוֹד.

* מְרִיבְסִין = מְרִיבְסִין מל"י *τὰ θερμά* Warmbäder וכו"ה
 בְּל"ם מְרִימָא פִי' מַרְחֵץ שֶׁל מִים חַמִּין
 וּרְבִינּוֹ הִבִּיא הַמְּלָה שֶׁלֹּא בְּמִקּוּמָה בְּע' מַר ד' ע"ש.
 מְרִימָא (מל"י *τράμμα* eine aus geriebenen Früch-
 ten bereitete Speise (oder Trank) בפ'
 כִּיצַד מְרַבְּבוּשׁ בְּגַמְ' דְּסַמּוּךְ שַׁעֲלָה הַפֶּת (בְּרִכּוֹת ל"ח).
 מְרִימָא מֵה הִיא פִּירוּשׁ מְרִימָא דְקוֹרְטִמִּי מְבַשְׁלִין
 הַכְּרֻסִים בְּמִים⁽¹⁾ דְּשׁוּשִׁימִי מְבַשְׁלִין הַשׁוּמְשִׁמִּין
 בְּמִים וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ, דְּפוֹרְצֵנִי שׁוֹרֵץ הַזֵּינִן שֶׁל
 עֲנָבִים בְּמִים וְיֵשׁ בּוֹ מַעַס יֵין וְשׁוֹתִין אוֹתוֹ, בְּפ"ב
 בְּתוֹסַפֶּת דְּמַעֲשַׁר שְׁנֵי (רפ"ב) אֲבָל שׁוֹחֵקֵן וְעוֹשֵׂה
 אוֹתָן מְרִימָא שֶׁל תְּמָרִים⁽²⁾ לְזַקְחֵין גּוֹפֵן שֶׁל
 תְּמָרִים כְּמוֹת שַׁחֵן וְשׁוֹרֵץ פִּין⁽³⁾ אוֹתָן וּמוֹצִיאֵין
 גַּרְעֵינֵיהֶן וְלִשֵׁין בְּהֵן שׁוּמְשִׁמִּין וּכְיוֹצֵא בְּהֵן וְהֵן

כֻּלָּלִי לְדַבֵּר מוֹכֵן לְאֲכִילָהּ וּבִפְרָט נֹאמַר כֵּן עַל יֶרֶק
 עוֹלְשִׁין וְהַגְּדִבִי. * [אַחֲרֵיהֶם דְּבִרֵי רַבִּי כְּנִים
 בְּעֵינֵין צִיּוֹנִים הַאֲחֻרּוֹנִים אֲשֶׁר כְּהֵם מְרַבְּבוּשׁ או
 מְרִיבְסִימוֹן מִין יֶרֶק הַגִּי' הוּא וְכוּ' נִזְכַּר אֲצֵל סוֹפְרִים
 יוֹנִיִּים (*τρούμα*) [*τρούμα*] יַחַד עִם *σερῆς* הֵינּוּ
 הַגְּדִבִי (עֵינֵין רִימ"ז בְּטִיר ח"ב קפ"ד) אֲבָל בְּצִיּוֹנִים
 הַרְאֻשׁוֹנִים דֶּרֶךְ מְרַבְּבוּשׁ או מְרַבְּבוּשׁ אִי אֲפִשְׁר
 לְפָרֵשׁ כְּבִעוּרֹךְ וְגַם דַּעַת רִימ"ז כִּי *τρούμα* גֵן
 יֶרֶקִים הוּא בְּלִי הוֹכַחָה הִיא, אֲבָל הֵאֲמַת כִּי רְבִינּוֹ
 חֲבֵר יַחַד עֲנִינִים שׁוֹנִים לְעֵרֹךְ אַחַד כִּי בְּבִרְכוֹת
 וּבְגִימִין פִּירוּשׁ מְרַבְּבוּשׁ (וּבְכ"י מ' בְּשֵׁנֵי מְקוֹמֹת
 מְרַבְּבוּשׁ וּבְכ"י ב' מְרִיבְסִימוֹן וְצ"ל מְרַבְּבוּשׁ או
 מְרִיבְסִימוֹן) דֶּרֶךְ כְּבוּשָׁה מְקוֹם שַׁעֲנָלוֹת יִלְכוּ שֵׁם
 וְעֵינֵינוּ דוֹרוֹת הַרְאֻשׁוֹנִים הִבִּיאוּ פִירוּתֵיהֶם בְּדֶרֶךְ
 הַמֶּלֶךְ בְּגָלוּיָו וְלַעֲיֵן רוֹאִים, וַיִּפֶּה פִירוּשֵׁי לְגִימִין
 דֶּרֶךְ הַכְּבוּשָׁה אֲבָל גִּזְרֹתוֹ מִן מְרַבְּבוּשׁ (יּוֹמָא כ"א)
 עֵינֵינוּ לֹא נִכְוָה, וּבְתוֹסַפֹּ' שֵׁם ד"ה מְרַבְּבוּשׁ הִבִּיאוּ
 פִי' הַעֵרֹךְ כְּנוֹסַח אַחֲרֵת וְעֵינֵינוּ עוֹד חִי' הַמְּהַרְש"א
 לְגִימִין שֶׁפִּירוּשׁ דְּבִרֵי הַתּוֹסַפֶּת אֲלִיבָא דְרַבִּינּוֹ אֲבָל
 סִיִּים וּפִירוּשׁוֹ שֵׁם מְגוֹמֵגֵם ע"כ וּבְתוֹסַפֶּת הַרְאֻשׁ
 (בְּסַפֵּר בְּרַכָּה מִשְׁלֶשֶׁת כ"ב) כְּתוּב וְצ"ל: וּבְעֵרֹךְ פִי'
 מְרַבְּבוּשׁ כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ יֶרֶק (וּכְצ"ל בְּעֵרֹךְ בְּמִקּוֹם
 פִּירוּת שֶׁהַסְּגָרִית) שְׁכַן אֵינּוּ מְקַפְּדִין לְהַכְּנִיסוֹ
 דֶּרֶךְ הַבֵּית לְפִי שֶׁאֵינּוּ חֵיִיב בְּמַעֲשַׁר ע"כ וְסִיִּים:
 וְלֹא נִהְיָא דִירֵק נְמִי חֵיִיב בְּמַעֲשַׁר דְּרַבְנֵן ע"כ וְעוֹד
 בִּיתֵר בִּיאוֹר עֵינֵינוּ תּוֹסַפּוֹת ר"י הַחֲסִיד (שֵׁם כ"ב)
 וְעוֹד בְּע' דָּגֵן וְמ"ש, וּבְהַפְּשָׁבַע בְּהוֹסַפּוֹת לְח"ב
 אַחֲרֵי שֶׁהִבִּיא אֶת הַתּוֹסַפֶּת וּמְהַרְש"א כְּתוּב וְצ"ל
 וּבְעֵרֹךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא מַצָּאֵתִי מִלֵּת מְרַבְּבוּשׁ לְפִי
 שַׁעֲלָה ע"כ"ל וְזֶה חִידוּשׁ כִּי בְּאֲמַת אִי' בְּע' הַנוֹכַחִי
 וּבְע' עֲלִשׁ וְעֵינֵינוּ שֶׁרִיד שֶׁבְּעַרְבִין וְאֵינּוּ שׁוֹם חִילוּק
 בֵּין כְּתִיבָה בְּקוּף אִי' אוּ בְכ"ף — וְכוּ' בְּעֵינֵינוּ הוֹרָאָה
 מִין יֶרֶק הַגִּי' אִי' ג"כ אִיזָה פְּעַמִּים בִּירוֹ' בְּלִי חִילוּק
 הַכְּתִיבָה ד"מ: יְרוֹ שַׁבֵּת פ"ד ר"י, גַּרְגַּר (מְרִיבְסִימוֹן)
 [מְרִיבְסִימוֹן] וְכוּ' יְרוֹ פֶּסַח פ"ב דכ"ש רע"ג בְּעוֹלְשִׁין
 מְרַבְּבוּשׁ (וְכו"ה בִּירוֹ כְּלֵאִים הַגִּי' בְּעֵרֹךְ, אֲבָל בִּירוֹ'
 פֶּסַחִים ספ"ד דל"א סע"ב ורע"ג הַגִּי' מְרַבְּבוּשׁ וְכוּ'
 בְּתוֹסַפֶּת מְבַשְׁרִין פ"ג יֶרֶק הַנִּמְכָּר עִם מְרַבְּבוּשׁ
 לְפָנֵינוּ הַנּוֹנִי, וְהַקְּבוּץ תּוֹסַפֶּת תְּרומוֹת רפ"ד הַקְּשׁוּאִין
 וְהַדִּילּוּעִין הַמְּרַבְּבוּשׁ וּבְכ"י אִירפ' הַמְּרַבְּבוּשׁ וְצ"ל
 הַמְּרַבְּבוּשׁ, — וְהַדִּין נֹתֵן שֶׁהוּצָרְכְּנוּ לְחֲלֹק אֶת
 הַעֵרֶךְ לְשְׁנֵי עַרְכִּים לּוֹלִי דַּעַת רְבִינּוֹ כִּי אֵינּוּ חִילוּק
 בִּינֵיהֶם, וּבְאֲמַת כָּל כ"י עֵרֹךְ בְּע' אַחַד נְכַלָּל,
 וְאֵינּוּ הַתּוֹיָתִי קוֹ הַיֵּשֶׁר לְהַפְּרִיד בֵּין הַדְּבָקִים וְדוּק —

(1) מִמָּה שֶׁלֹּא פִי' רְבִינּוֹ גַם דְּמִירוֹ ש"מ שֶׁלֹּא גֵרַם אוֹ דְּמִירוֹ כְּדֹאִי לְנִכּוֹן בְּכ"י מ"י. (2) לִי לְפָנֵינוּ בְּדַפִּי וְלֹא בְכ"י אִירפ'.
 (3) כ"ה בְּכ"י חֵיִב וְכו"ה בְּאוּזוֹ הַלִּי סְעוּרָה סוֹ' קס"ו בְּשֵׁם הַעֵרֹךְ וּבְדַפִּי ע"י מְרַבְּבוּשׁ.

חלישתא¹. — (א"ב פי' בל"י דבר מעורב ומרוף יחד הן לאכול הן לשתות ונקרא בשם זה מין ריקן). * [אח"ה כיון לאמת, אבל היה לר"ב להעיר כי דרך טרימא להיעשות מתבלין ועומדת לאכילה או לשתייה כהוראת המלה היוני' הנ"ל וראיה לזה מתוספתא מ"ש הנ"ל וז"ל אבל שוחקן ועושה אותן טרימא בתכלין מותר מפני שמלאכתן וכו'. ורש"י פי' טרימא כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק ע"כ ובש"מ (כס' ברכה משולשת י"ח) הוסיף עוד: מלשון מכה טריה!] —

(פרשים). * [אח"ה בנו"ג כנגד טורמיות שלהם אבל בילקי בשלח רמז רל"ב בשם המכילת! כנגד טורמיות שלהן ובמכילת' בשלח פרש' ב' לפנינו הגי' קצת בלא דיוק כנגד טורמיות שלהם. וכן שם (ב' פעמים) טורמיות טורמיות של מלאכי השרת וכו' ויותר נכון בילקוט ש"ב רמז ק"ס טורמיאות של מ"ה, ושם כנגד טורמיות שלהן, ובילקי' בשלח סוף רמז ר"ל הקבוץ: מלמד שעשו כולן טורמיות טורמיות כאיש אחד מכאן למדה מלכות להיות מתנהגת טורמיות. ונ"ב חבורות חבורות] —

טְרִימָא (מל"י *τραμίτης* מן *τραμίον* weich, zart gekocht מגולגלת ומבושלת רכה) כפ' הנודר מן המבושל (נדרים פ"ו מ"א) ומותר בניצה טרומיטא. פי' בנמ'. — (א"ב פי' בל"י ביצה מגולגלת וצלוייה והיא רכה). * [אח"ה כונת ר"ב על ל"י הנ"ל ולזה עולה יפה גי' המשניות טרימטא וכ"ה בש"מ בנמ' נדרים נ': ושם הגי' טורמיטא וצ"ל טירמוטא אולם לגי' רבינו מסכים הירו' נדרים רפ"ו דל"ט ע"ג ושם מפורש טרומיטא ורפיטון והוא ל"י *ζορπητόν* כלומר צלוייה רכה כ"כ שיוכל לגומעה *leicht schlürfbar* וא"כ יפה עולה עם גזרת הנ"ל בתחלת הערך, ורמ"ל והח' לעווי פי' ע"י *τρομητόν* פי' רעודה *zitterndes* ואין נ"ל. ופי' בנמ' (ב') עיין באריכות שם לכן לא הביאו רבינו ואולי כיון על גמ' דירוש' ותיבה זו נשמטת. ובגוף הענין פי' הרמב"ם כמו בירו' עיין בפ' תוי"ט לנדרים שם. והתוספות לנדרים פירשו וז"ל טרומיטא אין בו משמעות ע"כ אבל לפי מ"ש יש ויש בו משמעות] —

טְרִימָטוֹן (יחיד מל"ר *tormentum* או אולי קבוץ ממנו *tormenta* כלי מלחמה ואבני בלסטראות *Wurfgeschoss, grobes Geschütz* ירו' דסומ' בפ' משוח מלחמה²) (רפ"ח דכ"ב) ונחלי (תהלים י"ה, י"ג) כנגד טרמטון שלהם. פי' בל"ר כלי מלחמה לירות אבנים חצים ואיש. * [אח"ה ובמכילתא בשלח ספ"ב ד"ה התיצבו משובש טרמנסנה וצ"ל טרמנטנה ובשו"ט מזמור י"ח ד"ה ותגעש גרם סמנטרא ובילקוט ש"ב סוף רמז ק"ס תרמצה ובילקוט בשלח סוף רמז רל"ב טרמנה ובכולם צ"ל כגי' הירושלמי הנ"ל ומענין הנ"ל] —

* **טְרִימוֹטָה** (מל"י *τρομητός* ענין רעדה ותנועת קול תרועה *zitterender Ton der Drommete*) ירו' ר"ה ספ"ד דנ"ט סע"ג אי זו היא הרעה . . אהן טרימוטה וחורנה אמר תלת דקיקון. ובבבלי ר"ה ל"ג: אי' כחמורתו . . גנוחי גנח . . ילולי יליל עיי"ע גנח ועיין פירש"י ד"ה ילולי ותמצא שפי' כן כמו מ"ד דירו' תלת דקיקון] —

טוֹרְמִיּוֹת (והוא הקבוץ מן טורמה מל"ר *turma* וכן בל"י אמצ' *τοῦρμα* *Soldatentrupp, Schwadron*) ירו' דסומ' פ' משוח מלחמה (רפ"ח דכ"ב) (עביו עברו) (תהלים י"ה, י"ג) כנגד טורמיות שלהן. פירוש בלש' רומי כת של

1 **טְרִימִים**³ (ולפע"ד מל"ר *tremissis* מין מטבע רומי עיי"ע הבא והושאל למי שאינו יודע כי אם אחד משלושה *ein Drittelwaiser* ועוד פי' אחר עיין בפנים) לא מחמיסין ולא מטרמיסין (סנה' י"ד. כתובות י"ז.) כבר פי' בע' חמס. * [אח"ה היינו בערך חמס ב' וע"ש היטב פירוש וגי' ולפי פי' זה עולה יפה חמיסין מל"י *ἡμισυς* ומל"ר *semis* פי' מי שיודע רק חצי דבר *Halbwisser* וכן דעת הח' לעווי ומה שהביא עוד כי טרמיסין בחלוף הרי' והל' כמו מלמיסין היינו בל"י *τολμητής* פי' חצף *Verwegener* כבר הקדימו בעל כ"כ והביא ראיה משו"ט מזמור י"ג פ' פן יאמר: אמר הקב"ה לדוד באי זה טרמוסיא אתה אומר דברים הללו ובילקי' תהלים רמז תר"ס הגי' באיזה תלמידא והיא מלה יוני' הנ"ל כלומר כמה החצפת פניך לאמר ככה וא"ל שאני בוטח בחסדך כלומר לא מעזות כי אם מתוך בחסון בחסדך אמרתי וא"כ טרמוסיא הוא ל"י *τόλμησις* = תלמידא של ילק' או צ"ל תלמידא והוא *τολμηρία* ג"כ חציפות ועזות] —

¹ כ"ה בכ"י וכו' בעי' הלשטא וכן הביא האו"ז הנ"ל בשם הערוך, ובנו"ג חשילתא ועיין עוד עי' חשל אי. ² הוא וראה עד היכן הגיעה מהירותו של רמ"ל כי בראותו בדפ' אמי' טעות דפי' מלא' הדפוסים גם הוא ככה. ³ כ"ה בכ"י וכו'. וברפ"ע בלא יו"ד.

מְרִימִים (= מִירוֹנִיָּא לפע"ד מל"י האמצעי τειρο-
νιστὸν = τειρωνα מס לצרכי אנשי מלחמה

הנכנסים ראשונה לצבא Rekruten עיין מירסיאוס 567 ואצל רז"ל הושאל למס ככלל) בכ"ר פמ"ב ותדעל מלך גוים (כראש י"ה, א"י) ובפר' ע"א (פ"ע) ונאספו שמה כל העדרים (שם כ"ט, ג) ובפ' פ"מ (פפ"ח) ובסל העליון (שם מ' י"ז) והמלכות הרשעה³ שכותבת מירוניא מכל האומות⁴. בילמדנו ריש כי תשא (וכן הוא בתנחומא שם) מלכות עשו גובה הארנון מירניאל עד שלא תגבה הרי גולגלת באה ועד שהיא ננבית⁵ באין לעסק מירונין ענין מס הוא. — (א"ב מדרש שמות רבה פ' ויאמר אנכי אלהי אביך (רפ"ג) בשעה שנגלה הקב"ה למשה מירון היה משה לנבואה. פי בל"ר שם כללי לאנשים אשר לא נסו במלאכת מה בפרט בחורים אשר לא הונכו במלחמה אשר היו לוקחים אותם מדי שנה בשנה ללמדם מלחמה ונאמר ענין זה אצל הרומיים כתיבת מירונין.) * [אח"ה בענין מירון היה משה לנבואה (וכ"ה גם בשמ"ר פמ"ה) וגם בענין כתיבת מירנין וצ"ל מירונין מל"ר Rekruten, tirones נכונים דברי ר"ב אולם צריך להשלים כי גם מס לצורך אנשי חיל שלוקחו לחינוך מלחמה נקרא tyronia ובל"י אמצ' τειρωνα כאמור בתחלת הע'. ומה המס ידובר במדרשים הנ"ל ומה הענין באין לעסק מירונין וכ"י ו"ו באה לעסק מירנין וכ"י ה"ב באין לעסוק וכ"י ובכ"י ל"ד לעשק וכ"י, ופי' עד שלא נגבו עניני מס הארנון וגולגלת כבר באין להתעסק עם גבית מס של אנשי מלחמה בלתי מלומדים וא"כ נוכל להעתיק מירונין והיחיד מירונא כג"י ו"ו עיין למטה בהערה 4 ע"י Rekrutensteuer ויפה כיון הח' מהר"ם גידעמאן בפ"י מלות זרות לפסיקתא רבתי (ווינא תר"ם) לכאר דברי הפסיקתא רבתי פמ"ו "המלכות היא מכתבת מירוניא מכל אומה ואומה" ע"י ל"ר אמצ' tyronia אך תרגומו רעקרו-מען - אויסהעבונג קצת בלי דיוק וצ"ל רעקרומען-שטייער ועיין מירסיאוס במקום הנ"ל ולפע"ד כן צ"ל גם בפסיק' רבתי פ' כי תשא במקום באים עליהם מירכום וצ"ל מירנוס כדאיתא בדפ' ראשון דפוס פראג והוא tyrones ונוכל להעתיקו: עם קאממען איבער זיע דיא רעקרומען! כלומר באים

אבל מירמוסיא בכ"ר פפ"ח צ"ל מירוניא עיין ערך מְרִימִים —

2 מְרִימִים (מל"ר tremissis מטבע ein Drit-
(tel = drei Viertel eines As

מדר' איכ' פסק' רבתי כגוים א"ל לאומנא סב לך מירמיסא הדין. פי' מין מטבע רומי שוה שלשה חלקים של איסר. * [אח"ה במדרש שם ד"ה חד מאתינס (ח) אמר בזה"ל ירושלמי לאתינס וא"כ נעתק מל"ר גם לל"י והוא τριμήσιον ובל"ם מרמיסין ושוינו כאמור בתחלת הערך. ודע כי בל"י אמצעית מטבע אחד נקרא גם τριπέσιον אולם זה מל"צ tournois הוא פירוש מין כסף אחד עיין מירסיאוס 569] —

* מְרִימוסיא, מְרִימוסיא עי"ע מְרִימִים א'.

מְרִימִים (= מִירוֹנִיָּא = מִירוֹנִיָּא מל"י - τυραννία
ραυνία, Herrschaft, Herrschermacht, Tyran-
(nei בר"ג דע"ז (ג' סע"א) לפי שאין הקב"ה בא במירוניא עם בריותיו. בפסיקתא דהחדש (פסיקתא דר"ב צד נ"ב: ובפסיקתא רבתי פמ"ו) א"ר ברכיה גאלת בזרוע עמך (תהלים ע"ז פ"ו) במירוניא. פירוש בכח ובעלילה. — (א"ב פי' מירנין¹) בל"י רומי²) שרים ומושלמים. מירניא: ממשלה וכי יען אשר בעול ובעושק היו מולכים המלכים קראו לממשלת המעשקת את אנשיה מירניא. וערך קמא ובתרא ענין אחד להם. * [אח"ה וכנ"ה בויק"ר רפכ"ג במירוניא ופי' מ"כ בעלילה וכן פי' בעלילה בחוזק יד לשהש"ר פ' כשושנה וכן נ"ב בילק' ואתחנן רמז תתכ"ח וש"ג מאמר דפסיקתא וכנ"ה בירו' יכמו' פ"ח ד"ט ע"ד עיקר מירוניא שלהם ועמך כמריבי כהן (הושע ד' ד') וזו היא עיקר הכתיבה ביו"ד אחר מ' וכ"ה בירו' קידושין פ"ד דס"ה ע"ד אבל בירו' מעשר שני ספ"ה דנ"ו ע"ד אי' בלא יו"ד אלו שהן באין במירוניא לפני הקב"ה. וכן בילק' האזינו רמז תקמ"ה (כשם מגילת אסתר) היה עולה אצל אביו במירוניא ונ"ב בעלילה. בכ"מ הנ"ל יותר טוב לבאר בעריצות בעז ותעצומות. מל"י הנ"ל וכן בל"ם מירוניא. ולדעתי ככונה נכתבת המלה בזו ההוראה בלי יו"ד אחר מ' (נאף כי זו היא הנ"ל המעולה) כדי להבחין מענין הוראת המלה בע' הבא אח"ז ע"ש] —

(1) τυραννίαι. (2) tyrannus. (3) כ"ה בכ"י ו"ו, וכנ"ג מלכות הרביעית, ובכ"ר פמ"ב מלכות אדום ובפ"ע מלכות רומי. (4) בכ"י ו"ו מירונא וצ"ל מירונא בפי' פ"ח לפנינו הגוי, מירמוסיא וצ"ל כג"י רבינו מירוניא וקרוב לזה אי' בילקוט סוף וישב רמז קמ"ז שהיא מכתבת מירני ונ"ב מס. (5) כ"ה בכל כ"י ערוך ובפ"י חסר וכן אי' בתנח" ובקצת שנויים בפסיקת' רבתי פ' כי תשא.

בקבוץ הוא הרבה פעמים גם בתרגום ד"מ לשופט' מ"ז, ה"י; ל"י; לש"א ו"י, מ"ז, י"ח; לישעיה י"י; ז'; ל"ה; ז'; לחזק' כ"ג ו' י"ב; ל"ט, י"ח] —

* מיריון (אולי מל"ז Schauspiel, θεατρον) ובפרט מקום נכון לראייה ולהכמה ביום חניהם שמקריבין קרבנות לאלילים) בספרי ממות פ' קנ"ז ואת כל מירותם מקום שהיו במיריון ד"א [מירותם] מקום שהיו נוטרים [עבודה זרה] שלהם ובילקוט ממות רמז תשפ"ה כ"ה הסדר והלשון: ואת כל מירותם (במדבר ל"א, י"י) שהיו נוטרין בית אלילים שלהן ד"א ואת כל מירותם מקום שהיו במיריון ולפע"ד היא המלה היונית הנ"ל והוראתה כאמור מקום מיוחד לראות צחוק ולחוג חניהם עיני אוצ"ש יוני של פאססוי I, 1062 וואלי כי ד"א שהיו נוטרים וכו' בא מגליון להורות מה הוא במיריון. ודרש מל' טר = נטר פ' שמר עיי"ע טר א'. ועיין עוד התרג' ופי' רש"י לזה הפסוק.

* טרון (או מע' טר ב' ענין משא ומתן או כמו דרון = בל"ז δῶρον מתנה Gabe) באיכ"ר פ' איכה יעיב: הא לכוין טרון באפיכוין (ב' פעמים) וכ"ה איזה פעמים באיכ"ר פ' זנה, ופירושו הא לכם מתנתכם או דבר שעומד במשא מתן ובשקלא וטרי אצלכם ומזה הענין האחרון בפתחתא י' דאיכ"ר ד"ה ולא אותי: קאים טרון כל יומא ולא לעי, וצלווי קומי את לעי, קאים טרון כל יומא ולא לעי, ואמר ליה חבריה אתי וצלי והוא אמר לית אנא יכיל עיין בפ' מ"ב.

* טורנוס רופוס (והוא פקיד רומי האכזר ולכן תארו שמו Rufus ע"י טורנוס tyrannus טורנוס) נדר' ג' רע"ב אשתו של טורנוס רופוס וכ"ה באה"ת לע"ז ב' סע"א ובנו"ג בע"ז במלה אחת טורנוסרופוס וכן בסנהדרין ס"ה: שאל טורנוסרופוס את ר"ע אבל בכ"י מ' וק' טורנוס רופוס הרשע ותיבה אחרונה מיותרת כי טורנוס ענינו רשע וכן בשתי מלות באה"ת ובע"י הראשון ובילק' כ"י קרושים אצל ד"ס סנה" צד צ"ג ובקהל"ר פ' אמרתי אני: טורנוסרופוס הרשע דן את ר"ע וכו' וכן בתענית כ"ט, טורנוסרופוס הרשע ובכ"י מ' טורנוסנורופוס וצ"ל טורנוסרופוס עיי"ע חרש. ובפסיקתא רבתי פכ"ג טורנוסרופוס ועוד שם טורנוסרופוס וכן טונוס טרופוס בירו' ברכות פ"ט ד"ד: וצ"ל כג"י המהרש"ם טונוס רופוס עיי"ע טונוס וש"ג ירו' סומ', ואולו רז"ל היטב ידעו כי

לנכות מס של אנשי מלחמה הלומדים אותה מדי שנה בשנה. ובע' מירובוס פי' בע"א ע"ש וזה העיקר ועוד בערך הנ"ל הכאתי ג"י התנחומא המשובשת. ובשהש"ר פסוק קול דודי המלכות הזאת מכתבת מירונא מכל העולם מכל אומה ואומה הוברר כי הרומיים גבו המס הזה מכל אומה של מלכות רומית כי כל כחם וגבורתם היתה בלמוד מלחמה ועל חרבם חיו. ובמ"כ מעה לפרש מירונא "גזר דין של עלילה" ונגרר אחר ע' טרן א' וכן לא הבין מירון בשמ"ר ורבינו הטיב לדייק לכתוב בע' טרן ב' ביו"ד אחר מ"ת כדי להבדילו מערך הקודם [זה] —

טרן (= מירונא וכן בל"ס מל"י τυραννος פי' בעיקר הנחתה בהוראתה העצמית שר ומושל ואדון ג"י ג' תרג' טורני פלישתא⁽¹⁾, ירו' עירובין בר"פ כיצד מעברין (רפ"ה דכ"ב) והלא אליהו (מירונים)⁽²⁾ [מירונים] של נביאים⁽³⁾ היה. בריש מגילת איכה (פתחתא ד"ה וזכור) לשום כרים על שערים (יחזק' כ"א, כ"ז): מירונין ענין שרים הן. * [אחי"ה כבר הקדים לך ר"ב בערך טרן א' כי זה הערך שייך לע' טרן א' כי מזה נסתקף שם מופשט טרוניא. שוב ראיתי בספר ערכי מלין כ"י בקובץ כ"י האלבערשטאם וז"ל: טרוניא, מירונים: הערוך עשה מן המלה הזאת ג' שרשים ומן הידוע כי המלה עקרה ל"י וכל המלות הנגזרות ממנה ענין אחד להם והלאמינים לקחום מל"י והיתה להם למנהג כלשונם וענינם ענין הכח והממשלה והיתה ענינם בראשונה הממשלה הישרה ההחלטית אשר למלך ישר מושל בעמו ומן הענין הזה נראה שהוא מה שאמ' בירו' בפ' כיצד מעברין אליהו מירונים של נביאים וג"ל מירונס כי הוא אשר אליו הממשלה כנביאים ומרוחו היה נאצל על העולים במדרגת הנבואה. בהמשך העתים רדו המלכים בעם בעבודה קשה כבדה יד המסים ועול הארנוניות על בני המלוכה ומעשים אשר לא יעשו חסם ושוד בעיר שבה המלה להורות הממשלה הקשה והמלך מושל מקשיב על דבר שקר. ומזה הענין הוראת יתר המלות אשר הביא שם בערוך עכ"ל הזך, רק ענין הוראת ע' טרן ב' אין מן השם הזה וכזה אין דברי בע"מ הנ"ל צודקים והנכון כמ"ש לעיל. חוץ היחיד הנ"ל בענין מירנוס (כמו שהגהתי וכן דעת בע"מ כ"י הנ"ל) לא נמצא עוד מלה זו מלבד בצרוף עם רופוס עיי"ע טורנוס רופוס — אבל

(1) בכ"י ו"י ל"ד ה"ב מירוני. (2) כ"ה ברפ"ר פי"ו וויניצי' ונשתנה ברפ"י באויל והלאה מירונין וכ"ה בירו' וצ"ל כמו שהגהתי. (3) בירו' לנביאים.

כחומים זהבים כהורות *טראז* בל"פ וגרדיים הם אורגים בשאר חומים לכן מחלקם הסיפור בסוכ' אבל בכ"ז הזכירם יחד כי יש להם שייכות במלאכתם ולפ"ז קושית רבינו מיושבת יפה. ומענין אורג אי' גם בירו' תרומו' פ"א ד"מ: וירו' גישין רפ"ז דמ"ח ע"ג אתא עובדי קומי ר' יוסי כחד טרסיי וכו' והקבוץ ירושלמי. כלאים ספ"ט דל"ב ע"ד אילין מרסייה] —

מָרְסִי (פי' מעיר מרסוס Tarsus) בהגדה דפ"ק דמגילה (זי' ג"ה): בגתן ותרש⁹ ב' מרסיים היו והיו מספרין בלשון מרסיי אניות תרשייש (תהלים מ"ח, ח') תרג' אילפתא דמרסוס. * [אח"י]ה כציון הראשון כה"ג בדה' י"ג: וכ"ה בדה' ז'. לפי גי' כ"י מ' ול' וא"פ ובדה' הראשונים אצל ד"ס למגיל' צד י"ב: ובנו"ג בדה' ז'. מרשיים ובכ"י מ' וב' לדה' י"ג: תרסיים וכו' בל' תרסי, ובכ"י א"פ ולד' ופ' בל' מרסיים ועוד הגי' בשבוש טרסיי. . . סורסיי עיי' ד"ס שם צד ל"א: והלאה. ונראה שדרשו כן מהשם ות רש וזה מה שכתוב בכ"י ב' ועוד בכ"י אחרים כתי' מרסיים ועיקר הגי' במי"ת ועיר *Tarsoús* היתה עיר ואם כמחוז Cilicien והגולד בה נקרא *Tarsoús* וזהו מרסיים או מרסאי כתרגום אסתר ב', כ"א. ובענין אניות תרשייש וכו' דע כי בכ"י ו' ולד' וב"ר נכלל בזה הערך ובכ"י ה"ב וכן בדפ"ע עשו לו ללא נכון ערך בפני עצמו. ובכ"י ה"ב הגי' לנכון דטרסוס וכ"ה בכ"י תרג' אבל בדפ"ע מורסוס וכ"ה בתרג' תהלים ע"ב, י' ולדה' י"ט ל"ו. ל"ז ועוד עיי' מרסיים ומ"ש] —

מָרְס (לפע"ד מל"ר האמצ' *trassare* פי' חפש ובדק *durchforschen, durchwühlen* וממנו השם *trassa* חפירה וחפוש באדמה) בסוף ויק"ר (פ"ז) אם את אכיל מן אתרוגין דיהודאי את מיתסי מרסין בשוקא ולא אשכחו. ס"א פשפשו בשוקא. * [אח"י]ה כס"א אי' לפנינו וגם שם יתר שנויים וגי' הישנה בלי ספק הוא מרסין ומל"ר האמצ' הג"ל וממנו גם בל"צ *tracera* והשם בל"ר אמצ' *tracera, trassa* חפוש ובדיקה וגם חפירה באדמה וממנו נאצל לפע"ד בית הכנסת של מָרְסִיִּים פי' חופרי ומחפשי האדמה להוציא ממנו מתכת. וזו הגזרה לא נופלת מהגזרה אשר בה נסה חילו' הח'

עיקר שמו היה טונוס *Tinius* ובכונה הגיהו מורגנוס לשון עריצות ובלי כנוי זה אי' בירו' תענית פ"ד דס"מ: חרש רופוס שחיק עצמות את ההיכל, וכנוי שחיק עצמות (עיי' ע' שחק) בא בתמורת מורגנוס. מָרְסִי (לפע"ד א') מל"פ *טראז* חומים עבים של צמר לאריגה וא"כ מרסי פי' אורג חומי צמר העבים *Weber* או מל"ע ופר' *טראז*, *Goldsticker* Goldweber (ב' מרסי מהפעל מרס עיי' ע' פי' חפש וא"כ מרסי החופש ובוקע האדמה להעלות ברזל ונחושת *Bergwerkerarbeiter*) כס"ג דפ' כירה (שנה מ"ז). המחזר מטה של מרסיים בשבת, בר"ג דפ' החליל (סוכ' כ"א): ומרסיים בפני עצמן, בר"ג דפ' בני העיר (מגילה כ"ו) בבית הכנסת של מרסיים (1) ש ה י ת ה ב י ר ו ש ל ם (2). בפ' אלו מרפות כגמ' נשתברו רגליה (חולין כ"ז): מטלית של מרסיים. פי' "מוציאי הנחושת מעיקרו יש להן מטלית של עור כפניהם בשביל הנחושת שלא ישחרו בגדיהם והוא בכל עת חם ופורשה על התרנגולת, וחימה מן המטלית וגדלה כנפים" (3). בפ' כה"ג ונזיר כגמ' השדרה (נזיר כ"ב) מעשה שהביאו קופה מלאה עצמות מ כ פ ר ט ב י א (4) לבית הכנסת של מרסיים. ומסתבר הפירוש שכתבנו מפני שמצרפי נחשת מוזהמין כבורסי (5) ועל כן היה להם בית הכנסת לברס. בפ"ק בע"ז כגמ' אי' בונין (6) (ע"ז י"ז): רבן של מרסיים (7) אני אייתו ליה תרין קיבורי הי דשיתא הי דערבנתא. עכשיו משמע (המורסי) [המרסי] (8) הוא גרדי וקשיא לן אותו דפרק החליל (סוכה ה"ל). * [אח"י]ה וכן הקשו בתוספו' כחולין שם בשם עצמם אבל בשמת הערוך עיי' בהפ"ש"ב והוא עמל ליישב הקושיא למה לא הקשה רבינו ג"כ ממגלה בגתן ותרש וכו' כקושית התוספ' ע"ש. ודע כי בשבת, חולין ובמגילה הג"ל (וכן בירו' שקלים ספ"ב דמ"ו. בית הכנסת של מרסיים) בלי ספק מלת מרסיים פי' צורפי נחשת כפירש"י בכ"מ או יותר טוב כפי' הערוך (והוא כפי' רגמ"ה הג"ל) מוציאוי הנחושת מעיקרו מהפעל מרס עיי' ע' פי' חפש ובוקע האדמה ומוציא ממנה מתכות אבל בע"ז הוראת מרסיים: אורגים וכן גרס ר"ח בפ"י לע"ז כ"י רבן של אורגים (בקובץ כ"י אנג' דף י"ב) ולפע"ד מזה הענין גם בסוכה הג"ל ומרסיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן כי מרסיים הם אורגים

(1) כ"ה בכ"י מי ובאויז הי' בית ה"ב סי' שפ"ה ובנו"ג מרסיים. (2) וכ"ה בכ"י ו' ולד'. (3) הועתק מלה במלה מפירוש רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנג' דף ש"ד). (4) לוי לפנינו. (5) בתוספ' חולין הג"ל ד"ה מטלית בשם הערוך: כבורסקי וגי' רבינו עיקר עיי' ברסי ומ"ש. (6) בכ"י ו' ולד' וה"ב. (7) וכ"ה בדה' פי' בגמ' ורשי' ותוסי' וכ"ה בתוספ' חולין הג"ל ושם: ה כ ס של מרסיים, ובאח"ת לע"ז מרסיים ובנו"ג מרסיים. (8) וכן מוכח מהערת התוספות חולין הג"ל בשם הערוך. (9) כ"ה בכ"י ערוך.

לעף כספרו במ"ר צור יידישען אלטערטהומסקונדע
ח"א, ס"ג ע"ש] —

* מרם הוא ס"א שהובא בע' מרש א'.

* מרים (?) בתוספתא עירובין ספ"ח מריםין
שבחגנויות מ"ם הוא וצ"ל ס ר י ג י נ כגי'
כ"י אירפורט ופי' מעשה שככה Flechtwerk עיי"ע
סרג א'.

מריסית (מטבע רומי Münze = 3 As; tressis)
בפרק שבועת הדיינין (שבועות מ' רע"א)
דינר זהב ל"ב בידך אין לך בידו אלא דינר'
כסף ומריסית ופונדיון ופרומה (שכל) [שהכל]
מין מטבע אחד וכו'. בר"ג דפ' הזהב (ב"מ מ"ו)
[ואני אעלה לך] יפה דינר ומריסית פי' ר"ח ז"ל
ואני אעלה לך יפה דינר ומריסית דינר זה זולתי
מריסית הוא דתנינן בתוספתא (ב"מ רפ"ח) אוכל
פועל קישות אפי' בדינר, כותבת אפי' במריסית
(ורבינו גרשם ז"ל פי' ומריסית מעה קמנה היא) (2)
ואם אין מטבע נעשה חליפין הוה ליה הלואה
ואסור [ליטול ממנו מריסית בדינר יפה ששוה
יתר מן הדינר שנתן לו] (3) משנה (שביעית)
[שבועות] (פ"ו מ"ג) משמע דמריסית פחות מדינר
[ורבינו גרשם ז"ל פי' ומריסית מעה
קמנה היא]. — וא"ב פי' מריסית מטבע רומי
וישוויו שלשה איסרין]. * [אח"ה כדפוס]

ערוך מעות נראה לעינים הוא כי משמ"מ מוכח
בכרוז כי כל הפי' הועתק מפי' ר"ח לכן תיבות
ורבינו גרשם וכו' שייכין לסוף הערוך והענין בן
הוא: מתחלה הביא רבינו פי' ר"ח אבל העיקר חסר
והשלמתי מתוך פי' ר"ח בשמ"מ כי מריסית שוה
יתר מן הדינר ועל זה כתב רבינו מסכת עצמו
כי ממשנ' ד ש ב ו ע ו ת (כצ"ל) והוא ציון הראשון
בערך זה משמע כי מריסית פחות מדינר ובסוף
הביא פי' רגמ"ה כי מריסית רק מעה קמנה ובה
הכל עולה יפה, וזולת תקונים הג"ל כל הערך אין
לו מוכן, וכפי' רגמ"ה אי' ברש"י שבועות הג"ל.
ועוד ג"ל כי אולי משנה דשביעית דערך זה צ"ל
תוספתא דשביעית או אף אם נגרום משנה
יש ליישב לפי שמת רבינו שמכנה התוספתא גם
ע"י מתניתא עיין מ"ש בע' אפתק (בכ"א רמ"ו) ובע'
בא (חיב, ב) וא"כ אולי כונת רבינו בציון הג"ל
על תוספתא דשביעית פ"ו דאי' שם חבית זו אני
מכרה בדינר כלכלה זו אני מכרה במריסית ע"כ

ובודאי חבית שהוא גדול מכלכלה וא"כ דינר ג"כ
יתר ממריסית. וג"י מריסית אי' בכ"י אירפ' וכ"ה
בתוספתא מעשר שני פ"ד איזה פעמים מריסית
ובדפוסים אי' מוריס'. וכן שם בתוספתא מריסית
מבירית . . . ציפורית. ספרי סוף כי תצא סי' רצ"ה
ובילק' סוף כי תצא . . . דינר ומריסית] —

* מָרָסִין גי' הילק' במקום מרשין עיי"ע מרש ב'.

* מָרָסִים (Tarsos עיי"ע מרסי) בקהל"ר פ' מוכה
חכמה: ר' יוסי בר יאסין הוה אתי
באלפא ואתי מן מרסים כ"ה בדפ' חדשים עפ"י
גי' מ"כ עיי"ע מרמים וצ"ל מרסים והוא מרסוס
שדברנו בו בע' מרסי ע"ש וכירו' ברכות פ"ג ד"ו
סע"ג חסר' זו המלה כסיפור אותו מעשה הוי אתי
באילפא ע"ש ובאמת Ταρσός היה מונח על נהר
Kydnos, והיתה עיר מפורסמת ובה כסאות למשפט
ולחכמות כדמוכח משמראבו י"ה, ד', י"ב, י"ג ונס
יהודים הרבה ישבו בה ומעתה נבין כי שם דרש
ר' נחום עיין פסיקת' רבת"י ס"פ החורש: ר' ברכיה
בשם ר' אבהו דרש נחום בר' סימאי במריסים
אבל בכ"י א"פ (הובא בגיאגראפיא להח' גייכוער
315) הגי' לנכון ב מ ר ס ו ס ו בילק' בא רמו קצ"א
משוכב וחסר ע"ש הגי' — וג"י מרסים אי' לפנינו
בתרג' תהלים מ"ח, ח'. ולפי עדות בן מתתיה א'
ו', א' שתיהם שוין, Θαρσός δε Θαρσείζ
והרבה לספר מחשיבותה ע"ש.

* מרסיאות (מהופך צ"ל סרמיאות מל"ע صراط
פי' דרך) ספרי שופטים פ' קס"א
להרחיב לו מרסיאות ובילק' לנכון גרם סרמיאות
והוא במשקל ערבי עיי"ע אסרש כח"א קע"ד.

מוריסקי (צ"ל מִרְיִיִקִי = תיריסקי לפע"ד
איד של פרסיים הנקרא تیرکان פי'
חג של מיר והורכבה המלה מן تیر (תיר) ומן
ياساق, يساق חוק ותקנה) מסכ' ע"ז פ' לפני אידהן
(ע"ז י"א) ודפרסאי מאי מוטרדי ומוריסקי
מוהרנקי (?) ומוהדין (?) פי' שמות ימי איד של
פרסיים. * [אח"ה בנו"ג מוהדין, ובע' מסרדי
גי' רבינו מסרדי ומורייסקי מוהרנקי ומירון כ"ה
בכ"י ב"ר ובדפ"ר, ובכ"י ל"ד ומירון ובכ"י ו"ו
ומירון, ובכ"י ש"ם לע"ז הגירסא מו ט י ר ר י
ו מ י ר י י ס ק י מוהרנסקי ומוהרן, ובכ"י פי' ר"ח
לע"ז (בקובץ כ"י אנג') מוסרדי ומהרנקי תיריסקי
מוהרוז, ואחר יגיעה רבה ג"ל ברור כי עיקר הגי'ר

(1) בכ"י ערוך, ובדפ' חסר. (2) עיין סוף הערך. (3) השלמתי עפ"י דברי ר"ח הובאו בשמ"מ לכ"י שם ומשמם העתיק רבינו
פירושו וכן מצאתי אח"כ בפי' ר"ח שנדפס בכ"י בש"ס ווילנא.

מוטיררי ומירייסקי מיהרקני מוהרוז והיינו שני שמות הראשונים כג' כ"י ש"ס ושנים האחרונים כג' כ"י ר"ח כ"י וזה פירושו א' מוטיררי הוא לפע"ד Maidhyáirya ובלשון הוצואריש métyária והוא אחד החגים הגדולים של שנה עיין שפיענעל העתקת אפיסטא ח"ב, ד' וקדמוניות איראן ח"ב, י"ב ויוסטי 219. ב' מירייסקי הוא חג של ניסוך המים שנקרא אַבְרִינְקָן או תִּירְקָן כלומר חג של מיר (או יותר טוב תיר היינו חדש רביעי ביום שלשה עשר בו) ומזה הענין גם מירייסקי (או יותר טוב כג' ר"ח בתי"ו מירייסקי וכ"ה בירוש' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג) כלומר חוק ותקון של תיר כאמור בריש הערך. ג' מיהרקני הוא מְהִרְקָן המעולה שבחגי הפרסיים ביום ששה עשר לחדש מיהר עיין וואולרס 1239. ד' מוהרוז הוא בלי כל ספק מוֹרוֹז נוהרוז פ' ראש השנה לפרסיים. הרחבתי דבורי כי רבים וכן שלמים לא מצאו ידיהם ורגליהם בביאור תיבות קשות האלה וגם אני חזרתי קצת ממה שכתבתי זה עשר שנים במאמר מיוחד מזה הענין עיין באריכות דברי כמ"ע ישרון לה' קאבאק ח"ה. מ"ט והלאה. ובענין ג' הירו' ש"ג ועוד אסדר כל אחד במקומו] —

טרסקל (א) מל"י τρισκέλης וממנו בל"ר האמצ' dreifüssiger Sessel, trisceles, trisiles Tisch פ' כסא או שלחן של בעל שלש רגלים (ב) כמו קרטל, קרסטל עיין ערכם מל"י, καρταλος, κάρταλλος ורומי' cartallus פ' סל עי"ע טרסקל) בהשלחן פכ"ב בכלים (מ"י) טרסקל שחיפוי של עור (טמא טמא מת פ") [צ"ל טמא מדרס וטמא מת, פרשה] העור טמא מדרס והטרסקל טהור מכלום — ובר"ג דשבת (ה') בטרסקל שבידו. פ' כלי שעושיין אותו מערבה קלופה ואוכלין עליו לחם ורחבו אמה אחת ויש שרחב ב' אמות ¹. ובלשון קדש ² טסקא ³ ובל' ארמי מיריינא ⁴ ויש לו מכסה עור. — (א"ב פ' בל"י שלחן של שלש רגלים. ורש"י לא חש לפ' המלה במסכת שבת כפ' ר"א דתולין (קל"ה רע"א) אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא פ' שהוא מן כסא וכשהאדם נוטה יושב על ארבע רגלים). * [אחי"ה כבר נתפלא רמ"ל על פירש"י זה ממה דא"י בכמדבר רבה פ"ב למה היה העולם דומה באותה שעה לטרסקל של שתי רגלים שאינו יכול לעמוד והוא רותת כיון שעשה לו רגל שלישי נתבסס

וכו' הרי שטרסקל בעל שלש רגלים אבל בכמד"ר לא קשה כי עדיין לא נתחבר בזמן רש"י אמנם זה המאמר עיקר מקומו בתנחומ' פ' נשא סי' י"ט ובכ"מ לא קשה לפ' רש"י כי מתנחו' שם שהוא קטוע ליכא למשמע מניה כי טרסקל בעל ג' רגלים ע"ש ובתנחומ' תרומ' סי' מ' הג' תרונגוס של שתי רגלים וכ"ה בכ"ר פס"ח — והנה מלות טרסקל שהוא כמו "כסא של שלש רגלים" (ברכות ל"ב) לא מתפרש בערוך כי הביא רק הציון מכל"י הג"ל אבל בע' אסל (ח"א, קפ"ט) מבארו בזה"ל: טרסקל, היא קערה פשוטה כגון שלחן קמץ ועל פי זה הפירוש סיים ערוך הקצר מללער בל"א Teller אבל קשה לפרש כן ציון דשבת קל"ח. בריש ע' אסל והראיה משבת ה'. והניח בראשו טרסקל וכו' לא מזו ההוראה היא כי אם מהוראה שנית של ע' הנוכחי פירוש סל. ולכן נ"ל ברור כי ע' הנוכחי קטוע הוא ונשמט אחר ציון הראשון הפ' וא"י בפ"י רה"ג לסד"ט צד י"ז וז"ל: פ' בשאלות שלחן של עצי כווראן (והוא בל"ע חוראן Weissholz) או של מתכת שרגילין בני אדם שמניחין תחתיהן כן ונושין אותה על תכן (?) ואוכלין לחם עליהם ע"כ ונ"ל להגיה על אבן ועיין רש"י לכלים ורגלים לדבר שכן היה כתוב בערך זה וכל פ' הריש שייך לרבינו ונשמט מדפוס — ובענין הוראה שנית טנא וסל אי' עוד המלה שבת נ"ג. טרסקל לכהמה ורבינו גרס לנכון קרסטל עי"ע. ויקר' ר"פ י"ט משל לטרסקל נקוב וכו' ופ"י מ"כ סל ע"כ אבל רבינו גורם טסקל ע"ש. והקבוצ' שבת נ"ג סע"א הסייחין בטרסקלין שבפיהם וכן הוא בערך קלסטרא' לגירסת אית דאמרי. ב"מ צ' רע"א ותולין לה בטרסקלין שבפיהם ורבינו גורם קרסטל ע"ש] —

טְרָפָה (מל"ס) טְרָפָה פירוש מערב ומכלכל trüben, mischen והושאל בצרוף דעת וגם פירושו בל"ס דפק והכה עי"ע הבא) בפ' אין עומדין (ברכות ל"ד. במשנה) לא יענה אמן אחר הכהנים מפני המירוץ. פ' לשון בלבלוק וקלקול ⁵. בפ"ט בכלאים (מ"א) צמר גמלים וצמר רחלים ⁶ שטרפן זה בזה. כפ' סדר תעניות האלו (י"ט). ועל הספינה הנטרפת ⁷ בים. בפ"ב בנדה (י"ג). (כל מי שנטרפה) [צ"ל ושנטרפה] דעתו. בפ' המוציא יין (שבת פ"י) ובפ"ה ⁸ בכלים (מ"ב) ביצה קלה שבכצים טרופה ונתונה באילפס. בפ"ב דעריות

¹ הובא בר"ש בשם הערוך אבל בהוספה ע"ש ואולי הר"ש בשם עצמו הוסיף כן אבל ראה מ"ש למטה בערך זה. ² עיין מבוא צד IX. ³ עי"ע טסקא א"י. ⁴ בכ"י ל"ד טרונא ועי"ע טריונא. ⁵ כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד וח"ב. ⁶ בכ"י ו"ו ל"ד וארנבים. ⁷ בג"ג המיטרפת וברש"י המטרפת וצ"ל המטרפת. תוספת: שבת פ"ג (י"ד) ניטרפה ספינה עי"ע מרף ז'. ⁸ כ"ה בכ"י ערוך.

(מיד) על ביצה מרופה שהיא נתונה ע"ג ירק. בפי חבית (שבת קמ"ז סע"א במשנה) מי שנפרקה ידו או רגלו לא יטרפם⁽¹⁾. טרף בקלפי (יומ"ל ל"ט.)⁽²⁾. פ"י ערב במ⁽³⁾. ובפי לולב הגזול (סוכ' ל"ז: במשנה) כל העם מטרפין כלולביהו⁽⁴⁾ והן לא נענו אלא באנא⁽⁵⁾. בפרק אלו טרפות בגמ' דסימני העוף⁽⁶⁾ (חולין ס"ד רע"א) אין מוכרין ביצה מריפה לגוי⁽⁷⁾ אלא א"כ מרופה⁽²⁾ בקערה. ובפי ר"א אומר אם לא הביא⁽⁹⁾ (שבת קל"ג סע"א במשנה) אם לא טרף יין ושמן. — (א"ב תרג' ותפעס רוחו (בראשית מ"א: ח) ומטרפא רוחיה). *ואח"ה בתר"י א"י מטרפא והוא בינוני פעול מבנין פעל ובתרג' אונק' מטרפא והוא בנין אתפעל ות"י נבלעת וכ"ה בתרג' לש"ב כ', י"ב. לישעיה י"ג, ט"ז; לירמ' ה', כ"ב; י"ג, ט"ז; לזכריה י', י"א ועוד זולתו וכ"ה בויק"ר רפ"ב אילפא דמיטרפא עיי"ע אלפא (ח"א ק"ד) וכ"ה בקהל"ר פ' שלח. ומעם המלה הזו נשלך אנה ואנה hin und her- werfen, schleudern ומה שענינו מערב אי עוד כלאים פ"ט מ"א הפשתן והקנבס שטרפן זה בזה. ירושלמי כתובות ספ"ר דל"א. צמר הבכור שטרפו. תוספ' שנת פי"ב (ג"ג) מרפה. .לא מרפה. .אין טורפין, שם ר"פ ט"ז (י"ז) טורף אדם חבית. והושאל לבלבול הדעת ועמידה בצער ומצוק ולרוב פעמים בנפעל: סנהד' פ"ט; שלא תטרף דעתו עליו ובירו' סנהד' ספ"ה דכ"ג. שמא תיטרף דעתו. סנה' ס"ח רע"א דעתו ודעת אמו נטרפה. בירו' שבת פ"ב ד"ה סע"ב אוי לי שנטרפה דעתו של אבא א"ל דעתך היא שנטרפה דעתי היא לא נטרפה. ברכות כ"ט: שמא נטרפה לו שענה, כ"ה בכ"י מ' ובנו"ג מיטרפא. סנהד' י"א. וילק' בשלח רמז רס"א נטרפה השענה. ירו' דמאי פ"ה דכ"ד ע"ד לא הספיק לבא עד שנטרפה השענה וכ"ה בירו' עירו' פ"ה דכ"ב רע"ג ועיי"ן תוספ' יבמו' פ"א. במד"ר פ"י נטרפה לבו ובפועל שם: שתה ג' כוסות יצאו ג' חלקים מדעתו

ולבו מטרף. וכן בברכות פ"ה מ"ה דל"ד: יודע אני שמטרף כ"ה בכ"י מ' וכאן הוא מקומו. ובנו"ג וכו"ה בע' טרף ג' יודע אני שהוא מטרף ע"ש פירש"י. יבמות מ"ז סע"א סחופים ומטרופים ובירו' תענית פ"א דס"ד סע"ב למה איטרפון רבנן להכא יומא דין כלומר למה ציערו ומטריחין עצמן וכ"ה כל"ס ועוד השם בסוף הערך. והשם ברכות ל"ד. עיי'ן לעיל בערוך וכן בד"ר רפ"ז מפני הטירוף. ילק' סוף יהושע רמז ל"ה. ילק' ישעיה מ' רמז ש"ט מתוך הטירוף ומתוך הדוחק. ילק' בשלח סוף רמז רל"ד מתוך שיעבוד ומתוך טירוף דעת. שהש"ר פרק היושבת קורין ק"ש בטירוף הדעת והפכו מכוונין דעתם. (שם) בכיוון הדעת. (שם). תנחומ' מקץ רס"ב נטרף טירוף אחד. . נטרף שני טירופין, ובכנו"ג ספרי סוף כי תצא פ' רצ"ו בדרך: בשעת טרופכם ובילק' סוף כי תצא טירופכם. ומה פעל נבנה עוד השם מריפתא וכן כל"ס בפסיקתא דר"כ צ"ג. כל הדא מריפתא להן (דהן?) לך לא מב לך ופי' לפע"ד כל צערך ויגיעתך אין מועיל לך] —

טרף (מל"ס) טרף הכה ורצץ ודפק, anstossen, klopfen, zerschlagen) כפי' אלו טרפות (חולין נ"ו. במשנה) דרסה או טרפה ככותל. פי' הכה אותה. כס"ג דחולין (קמ"א סע"ב) זיל טרוף אקן דליתגבהו וקניגהו. טורפין לו תפלתו בפניו שנאמר טורף נפשו באפו (איוב י"ח ד') פי' קיימא לן כתפילת ערבית ומפני המזיקין⁽¹⁰⁾. ד"א ימפני שגרם לשכינה להסתלק לפיכך טורפין לו תפלתו לזה שיצא והגיה לחכרו שהשכינה שרוייה אפי' בשנים שנאמר (מלאכי ג', ט"ז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וכשיצא גרם לשכינה להסתלק ועל זה [אמר] טורפין לו תפלתו שנאמר (איוב שם) הלמענך תעזב ארץ ויעתק צור ממקומו כלומר אתה גרמת להסתלק שכינה" שלא יכתב זכותו כדמפרש לקמן⁽¹¹⁾. פ"א הלמענך תעזב ארץ בתמיה כלומר לא יעזבו הקב"ה אלא שכינתו שורה עמו⁽¹²⁾ זה בר"ג דברכות (ה'

(1) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד. ובדפ"ע יטרפה וג"י או רגלו אי ג"כ בכ"י ש"ס ובמשניות נאפי ופזי' ובירו' וברויף וברא"ש ובנו"ג ורגליו. (2) וכן חסר המראה מוקם בעי' קלפי. (3) כ"ה בפ"י ר"ח (בש"ס וו"ל) ורש"י פי' בדרך רהוק ע"ש. ובאפסל בתרג' ירו' א. לויק' מ"ה. חי ויטרף בקלפי. (4) וכ"ה בירו' ובמשניות נאפי (ובפזי' את לולביהו) וכ"ה ברויף וברא"ש ויחר מוקמות בד"ס סוכ' צד נ"ט ובנו"ג היו מנענעין את לולביהו. (5) כ"ה בכל כ"י ערוך ובדפ"ע נשמט. (6) וכ"ה לנכון בעי' הלמן, חד ב"י, בד. רקס ובדפ"ע נהפך הסדר ובכ"י ערוך בכאן נשמט וא"י רק מולת בגמ'. (7) כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י לחולין. ובנו"ג לנכרי. (8) וכ"ה בפ"י רגמ"ה ובדפ"ע טורפה. (9) כ"ה בכ"י ו"ו ושם גם כמעט הביא י"ן. (10) מתוך פי' ר"ן סביב לרויף מוכח כי זה הפ"י שייך לר"ה ואלה דבריו למי"ש הרויף הא פירשוה רבנן ואוקמוה בתפלת ערבית: כתב ר"ה שבימיהם היו הבתי כנסיות חוץ לעירם ומתוך כך אם מניחו יחידו שמא מסתכן מהמזיקים וכו' ע"ש. ובתוספ' ברכו' ו'. ד"ה המתפלל ובתוספ' הרא"ש (ברכות מושלשת צד ה') הובאו דברים אלה קצת בסגנון אחר בשם ר"ת וצ"ל ר"ה. (11) הועתק מפ"י ר"ה הובא בתשי' הגאונים דפי' ליק ס"י קיי"ג ושם הסיוס: ולזה הפ"י אפי' בתפלת שחרית וערבית ע"כ ואין אצלי ספק שבצ"ל גם בערוך כפרט לפי מ"ש כי גם הפ"י הראשון שייך לר"ה ואוקמיה רק בתפילת ערבית לכן הוסיף ר"ח כאן ולזה הפ"י כלומר לפי השני גם אפי' בתפלת ש' ועי' ותיבות שלא יכתוב וכו' היא הוספת רבינו עיי'ן הגיון שלמה מ"ה ושי"ג למוד הערוך. (12) וכן פירש"י.

סע"ב). *אחיה ועוד מענין דפיקה והכאה ברכות כ"ה. טרף אכבא. שם נ"ז סע"ב טרף להו ידא על גבייהו, ובע' אשר ג': אנבייהו. סנהדרין ס"ז: עיי"ע מבלא א', ושם צ"ז. טרפא אדשא. ובפסיקתא רב' פי"א מגרשה אני טורפה אני תלך לבית אביה, ותרנ' תרמש (כ"ב ח', י"ח). ירמשו (הושע י"ה א') תטרף, יטרפון ותרגום מתופפות (נחום ב', ח') מטרפון ועוד רבים זולתו ומזה הענין בשד טרוף שהביא רבינו בע' הבא. והשם ברכות נ"ט רע"א מתחזיא כְּטַרְפָּא טררף כלומר מוכה בהכאות עיין פי' רש"י ורבינו הביאו בע' טרף ה' ע"ש] —

טרף (מל"מ ומע' הקודם ענין הכאה בכריתה - zerstückeln, zerreißen) בפ' אין עומדין (ברכות ל"ד: ואם לאו יודע אני שהוא מטורף¹). פירוש מלשון י"ח טרפות (חולין מ"ב).² בר"ג דפ' כירה (שבת ל"ח) פולין ובשר טרוף³ אסור. פי' שמחתכין אותו התיכות קמנות ומרסקין⁴ אותו עד שנטרף במקפה או בטיסני שכל זמן שמצטמק יוצא שמנו ומתערב עם הבישול. בפ' איזהו מקומן (זבחי נ"ג) וקרא דרומית מזרחית לא היה לה יסוד מ"ט א"ר אלעזר לפי שלא היתה בחלקו של טרוף. *אחיה ופירש"י טרוף בנימין דכתיב ביה (בראשית מ"ט, כ"ז) זאב יטרף ע"כ רבינו הביאו להוראת זה הישרש מענין כריתה וכתיתה וריסוק. ומזה הענין טרית טרופה עיי"ע טרית. — ודע כי ענין טרוף הוא הלקיחה בחטיפה וכן בל"ע *طرفة* עיי"ע הבא וקראו רז"ל (חולין מ"ב) לנקיבת הריאה וכיוצא בה טריפה אעפ"י שאינה נטרפת ביד היה ואעפ"י שאין ניכר בה כריתה עיין רד"ק שרש טרף. וכתב הרמב"ם הלכ' שחיט' פ"ה הל"א טרפה האמורה בתורה היא הנומה למות ולא נאמר טריפה אלא שדיכר הכתוב בהוזה וכו' ע"ש כל הענין. חולין מ"ב. זה הכלל כל שאין כמוה חיה טרפה וע"ש היטיב כל הענין ובסוף שמיני בתו"כ נדרש ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל (ויקרא י"א מ"ט) בין טריפה כשרה לטריפה פסולה ופי' הראב"ד פי' טרפה כשרה מוכה היא בגופה אלא כשרה כגון נקובת הגרגרת וכו' ע"ש. חולין מ"ח: אין אומרין בטרפות זו דומה לזו, ושם נ"ז: הלכה טרפה יולדת ומשבחת. שם מ"ב סע"א תנא דבי ר"י. . . אלו שמונה עשרה טרפות שנאמרו למשה מסיני וכו' ושם מ"ג רע"א אמר עולא ח' מיני טרפות נאמרו לו למשה מסיני עיין הרמב"ם הלכ' שחיטה פ"ה ה"ב וה"ג ובפ"י הל"ט מנה שבעים טרפות שאפשר שימצאו בכמה

טרף (פי' לדעת רבינו ישנה פנים ebnen, glätten ועוד עיין פירושים אחרים בהוספות) בס"פ גי' (בשבעות כ"ט) ובפ' ד' נדרים כגמ' אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד⁶ (נדרים כ"ה סע"א) אמר שמואל בטרוף פי' רב שרירא גאון פי' טרוף משווה וכך אמר ראיתי נחש גדול כקורת בית הבד אינן דברי הבאי אבל ראיתי נחש טרוף כקורת

1) עיין מ"ש בעי' טרף א'. 2) כנראה פירש"י בן בלשון ראשון. 3) ובתוספ' שבת ב' (ג') פול ובורי' תרומי' מ"ב דמ"א ע"ג אפונין ובשר טרוף. 4) כ"ה לנכון בכ"י ר"ל מ"ד ב"ר ובדפ"ע ומרסקין. 5) כ"ה לנכון בכ"י, ובדפ"ע ב"ר מ"ב. 6) בכ"י ערוך.

בית הבד דברי הבאי שאין נמצא טרוף כקורת בית הבד. וטרוף זה שפניו משווין דוגמת הכתוב (ישעיה כ"ה, כ"ה) הלא אם שוה פניה, כי משווין פני קורת בית הבד כדי שתרכס על מה שתחתיה ואין מניחין פניה עגולות ומשופעות וכן הוקשו כל הנחשים מיטרף טריפי כי כריסן כולן משוות ועל גחונן ילכו נמצאו כשווי במן כקורת בית הבד ואיך יהא זה דברי הבאי, ופרקו גבו טרוף קאמר ובודאי לא נמצא נחש שנכו טרוף ומשווה ומרובע אלא גבות גבינים ומשופעים לפיכך האומר ראיתי נחש שנכו טרוף כקורת בית הבד הרי אלו דברי הבאי שאין נמצא זה. ולפי דרכנו למדנו שהמוכר קורת בית הבד לחברו הרי זה נותן לו גופה טרופה שמשווין ומרובעין פניה וזהו שאמר אגב אורחיה קמ"ל למקח וממכר לומר המוכר קורת בית הבד לחברו אם גבו טרוף אין ואי לא לא. ובפ"ב במכשירין (פ"ד) הטורף את גנו. פי' הטח את גנו מיט או סיד והשווהו. בפ' מומין אלו (בכורות מ"ה) פרסותיו רחבות כמו של¹ אוו אמר רב² לא תימא דטריפא ולא סדיקה אלא כיון דטריפא³ אע"ג דסדיקא. פי' רחבה ומשווה⁴. בפ' הרואה בגמ' על הזיקין (ברכות ג"ח סע"ב ונ"ט רע"א) מתחזיא כדטריפא מיטרף. פי' כמו שמכה בפטיש על⁵ ברזל להרחיבו ולהשוותו. *אח"י"ה בנו"ג כטרפא דטריף ובל"א ברש"י כדטרפא מטרף וזה קרוב לגי' רבינו ובב"ב ובכ"י פ' דמיטרפא מיטרף ובע"י הראשון כמיטרף טריף (ר"ס למקומם). פירש"י בל' ראשון הובא בסוף ע' מרף ב' ע"ש ובל"א פי' בע"א ע"ש. ותיבות כמכה בקורנס בפ' ראשון קרובין לפי רבינו דכאן כמו שמכה בפטיש על ברזל להרחיבו ולהשוותו. ומסוף תיבות הללו מוכח כי רבינו גזר המלה עפ"י פי' רש"ג דלעיל מלשון מרף ב' ענין הכאה. כל כך הכה עד שהרחיב והשווה. ונראה שכן פי' רגמ"ה כ"י לבכורות (בקובץ כ"י אנג' דף ק"ח סע"ב) שפירוש דטרפה בזה"ל שדקה הרבה ע"כ כלומר מוכה ומרודד עד שהיא דקה וקלושה, ויותר נראה שפירשו מל"ע טרף דק וקלוש schwach, dünn, zart וברש"י לבכורות הלעז קלושמנב"א וצ"ל כגי' כ"כ קלושה טנב"א פי' בל"צ tenue כלומר דק וקלוש⁶ אמנם בפ' רש"ג במ"ש טרוף: משווה ומרובע וכ"ה בשמו ממעם הערוך בריטב"א לנדרו (ועיין גי' בשש"מ לנדרו) ג"ל שגזר אמר מל"ע טרף פי' צדושמח העליון ונוכל להעתיק

טרוף eckig, kantig, glattseitig ורש"ג הלך בזה הפי' בעקבות דירו' נדרים רפ"ג דל"ז ע"ד שמואל אמר במרובע (ועוד עיין ירו' שבועות פ"ג דל"ד ע"ד וירו' סוף מעשרות פ"ה דכ"ב) וא"כ במקום טרוף אי' בירו' במרובע אין זה כי אם מל"ע הנ"ל וכן פי' הרא"ש לנדריו טרוף: רחב ואינו עגול. וזה הירו' הביאו ג"כ הריטב"א לנדרים ונמוקי יוסף לשבוע' (ושש"מ לנדרו) לבאר על ידו כי טרוף ומרובע אחד הוא ובהו פי' הריטב"א לנדרים וראשה טרוף (בתוספתא נגעי' רפ"ח) פי' מרובע. ובירו' סומ' פ"ב ד"ח רע"א הגי' מרף. ומיוחס לרש"י לנדרים שם פי' טרוף: נחש מנומר ולפע"ד הוא מל"ע طريف פי' מנומר gostreift וכן נקרא מין נחש. ובשבועות פירש"י ד"ה בטרופ בזה"ל הא דקאמר כקורת בית הבד שיש בו חריצים כך ראיתי נחש מנומר ע"כ וגם לזה הפי' יש לו פתרון לפע"ד מל"פ זרף = צרף פי' ענין שקערוורה ועמקות וכן העתיק ריב"ז טאווס שקערוורת (ויקרא י"ה ל"ו) جريدكان וזהו חריצים או מל"י האמצ' τράχος, τάρχος, δρίχος פירוש חריצים (מיירס'אום 578) וא"כ בשבועות פירש"י כשני טעמי המלה (ועיין פירושו ברבינו נסים לשבועות) וכלשון האחרון פי' הר"ן לנדרים בטרופ: עשוי בקעים ע"כ — ובענין הטורף את גנו (וכ"ה בתוספת' ספ"א דמכשירין) פי' הריטב"א לנדרים כמו רבינו "הטח פניו להשוותו" וכ"ה ברע"ב למכשירין לפי אית דגרסי, אבל הר"ש אע"ג דגרס הטורף פירוש בכ"ז לפי גי' ג"א המטהר ע"ש. וכ"כ פי' ענין הדביק עפ"י פירש"י לברכות ג"ט: ד"ה כטרפא. ואין גיל] — מַרְףּ (מל"מ פ' עלה Blatt) בפ' מפנין בגמ' מחללין (שבת קכ"ט). רבא מהדר אחמרא בר תלתא טרפי כלומר בן ג' שנים שעשה הכרס ג' עלין, ובפ' חבית בגמ' ואם היתה נקובה (שם קמ"ו): האי טרפא דאסא אסירו. פי' לשום⁷ עלה של הדם בנקב של יין במקום השפופרת אסור משום מרזב שעשוי העלה כמרזב. והנה עלה זית (בראשית ח, י"א) תרג' והא מרף זיתא. *אח"י"ה וכנ"ה בתרג' לישע"י ל"ד, ד'; לירמי' ח', י"ג ועוד זולתו. ובדרוז"ל כ"ב י"ח: י"ט. כטרפא. גימין ס"ט: עיי"ע אדר א'. ברכו ג"ה: פסחי' ק"י סע"א עיי"ע זקף. ירו' סומ' פ"ב ד"ח ובראשה מַרְףּ, והקבין: פסיקת' דר"ב צד קמ"ג: מַרְףּין, גדה כ', תלת' מרפן, סוכ' ל"ז: (לפי גי' כ"י מ') דנתרי טרפי (עיין ד"ס סוכ' צד ג"ח): וכ"ה בסוכ' י"ג רע"א דנתרי טרפיהו ובע' שווך הביא

(1) בנו"ג כשל. (2) בנו"ג רב פפא. (3) בנו"ג דטרפה. (4) בכ"מ להלכות ביאת המקדש פ"ח הל"יג הביא בשם הערוך רחבה ומשוונה ע"כ ונראה שצ"ל ומשווה. (5) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע ש"ל. (6) ורמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ח הל"יג באר טרפא דבכורות ע"י קלוטות ע"ש. (7) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד וב"ר ובדפ"ר אבל בשדפ"ע בטי"ס לשון והפי' עצמו הועתק מפ"י ר"ח (בש"ס ווילנא).

* מָרְפָּעִיק עיי"ע ערפד וע' חרפתא ועיי"ע מרפירא.
 מָרְפָּעִיק (פי' בלי' *τράπεζα* שלחן *Tisch* וכל' קלילה *τραπέζιον* שלחן קטן ובקבוץ שולחנות של פורטי מעות *Geldwechslertisch*)
 בב"ר פי"א ויברך אלהים א"ר חייא בר אבא פעס אחת זמנני אדם בלודקיא והביא לפני מרפיזין⁽¹⁾ טעון בי"ו מוטות. ובפ' ס"ה⁽²⁾ (ס"פ ס"ד) הושיבו לוליאננוס ופפוס מרפיזין מעכו ועד אנטוכיא והיו מספקין לעולי רגל⁽³⁾. פי' כך קורין לשלחן מרפיזין בלי"א⁽⁴⁾.

מרפחת (והוא שלפוחית בחילוף הרי"ש והלמ"ד פי' רחם *Gebärmutter* עיי"ע שלפוחית) תנא היא אום היא מרפחת היא שלפוחית כבר פי' בע' אום⁽⁵⁾.

מָרְפָּעִיקִים (מל"י *τραπέζιτης* וממנו בל"ם מָרְפָּעִיקִים שולחני ומחליף מעות *Geldwechsler*) מדרש במד"ר פ' פקוד כל בכור זכר (פ"ד) למרפסימים של מדינה. פירוש בלש' יוני שלחני. * [אחי"ה והוא צורפא בילק' ישעי' רמז רנ"ח. ובשט"מ לב"מ מ"ו: הביא גי' במד"ר פ"ד מרפיזיט ובירו' ב"מ רפ"ד ד"ט ע"ג אזל סמכיה גבי מרפונימים צ"ל מרפוזימים] —

* מָרְפָּעִיקִי (Tripolitaner) החוי (בראשית י"י י"ז) תרי"ב מרפולאי.

* מרפון שם תנא הידוע והמפורסם ובעל פלוגתא דר"ע עיין בד"מ למחרז"ף צד ק"א והלאה. ועיין סוף ע' מרף ז'.

מָרְפָּעִיק וכל"י חדשה *τροπαίικα* מטבע קמנה ונקראה אצל הרומיים *Victoriatus*) כפ' אמר להם הממונה בגמ' בשחר היה לובש⁽⁶⁾ (יום ל"ה:) אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה משתכר במרפעיקא⁽⁷⁾ ובפ' השולח גמ' בגמ' אין לוקחין (גיטין מ"ה:) מתעלין⁽⁸⁾ בדמיהן עד כדי מרפעיקין מאי מרפעיקין אמר רב ששת אסתירא. ובפ' אעפ"י (כתובות ס"ד) מאי מרפעיקין אמר רב ששת אסתירא וכמה אסתירא פלגי דוזא תניא נמי הכי ר' יהודה אומר ג' מרפעיקין שהן ט' מעין מעה וחצי לכל יום. * [אחי"ה וכנ"ה בכתובות ס"ג סע"א במשנה מרפעיקין. ובתוספתא כתוב' ספ"ה ר' יהודה אומר שבעה מרפעיקים ובכ"י אירפורט חסר. והיחיד בספרי כי תצא פ' רצ"ד ולא דינר פחות ממרפעיקא. ובענין שווי עיין על

רבינו ס"א עלייהו ובענין גי' שווכייהו ארחיב בע' הנ"ל דבורי אם יהיה חלקי בחיים. עוקצ"י פ"ב מ"א עיי"ע זה. כבש ב'] —

מָרְפָּעִיק ולדעת ר"ב מל"י *grossziehen, τρέφω* ernähren ולפע"ד מל"ע *طرف* מרד.

דחק. ורחק והשליך *weg- hinwerfen* מדרש אי"ב פ' האמונים עלי תולע מרפיזין בקיקלא פי' בל"י אמונים ונגדלים כנגדי תולעת. * [אחי"ה והאמת כי שב אסיפא דקרא חבכו אשפתות ועליו אמר מרפיזין פי' מושלכים באשפה עיין במ"כ. וכנ"ה באיכ"ר פ' היו צריה: מרף גרמיה ומית, ושם פ' על צוארנו: מרף ליה קומיהון. פ' בני ציון מרף קולתך קומי, ושם: מרף הוא נפשיה מן רישא דאיגרא, ירו' סנהד' פי' דכ"ט. הא מרפיזין לך פי' הנה מושלכין לך. סנהד' צ"ה, אתאי יונה אימריף קמיה, ירו' סנהד' רפ"א ד"ח סע"א אתא ר' בא בעי מיטרופ על ר' אמי פי' רצה להשליך עצמו על ר' אמי. ואולי מזה ג"כ מרפיזין לו תפלתו בפניו (ברכות ה' סעי' ועיי"ע מרף ב') כלומר משליכין וזורקין תפילתו בפניו כדבר נתעב. וכן אולי שייך לכאן מרופה אני של פסיקת' רב' פי"א הובא בע' מרף ב' וכן פירוש במ"כ לריש דב"ר פ"א מרפה והוציאה מביתו ופי' מ"כ לש' הכאה ומירוד ובמעריך ללונזאנו פי' והשליכה וזהו נכון. וכן מזה: מרפה ספינה עיי"ע מרף א'. — בירו' שביעי' ספ"א דל"ג ע"ג א"ר יודן כד מרפיזין אולי צ"ל בר מרפן כפ' רא"פ ובאמת כה"ג בר"ש לשביעית מ"ח ע"ש ובהגהת הש"ס. ועיין ירו' ביכורי' פ"א דס"ד ע"ג ר' תנחום בר מרפיזין והוא שם העצמי *Τρόπος* עיין *Saggio* להח' M. Lattes — ולולי יראתי הייתי מחזיק הגי' כד מרפיזין והוא מל"י הרשומ' ופי' כשנגדל לעוביו להיות כאילן] —

* מָרְפָּעִיק (מל"ע *طريف* חדש ולח *neu, frisch*)
 בר"ס פ"ט למה נקרא שמו לזו כל מי שנכנס בה המרפה מצות ומעשים טובים כלזו כלומ' הפריח וכ"ה באמת בילק' שופטים רמז ל"ח אבל בילק' ויצא רמז ק"ב אי' המרפה והשם עם הפעל בילק' שם ר' רמז קי"ט מה מרפה המרפה שם וכי' והוא מל"ע *طريفه* פי' הנאה ודבר טוב ובשהש"ר פ' קורות א"י מה הרמכה הרמכי. וכה"ג הרמכי בכ"ר ס"פ פ"א.

* מרפא עיי"ע בי מרפא כה"ב מ"ט וע' בקעתא שם קס"ב.

(1) וכה"ג בשט"מ לבי"מ מ"ו: ופי' בשם הערוך: שלחן ובג"ג דיוסקוס ועיי"ע דקסס ובשבת קי"ט. שלחן של זהב ובפסיקת' רבתי פכ"ג תמחוי של כסף. (2) כ"ה לכנון בכל ב"י, ובדפ"ע במ"ס ס"ח. (3) כ"ה בכ"י ר"ו א' ובי' והי"ב ובג"ג לעולי גולה וכ"ה בכ"י ל"ד וב"ר ובדפ"ע חסר. (4) וכן העתיקו עי' זקנים שלחן (שמות כ"ה. בג"ג, ל' כ"ו וזולתו). ועוד עיין ערך מרפסימים שנאצל ממנו. (5) אם ה' בחי"א קי"א. (6) כ"ה בכ"י ר"ג. (7) בג"ג מרפעיין עיין שניונים בד"ס לוי"ט. (8) בג"ג מעלין.

המשקלות להח' צוקערמאן צד ל' ושם כטעות
תרפעיק בתי"ו] —

מְרַפִּירָא (Fledermaus?) תרג' ירו' [*] ואת
העטלף (ויקרא י"א, י"ט) וית מרפרא.
אבל תרג' ירו' [*] יהעטלף (דברים י"ד, י"ח) וערפרא
ובנוסח"א חרפתא. * [אח"י"ה ובנו"ג מרפירא,
ערפדא ועיין ערכם וערך חרפתא. ולדעת ר"פ
סמאלענסקין נשתכשו כלם ממלת חרפרת] —
מְרַפֶּשׁ (ואולי מל"פ *دروازه* = *دریازه* חצר Hof
הוא חצר הכבד Hof, Lebernetz עיין
פערלעס עמ"ש מ"ג אבל לפע"ד מל"ע *طربوش*
rothe Mütze והוא הנקרא *Rothfleisch* באלו
טרפות בגמ' נקבה הקבה (הולין מ"ט סע"ב) הימי
דכרכשא ואמרי לה מרפשא דלבא. ובגמ' נישל
הכבד ולא נשתייר ממנו (שם מ"ו סע"א) גדלדל
הכבד ומעורה במרפשיין מהו. פי' הוא מרפשא
דככדא (וכגון) [אולי צ"ל כמו כן] מרפשא דליבא.
רטפש בשרו (איוב ל"ג, כ"ה) תרג' איתקליש בשריה,
פי' כמו מרפשא ומלה הפוכה היא כלומר דק. —
(א"ב פ"י קרום ודוק ויש קרום חצון ללב ולכבד
נקרא ג"כ חצר הכבד והוא הנקרא יותרת הכבד).
* [אח"י"ה עפ"י פי' ר"ב העתקתי כפי' הח' פערלעס
שהוא ל"פ הנ"ל ואת אשר נ"ל כי מרפשא הוא
ל"ע הנ"ל ופירושו כובע אדום וזהו מה שאמר רב
נחמן בחולין מ"ט: הלב העשוי ככובע ועל זה
אמר: וא"ל מרפשא דליבא ופירש"י לנכון שומן
הלב עשוי ככובע וכו' וברך מ"ה. ד"ה במקום לוועז
אוברש בלעז והן מרפשיין ע"כ ובשמות כ"ט, י"ג
פירוש ואת היותרת היא מרפשא דככדא שקורין
איברי"ש ע"כ והוא בל' אספמא *hebras* ובל"צ
Rothfleisch = *fibres* וכן בעה"ק שנ"ב ע' מרפש
סיים רומפלא"ש בלא"ש. ועוד עי"ע חצר כבד
(ח"ג, תע"ו) —

מְרַפִּיתָא (Geier, Raubvogel מפעל מרף)
תרג' ואת הדאה ואת האיה (ייק'
י"א, י"ד) ודיתא ומרפיתא.

1 **מְרַק** ומל"ע *طرق* ע"כ *vermischen* (בפ' ח'
שרצים בגמ' אכוב רואה ¹) (שבת ק"ג) לית'
אגנא דתחלי וחמרא ריחנא ²) וליתיב התם

ולטרוקינהו בהדי הדרי. ובפ' הגזול ומאכיל בגמ'
זה בא בחבית (ב"ק קמ"ו:) לא שנו אלא שלא מרקו
אבל מרקו אסור. פירוש (עברו) [צ"ל עברו] ³.

2 **מְרַק** (או מענין מרק ד' ענין הכאה או מל"ע
ضرس נשך *beissen*) בפ' ח' שרצים בגמ'
אכוב רואה ⁴) (שבת ק"ט סע"ב) האי מאן דמרקיה
הויא ליתי עוברא דחמרא חיותי. דלמא חיויא
דרבנן מרקיא (שם ק"י רע"א). ובגמ' דמתרפאין בפ'
אינ מעמידין (ע"ז כ"ו:) והא ⁵) איחו נמי חיויא
מרקיה. בס"ג דשבת (קמ"ו:) ההוא יומא דעיילא
לגנא ⁶) מריק לה חיויא ומתה. בפ' נערה שנתפתה
בגמ' האב אינו חייב (כתובות ג.) בר שית דמרק
ליה עקרבא . . . בר שיתא דמרק לה זיבוריתא ⁷.
בס"ג דפ' אין בין המודר (נדרים מ"א סע"א) שמואל
חזייה ללהוא עקרבא דיתבא על אקרוקתא ⁸) ועברא
נהרא מרקא גברא ומתקרי עליה למשפטיך עמדו
היום (תהלים קי"ט, צ"א) פי' לשון נשיכה. — (א"ב
תרג' אם ישוך הנחש (קהלת י', י"א) כד מתגרן
חיוון קלן למרקא ולגזקא). * [אח"י"ה וכן עיין
בתרג' לאיוב כ"ו, י"ג ות"ר א' לדברים ז', כ' —
וכנ"ה בשבת ק"י. עי"ע בר קשא] —

3 **מְרַק** (מענין ע' מרק ד' פ' הכה והושאל להכאת
הדלת כלומר נעל וסגר *die Thüre zu -*
schlagen d. h. verschliessen) בר"ג דפ' תפלת
השחר (ברכות כ"ה.) מרוקו גלי ⁹. ובר"ג הגזול
ומאכיל (ב"ק ק"ב סע"א) (בר חמה) [בר חמוה]
דר' ירמיה מרק גלי באפיה דר' ירמיה ¹⁰.
באגדה דפ' השוכר את הפועלים (כ"ט פ"ו.) עייליה
לאיגדרונא ¹¹) ומרק לבכא באפיה ¹²). בפרק
המוציא תפילין בגמ' נגר (עירובין ק"ב) אמר דין
לו נטרק. בע"ז בפ' ר' ישמעאל בגמ' לוקחין גת
(ע"ז י"ח רע"א) מרוק גלי דלא ניתי איגוש
וניטרד ¹³). גדר בעדי ולא אצא (קהלת ג', יז)
תרג' סגר בתראי בנין דלא איפוק מן מריקא. פי'
ענין סגירה. * [אח"י"ה ותרג' ובית חבר (משלי
כ"א, טו; כ"ה כ"ד) וביתא מרקא ובכ"י **מְרַקָא** והבין
חבר מענין הידוק ודיבוק. ותרג' וסגר (תהלים ל"ה, ג')
ומרוקיתקא וצ"ל כדעת הח' לעווי בשלש מלות
ומרוק ית תיקא. והשם מְרַקָא לפע"ד מל"ע *طرق*

(1) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בחיבה אחת. (2) בדפ"ע ריחנא. (3) וכן פירש"י לב"ק וכ"ה בל"ע ונדרף עם מרק א.
(4) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בחיבה אחת עי"ע הקודם. (5) ל"ו לפננו. (6) בנו"ג לבי גננא. (7) בנו"ג זיבורא. ועוד קצר רבינו את
המאמר. (8) ועיין מ"ש בעי אקרוקתא בח"א. רס"א בשם כ"י ו"ו וש"כ הגי' ושם בציון צ"ל נדרים מ"א. (9) עי"ע גל ב'.
(10) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד וכ"ה בעי גל ב' וגם שם הגי' גלי ובנו"ג גלא. ובדפ"ע כאן קטוע. (11) כ"ה בכ"י ו"ו והוא הנכון
עי"ע אדרון בח"א, מ' ובעי אנדרונא שם קמ"ג. (12) בנו"ג באנפיה. (13) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד וקצת בע"א בעי גל ב' בח"ב רע"ו
והוא כמו בכ"י ש"פ ע"ש. ובכ"י כ"ד בכאן אי' כי היכא דלא ליתו עכדי רבן גמליאל! וגי' שלנו עיין בעי גל ב' ובדפ"ע
בכאן קטוע.

פי' פח ולכד כלומר ענין סגירה. – וכנ"ה בסנה' קי"ג סע"א ועיין מ"ש בע' גל ב' וש"נ. ובירושל' תעני' פ"ב דס"ה: עיי"ע דף] –

4 מַרְק (מל"ע طرق schlagen) כס"ג דסדר תעניות האלו (תענית כ"ה.) מַרְק ליה באסקוטלא. פי' הכהו מלאך באצבעו כמצחו ואמר לו אגרו (1) כך (2) גיראי. כלומר היכוד החצים שלי (3). פ"א בע' גר. * [אח"ה עיי"ע גר א' בח"כ שמ"ב וש"ג השינויים ועוד עיי"ע אסקוטלא וע' אפותא בח"א. קצ"ו וכתקונים צד שמ"ד. וצד רמ"ו. וגי' רבינו כני' כ"י מינכעז ב' עיין במקומות הנ"ל ובנו"ג מחיין והוא פירושו. ומהוראת ערך זה נאצל ע' מרק ג'. וגם זה נדרף עם מרק ב' ע"ש] –

מַרְקָרִין (לפי' ר"ב הורכב מן מַרְק ומן מַרְקָרִין אגוז ומעות הוא ולפע"ד מל"י τριχρονון כלי משלש מחיצות Gefäss mit 3 Abtheilungen מר' שמ"ר פ' הנני ממסיר לכם לחם מן השמים (ר"פ כ"ה) בשר ודם עושה לו מרקאירין פי' בל"י רפואה של שלשה דברים נעשית מאגוזים נגד סם המות. אך קשה שהמדרש אומר ונותן כל מיני משקין ואין ברפואה זו משקה. * [אח"ה ר"ב לא כיון לאמת והנכון כמ"ש מל"י שהוא כלי מג' מחיצות ואחד הוא עם מַרְקָלִין שהביא רבינו מילמדנו לגי' כ"י ו"ו וגם זה מל"י τριχρονον, τριχρονον פי' כלי נחלק לשלש או לפי גי' הרפוסים מַרְקָרִין מל"ר ויוני אמ' tricel-larium, τριελλάριον, dreifächerig, dreifache Abtheilung ורמ"ל העתיקו ע"י theriaca וכונתו על ל"י θηριακόν רפואה נגד נשיכת חיות רעות והועתק גם לל"ע. תריאק ולל"פ תריאק Gegengift וכבר קדמהו בזה הפירוש בעל מ"ב אבל הנכון כמ"ש] –

* מַרְקוּוּנוּם עיי"ע מרגינום.

מַרְקָטָא (מל"י τὰ τροκτά Nachtisch חלה דירי' פ' המששה דברים (פ"א דגיז"ע"ד) הסופגנין מרקטא פי' בל"י שם כללי לדברים הנאכלים ובפרט בקינוח סעודה. * [אח"ה בנו"ג מריקטא (ה' פעמים) וכן הוא בערך דבש וצ"ל מרקטא ובירו' פסחים פ"ג ד"ל. הגי' מרקמה ועוד עיי"ע מרקנין ומ"ש] –

* מַרְקָטָי (ואולי עיקר הגי' דורקטי עיי"ע דרקט ומגזרה הנ"ל או מל"י τρυγεται מפעל τρυγεται) ירוש' כתובות פ"א דכ"ה. ושאינ' בה יין מרקטי, ושם ממשפח' מרקטי פי' יבש או מל"פ הרשומה בע' דרקט פירוש עין יבש. ובפ"י רה"ג לנדה ט'. י"א דורקטי א"ד מרקטי ע"ש פירושו מרקטי בתה וכו'. ובאגדת שמואל פ"ב פ' ותרד ושאינ' בו יין זו מרקטי וצ"ל מרקטי. ובילק' נשא רמז תשי" בשם ספרי זוטא לפי שיין בעונש אין מרקטי בעונש ומנין אתה אומר מרקטי באזהרה ת"ל וכו'.

מַרְקִי (ארץ קרובה לים שחור Θράκη, Thracien) בר"ג דיומא (י' רע"א) ותרס (בראשית י' ב) זו מרק. * [אח"ה וכה"ג בכ"ז א"פ ובאה"ת. ובכ"י א' זו מרוקי ובכ"י ב' זו מראקי וכ"ה בילק' כ"י אצל ד"ס יומ' צד י': ובנו"ג זו בית תרייקי. וגי' בתי"ו העיקר עיי"ע מרק ב'] –

מַרְקִיָּא (לפי' ר"ב מל"ר ויוני Thracia Edelstein מין אבן טובה θράκια) ונראה שבאה גזרתו מערך הקורם ולפע"ד הוא (Türkis) תרג' לשם שבו ואחלמה (שמות כ"ה, י"ט; ל"ט, י"ב) קנכרי מרקיא ועין עגלא. פי' בל"י ורו' הכאה מארץ מרק. * [אח"ה ובתר"י א' לשמות ל"ט, י"ב ולבמד' ב', י"ח הקבוץ מרקין ולשמות כ"ה, י"ט במ"ס ערקין וצ"ל מרקין ורבינו בע' בלס בח"ב ק"א גורם לנכון מרקיא ומכ"ר פי"ב מרקיא או מרקיא עיי"ע מרק ב' ואולי מל"ר האמצ' (עיי' דוקאנגע) turcoisus, turchesius, turhina, turkesius, פי' אבן טובה הכאה מַרְקָיָא ונקראה בל"צ turquoise ובלא"ש Türkis ועוד עיי' הערת רמ"ל ובענין אבן טובה הכאה מַרְקָיָא Thrazien דבר פליניאוס ל"ה מ"ח ע"ש] –

מַרְקָלִין (= מַרְיָקָלִין מל"י ורו' τριχλινιον trichlinium) חדר גדול ובפרט מסיבה Speisezimmer (in drei Lagern) כפ' הדר עם הנכרי (עירובין ע"ב). ה' חבורות ששבתו במרקלין (6). ובפ' השותפין (כ"ב י"א.) ולא את המרקלין (6). ובפ' בן זומא (אבות ד' ט"ז) התקן עצמך לפרוודור כדי שתכנס למריקלין (6). ופר' ראשון במדות (מ"ו) ארבע לשכות היו בבית המוקד (7) הקיסונות (8) פתוחות

(1) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו א' ובי' ועיי"ע גר א' בח"כ, שמ"ב (בהערה אות 3). (2) ובכ"י ל"ד בתיבה אחת אגרוך וצ"ל אגרו כך ובדפ"ע אגרו כך וכ"ה בכ"י הי"ב. (3) בכ"י ל"ד הוכך בחצים שלי וא"כ פי' לפי גי' אגרו כך והוא אהפעל ותי נבלעת כמו איתגרו כך. (4) בירו' לנכון במריקלין וכ"ה בסמוך בדפ"ר בערך (5) בירו' המריקלין (6) כ"ה לנכון בדפ"ר. (7) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו, ובעי' קמן ה' אבל בדפ"ע בכאן נשמט. (8) כמשניות במדות כקיסונות ובש"ס בקיסונות, וביומ' ט"ז סעי"ב כקיסונות ובכ"י א"פ היו שם פתוחות לבית המוקד, ותיבה הקיסונות = σουטאות הסרה במעות בעי' קמן ה' ע"ש.

לטריקלין¹). וזה ביומא בפ"ק בגמ' ומקמיר (יומ' מ"ו סע"ב). ובפ' המוכר פירות להבירו (ב"ב צ"ח: כמשנה) טריקלין² י' על י' רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו. פ"י חצי ארכו ה' וחצי רחבו ה' צריך להיות רומו עשרה ראייה לדבר ככנין ההיכל פ"י בנין ההיכל ארכו (מ' [צ"ל ס'] ורחבו עשרים שנאמר (מ"א י' ב') והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו. כ' מהן קדש הקדשים וההיכל שנאמר (שם פסוק י"ז) וארבעים (אמה) [כאמה] היה הבית הוא ההיכל לפני. נמצא ההיכל ארכו מ' ורחבו כ' הכל ס' חצים ל' וכך רומו דכתיב (שם פס' ב') ושלשים אמה קומתו³. כתוב אחד אומר (שם פ' ב') שלשים אמה קומתו וכתוב אחר אומר (שם פ' ב') ולפני הדביר עשרים אמה ארך [ועשרים אמה רחב] ועשרים אמה קומתו אמר להו כי קא חשיב משפת כרובים ולמעלה (ב"ב צ"ח סע"ב) שהכרובים קומתן י' שנאמר (שם פ' כ"ג) ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן עשר אמות קומתו קמ"ל האי קרא דהני י' אמות שהכרובים עומדין בהן כמו הכתוב של מעלה (פ' כ') מה העשרים כולן חלל ואין בהן דבר כך גם העשרה (פ' כ"ג). והכרובין בנס היו עומדין וכן הארון בנס היה עומד (ב"ב צ"ט) שמקומו אינו מן המדה⁴. גמ' (ב"ב צ"ח:) מאי טריקלין [קובתא] בי ורדי. פ"י רבינו גרשם קובתא בי ורדי כעין שפורסין אהלים ועגול הוא מלמעלה כקובה ומוקף הוא מכל דפניו ופורסין שושנים לשם כדי שיהא ריחם גודף ושוכבים כתוכו שרים⁵. בויק"ר זאת תהיה (פס"ז) ר' ינאי הוה יתיב ודריש בטרקלוניא⁶. — (א"ב פירוש בלשון יוני' רומי' חדר גדול ובפרט המוכן למסכה). * [אחי"ה] ומשקל טרקלוניא הוא ל"ם וצ"ל טרקלינא וכ"ה לנכון בכ"י תרג' לאסתר שני ז' ח' אצל ה' לעווי והקבוץ בתר"א לבמדבר ל"א. נ'. ודע כי בלא יו"ד אחר ר"ש אי' במשניות ובמשנ' דש"ס בבלי וכ"ה בתוספ' תרומ' פ"ז. תוספ' עירוי' ז' (ה) תוספ' יו"ט פ"ב אבל בירו' ביו"ד וכ"ה איזה פעמים בערך בדפוסים ראשונים וכ"ה בירו' פ"ג ד"ו ע"ד טריקלין עשר על עשר וכו'. ירו' ר"ה רפ"ב דנ"ט: מטריקלין לקיטון. ירו' כתובו' פ"ד דכ"ח ע"ד וירו' סנהד' ס"פ י"א ד"ל ע"ג טריקלין וקיטון חופה וקיטון נכנסה לטריקלין. ירו' חגיגה רפ"ב דע"ו. הטריקלין מוצע לכם. ירו' סוט' פ"ה

ד"כ: עיי"ע מלך ב', ספרי ואתחנן פ' כ"ט נכנס לטרקלין שלו וכו' ע"ש והקבוץ חגיג' י"ד: טרקלין גדולים צ"ל טרקלינין ובכ"י מ' טרקלים. תוספ' כלים ב"מ רפ"ה (הרחוינית) [לפע"ד הדחויניות עיי"ע דחון] שבטרקלינין בעלי בתים האוכלים עליהם כלומר שולחנות של חדרים גדולים ושל מסיבה — וראיתי בערך מל"ן כ"י באוצר כ"י האלבערשטאם נ"י וכתב בעל מחבר ע' טרקלין וז"ל: "הנה זאת המלה גם היא כמדומה בעיני שהיא ל"י ושכה במנהג אצל הלטינים ומורה על המקום שהיו מסובין בו בני האדם למשתה. והמלה מורכבת מן מְרִים שפ"י שלש ומן קְלִיטִי שפ"י מטה והיו נהוגין במשתאות הגדולות שהיו מסדרין ג' ממות זו אצל זו להסב בהן המסובין וג' שלחנות למטהם וסדור הממות נקרא טרקלין וכן המקום שהיו מסובין בו נקרא כן". ובמעריך פ"י מהר"ם די לונזאנו טרקלין הוא הבית הגדול סאלא בלע"ז ע"כ. ובעה"ק שנ"ב פ"י ג"כ זאל בלא"ש = Saal —

טרקליל (לפי ענינו מס Platte, Blech) מצחת נחשת על רגליו (ש"א י"ה ו') תרג' ומרקלילין דנחש. — בסוף תוספתא דשבת (פ"ו) טרקלילין שהשיקן בערב שבת. בפ"ב בתוספתא יו"ט ט (פ"ב דביצ') טרקלילין שהשיקן מערב יו"ט. * [אחי"ה] כ"ה רק בדפ"ר ובנו"ג בתוספ' דביצ' הנ"ל טרקלין שהסיקה מערב יו"ט וכ"ה בכ"י אירפורט ועוד לפי כ"י הנ"ל גם בתוספת' שבת הנ"ל טריקלין שהסיקה וכו' וגם רד"ק גורס בתרג' שמואל וטרקלין דנחש ופ' מס של נחשת באסטרוקליליה. והמתורגמן הביא רק טרקלל ופי' פרונטל בלעז ע"כ והוא בל"צ frontail, frontale שטירנכינדע ועיי"ן רד"ק לשמואל שם ובע' מצח בשרשים. ואולי לפי זה טרקליל הוא מל"ר אמצעית — troscellus, troscellus פ"י כריכה [Winde, Bündel] —

טרקלין (פ"י לפע"ד כלי נחלק לשלשה חלקים עיי"ע טרקארין) בילמדנו קח את המטה (בתנחומי) חקת ל"י אמר ר' סימון טרקלין אם יהיה ביד אדם אינו יכול לערב אלו באלו ומשקיין וכו' פ"י כלי הוא. * [אחי"ה] כה"ג בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב וכו' ובדפ"ע קטוע וגם שם חגי' טרקלר בראש הערך ובאמצע טרקלרין. ובמעריך כתוב:

1) כ"ה בדפ"ר פ"ו ובאסיל ואמשי אבל בדפ"י ויו"י. 2) כ"ה בדפ"ע ובירו', אבל בבבלי ובמשנתי בלא ויו"י אחר ר"יש. 3) ע"כ פ"י רגמ"ה כ"י לב"ב ורבינו זכרהו רק בסיום מאמרו ובנותו גם לריש המאמר. 4) בגוף הדבר פ"י כן גם רגמ"ה רק ברוחב ביאור וכן הרחיב דבורו רבינו בעי' עשה. ואחריו נגדר גם הרשב"ם ע"ש ועוד עיין תוספ' סוכי ה': ד"ה בשליש תוספ' יומי נ"ב. ד"ה ועשרים. 5) וכ"ה באמת מלה כמלה בפ"י רגמ"ה כ"י לב"ב. 6) בנו"ג ופ"ש בתורקלוניא וצ"ל בטרקלוניא.

וגומא ור"ל שלביבות אלו נעשו בגומא בארץ ולא בתנור ודו"ק. ונרוח מכל זה כי נוכל לחזק גיר' הרא"ה בפי' הר"ף והא טריקתא דארעא עיין היטב ד"ס לברכות צד ק"ג אות ח' והוא אחד עם כוכא דארעא כי טריקתא הוא משקל ארמי של טרק הנ"ל והוא אחד עם כוכא וזו ג"כ ל"ס כ"ל לכיבות] -

* טורקוסים (2) בספרי בהעלתך פ' פ"ט לשד השמן זהו לשון טורקוס וצריך להיות לשון גוטרקון כגו' הילק' בהעלתך רמז תשל"ה ועיין רש"י לבמדבר י"א ח'.

טרקסין ולפע"ד מן טרק בל"י θύρασι חוץ draussen ומן סין (drinnen ἔσω, ἔσωθεν = כפ"ד במדות (מ"ב) ובפ' הוציאו לו בגמ' היה מהלך בהיכל (יו"ט ג"ב.) אמה טרקסין וכ' אמה בית קדש הקדשים. ובר"ג דפרק השותפין (ב"ב ג' סע"א) במקדש שני מ"ט לא עבד אמה טרקסין. פי' טרקסין לשון יוני פנים וחוץ כלומר מספקא להו אי כלפנים אי כלחוץ וכך מפורש בירושלמי. * [אח"ה כונתו על ירו' כלאים פ"ח דל"א סע"ג וז"ל מהו ואמה טריקסין ר' יונה בוצרייה אמר טריכסון מה בפנים מבחוץ וכירו' יומא פ"ה דמ"ב סע"ב הגי' מהו אמה טרקסין ר' יונה בוצריה אמר טריקסון מה בפנים מבחוץ וכ' ע"כ וצ"ל מה בחוץ ועל זה הירו' כיון פירש"י ליומא ג"ב. בפירוש טרקסין וז"ל לשון פנים וחוץ הוא כך ראיתי בהש"ס ירושלמי וכו' ע"כ. והתוספ' ב"ב ג'. ד"ה טרקסין אחרי שהביאו פי' ר"ת דטרק הוי כמו טרוקו גלי וסין הוי סיני (1) כתבו בזה"ל וי"מ טרקסין פנים וחוץ וכו' וכבר עמד על זה הלשון: י"מ בעל הפשב"ע ע' טרקסין ולפע"ד י"מ הוא ר"ת מן: ירושלמי מפרש וכו' הכל מיושב וכן לשון התוספ' ביומא הנ"ל מגומגמת ושם הביאו פי' ר"ת בשם י"מ ופירש"י פנים וצ"ל פנים וחוץ וכיונו על רש"י יומא ג"ב. עיין שם. וראיתי בפי' רגמ"ה כ"י לב"ב שפי' טרקסין בזה"ל: הכותל שהיה מפסיק בין ההיכל לקדש הקדשים קרי ליה אמה טרקסין ע"כ ואולי כונתו על ל"י δίακρισις בהפך האותיות פי' הפסקה Urterschei- dung וכן בפי' רע"ב למדות כתוב כן כפי' רגמ"ה ע"ש רק הוא מוסף עוד טרק בלא"ר סגור כמו טרוקו גלי סין סיני וזה כדעת ר"ת הנ"ל והתוי"ש לא הרגיש בזה. וכשני פי' רע"ב ראיתי בחידושי הריטב"א ליומא רק שם קצת יותר מדויק בזה"ל

בספר כ"י גרסינן טריקולין פי' שלשה פכים ע"כ כונתו על τριχειλον ובע' טרקארין נסיתי את חילי לפרש עפ"י שתי גירסאות ע"ש] -

טרקנין (= טרוקנין או טרוקנין או מל"י τρωγάλια כל דבר שנאכל בקנוח סעודה ואות ר' ול' מתחלפות ואחד הוא עם τρωακτᾶ ועוד עיין בפנים. או אולי צ"ל טרוקטן = טרוקטין מאותה הוראה) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכות ל"ז:) אמר ר' יוחנן טרוקנין חייבת בחלה מאי טרוקנין אמר רב יוסף (1) כוכא (2) דארעא פירושו הוא גובלא שאופין על הארץ ולא בתנור. * [אח"ה זה הפי' הוכא באו"ז הלכ' חלה הנ"ל בשם ר' ח' ובחי' הרשב"א לברכות בשם רה"ג ז"ל ע"ש. מציון רבינו מוכח כי לא גרס וכי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין פטורין מן החלה וכן ל"י בכ"י ש"ס וברא"ש ובפסקי רי"ד אבל באו"ז הל' ברכת המוציא סי' קמ"ח הביא שתי גוסחאות ובתוספ' ר"י החסיד (בברכה המשולשת צד כ"ה) פי' בגלוי שלא גרסינן זו ההוספה והביא ראייה מירו' ר' יוחנן אמר טרוקנין חייבין בחלה ע"ש ועיין ברא"ש ובחפשב"ע וכן הביא ראייה באו"ז הל' חלה הנ"ל בשם רבו רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון (3). ודע כי בירו' הנזכר פה ר"ל בירו' חלה פ"א דנ"ז ע"ד לפנינו הגי' ר' יוחנן אמר טריקטא חייבת בחלה עי"ע טרוקטא לכן דעתי נוטה כי או טרוקנין צ"ל טרוקטא (כי מ' גשתיש לאותיות ני) או (טרוקטא) [טרוקטא] דירו' (וכ"ה בע' דבש) אולי יש להגיה למלת טרוקניא = טרוקנין ולשתי מלות יש להן פתרון או מל"י הרשומה τρωγάλια = τρωακτᾶ פי' כל שנאכל בקינוח סעודה ותהיה אז טרוקניא כמו טרוקליא (ל' ור' מתחלפות) או אולי טרוקנין העיקר ומל"פ ترکان והוא הקבוץ מן ترک פי' כל שנאכל בקנוח סעודה והוא מין לביבות נעשה מן גביל עיסה וסוק"ר וזרעונים עיין Vullers ח"א 437 ועל זה יפה עולה השקלא וטריא אם חייבת בחלה או לא משא"כ אם נגזר אמר מל"י הנ"ל שמורה רק אכילת פירות בקינוח סעודה ולא לביבות וכדומה. ועוד יפה עולה להוראת מלה פרסית הנ"ל שפירשה רב יוסף על ידי כוכא דארעא פי' ענין לביבות עי"ע ככא וע' כעך מל"פ הרשומה שם. ועוד בחר רב יוסף לשון ערומים כי טרוקנין, ביחוד טרק. פירושו בל"פ גם חפירה

(1) וכה"כ ב"י מ' ופ' ובב"ב ובאו"ז הלכת' ברכת המוציא ר' סי' קמ"ח ובהלכ' חלה סי' רס"ו ובגוג' אמר אביו. (2) כ"ה ברפ"ר פי"ז ויוניצי, וכ"ה בע' ככא וכ"ה נכון ועיין גם בחי' הרשב"א פעם אחת כוכא אבל בערוך מרפ' באסול והלאה אי' כגו' ספרי' כוכא בבית וכ"ה באו"ז בשני מקומות. (3) והוא אחד עם ר' יהודה החסיד עיין למוד ערוך לברכות צד י"ח ועוד עיין הלכות ערלה סס"ו שכו"ו וספר החסידים פי' השני, תשס"ו.

כי טרק בל"י חוץ וסין הוא פנים ע"כ ולפע"ד היא הרכבה משתי מלות יוניות הרשומות וא"כ בירו' צ"ל יותר טוב מירסקון (זו עיקר הגי') מה בחוץ מה בפנים וכן בערוך בל"י חוץ ופנים. ורימ"ז בט"ר ח"א, קל"ד ולעזוי נדחקו בפ"י המלה הזאת] —

* מְרַקְסָאוֹת (נ"ל מל"י τρώξιμα פ"י חלל וחור מערה
Loch, Höhle או מל"ר אמצ' trassa
הפירה ובור) תוספת' אהלות פ"ה כלי' שבמרקסאות
מכאן ומכאן מהורין היה עומד בתוך הפתח וכו'
כה"ג בר"ש אהלות פ"ד מ"א ופי' לנכון מרקסאות
חללים קטנים שבעובי הדפנות שאין בהם פותח
מפח ע"כ ובנו"ג וכן בכ"י אירפורט שברמסקאות.

* מְרַקְסִימוֹן (מל"י Laufbahn, τρεξιμων, — ημα
Fahrweg) עיי"ע מרכסימון ומ"ש.

מְרֵשׁ (מל"ש ערבי طرس מחה רשימת איזה דבר
verwischen die Spur) כפ' הגוזל עצים
בגמרא גזל מטבע (כ"ק צ"ח). והנימילי דמחייה בקורנסא
ומרשיה. ס"א ומרסיה. פירוש מחה בלימת הירכות
של אותיות המצוירות במטבע. * [אחי"ה ורש"י
פירוש עשאה כאבן חלקה לשון מרשים ע"כ
והבין מע' הבא אח"ז ורמ"ל העתיק גלאטט מאכען
וזהו לפי פירש"י והיה לו להעתיק עפ"י פירוש
הערוך] —

מְרֵשׁ (מל"ע ופ' טרס צרור קשה harte Scholle
וממנו הפעל הקשה כצורר ועוד הפעל מל"ע
טרס הקשה verhärtet) כפ' אלו מרפות כגמרא
הריאה (חולין מ"ו: מ"ו:) בחמימי לא דממרשי פ"י
מחזיקין⁽¹⁾. כס"ג דכתובות (ק"ב:) ובפ' אלו נאמרין
בכל לשון נגמ' ואלו נאמרין בלשון הקדש (סוטה
ל"ד סע"ב) אין לך מרשין⁽²⁾ ככל א"י יותר מחברון.
ובר"ג דפ' האומר לחברו (כ"ב ק"ג:) א"ר יצחק
מרשין⁽⁴⁾ שאמרו בית ד' קבין כלומר סלעים
דתנן (שם צ"ב: במש"י גבוהים ג') [צ"ל י'] מפחים⁽⁵⁾
בית ד' קבין⁽⁶⁾. בר"ג דפ' יש בערכין (י"ד רע"ב)
אמר רב פפא הקדיש מרשין פודן בשויהן פ"י
בל' יש מע אל⁽⁷⁾ קורין לאכנים חדים וקשים
שסביבות הים⁽⁸⁾ מרוש. — (א"ב פ"י בל"י

חורב ויובש). * [אחי"ה כונת ר"ב על ל"י
ξηρός חרב ויבש והשם Dürre ξηρότης ויותר טובה
גזרת רבינו מל"ע (והפ') הנ"ל ופי' רנבים וצורות
קשין ויבשין ורגמ"ה לערכין (בקובץ כ"י אנגיל' דף
קל"ו רע"ב) פ"י מרשים: שדה סלעים שאינה ראוייה
לזרע ע"כ וכמו שפ"י רבינו וגם רגמ"ה לב"ב הנ"ל
שהזכיר יחד במימרא דרב יצחק סלעים ומרשים
וכ"ה בירו' כלא' ספ"א דכ"ז: זורע. . . ע"ג סלעים
ע"ג מרשים. וכנ"ה בירו' כ"ב פ"ד די"ד ע"ג והמרשים
המוקצין ממנה. כב"ר פכ"ג ההרים נעשו מרשים.
בויק"ר פל"ז מה הגפן הזה אין נומעין אותה במקום
מרשין גדולין ותוספ' שביעי' רפ"ג ותוספ' כ"ק ספ"ב
יוציא לים או לנהר או למקום המרשים וזו ראייה
לג"י כ"י עיין הערה 8 — במגיל' ז'. מרשיים צ"ל
מרשיים עיי"ע מרס, ובילק' בחקותי קל"ס רמז
תרע"ז מערכין הנ"ל מרסין וצ"ל מרשין, ונ"ב פ"י
רבינו אולם בלי הוספה של כ"י הגיל] —

מְרֵשׁ (מל"ע طرش חרש taub sein) כילמדנו
בסוף אם בחקתי ובפרשה וישב ממנו שבי
אמר ר' לוי מהולתך מרשא אקיש עלה א"ל הקב"ה
ליעקב יעקב שכחת נדרך. פ"י בל' ערבי קורין
לחרש (מרוש) [אמרוש]⁽⁹⁾. מהולתך מרשא כלומר
הנפה נתחרשה ואין יורד הקמה. אקיש עלה הכה
עליה בכח במבעות של ברזל שכך מנהג הערביים
כשמסלתינ הסלת יש להן באצבעות צרדות⁽¹⁰⁾
טבעות ומכין הנפה בהן מכאן ומכאן ויורד
הקמה. * [אחי"ה כל הפירוש הזה נ"ב בילק'
וישלח רמז קל"ה ושם חסר' מלת צרדות ודע כי
פ"י באצבעות צרדות: באצבעות האמצעיות עיי"ע
צודה א' וככ"י ב"ר הג"י באצבעות כצנורות וצ"ל
כצנורות והוא ל"ע חֲצֵמֵי פ"י אצבע אמצעית
והיא אחת עם צרדה וכנראה זו הגהת מבורך הסופר
היא לכן לא נתנוה כפנים וככ"י ל"ד הג"י צורות
מבעות. ודע כי הציון הנ"ל ליתא בתנחו' במקומות
הנ"ל כי אם בסדר וישלח סי' ח' וז"ל א"ר איבו
מהולתך מרשא אקיש עלה א"ל הקב"ה לא הגיעוך
הצרות האלו אלא על שאחרת את גדרך וכו'
וככ"ר פ"א הובא זה המשל בשם ר' לוי כדאי'

(1) ולזה כיון ג"כ רש"י בפ"י מקשין אותה כאבן וכ"ה בפ"י ר' נסים לחולין וכן פ"י רגמ"ה כ"י לחולין בקובץ כ"י אנג' דף ש"ז. וז"ל דממרשי לשון קשה ע"כ ובענין ג"י רבינו עיי"ע כווי. (2) בנ"ג מרשים. (3) בדפ' באסיל אמשי ופראג במעות בקדושין כ"ט! (4) וכ"ה בפירושב"ם ובנ"ג מרשים. (5) ובדפ"ר וספחים ואות ג' חסר וצ"ל י' ספחים. (6) ובזו השמה הלך הר"ן הובא בשמ"ט לב"ב ק"ב: דמ"ש מרשין שאמרו בין ברושא בין בסופא דמקבל דוקא בית ד' קבין ע"כ וכ"ה דעת הראב"ד שם בשמ"ט ל"ד ק"ג. ע"ש וס"י בזה"ל אגתנו צריכין לידע כי לשון מרשים אינו אלא סלעים אבל נקעים לא נכנסו בכל מרשים ע"כ, וזה לא בפירושב"ם ב"ב ק"ג. ד"ה מרשין ע"ש ורבינו פ"י עפ"י פ"י רגמ"ה כ"י לב"ב וז"ל א"ר יצחק סלעים ומרשים שאמרו דפחות מיכן דנמדדין כשהן בת ד' קבין וכו'. (7) חסר בדפ"ר. (8) כ"ה בכ"י ו"י א"י ובי' ח"ב, ל"ד עיין סוף הע' בפנים. (9) עיין סוף הערך. (10) כ"ה לנכון בכ"י פארוז ובדפ' ווינצי אבל בשד"שע בטי"ם צורות ועוד עיין בהוספותי לסוף הערך.

בערוך רק שם הגי' מהולתך חרשה ובמ"כ כתב וז"ל בכל הספרים גרם מרשא ע"כ וכן הובא בילקי הג"ל בשם בר' (פמ"א) [פפ"א] וכו' בע' הל' ב' מב"ר הג"ל ובכ"ר בנוסח' חרשה הוא פירושו של מרשה כי בל"ע אַטְרוּס פי' חרש ועל זו המלה כיון רבינו וצ"ל במקום מרוש: אטרוש וכן יוצא מפורש משמ"מ לב"מ ס"ה. כד"ה גמ' א"ר נחמן שהביא זו הגי' בשם רבינו ועל ידו פי' מרשא דערך הבא אח"ז] —

מרש (= מְרִישָׁא לפע"ד ענינו מכירה לאריכות ימים מל"פ תרזי, das Sich-Hinziehen) בפ' איזהו נשך בגמ' ואם לגורן (ב"מ ס"ה) א"ר פפא מרשא דידי ודאי שרי. פי' נותן לו הפירות במרחשון ומתנה לפורעו הדמים באייר כשערו אייר שהוא ביוקר" וכובר פי' בע' חכר. * [אחי"ה כ"ה לנכון בדפ' ווינ' אבל בדפ' אחרי' ובכ"י ל"ד וב"ר במ"ס חכר וברפ' אמ' ופר' חכר וגי' מומעת זו הית' גם לפני הגרי"ב עיין סוף ח"ב של הפשב"ע. אבל רבינו כיון לגי' דפ' ווינ' על חכר [גי' ושם פי' רבינו מרשי דפופנאני (או לפי גי' שלנו פפונאי) כ"מ ס"ה. ע"ש. והפי' דערך הנוכחי הועתק מפי' ר"ה הובא בשמ"מ לב"מ ס"ה. ד"ה אמר רב נחמן. ועוד שם הובא בשם ר"י אל ברגלוגי פי' לשון מרשא מילמדנו שהביא הערוך בע' הקודם ואחרי שהביא דבריו סיים בזה"ל וכאן נמי פירוש מרשא רבית חרש שאינו נשמע מפני שלא פסק ואמר לגורן בכך וכך אלא אמר באותו השער ואמר שמא לא ייקר השער וכו' ע"ש וראב"ד שם פי' מענין מרשים פי' סלעים וזה דחק שנראה לעינים הוא. ולפע"ד פי' מל"פ הג"ל כלומר מכירה למשיכת העת ולהמתנה וכפירוש". ולדעת ר"פ סמאלענסקין הוא מע' הקודם מן חזק וקשה כלומ' רבית אסורה אבל למכור במחיר חזק וקיים מותר — וכנ"ה בב"מ שם א"ר נחמן מרשא שרי, ושם א"ר חמא מרשא דידי ודאי שרי, ירו' במ"פ ס"ה ד"י סע"ג אין זו רביתא אלא המרשא והובא במו"ע ע' קסוסמבן ע"ש. והקבוץ מרשי' במ"מ ס"ה. עי"ע חכר ב'] —

מרת (והוא נסמך מן מְרִישָׁא מל"מ עי"ע מר ו' פי' בנין מוקף סביב התנור כעין חצר Ofen-ansatz — anbau) בפ"ה בכל"י (מ"ג) מרת התנור בזמן שהוא גבוה ד' טפחים מטמאה. פי' כמין חצר לפני התנור ושמה מירה מלשון בחצריהם ובמירותם (בראשית כ"ה ט"ז). ויצא חצר אדר (במדבר ל"ד, ד') תר"י מרת אדריא. * [אחי"ה בתר"י א' לפנינו מירת אדריא ובתר"י ב' דירת אדריא ובאמת מירה נדרף עם דירה עי"ע מר ו'. וכל הערך הנוכחי שייך לע' מר ו'. וכפי' רבינו א"י בפ"י רה"ג לסדר מהרו' צד ה' ע"ש ובפי"מ לרמב"ם ור"ש. והאחרון הביא גם תוספתא וכיון לתוספת' כלי' ב"ק רפ"ד וז"ל שם חיברן זו לזו ולא חיברן לתנור הרי הן כמירה חפר בארץ ועשה להן מירה מהורה ומירת כירה מהורה ע"כ] —

מרת (= I מְרִיתָא מל"ד panis tortus והועתק לל"י אמצ' Torto = τóρτα, τούρτα) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכות ל"ז:) אמר אב"י מריתא פטורה¹ מן החלה. מאי מריתא איכא דאמרי מרתה גביל והוא קמח שנותנין אותו לתוך מים ורתחין לאו עיסה היא ואין חייב בחלה. א"ד לחמא (דהנדוקא) [דהנדיקא]² י"מ גלומוני³ ולא סבירא לן, א"ד לחם העשוי לכותח אם עשאו כעכין⁴ כמין חלות חייבין בחלה שכך קורין בל' ערבי לחלה גדולה כעך, כלימודין פי' כגון עמודין ארוכין כדגרסינן בתנור (פי"ה דכלים מ"ט) עשה לו לימודים להעמידו⁵ גלי דעתיה כיון דעשאו כלימודים לשוחקו בעי ליה ולא לאכילה מיכוין הלכך פטור מן החלה⁶. וי"מ כעכין עגולות כחלות חייבין שהן כשאר פת. כלימודין דלא קפיד אי הוי עגול או ארוך. כאדם הלמד עכשיו מלאכה פטור. * [אחי"ה וכי"מ הובא גם בשיטה מקובצת לברכות (בפס' ברכ' משולשת צד י"ח:) בזה"ל וי"מ עשאה כמתלמד שאינו קפיד בלישתה ובקיטופה ע"כ ולפע"ד תיבות "שלא הקפיד על עריסתם" כפירוש"י ברכות ל"ח רע"א כד"ה כלימודין ג"כ לזו מכוונין רק צ"ל על עריכתם. ובענין הוראת המלה גיל לתת יתרון לדעת י"מ כעכין

¹ בנויג פטור וצ"ל פטורה וזו היא גי' הגאונים ועיין בחי' הרשב"א ובכ"י מי' אי' חייבת. ² וכי"ה באוי"ז הלי' חלה ס"י רמ"ז וכן מובח מוע' הנדיקי ובנויג' נחמא דהנדוקא. ³ ובכ"י ה"ב, וי' גלומוני אולי' היא מלאי"מ galetta וכי"ה בליצ' galette שיפצסצויעבאק, על זה העירנו החי' סמאלענסקין. ⁴ כ"ה לנכון גם בכ"י פי' וכי"ה בעי' כעך ובאוי"ז הגיל וכי"ה בפסחים מ"ח: וברוב הראשונים ובנויג' כעכין. ⁵ ל"י באוי"ז הגיל. ⁶ ע"כ הועתק מפ"י ר"ה הובא באוי"ז הגיל ע"ש ורבינו חוסף באמצע פירושי התיבות: י"מ גלומוני וכי' ועוד התיבות: שכן קורין בל"ע וכי' אמנם בדפ"ר ל"י זו ההוספה אולם השמיט מאמר דאי' שם באוי"ז וז"ל "ונראין דברים שאין גילושין כדרך עיסה" ואולי לזה כיון במלה איטלקי' כי galetta יעשה כמים ורתחין מבצק שלא החמין ואין גילושין כעיסה ועל מה שאמר ר"ה נראין דברים אמר רבינו ולא סבירא לן וחולק לו כבוד ומכנהו בשם י"מ. ועוד באוי"ז שם בשם ר"ה אחר מלת כעכין, תיבות: "שנושכות זו בזו" עיין פסחים מ"ח: ופי' בעי' כעך ושם נגרר רבינו אחר פי' ר"ה ע"ש ובענין פי' מרתח גביל פי' כן רה"ג הובא בחי' הרשב"א, וגי' מרתח גביל כ"ה בכ"י ובר"ף וברא"ש ובשאר ראשונים ולפנינו בהיפך גביל מרתח עיין ד"ס לברכות צד ק"ג:

והוא המליח וכו' ע"ש והוא לפי שמת ר"ח שהובא באו"ז הלכ' סעוד' סי' קס"א ע"ש היטב. וגם נבין מעתה פי' הנודר דג דגים שאני טועם . . . מותר בטריית טרופה ובציר כי הנודר מן הדג או דגים סתם שלמין משמע שבזרין לשברי שבירים לא משמע וכן מפורש בשמ"מ לנדרים ע"ש וגם יפה מפורש שם טרית, מין דג קטן. וגם יפה עולה: הנודר מן הצחנה אסור בטריית טרופה (כדרי' שם) כי צחנא הוא בל"ע *صحناء* תבשיל מדגים קטנים שבירים לעורר האכילה ולכן הנודר מן הצחנה אסור בטריית טרופה שגם זה מאותה ההכנה של דגים קטנים שבירים. ועיי' צחן ב' שפי' רבינו ע"י דגים קטנים כבושים ע"ש. וכירו' נדרים פ"ו דל"ט רע"ד שניהם ענין אחד הם וז"ל לית אורחא דבר נשא מימר לחבריה זבון (ליטרי) [צ"ל לי טרי³] והוא זבין ליה צחנא. תמן קריין ליטרייתא [צ"ל לטרייתא] צחנה. ובשמ"מ לנדרים גרס לנכון בשם הירו' זבון לי טרית והוא זבין ליה צחנא וכו'. — ובפי"מ להרמב"ם לע"ז פ"ב פי' טרית: מין ממיני הדגה והוא דג טהור שכותשין אותו עד שהוא שב כמו עיסה וכו' ע"ש] —

* טורתוק מ"ס עיי' ע ברנט ומ"ש בח"ב קצ"ו.

1 מֵש (= מוֹש מל"ם מְשָא הצפין והסתיר sich verstecken, verbergen) כפ' כמה מדליקין בנמ' על ג' עבירות (שבת ל"ג:) אזלו ומשו במערתא. כפ' ערבי פסחים בנמ' דסמוך מזגו לו כוס ראשון (פסחים ק"ד רע"א) דאכיל אלייתא משי בעיליתא⁴. ובע"ז כפ' השוכר בנמ' המניה נכרי (ע"ז ע"ג) הווא אריא דנהים כי מעצרתא שמע גוי⁵ משא בי דני⁶ אמר רבא חמרא שרי מימר אמר כי היכי דמשינא אנא הכי משי⁷ ישראל אחורי וקא חזי לי. נצפנה לנקי חנם (משלי א, י"א) תרג' נמשי⁸ לזכאי במגן. ומצותי תצפן אתך (שם ב, א), וצפונך תמלא בטנם (תהלים י"ד). יצפן לישרים [תושיה] (משלי ב, ד). * [אחי"ה ציון האחרון רק בדפ"ר אבל שם לי' ציון דתהלים ובדפ' פיז' ובדפ' אחרונים הרבה קטוע כל הערך בפרט בציון דע"ז הנ"ל. ודע כי כל לשון צפן דספרי אמ"ת מתורגם בלשון טוש עיי' במתורגמן ודוגמאות אצל לעווי. והשם מֵשָא, מְשִׁיתָא ובלשון סורי מושיא פירוש סתר עיי' תרגום לתהלים י"ד, י"ה, משלי כ"א, י"ד; איוב כ', כ"ו — וכנ"ה בדרז"ל

עגולות כחלות כי טריתא נגזר מל"ר tortus שפי' חררה עגולה. ובענין עכבין שהוא ל"ע עיי' ע כעך וע' טרקנין. ובעה"ק שנ"ב לו"ז: לעבקובין בל"א ש. והוא Lebkuchen = Honigkuchen. ועוד ג"ל לפי א"ד לחם העשוי לכותח לגזר מלת טריתא מל"פ *טרית*, *טרית* שפי' כמו *טרית* בל"ע לחם העשוי לכותח ונוכל להעתיקה ע"י [Tunkbrod] —

טְרִית (= II טְרִיתָא לפי דעת רבינו ור"ב מל"י ורו' *triton*, *τρίτων* ממיני טונין *Thunnifisch* ולפע"ד הוא מל"י *τάριχα* והועתק לל"ר האמצ' *tarichum* וללשון ערבי ופ' *طريخ* *Salzfisch, Sardelle*) כפ"ו בנדרים (נ"א:) מותר בטריית טרופה ובציר. ובפ' אין מעמידין (ע"ז ל"ט:) ואלו מותרין באכילה וכו' עד וטרית שאינה טרופה וציר שיש¹) בה דגה. פי' התיכי דג גדול הוא ונקרא בל"ע טונין. בר"ג דמגילה (י.) תני רב יוסף ספוני (דברים ל"ג, י"ט) זו הלזון, טמוני (שם) זו טרית, חול (שם) זו זכוכית לבנה. ובס"ג דפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ד) עיר אחת היתה בא"י² והיו מוציאין ממנה ששים רבוא ספלי טרית פירשתי בערך ספל. — וא"ב פירוש בל"ר מין דג גדול ממיני אמונס). * [אחי"ה ולזה הסכים גם בעל כ"ב ואמר שהוא כמשמעו בל"ר טריתון והביא פליניאוס סל"ב ס"א. ובציון זה מפליניאוס (ל"ב, י"א, נ"ג) החל חקירתו בנידן דידן הח' לעוויזאהן (זאאלאגיא 255) וגם הוא העלה כי טרית היא *Triton* ממיני טונין וכן לו"ז רש"י טונינא כפי' טרית לברכו' למגילה ובפ"י על דברים ל"ג, י"ט והוא בל"צ *thonine* אבל כפי' לע"ז ל"ה: פירש"י טרית: מין דגים קטנים מלוחים ולפע"ד זה הוא עיקר וכלל הציונים הנ"ל נוכל לפרש כן ונגזרה המלה מל"י ער' ופ' הנ"ל שפתרונה מין דגים קטנים מלוחים ובל"פ גם הוראתה דג הנקרא *Sardelle* וגם הח' לעוויזאהן פירוש לפי מסקנא שהוא *Sardellenart* *triton* והוא אחד עם *triton*. ומעתה זכינו להבין הדרוש (מגילה י.) ספרי זאת הברכה פי' שני' ובמדר' פ"ג) טמוני זו טרית כי דרך הדגים הקטנים המלוחים האלה להטמינם ולכבשם במלח וציר ולכן מספר ס' רבוא ספלי טרית אין מהנחוץ שיהיה בדרך גוזמא כי דגים קטנים אלה צדים בלי ספורות כנודע מצידת דגים של המליח (*Salzfisch, Hering*) וראיה לפירושי כי גם רבינו פי' בע' ספל הא דברכות הנ"ל ספלי טרית פי' ספלים מלאים טרית

(1) ככ"ו ו' שאין אבל זו היא ממשנה ע"ז ל"ה: ע"ש. (2) כנו"ג בהר המלך. (3) טרי קטוע מן: טרית. (4) עיין פירושו בערך קקל א'. (5) כנו"ג כמעצרתא. נכרי. (6) כנו"ג ובכ"ו ביני דני. (7) כנו"ג איטשא נמי ובכ"ו אטשו. (8) כנו"ג נישט.

תענית כ"ד. טשו מיניה, ושם כ"ט אזל טשא מינייהו] —

2 טַש (= טוש מל"ס טוש, טש פי' טח, מלוכלך כטייט (Bestreichen, bekleben, beschmutzen) ושמץ לא תסוך (דברים כ"ה, ט') תר"י [א] [ומשה] לא תטשונו¹). אחרי הטוח את הבית (ויקרא י"ה מ"ה) תר"י [א] [בתר] דאיתמוש² ית ביתא. וכן פי' ר"ח ז"ל בויקרא רבא פ' קדושים תהיו בראש פ' כל (דגאים) [צ"ל דקאים] ועבר טאיש להון באפיה. * [אחיה"ה ודע כי בדפ"ר פי' באסיל ואמש' ופר' אי' רק בויק"ר קדושים תהיו טאיש וכו' ובדפ' פר' טיש. ובדפ' וויניצ' אי' בויק"ר פרשה קדושים תהיו פרי עץ חיים יהא וצ"ל פ' פרי עץ חיים היא וכו' בכ"י ו"ו א' וב' ול"ד, ושם: כל דעבר וגאים ועבר יהא טייש ליה באפיה אבל בכ"י ה"ב איתא וז"ל "וכן פי' ר"ח ז"ל בויק"ר פ' קדושים תהיו בראש (פרקא) [צ"ל פרשה] כל דגאים ועבר טאיש להון באפיה ולפי דעתיה זה פירש נכון ואין זה דרך פי' מרב חננאל זצ"ל ע"כ ואחר נוסח' זו נגדרתי רק השמטתי הסיום ולפי דעתי וכו' כי בל"ס הוספת איזה כותב היא וסגנון הלשון ולפי דעתי וכו' מוכיח כי אין זה מלשון רבינו נתן ובעל מגיה שקשה לו כי ר"ה לא פי' המדרשים לכן הגיה לו (אוולי בגליון) כי אף אם פי' נכון הוא בכ"ז אין זה דרך פי' ר"ח, ואח"כ הובא מגליון פנימה בכ"י ע' ה"ב, ודע כי מקור המדרש הוא בלי ספק בויק"ר פכ"ה ובנו"ג שם לפנינו בזה"ל: וכל מאן דעייל ונפק יהא טרו על אפיה והבאתיו בע' טרבי וש"נ השנויים, לכן דעתי נאמנה כי במקום גאים של כ"י צ"ל קאים ופי' כל דקאים ועבר כמו כל מאן דעייל ונפק ופי' טאיש להון באפיה יטחו וילכלכו בהם (כלומר בתאנים הללו) את אפיו — וכנ"ה בתוספ' כ"ק ספ"ט הרק וטש בפניו כנגד חכרו ולגי' כ"י אירפורט (הוצ' צוק"מ 366) שרק

וטש בפני חבירו. ביצה ל"ד. אין טשין אותן כמטלת, ובפסחים ל' רע"ב וב"מ צ"ב. אין טשין את התנור באליה ואם טש וכו' ופי' רש"י טחין וגי' רבינו עיין בע' שט"ב ו"ש"ג. ב"ר ס"פ ל"ד עיי"ע אדמדמני ובכפלות בכנין פלפל מטשטש עיין הערך אחר זה] —

(טַשְטוּש) [טַשְטוּש] (מערך הקודם מל"ס הנ"ל פי' מלכלך (besudeln) בס"ג דפ' המוציא יין (שבת פ"א סע"א) ירדו עליהן³ גשמים ונמשטשו⁴) מהו פי' הגאון' שאם נראו לו אבנים מקורזלות דבוקות עם הקרקע בירידת גשמים ונמשטש העפר מעליהן ונמחק מהו למלטלן — וזהו מטשטוש דתניא התם (תענית כ"ב סע"ב) נמשטשו ואין עושיין⁵ פירות, מי חיישנין שמא יהא כסותר או כמוחן וא"ל אם היה רישומן של אבנים ניכר מותר לו ליטלן ולקנה בהן⁶. פ"א נמשטשו שאינו ניכר שנתקנה בו ככר⁷. בפ' סדר תענית בגמ' על כל צרה (תענית כ"ב:) שכל זמן⁸ שאין הגשמים יורדין ואינגן מרובין⁹ מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות, ובס"ג דפ' השותפין (כ"ב ט"ז סע"א) שאלמלא ב' טיפין יוצאין מדפוס אחד מטשטשות את הארץ ואינה מוציאה פירות¹⁰). מטיט היון (ההלום מ"ג) תרג' מכסן¹¹ מטשושא. יהמו יחמרו מימיו (שם מ"ה ד') תרג' משתגשין ומטשטשין [מוהי]. פי' הקורא את המגילה למפרע בגמ' קראה סירוגין (מגילה י"ח:) היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה. בפ' גט פשוט בגמ' משנמחק (כ"ב קס"ח סע"ב) נמחק או נמשטש אם רישומו ניכר כשר. * [אחיה"ה בנו"ג נמשטש והוא בנין נתפעל ואות ת' נכלעת וצריך לנקד נְטַשְטֵש בדגוש במית ראשון וכנ"ה בתוספ' כל"ס כ"מ ספ"ד מראה. . . שנמשטשה, שהש"ר פסוק אם חומה: מה צורה זו אעפ"י שנטַשְטֵשֶׁת מקומה ניכר וכו', ובפועל פסחים ס"ה: היו בגדיו מְטַשְטֵשִׁין, זבחי"ה: מטושטשים או מקורעים, והפועל נגזר מע' הקודם והוא בנין

1) וכה"ג במתורגמן, ובנו"ג תשומן. 2) בנו"ג דאתטש. 3) כ"ה גי' הגאונים עיין חיד' המאירי וכה"ג בריף, וברש"י הגי' עליה. 4) וכו"ה בכ"י מ' וא"פ ובפי' ר"ח ובד' שונצ' וקראקא ושם נמשטשו ובנו"ג בטעות ונמשטשו. 5) כ"ה בכ"י ערוך ובדפ' וויניציא ובשפיע קטוע וגי' עושין כ"ה בכ"י מ' וב' ובעי' וביול' בחקותי רמו תרע"א ובנו"ג ואינה מוציאה וכן בנו"ג מטשטשין את הארץ וכו"ה בכל המקומות הנ"ל ועיין ד"ס תענית צד ס"ו: ועוד עיין למטה בהערה ובעל ד"ס לא העיר על זה מאומה: 6) הועתק בספ"ר ר"ח (נדפס בש"ס וויל') ושם אי' כך שמעתי פירוש, וכזה הפי' אי' ג"כ בריף ע"ש היטב ובחי' המאירי ובלמוד ערוך שבת צד ע"ו. ובש"ס וויל' במקום הנ"ל הוגה ללא נכון שמא יהא ככוסס תחת כסות שא"י בכ"י וצ"ל כבערוך כסותר. 7) וכפי' זה איתא בפירש"י ועיין בחי' המאירי. 8) בכ"י ו"ו ול"ד וב"ד, וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג הזמן וכ"ה בכ"י ה"ב. 9) כ"ה בכל כ"י ערוך ובדפ' וויניצ' בטעות שאין שאין הגשמים מרובין ובדפ"ר חסר וכן קטוע בדפ' האחרונים ובנו"ג שכל זמן שהגשמים מרובין ואולי אודות שינוי הגי' הו' הכפיל רבינו להביא שתי פעמים הציון כותענית ותדע כי בפעם ראשונה הביא גי' נמשטשו ואין עושין פירות ובפעם שנית אי' בגי' הספרים עיין הערה 4. 10) זה הציון חסר בדפ"ר ופי' ובדפ' אחרונים וא"י לנכון בכ"י ערוך ובדפ' וויניציא. 11) וכו"ה בכ"י תרג' עיי"ע יקן אבל בנו"ג במ"ס מסכ' וכן בדפ' אמי' ופי' בטעות מסין. ובדפ"ר חסר.

פלפל לכן צ"ל בהתחלת הערך מְשֻׁטָּוֶשׁ במקום משטוש ובכ"י ל"ד כל הערך נתחבר עם ע' הקודם וזהו נכון] —

מְשֻׁטָּק (מל' בקמרי' *tasta* בהוצואריש תְּאֻשָּׁת בלשון פרסי החד' *طشت*, *طاش* ועוד *تشت*, *تشته* קערה עמוקה, אגן, *tiefe Schüssel* (Becken) בפ' תינוקת נגמ' דסמוך גדה שבדקה (גדה סיח רע"א) אמו עבדי חסרת (משטקי חסרת דודי חסרת) [צ"ל דודי חסרת משטקי חסרת] כלומר והלא יש ל"ך עבדים הרבה וקדירות הרבה ויורות הרבה שיכולין להביא מים עכשיו בלילה ולחמם לך המים ותחוף. — (א"ב פירוש בל"ר שם כללי לכלי חרש). * [אח"י]ה וכ"ה בכ"ב וכונתם על ל"ר *testaceus* מהשם *testa* חרש וכ"ה באור אסתר להאחים באנדי, והנכון כדעת פערלעס עמ"ש מ"ז עפ"י עדות פראפ' שפיענעל וש"ג שהוא ל"פ וערכי הנ"ל ולדעתי נבנה השם ממשקל *تشت* כי

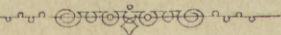
ה' בסוף התיבה עולה עם ק' בעברית ומלה נישנת היתה *طشت* כדעת פליישער ולזה עולה יפה משטק ורבינו פי"ע יורות והנכון קערות עמוקות או אגנות כי כן משפט המלה הפ' וממנו הועתק ל"ד האמצ' *tastia, tasta* וגם בלא"ש *Tasse* אבל עיי"ע יורה ומ"ש. ודע כי סדר המלות עבדי . . . דודי . . . משטקי וכן מוכח מע' דד ה' ע"ש ובהפשב"ע וכן מוכח מפירש"י ע"ש וכ"ה בתוספ' ס"ו: ד"ה אם סמוך. ובע' מכטך פירשתי כי גי' רש"י היתה במקום משטקי: מכטקי וכן הביאו התוספ' הנ"ל משטקי הוא משטקי דפיזא והוא כסא לישב עליו בבית המרחץ ע"כ אבל לפי גי' רבינו בע' מכטך הגי' בכתוב' ע"ז: מכטכי פיזא. ועוד הביאו התוספ' שם פי' רבינו סעדי' משטקי מסרקים היינו לחוף הראש ע"כ וג"ל שכיון רס"ג על ל"פ תְּכַלֵּ פירושו

מסרק [Kamm] —

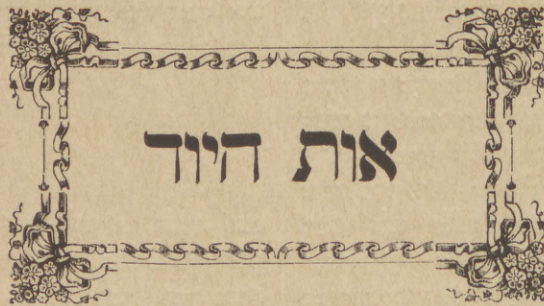
* מְשֻׁטָּוֶתָא, מְיֻשָּׂא עיי"ע מש א'.

נְשָׁלַם כסדר סדר התשיעי, תְּפֹאֲרַת נְיֻצוּחַ לְמַלְכֵי וְשׁוּעֵי, ומעפר מקימי, ומתיר אסורי, יגבירי לערך ערך עשירי.

* [אח"י]ה ר"ת נתן והחרוזים האלה הם בכ"י ו"ו א' וכ"ה בכ"י ל"ד ושם בט"ס ישועי . . . ומתוך אסורי וצ"ל ומתיר אסורי וכ"ה בכ"י ברימיש מוזיאום בלונדון ושם אי' נשלם ערך סדר תשיעי תפארת וכו', ובכ"י ו"ו ב' חסרו החרוזים ובכ"י ב"ד אי' רק נשלם ערך ספר טית אתחיל ערך י"ד ובכ"י ה"ב אי' בזה"ל: נְשָׁלַם ספר ערך תשיעי, תְּהֵלָה לְאֵל רְעִי וְאֶחָל ספר ערך עשירי בעזרת עוזרי ע"כ ואם נגרם במקום ואחל: נחל אז הרוחנו ג"כ ר"ת נתן.

אות היוד

הג'י' היא כה כ"י דמר ר' זעירא, ומהרש"ם פי' מל' ירב וצ"ע. ירו' ב"ק רפ"ח ד"ו: כמה את בעי מיסב וי"אבך אהן צערא פי' כמו יהא כך, ושם: ולא י"אבך אהן צערא. ירו' כלאים רפ"ג דכ"ח רע"ג כל הן דאנא משכח לה וי א נ א מחק לה וצ"ל ו' יאנא (= יא נא = י'הא אָנא) פי' בשאמצא ספר אחד אשר שם זְרֻעֵיהָ (ישעיה ס"א, י"א) מלא כתיב אני אמחק את ו' וצ"ל חסר, ור"ש לכלאים פ"ג מ"ב הביא ג' היור' כל הדין דאשכחן לה ו' א נ א מחק ליה וברפ' זימאמיר במעות דאנא משכח אנא מחק ליה, ובירו' קידושין פ"ד דס"ו רע"ב אין כיני את המי מפיים יאנא מוקים ליה אם כן הוא אתה תראה עצמך כאלו מפיים אותי שלא להלקותו אז יהא אנא מוקים כלומר אקימנו מן הספסל שלא להלקותו ובדפ' אמשט' וזימאמיר ו א נ א.

* יאו (כה"ג בדפ"ע ונדפס בדפוסים ראשונים אחר ע' יי ובדפ' אמש' ופר' ללא נכון בראש אות יו"ד והנכון כג'י' כ"י ערוך יאו עיי"ע).

יָאִי (מל"מ יָאָה וכלי תרג' יָאָא, יָאִי פירוש נאה (würdig, schön, gut) תרגום נאה תהלה (תהלים ל"ג, א') יאי שבחתיא. * [אחי"ה בכ"י תרג' יאי והוא הנכון כי יאי' בלשון נקבה וכן כל"ם יאי'תא ובל"א יָאָה, יָאָתא עיין הדוגמאות בעמט"ר ללעווי, וכנ"ה בדרז"ל ב"ב ק"א. הוא יאה וכו' עיי"ע גל' ו' (חי"ב רע"ה ובהערה שם), מנחות נ"ג. הוא יאי וכו' עיי"ע אור"יין (חי"א רפ"ג) והפשב"ע ע' יאי, תמיד ל"ב, יאי למידר, ולנקבה חגיגה ט' יָאָה עניותא וכו' עיי"ע כרז ב', ירושלמי חגיגה פ"ב דע"ז ע"ד יאי'א בריוא, וכן תר"י א' וב' יפת תואר (בראשית כ"ט, י"ז), שהש"ר פ' כמגדל: מדברתיך יאי'א, והשם לנקבה יאי'ותא וכ"ה בל"ם פי' יופי וכן תרג' לוית (משלי א', ט'; ד', ט'). בפסיקת' דר"ב צד ק"ט, יאי'ותך ובפסיק' רבתי פכ"א במעות יונתי, ותואר הפעל יאות ירו' פיאה פ"ב ד"ז, ושם ספ"ב ד"ז: ירו' דמאי רפ"א דכ"א ע"ג, ירו' שבת פ"א ד"ג ע"ג ירו'

* י' היא אות העשירית כאלפא ביתא ותכא א' במקום ו' ד"מ ידע = ודע, ילד = ולד, יתר = ותר ובהפעיל ואפעל תכא במקום ו', ב' במקום א' ד"מ הי'מין = האָמין, ילפא = אילפא, כייב = כאב, שייב = שאב, ודוגמאות הרבה בירו' למשל יניי, ייגון ודיין במקום ינאי, איגון, ודאין עיין מכוא הירושלמי למהרו"ף ח' : ג') במקום ה' ד"מ ייא = י'הא, יי = הי, יב = ייב = י'הב, י'היב, ד') באה בכתיבה מלאה להורות על חיריק ד"מ הילוך, יישוב וגם להורות על תשלום הדגש הנעדר ד"מ מיירא, נתיירא, ה') לא תחסר במקור ד"מ לְיָדָה, לְיָשָׁב במקום לְיָרְדָה, לְשָׁבָת, אבל מן יצא המקור לְיָצָאת, ו') היא לפעמים מיותרת בראש המלה ד"מ ימור, יקומא.

* 1 יא, ייא (= אי הי מלת השאלה לדעת מקום המבוקש wo?) רק בקשור ל' ברכות ג"ח, כגני ליא ובע' כגני פי' רבינו עפ"י פי' ר"ח ליא כלומר לְיָאִי מקום ע"ש ובנו"ג לייא וכ"ה בפסחים ה': כלפי לייא כלומר להיכן נוטה ומלת כלפי פְּלִאָפִי וא' נבלעת ובע' כלפי פי' רבינו בני אחרת ופי' בע"א ע"ש וש"נ כל כלפי לייא, ולדעת רשד"ל (דקדוק ל' כשדים צד ע"ז בהעתיקת קרוגער) צריד לנקד כלפי לייא וה' נבלעת תחת להיאי ופי' כנגד מי, כנגד היכן.

* 2 יא, ייא (= י'הא עיי"ע י' פי' יהיה es sei!) עיין עמט"ל ללעווי) רק בירו' עיין ירו' תענית פ"ד דס"ח ע"ג ייא שלמה על ידא וכו' פי' יהיה שלום על יד וכו', ירו' סוכ' פ"א דנ"א ע"ד די ייא קרירה עליל, ירו' ט"ק פ"ג דפ"א ע"ד ייא ההוא גונרא מְחָרָם, ירושל' פי' דכ"ט, ייא סופיה מתחנקה, ובמד"ר פ"ד יהא סופא מתחנקה, ובקשור עם תיבה אחרת ירו' ברכות פ"א ד"ג רע"א או ייבה כ"י דר' זעירא כ"ה בגי' מהרש"ם אך שם מנוקד במעות וצ"ל כנקודת הח' לעווי ייבה כ"י פי' כמו י'הא כְּהָא כְּהִי וכו' וצ"ל למהרו"ף

שביעי' פ"ו דל"ו ע"ד, ירו' קידוש' פ"ד דס"ו, ירו' שבועות פ"ה דל"ו: תרגום אונק' שמות י', כ"ט, לדברים י"ג, י"ד וזולתם] —

* יאַלָא עיי"ע יי"ל.

יַאָאָא עיי"ע יא, ייא ב'.

* יַאָסִין, יַסִיאָן, יאַסִיין, יאַסִינְיָאָה, יאַסְנִיָה (שם פרט) עירובין ג"ג: בדפוס שאלוניקי וקהל"ר פ' טובה חכמה ר' יוסי בר יאסין ובע"ז מ"ב, הגי' בר יסיאן ובמנחות ו': כ"י (הובא אצל ד"ס לביצה צד ז'): בן יאסיין וכה"ג בר יאסיין בכ"י מ' לביצה שם ובנו"ג יאסיניאה וגו' יאסיניא אי' ג"כ בכ"י א"פ לשבת ע"ה: ובכ"י מ' לשבת שם יאסניה (ובנו"ג בן קיסמא) עיין ד"ס לשבת צד פ' ושם בהערה ס' הרבה שנויים ד"מ ברי"ף כ"י אסינא ונ"ל שהוא אחד עם יוסי בר אשיאן דירו' סוכה פ"ד דנ"ט סע"ג ועוד עיי"ע יוסינה.

יַאָזֵר (מל"מ פ' נהר וחרין Fluss, Kanal) בר"ג דפ' המקבל (ב"מ ק"ג אריסא עביד ביה ¹) יאַזְרִי פ' עושה חריצין בקרקע שהולכין המים על פני השדה. * [אח"י"ה ובגוף הדבר פ' בן רש"י ע"ש וכן ר"ח הובא בשמ"מ לב"מ בזה"ל כי יאורי כמו נכרכת לקבץ בו המים ומשם יספקו לערוגות ע"כ] —

* יאַרוד עיי"ע ירוד ב'.

יַאֹוש (מל"מ יאוש בנפעל פירוש אכידת התקוה יאוש die Hoffnung aufgeben, verzweifeln יאוש Desperation מל"ע ייסי) שלא מדעת (ב"מ כ"א רע"ב) פ' בע' יע"ל קג"ם. * [אח"י"ה אם יאוש קונה בנגיבה ובנזילה עיין ב"ק ס"ו, והלאה ועיין בתוספ' גיטין נ"ה, ד"ה ט"ט ועיין כל הסוגי' ב"ק ס"ח, והלאה, ירו' ב"מ רפ"ב ד"ח: יאוש בעלים שאבוד ממנו ומכל אדם, ירו' סנהד' רפ"ז דכ"ג: יאוש של טעות, ובתרג' איוב ו', כ"ו מילי יאושא, והפעל ב"ק ס"ו, והלאה כיון דמיאש, ב"מ כ"ב: יאושי מיאש מיניהו, ושם כ"ב, איאושי מיאש, ושם כ"ג, מיאש ליה מיניה, בהתפעל ב"ק ס"ח, נתיאשו, שם ס"ח: נתיאשו הבעלים ותמיד בשני יו"ד! וכן שם קט"ו, ובכ"מ ז', כ"ד, (מתיאשין) [צ"ל מתיאשין] אבל לנכון ביו"ד א' בכ"מ כ"ב, אבות פ"א מ"ז אל תתיאש, אתה פעל ב"ק ס"ח: דילמא לא אַיָאָש, שם: דשמעינן דאַיָאָש, ות' נבלעת אבל מלא אי' בתרג' ירו' א' לדברים כ"ט, י"ח וַיִּתְאַש בליביה] —

יָאֵת (לפי פ' ר"ב מל"מ ומפעלי פ"י ופי' ענין הנאה geniessen ויתכן לגזור גם מנחי ע"ו מן אות ענין רצון והסכמה לכן הביאו רבינו בע' את) משנת ברכות פ' אלו דברים (פ"ח, מ"י) אין מכרכין על הנר עד שיאותו לאורו, ובמשנת שבת פרק כירה שהסיקה (פ"ג מ"י) אין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן, פירוש ענין הנאה. * [אח"י"ה בנו"ג נאותין ביו"ד וזה לכאורה ראייה לפי' ר"ב ומל"מ כי לך יַאָתָה (יומיה י"ז) ובעתיד נאות (בראשית ל"ה, ט"ו) בכ"ז דעתי נוטה לדעת המדקדקים שגזרוהו מפעל אות ותהיה אז נאות, או ביו"ד כדא"י בדרז"ל נאות, במשקל נבזש, יאות כמו יבזש, ורבינו באר בע' את (ח"א) ש"ל ג"כ לשון הנאה ועוד מענין אות פ' רושם ע"ש, וש"נ הציונים, ועתה באתי להוסיף ירו' ברכו' פ"ג ד"ו ע"ג וירו' תענית פ"א דס"ד סע"ג ראה את עצמו נאות בחלום (וכ"ה בירו' יומ' פ"ח דמ"ד ע"ד ושם: תוך הלום), ירו' שבת פ"ג ד"ו: אין נאותין ממנו, ושב רפ"ז ד"ו רע"ד וירו' ביצ' ספ"א דס"א, כל שניאותין בו ביום טוב וכו', ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג שיאותו לאורו עיי"ע את, ונמצא רק בנפעל וביו"ד ובל"מ בלי יו"ד] —

* יַאֹות עיי"ע יאַי ושם גם השם יַאֹותָא, יַאֹותָא.

* יַב, יֵב (= יָב, יָב) נבלעת כמו בל"ס ופי' נתן (geben) רק בירו' שמדרכו לקרב ב' תיבות אל אחת וע"י זה נבלע הה"א עיין מבוא הירו' למהרז"ף ח': אבל בשרש זה ראינו כי גם באותה המלה נבלעת הה"א עיי"ע יא, ייא, ירו' תענית פ"א דס"ד: יבית לה (= יהבית פ' נתתי), ירו' נדרים פ"א דמ"ב ע"ג דו יב ליה (= יהב ליה, נתן לו), ירו' תענית פ"ג דס"ו ע"ד, ירו' כתובו' ספ"ו דכ"ט: ושם פ"ב דל"ה, וירו' גיטין פ"ו דמ"ח, ירו' נזיר ספ"ה דג"ד: יבון, ירו' גיטין פ"ה דמ"ז: וייבה, ירו' חגיגה פ"ב דע"ז ע"ד ייבונן, ירו' נזיר ספ"ה דג"ד: ייבון ליה, ירו' ברכות פ"ט דיד"ס ע"א ושל ראש עד שלא ייבה לא ייבה מן דייבה (הוא) [הא] ייבה פ' המהרש"ם כשאין לו אלא תפלה של ראש נמי אין לברך בשעת הנחה אלא קודם דהא עד שלא נתנה לא נתנה ומשנתנה הא נתנה ואין מקום לברך בשעת הנחה ע"כ, ובאה"צ פ' בע"א, ירו' נדרים פ"א דמ"ב ע"ג דו יב לה מקמה טבא ובפסיקתא רבתי ר"פ כ"ב (יבולי) [צ"ל יבי לי] מקמת פלן נסתה ויהבה ליה והמול' (ה) פריעדמאן צד קי"א) הגיה בלא הכרח הכי לי אולם יבי לי

¹ בנו"ג כי ובכ"י ש"ס (ד"ס במקומו) אי' כי יאורי דאריסא ובכ"י ה' כי אוריא ובגליון יאורי.

יותר טוב והוא הצווי וכן בירו' ביצ' פ"א ד"ס ע"ד ייב לי ואנא שתי. ועוד עיי'ע מקמתא ציון של ויקר' פ"ה.

* יבא, ייבא, ייבא (נתקצר מן יהא בְּהָא es sei hier, es findet statt

ד"ו: יבא כיי דמר וכו', ירו' עירובין פ"א די"ט. ירו' נדרים ספ"ז ד"מ ע"ג ייבא כיי דמר וכו' וכ"ה ירו' שבת פ"א ד"ד ע"ג וע"ד ושם פט"ז דט"ו סע"ג, ירו' תענית פ"א דס"ג רע"ד, ירו' עירובין פ"ו דכ"ג רע"ג (ושם כי דמר וצ"ל כיי דמר) וכ"ה בירו' ברכות פ"א ד"ג רע"א לגי' המהרש"ם ובנו"ג יהא בא כיי דמר עיי"ע י"א ב'. ירו' פסחים פ"א דכ"ז רע"ב, ירו' מעשרו' פ"ג ד"ג ע"ד וירו' ערלה פ"ג דס"ב סע"ה, ירו' מגילה פ"ב דע"ג: ירו' נזיר רפ"ה דנ"ז, יובא כהדא וכו', ירו' ב"ק פ"ד ד"ד: ייבא כפלוגתא וכו'.

יבב (מל"מ פי' הריע וקרא בקול יללה מל"ע וסו' אב = ייב ängstlich (wild) schreien והשם יבבא בל"ם יבבא (das Lärmblassen) כפ' יו"ט של ר"ה (ל"ג): שיעור תרועה שלש') יבבות. — (א"ב תרג' הריעו והריעתם (יהושע ה' י') ייבו ותיבבון). * [אח"ה וקרב היה לר"ב להביא ראיה מתרג' לשמות ל"ב, י"ז, לכמדבר י', ז', ט', תר"י א' כ"ג, כ"א ועוד זולתו, וכן בירו' יבמות פט"ז דט"ו ע"ד שמע קול המקוננות מיבבתו בין המתים, וזו מהוראת מלה ערבי' הרשומ' אבל בל"ם גם ענין רנה ודיצת חדוה jubeln וכ"ה בתרגום באת פעל עיין לתהלים ס"ה, י"ד; ס"ט, י"ד; ק"ח, י'. — והשם יבבא, תרג' תרועה (במדרג כ"ט א') יום יבבא (והובא בריה ל"ג), ולפי גי' כ"י תרג' לאיוב ל"ג, כ"ו מתורגם בתרועה; ברעוא וביבבא עפ"י שתי הוראות המלה עיין עמט"ר ללעווי ושם ג"כ פי' התרג' לתהלים ק"ג, ה'] —

לא יבדא וכו' וכגו' רבינו, אבל אחרי רואי כי בשו"ט מזמור י"ז פ' מטמים הגי' לא אתיא אמרתי לחזק גי' לא יברה (וכ"ה בכ"ו כרמולי בפסיקת' אצל הח' באבער בפסיק' שם אות קס"ב: לא יוכל לברוח) כי בל"ע בלא פי' יצא והלך וכן בדה הלך פתאום וזה פתרון בדה וגו' לא יברה, לא אתיא היא עפ"י העתקת מלה ערבי', וא"כ עיקר מקום הע' יתכן בערך בדה ושם הביאו כ"כ, ובנו"ג בפסיקת' לא מצדיא ותוספ' ע"ז מ"ז: ד"ה דימוס גרסו כן בירו' הנ"ל לא מיתצדא, ואולי גם זאת היא העתקת יבדה כי בל"ע בא ענינו כלה ונכרתה או מל"פ בנד נאחו בחבל ונלכד בפח, ולפירוש רבינו יש להביא ראיה מתרגום משלי י"א, י' שתרג' ובאכד: וכיובנדא וא"כ אכד כמו יבד] —

יבחוש (לפע"ד כמו בחוש מל"פ מִשְׁס ובי' ומ' מתחלפין פי' יתוש דק אדום dünne, rothe Mücke) כפ' המפלת (בדה כ"א, במשנה) המפלת כמין קליפה⁽²⁾ כמין שיערה כמין עפר⁽³⁾ כמין יבחושין⁽⁴⁾ אדומים, פי' תולעים כדאמרינן בס"ג רפ' ואלו טרפות (חולין ס"ז סע"א) ואה נבלתם תשקצו (ויקרא י"א, י"א)⁽⁵⁾ לרבות יבחושין, וכדאי' בפרק כל הזבחים כגמ' דסמוך ערל (כ"ב) אלא למעוטי יבחושין אדומין אפילו בעניייהו נמי דהא תנן⁽⁶⁾ (מקואות פ"ו מ"ז, ידים פ"ב מ"ב) אמר רשב"ג כל שתחילת ברייתו מן המים מטבילין בו⁽⁷⁾. * [אח"ה ודע כי אמיתת נוסח רבינו בענין ציון הפסוק ויקרא י"א, י"א הובררה מפרש"י על התורה כי על זה הפסוק ואת נבלתם תשקצו פירוש בזה"ל לרבות יבחושין שסינינן יבחושין מושיירוניש, והיא כדעת ר"א בערלינער (רש"י 200 moucheron קלינע פליענען, מיקקען ע"כ ובחולין פי' כמין יתושין דקין הנמצאות במרתפות של יין ע"כ וקצת בע"א בזבחים ע"ש ועפ"י שני פירושים הללו העתיק הח' לעוויוזאהן (זאאלאניא 314, 334) את המלה ע"י Kellerfliegen, Wasserschlängel. ehen ודע כי מִשְׁס נגזר מלש' בקמרתית makhshi ואולי יבחוש (וזה היחיד אי' בתוספתא ידים רפ"ב) נולד מכתיבת בחושי = מחושי והיא מלה בקמרי' הנ"ל וקרב לזה בשאר לשונות אינדגרמניות עיין יוסטי צינדלעקסיקאן 222] —

* יבל (בהפעיל יוביל כדרך ל"מ ענינו הבאה führen) סנהד' צ"ה ע"א תרג' לישיעי' י',

יבדה (לפי' רבינו יבד כמו אבד zu Grunde gehen) אבל עיין גם בפנים) בפסיקתא דויהי בשלח פרעה (פסיק' דר"כ צד פ"ט). אמר צפור מבלעדי שמיא לא יבדה, פי' לא מתאכדה. * [אח"ה בכ"י ל"ד בראש הערך יבדה ובאמצע: יבדא, ובכ"י ביר בט"ס יברה ודע כי בקהל"ר פ' חופר גומץ ובאסת"ר פ' גם ושתי הגי', לא יברה" ובתחלה עלה במחשבתו לומר שהוא מ"ס מן יבדה ובפרט כי גם בירושי' שביעית פ"ט דל"ח ע"ד אי' צפור מבלעדי שמיא

(1) זו נוסחתו של ר"ח עיין בחי' הרמב"ן וברומב"א ובנו"ג כשלש. (2) בירו' בג מ' בדה פ"ג ד"ב רע"ג הגי' כמין חתיכה. (3) כיה בכ"י וי. (4) ברפ' פו"י ובכ"י וי' בי' בחושיין. (5) בנו"ג וכל השרץ השרץ על הארץ (ויק' י"א, מ"א) ועוד עיין בסוף הערך. (6) בנו"ג תניא. (7) וכ"ה בזבחי' אבל במקואות וידים הגי' ט ה"ר.

לִיב מוביל ומייתי בידיה פי' מוליך ומביא. ושם ס"ב: עירובין כ"ז רע"ב מובילנא מאניה בתריה וכו' עיי' ערך סר ב' וערך מן ז'. גיטין ס"ז: אובילו. טהרות פ"ז מ"ה מובל. והרבה בתרגומים עיי' כמתורגמן ע' יבל א' אבל בע' מ"ית היה טועה. ובעז' ה', י"ד; ו' ה' היבל. ובפ"על ירו' ע"ז פ"ג דמ"ג. מאן דמר אוביל גייבל, ירו' תענית פ"ג דס"ו ע"ד הוה מייבל לה לתמן (לאבן הטועים). ירו' סוטה ספ"ז דכ"ב. והא תמן מייבלין אורייתא גבי ריש גלותא. ושם: כד אינון תרתי תו' (1) מייבל חדא ומייתי חדא. ובירו' יומא רפ"ז דמ"ד רע"ב כטעות כתיבה אחת כד אינון תרתותי מייבל חדא וכו' ובירו' מגילה פ"ד דע"ה סע"ב תרתייתא מיבל וצ"ל תרתיי תי מייבל וכו'. - יבולי עיי"ע יב. וממנו השם מובל ענין משאוי עיי"ע מבל ב'.

* יְבוּבָל (מל"מ פלג מים וכן בל"ע ובל"א ר' יבְּלָא (Strom, Fluss) ובפרט נקרא כן נהר מיוחד ויק"ר פכ"ב כמד"ר פכ"א וילק' איוב רמז תתקכ"ו נהר יוצא מעדן ויובל שמו ומשם הוא שותה (בהמות). - בכורות ג"ה: ונהר הרביעי הוא פרת. . תניא ר"מ אומר יובל שמו שנאמר וכו'. תרגום פלגי מים (איכה ג' מ"ח) הו"ך יבלין דמ"א.

* יְבוּבָל (מל"מ ונרדף עם איל וממנו קרן היובל Widderhorn ונקראה כן שנת השיטה Ju-beljahr לפי שתוקעין בקרן היובל) ר"ה כ"ו: כ"ו. ל'. ערכי' ג' סע"ב שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות וכו'. והקבוץ יובלות ר"ה ח': יובלי ערכין י"ב: ונקרא. שנת החמשים יובל לפי שתוקעין בו בשופר שהוא קרן של איל (מתורגמן). וכן בדרוז"ל ר"ה כ"ו. מאי משמע דהאי יובלא לישנא דדכרא הוא דתניא א"ר עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא. ובירו' ברכות פ"ט ד"ג רע"ג א"ר לוי בערביא קורין לאימרא יובלא והיה כמשוך בקרן היובל (יהושע ו' ה'). ודע כי בל"ע ובל"א נקראו כן צעירי הצאן וזו לכאורה ראייה לדעת ר' לוי בירו' הנ"ל אבל בל' פעניקיא נקרא יבל איל וזו ראייה לדעת ר"ע בר"ה הנ"ל עיי' פרעמדשפ' רעדענסארמען להחכם ברילל מ"ו ומ"ע דמ"ג הנסמן שם.

יְבוּבָל (= יְבוּלָת השם מתואר עכרי יְבוּבָל מל"ע ובל fließen, eiern וא"כ יְבוּבָל eiterndes Geschwür, Blatter ולדעת רבינו בסוף עירובין (ק"ג). חותכין יבלת במקדש אבל לא כמד"נה (8). ובפרק אלו דברים בפסח (ס"ה): הרכבו (9) והכאתו מחוץ לתחום (10) וחתיכת

(1) צ"ל תי פי' תתי או תו כמו אתו מן אתא עיי"ע. (2) כ"ה בדפ"ר פיז' וויניצי' באסול. (3) וכ"ה בדפ"ר אמשי' וכ"ה בעי' פרס וכן הובא בפ"ר ר"ש לכלים. (4) כ"ה לנכון בכ"ו ו"ו וכ"ה בעי' פרס בשם גאון וכיון לר"ה"ג כדמוכת מפ"י רה"ג לכלים ועיין הר"ש לכלים ובעי' טפל א'. ובדפ"ע ככאן פסטים. (5) וכ"ה"ג בפ"י רגמ"ה כ"ו לחולין ובג"ג כ"ך ליפתא איבלי ובכ"ו הנ"ל הגי' אכל נהמא. (6) וע"ה"ק שניב פי' בוח"ל שקורין יעסין עיכ והוא בלא"ש gäuten = jäten. (7) בג"ג היבולת ולפ"ע"ד צ"ל היבולת ועיין בערך הבא. (8) כ"ה בכ"ו ערוך. (9) וכ"ה במושג דירו' וכ"ה בעירובין ק"ג. אבל בבבלי פסחים הנ"ל הרבכתו. (10) כ"ה בכ"ו ל"ד ובר' ובכ"ו ו"ו ח"ב אי' עוד מ"ב ח"ו ו"ן ל"מ ח"ג נה וחמוץ לתחום, ובדפ"ע נשמט כלל.

פ"ב. יְבוּמִין. ושם מופשט יבמות נ"ב: קידשה לשם יְבֻמוֹת (ומהקבוץ יְבֻמוֹת נקרא מסכת יְבֻמוֹת) והעומד לקיים מצות יבום נקרא יבם והקבוץ יְבֻמִין יבמות פ"ג מ"ט זיקת שני יבמין, ושם מ"ב. מצות יבמין, ב"ב ק"ט: פרשת יבמין. והיא נקראת יְבֻמָּה (מל"מ יְבֻמָּת) יבמות י"ג. נ"ג. והלאה צ"ב: ירו' יבמות רפ"א ד"ב: וירו' סוטה פ"ב ד"ח: והקבוץ יְבֻמוֹת יבמות נ"ג. והלאה. — וכן נקרא בעל אחות אשתו יְבֻם זבחים ק"ב. ויק"ר פ"ב יבמה מלך. ולנכבה תרג' רות א' מ"ז הא תכת יבמתך. והקבוץ ילק' מ"א רמז קע"ה בשם שו"ט יבמות היו כלומר נשואות לשני אחים] —

* יְבֻנָּה (בלע"ז יֵבֵנִי בל"ס יְבֻנִין בל"י *Ἰβυνία*, עיר ומושב הסנהדרין בימי ריב"ז) כבר הוזכר בדה"י ב' כ"ו. ו' חומת יְבֻנָּה ורכים אומרים כי היא יבנאל של יהושע ט"ו. י"א קרוב לעקרון. ועל תכונת העיר יבנה עיין ווענער ר"ח. גרעטין במ"ע מהרז"ף ח"ב, ק"ח. נייבויער געאגרא-פ"א ע"ג והלאה. יבנה היתה מושב הסנהדרין מימות ריב"ז עד רשב"ג. ר"ה ל"א סע"א ורע"ב גלתה סנהדרין . . . מירושלים ליבנה ומיבנה לאושא ומאושא ליבנה ומיבנה לאושא וכו'. גיטין נ"ו: אמר ליה (ריב"ז לטיטוס) תן לי יבנה וחכמיה וכו' עיי"ע ששל. קידושין מ"ט: חכמי יבנה. ירושלמי ברכות פ"א ד"ג: ירו' יבמות ספ"א ד"ג: ביבנה יצתה בת קול עיי"ע בת קול. ירו' נדרים פ"ד ד"מ. כן היינו נוהגין ביבנה. ירו' סו"ט ספ"ז דכ"ב. ביבנה הותרה הרצועה יצתה בק' וכו'. ברכות ס"ג: כתובות מ"ט. ב"ב קל"א: ירו' ברכות פ"ד ד"ז ע"ד כרם ביבנה עיי"ע כרם ב', תוספתא דמאי פ"א ותוספתא סוף מכשירין (לפי ג' כ"י אירפורט) אוצר של יבנה. מכילתא פ"ג בצל של שוכך ביבנה. — ועוד נקרא יבנאל כפר ימא עיי"ע ימי א' ומ"ש.

* יְבֻקָּא (שם עיר) ירו' דשביעית פ"ו דל"ו ע"ג תחומי א"י . . . חשבון יבקא ובכ"י תוספת' שביעית פ"ד יוקפא ובילק' סוף עקב רמז תתע"ד יוסקא. ספרי סוף עקב משקא. ונראה עיקר ג' חירו' ונקרא על שם נהר יְבֻק של מקרא. ובתרג' יְבֻקָּא והיום נקרא נְבֻק עיין ווענער ר"ו ח"א 519. יְבֻרוּחַ (מל"ע יְבֻרוּחַ בל"ס יְבֻרוּחַ והועתק לל"י אמצ' *Αιβρούχης* פ"י דודאים *Mandragora* Alraun) בחלק בנמ' אין תורה (סנהד' צ"ט:) וימצא דודאים (כראשית ל', י"ד) מאי דודאים אמר רב

יבלתו. פי' חרוץ או יבלת (ויקר' כ"ב: ב"ב) ובלעז קורין אותו וורונא¹ וי"א פורו. * [אחיה והוא בלא"ש verruca = porro בלא"ש Warze ובל"צ verrue וזוה הלעז פי' רש"י בעירו' ובפסחים הנ"ל יבלתו ורוא"ה וכו' כפי' לויקר' הנ"ל ובר"ש לנגעי' פ"ו מ"ז לועז פורו"ט = poreau ולפרה פ"ב מ"ב ווריו"ה והוא כשני מיני לע"ז הנ"ל וברפ' שונע' לעירו' פירש"י וירונא והוא לא"ט או רומי הנ"ל וכן הלעז ברד"ק שרש יבל. וגם גירסת רש"י יבולת וכ"ה בגמ' ובכ"י ש"ס (ד"ס עירו' צד ר"ג) וכ"ה כפי' רה"ג לנגעי' פ"ו מ"ז. ודע כי יבלת של מקרא הוא תואר השם ושל משנה הוא שם הדבר עיין פירש"י לעירו' ורד"ק שם ותוי"ט לעירו' פ"י מ"ג והוא הביא מלה אשכנזית וואר"ץ וכן העתיקו ע' זקנים יבלת (ויקרא הנ"ל) *γυμνοχαιτώντα* פי' יְבֻלָּן כהעתיקת התרגום כלומר מי שיש לו יתרת על בשרו וכפי' רה"ג לפרה הנ"ל גרס אצל יבלת גם יתירת. והקבוץ לנגעים שם היבלות עיי"ע דל' ד' ובספרא נגעי' פ"ב היבולות וצ"ל היבלות וזוה הענין לפע"ד מעבירין את היבולת או לפי תקונינו בע' הקודם בקבוץ היבלות כלומר מסיירין את היתרות העודפות מהצמחים] —

* יבֻלוּנא ירו' שביעית פ"ו דל"ו ע"ד צ"ל גבלונה והוא *Gaulanitis* עיי"ע גבלן בח"ב רכ"ו. יְבֻם (ענינו ידוע מל"מ פ"י נשואי אשת אח המת בלא בנים *die Leviratsehe vollziehen*) כפ' החולץ בנמ' מצוה בגדול לייבם (יבמות ל"ט:) פי' ר"ח השתא קיימת לן כרכא (שם סוף העמוד) דאוקמה למתניתין לרכנן דאמרי על איזה דרך כונסה קיים מצות יבום ואעפ"י שאין הלכה כאבא שאול עדיף לעשות כמותו כדגרסינן בפרק ב"ש בגמרא ב' אחין (יבמות ק"ט.) לעולם ידבק אדם בג' דברים וחד מיניהו כחליצה כאבא שאול. * [אחיה בתוספ' יבמות ל"ט: סד"ה אמר רב הובא פי' ר"ח דפסק כאן דמצות יבום קודמת וחזר בו כפ' מצות חליצה ופ' דמצות חליצה קודמת ע"כ וא"כ רבינו אחר מסקנא של ר"ח כפ' דמצות חליצה נגדר והגר"ב בהפשב"ע הניח זה בצ"ע ושם עוד טעות קיימא לן כרב וצ"ל כרבא. — והפעל יְבֻם וכן בל"ס אי' עוד ביבמות ל' רע"א וסע"א ומ' סע"א והרבה כפ' יעל יבמות פ"ב מ"ו. מ"ז. מ"ח; פ"ד מ"ה. מ"ו וזולתם. ה' פ' על יבמות פ"א מ"ב. מ"ג והלאה; פ"ב מ"א והלאה; והשם יבום יבמות פ"א מ"א; פ"ב מ"ה. כתובות ס"ד. בכורות י"ג. ובירו' גיטין ספ"ג דמ"ט רע"א ייבום. והקבוץ כתובות

(1) כ"ה בכ"י ח"ב ובכ"י ל"ד מרוקא וצ"ל וורוקא ובכ"י ב"ר ברוקו ובדפ"ע ברוקא.

יְבוּרָחִי¹ יְבוּרָחִי, וּבְבִיר² (ר"פ ע"ב)² והוא לשון ישמעאל³. — (א"ב תרג' דוראים בשדה (בראשי הניל) יְבוּרָחִין בחקלא). * [אחי"ה ולפסוק ט"ו

ט"ז יְבוּרָחִי דברי וכ"ה כפשיטא. והיחיד בירו' שנת פ"ו ד"ח רע"ב והדין דקרי על יברוחה אסור ובירו' עירובין ספ"ד דכו' ע"ג על יברוחא. והרחבתי דבורי על מלה ערבית הנ"ל כספרי על העתקת ריב"י טאווס צד 323 ע"ש.ה. ועוד עיי"ע סב"ס — ועה"ק שנ"ב סיים זה הערך בזה"ל אלונו"ן בלא"ש] —

* יָבֵשׁ (מל"ט יָבֵשׁ וכ"ה יָבֵשׁ בל"ס ובל"ע יָבֵשׁ פי' חורב בלי ליח (trooken sein) ביצה כ"ו:

ירו' ביצה רפ"א ד"ס. מוקצה שיבש. גיטין ס"ט: כי היכי דיבש וכו'. ירו' תעני' פ"ג דס"ו ע"ד יבשת ידיה. פיעל ב"ר פל"ג ליבש את העולם. פיעל ב"מ ע"ד. יבֹשְׁתִי והשם יִבְשָׁה פי' מל"ט כלומר ארץ הנגובה trockenes Land גיטין נ"ז: נעלה ליבשה ובל"ס יְבִישָׁתָא וכ"ה יבשתא בדניאל ב', י' ובתרגום לבראשית א', ט'. י'; לתהלים צ"ה, ט', תמיד ל"ב. ועוד השם בל"ס יְבִישָׁא ובתרג' יִבְשֵׁ, יִבְשָׁא תרג' לדה"ר ד'ה'; לשופט'ו' ל"ה. מ'. והתואר יָבֵשׁ ולנקבה יְבִישָׁה (עוקצ' פ"א, מ"ב), יְבִישָׁה (תוספ' תרומ' פ"ז, ט"ז) והקבוץ זכר יְבִישִׁים (עוקצ' פ"א, מ"ג) ולנקבה יבשות (ש"י פ"ג מ"ו) עיין N. Saggio לה' 62, 63 — יִבְשָׁנִי בל"ע יָבֵשׁ תענית י'. עיי"ע טבאי.

* יָגְדִי (שם מקום ?) ירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ד אלו עיירות שהן מתרות בתחום. יגדי

חטם. . ובתוספ' שביעית פ"ד הגי' יגרי טב. יָגַל (ר"ת) דנין יג"ל מיג"ל (מנחי' ג"א) עיין בע' תבטש. * [אחי"ה ושם פי' רבינו עפ"י פי' רגמ"ה כמו שאוכיח ובכ"י רגמ"ה אי' ג"כ הגי' יגל ובנו"ג יג"ל] —

* יָגְנוֹן (שם הפרטי) עיין פרקי דר"א פמ"ח הובא מה' לאטמעס (שם).

* יָגַע (ידוע מל"ט פי' טרח sich bemühen) בקל: ברכות ג"ח רע"א כמה יגיעות יגע אדה"ר וכו', ירו' ברכות פ"ב ד"ה ע"ג, שהש"ר פ' דודי ירד וקהל"ר פ' מתוקה יגע זה לשתי (בשתיים או בשלש, בשתי) שעות יותר ממה שלא יגעתם אתם כל היום כולו. מגילה ו' רע"ב יגעתו ולא מצאתי וכו' ע"ש. ב"ב ג"ט סע"ב יגעת ופתחת יגע וסתום. ירו' שביעיי פ"א רל"ג: וירו' סוכ' רפ"ד רג"ד:

כי לא דבר רק הוא מכס (רברים ל"ב, מ"ז) ואם רק הוא מכס למה שאין אתם יגיעין בו. . אימת היא חייכם בשעה שאתם יגיעין (יגיעים) בו. ירו' חגיגה פ"ב דע"ז: שהיה יגיע בתורה כל ימיו וכו'. קהל"ר פ' מתוקה: כל מי שהוא יגע בתורה בעוה"ז בעוה"ב אין מניחין אותו לישון וכו'. ב"ר פל"ט בשעה שיגיעין הן נחין ע"ג סלע וכו'. פי' על סומ' י"ד כדי ליגעה, ירו' ביצה פ"ב דס"א ע"ג מתוך שאת מייגעו וכו'. תו"כ ויקרא פרק ז' פ"ה היה מיגען כל היום, במד"ר פי"ד מה יש לו לאדם לעשות שהוא מייגע בשרו הרבה. בפועל: כתובות ח': אחינו המיוגעים וכו'. נתפעל והתפעל: גיטין ע'. ונתיגע, שו"ט ריש מזמור ב' נתיגע הכן, פסיקת' שובה צד קס"ד והובא ביל' סוף קהלת רמז תתקפ"ט שלא תתיגע (תתיגע) בחזירה ע"ש. פסיקת' רב' פי"ד נתיגעת במד"ר פ"ב ומתיגע. תניא דבי אליהו פ"ה ופי"ד מתיגעין בד' רוחות העולם. הפעיל: בירו' ברכות פ"ב ד"ה סע"א וירו' עירו' פ"ה דכ"ב ע"ד הגיעוך סוף וכו' פי' מהרז"ף במהיר י"ד: הורידו אותך לסוף הדבר והקילו עליך ע"כ. ולרוב פעמים אי' בציווי הגע עצמך (ירו' שקלים פ"ב דמ"ז. ירו' חגיגה פ"א דע"ז: ע"ז ע"ג, ירו' ב"ק רפ"י ד"ז: ירו' סנהד' רפ"ב ד"ט ע"ד)

כלום' הוי מטריח את עצמך להבין זאת. והשם כדרך ל"ט יָגַע, יָגַע, יָגַע. יגיעה ב"ר ספ"י לא בעמל ולא ביגע, ושם פ"ב לא בעמל ולא ביגיעה וכ"ה בשו"ט ריש מזמור ס"ב. ירו' סנהד' פ"י דכ"ה. ליגיעה לא ניתנו, תענית ט"ז סע"א יגיעה בשדה, ויק"ר פי"ט שכר יגיעה, והקבוץ יגיעות ברכות ג"ה. ירו' ברכות פ"ט ד"ג ע"ג. ברכות ח' סע"א ט"ז: נהנה מיגיע.

1 יָד (מל"ט Hand; על יד פי' זה אחר זה auf von der Hand; der Hand, nach einander Hand, sofort) בריש עדיות (פ"א מ"א) ובריש גדה (פ"א מ"א) מעת לעת ממעמת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעמת על יד מעת לעת⁴ ומפורש בגמ' (גדה ד'): הא דתניא בריש תוספת גדה (פ"א) כיצד בדקה עצמה כאחד בשבת ומצאה מהורה וישכה לה ב' ושלש⁵ ולא בדקה ובד' בדקה ומצאה טמאה אין אומרין תטמא⁶ מפקידה לפקידה אלא מעת לעת וממעמת⁷ ומפקידה לפקידה ממעמת על יד מעת לעת וכו'⁸. — (א"ב תרג' אל תהרנס

1) ברפ' ויעין בנו"ג אמר רבי ברוחי וצ"ל רב יברוחי, ובב"ר ר"פ ע"ב ר' חייא בר אבא זכיה בפסקי זוטרי (בהוצ' הח' באבער 152) ובלקי ויצא ריש רמז קכ"ט ר' חייא בר. 2) עיין הערה הקודמת, ובב"ר אי' יברוחין וכ"ה בפסקי זוטרי. 3) כ"ה לשון נכון בדפ"ר. 4) כ"ה בכל הכ"י, ובדפ"ע קטוע. 5) בנו"ג שני ושלוישי ובתוספ' יום השני יום השלישי. 6) כ"ה לנכון בב"י ו"ז ל"ד וה"ב ובדפ"מ, ובד' וויניציא הטמא. 7) כנראה שהוא מפי' רבינו, ובכ"י ו"ז ל"ד היב הגי' און אטרין תטמא מעת לעת אלא מפקידה לפקידה פשיטא וכו' ע"כ וכנראה שהוא קטוע כי זה האחרון הוא פי' מוכח שנייה. 8) ל"ו בכ"י מופני שנכלל בכבא ראשונה הקטועה כאמור בהערה הקודמת.

(תהלים נ"ט, י"ב) לא תקטלינון מיד פי' כמו מן יד תכף ולא לתרו). * [אח"ה וכה"ג במתורגמן, ובנו"ג מן יד ובכ"י תרג' ל"י. וכנה"ג מן יד בתרג' ירו' א' לבראשית א' ג'; י"א, כ"ח; ל"ט, י'; תרג' לש"ש ב', י"ג, ובדרוז"ל אי' מיד חולין י"ד. מיחל ושותה מיד, תענית כ"ב סע"ב מתריעין מיד (לפי גי' הכ"י ש"ס ור"ף ורא"ש) ירו' פסחים פ"ו דל"ג. מיד כל מי שהיה פסחו מלה וכו' וילמדנו עקב עיי"ע הבא. שקלים פ"ח מ"ג שוחט בה מיד, ושם מ"ד ומכניסין אותה מיד, יבמות פ"ח מ"ג מותרות מיד ושם איזה פעמים. פי' מיד מהר במריצות תיקף ואולי מל"מ הנצל כצבי מיד (משלי י, ה) נדעת התשבי וכו'. והפכו על יד והוזכרו יחד בכ"ק פ'. אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד ובתוספת' בכ"ק פ"ח הגי' אין מחייבין וכו' כולן כאחד אלא וכו' ופי' על יד על יד זה אחר זה כלומר מעט מעט וכן פי' רה"ג לפרה פ"ז מ"ז על יד על יד מעט מעט ועל פיו פירש רבינו כן בע' האחרון ושם לנכון הגי' על יד על יד (ובמשניות רק פעם אחת) וכ"ה בשבת קנ"ו רע"א אמר רב חסדא על יד על יד ופי' רבינו בע' על א' "מעט מעט" וזה הפי' הביא מהרש"ל לשבת שם בשם הרי"ף והוא גרס יד על יד אבל ברי"ף כ"י (אצל ד"ס שבת צד קצ"א:) לנכון על יד על יד.

כהן שדרך בני אדם לתפשם בידם ולאכול מהן או לתלותן בהן או להפכן ממקום למקום וכיוצא בדברים הללו נקראו ידות כדרך שנקרא בית תפישת יד בכלים ידות הכלים (מקואות פ"ה, מ"א) ומה שהוא עשוי להגן כגון העור בבשר וקלפי אגוזים וקלפי רימונים וכיוצא בהן נקרא שומר³. בס"ג דפ' הקומץ רבה (מנחות ל"ז) רב אשי אמר ידכה (שמות י"ג, ט"ז) יד כהה יד שמאל מדרכיב בה' בלשון נקבה כלומר באותה יד שהיא חולשת כנקבה היינו שמאל⁴. בילמדנו (וכ"ה בתנחומי סוף בא) ידכה ה' יתירה הרי חמשה ארבע מטפות בראש ומוטפת אחת כיד⁵. בס"ג דפ' ק בשבת (י"ג:) ובס"ג דפ' א בפסחים (י"ט:) ובסוף זבין (פ"ה, מ"ב) אלו פוסלין את התרומה וכו' עד והספר והידים. ופירוש בגמ' דשבת⁶ (י"ג, סע"ב וי"ד ע"א), ובילמדנו יפקד ה'⁷ אמר לו הקב"ה למשה וסמכת את ירך עליו (במדבר כ"ז, י"ח) יד אחת מה עשה משה סמך שתי ידיו עליו שנא' (שם כ"ג) ויסמך את ידיו עליו לקיים מה שנא' (משלי כ"ב, ט"ז) טוב עין הוא יברך למה כי נתן לחמו לדל⁸ ובריש והיה עקב תשמעון⁹ מהו יד ליד לא ינקה רע (משלי י"א, כ"א) אמר הקב"ה לישראל לא תלמדו את התורה על מנת ליטול שכרה מיד לא תעשה את המצוה ותבקש שכרה מיד ליד ואם עשה כן נקרא רע שלא הניח לניניו כלום וכו', ובר"ג דסו"ט (ד"י) [מאי יד ליד לא ינקה] אמר רב כל הבא על אשת איש אפי' הקנהו (הקב"ה) [להקב"ה]¹⁰ שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית י"ה, כ"ב) הרמתי יד י¹¹ אמר ר' חייא בר אשי אמר רב מים הראשונים צריך להגביה ידיו למעלה. . . שטא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו וישמאו את הידים [מים] אחרונים צריך להשפיל ידו למטה. * [אח"ה גם זה כסו"ט שם ושם מפורש כן מעט של מים ראשונים ונראה שבספרי רבינו היה חסר הפי' שמא וכו' וכ"ג מחי' המאירי לסו"ט ד': ע"ש היטב ויותר נראה כן מע' מי ע"ש קצת בלשון אחר ושם מבואר ג"כ מעם של מים

2 יד (מערך הקודם א') אבר האדם שאוחזין בו Hand ב') מל"מ בקבוץ ידות פי' חלק ועוד בדרוז"ל תפישת יד ובית יד של כלי, נצב בל"מ (Griff, Stiel) בפ' ב' נגדה (פ"כ מ"א ד"ג) כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת באנשים תיקצין. פי' לבדוק בכל שעה מפני הנירות ובאנשים תיקצין שאם בך האיש ככל עת באבר מביא שכבת זרע וזה הדבר אסור¹. בריש עוקצים (פ"א, מ"א) ובר"ג² דפ' העור והרוטב (חולין ק"יה) כל שהוא יד ולא שומר מיטמא ומטמא (ומצטרף) [צ"ל ואינו מצטרף]. פי' ידות כגון קנה של שבולת ועוקץ פסיגת האשכול שהוא היוצא מן הגרגרים וכיוצא

(1) וכן בפירושיו. (2) כ"ה לנכון בדפ"ר ובדפ"ר אמשי, ובדפ"ר וויניציא בר"ג. (3) אפס קצתו תראה בפ"י רגמ"ה כ"י לחולין (בקבוץ כ"י אנגי דף שמו"ט). וז"ל כל שהוא יד ולא שומר כגון ידות של שבולים ועוקצין של פרי וכו' שומר אעפ"י שאין יד כגון קליפה של אגוזים וקליפה של רימונים וכו' שומר שמגין על הפרי וכו' ע"ש. (4) רבינו פי' כן עפ"י גמ' שם וכן בתנחומי סוף בא ידכה ואין (ידך) [ידכה] אלא שמאל, ועיין רש"י בא (י"ג, ט"ז) וכ"ה בפסיקתא זוטרתי (צד ל"ט: בהוצי' ה' באבער) ידכה יד כהה ואיזה זו זו שמאל. (5) פי' הרי' בתים של ראש עם הבית האחר של יד הם כלם ה'. (6) כ"ה לנכון בדפ"ר, ובדפ"ר פי' ובפ"ג דשבת ובדפ"ר וויניצי' בפרק ג' דשבת, ובדפ"ר באסול אמושי ופרי' אי' רק: ובפ"ג וחסרה מלת דעבת וכל זאת מעות נראה לעינים. (7) בתנחומא פנחס ל"י אבל אי' בולקוט משלי רמז תתק"ם בשם ילמדנו (8) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב וב"ר ובדפ"ר וויניציא. (9) בתנחומי ל"י אבל אי' בקצת שנויים בילקי' עקב רמז תתמ"ז בשם ילמדנו ובילקי' משלי רמז תתקמ"ז בשם ויק"ר והוא בפ' ל"ו ע"ש. (10) כ"ה בסוטה ובילקי' משלי רמז ה"ל. (11) כ"ה בכ"י ובדפ"ר וויניציא אבל בשדפ"ע קמוע עיי' וכו'.

אחרונים. — כזה הערך נכללו שתי הוראות והיכר הסימן: הקבוץ כי בענין הוראת תפישת יד ובית יד (וכן בל"ע יד Griff, Handfass) הקבוץ ידות כל"מ. ומזה הענין ביחיד הרבה בכלים פכ"ט מ"ד עד מ"ח ובחולין ק"ח. והלאה עש"ה. ושם הקבוץ לכל שכצרכיכם לרבות את הידות, נדרים ג'. ידות נדרים (והוא כמו יד לקרבן ירו' נדרים רפ"א דל"ו ע"ד, ירו' גימין פ"ב דמ"ד: ידות האוכלין, יומ' ל"ז רע"ב ידות כלים ידות סכינין, ויק"ר רפ"א כל אותן ז' שנים מסיקין ידותיהן של חרבות וידותיהן של רמחים וידותיהן של סכינין. וגם בהוראת חלק מל"ט (בראשית כ"ו, כ"ז) עירובין פ"ח מ"ב, כלים י"ג י"א שתי ידות לככר עי"ע ככר. סנהדרין י"ג. שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות כ' יום. —

שהש"ר פ' מה יפו ידות דרכים והוא מל"ע יד פ"י שביל Pfad¹). — ועוד יתר הוראות הושאלו מעיקר הנחה: יד כמשפט המלה בעברית פירוש א' כח וחיל וכ"ה בל"ע Macht, Kraft ד"מ קידוש' ג': קמנה דלית לה יד . דאית לה יד לקבל קידושין. עירובין פ"ז מ"ז מפני שידן כידו ועיין תו"ט שם. ב"ב י"א. מקום שהיד שולטת עי"ע סלד. שקלים פ"ד מ"ט ופ"ה מ"ד יד הקדש על העליונה. ירו' ב"ב פ"ט ד"ה. יד השמרות לעליונה. ושם: יד בעל השטר לתחתונה (עיין תש' הריב"ש סי' שכ"ה). ירו' הגיגה פ"א דס"ז ע"ג עני וידו רחבה . עשיר וידו מעוטה וכו'. ומזו ההוראה לפע"ד ב"ב (ביק קט"ו. כתובות צ"ה) כלומר בחזקת היד ובכונה vorsetzlich . ב' ענין אות וסימן Zeichen מל"מ ונתתי את ידי במצרים (שמות ז' ד' עיין שם י' ב') או מל"מ מציב לו יד (שיא מ"ה י"ח) פ"י ציון וסימן ההיכר ומזה לפע"ד גימין פ"ה: וש"ג ידים שאין מוכיחות הוי"ן ידים ורש"י פ"י בית יד אחיזה וכו' אבל כבר אמרנו כי בענין הוראה זו הקבוץ ידות. והושאל יד לרגלי הבהמה הקודמות כמו בל"ס ופ"י Vorderfuss בכורות מ"ה. במשנה ובגמ' שם: יתר בידיו וברגליו ושם במשנה השולט בשתי ידיו. חולין ג"ח רע"ב חסר ויתר ביד אבל חסר ויתר ברגל וכו'. — נומלין לידים (ברכות ג"א:) נמילת ידים (שם י"ט) טהרת ידים (ערוה ה' ו') עי"ע נמל ב'. וממנו נקראה מסכת ידים, ובקישור עם ב' או על פ"י כמו בעברית בעזר או ככח איש או דבר מה ומזה הענין עכרת בידך תלתא נהרין (עי"ע פ"ד בב"ב מ"ז) פ"י עברת בכחך ובעזר עצמך כלומר בעצמך ובכבודך שלשה נהרות. וכן על יד.

¹ ואולי מזה על יד על ירו' פ"י על יד הדרך = אויף דעם וועגע = דורך, והוא כמו בשביל וכן ברש"י ריש ויצא על ידו שבשכיל וכו'.

של ידעוני בפיו וא"כ אחת היא עם סנהד' ס"ה:
 זה המניה עצם ידוע בפיו פי' עצם של מכשף
 כלומר שמשתמשין בו המכשפים ומלת ידוע הוא
 מל"ם עיי"ע הקודם וכן נקרא בל' סאנסק' בקטרי'
 ול"פ הישנה והחדשה מכשף yātu, yādū, jādū
 עיי"ן יוסמי צלק"ם 246] —

* ידעיה (שם פרמי) שם לאחד מראשי האבות
 לכהנים (דהיא כ"ה ז') ושם משפחתו
 בזמן בית שני עיי"ן תענית כ"ז. ושם: ירושלמי
 תענית פ"ד דס"ה ע"ד, קהל"ר פ' טובה חכמה ופ'
 כל אשר. ובענין כ"ד חלקים של כהנים עיי"ע אנשי
 משמר.

ידפת (= יודפת עיר בגליל הנקרא, Ἰωταπάτη
 Jotapata) ישנה וגדוד והרדד¹) ואונו
 וירושלם מיהודה בס"ג דערכין (ל"ב. במשנה, ובגמ'
 שם) פי' עיירות הן. — (א"ב עיר בצורה היתה
 בגליל ובכבושה נתפש יוסיפון יום ארבעים אחר
 עמדה במצור). * [אחי"ה והרבה לספר בן
 מתתיהו על מבצר Ἰωταπάτη עיי"ן על המלחמות
 ס"ג, פ"ג ס' ז' וכיום עשרים ואחד לחדש אייר
 באה במצור ונכבשה באחד בתמוז וא"כ עמדה
 במצור מ' יום כדעת ר"ב, ועיי"ן הוכחת גרעמץ
 בקורות היהודים ח"ג ב' שע"ז וכל הספור במלחמות
 שם מס' ג' עד ס' ל"ז — ועיקר הכתיבה בו"י
 אחי יו"ד וכ"ה יודפת בש"ס ובפי' רגמ"ה הנ"ל
 רק שם במ"ס יודעת וצ"ל יודפת. והתואר ממנו
 בזכחים ק"י: ר' מנחם יודפתא ופירש"י דמן יודפת
 ע"כ, ובמעיל י"ג: ב' פעמים מנחם יודפתא וצ"ל
 יודפתא ובפי' רגמ"ה למעילי (בקובץ כ"י אנג' דף
 רס"ה סע"א) בקצור: מנחם יודפ' צ"ל יודפתא —
 ובענין מנחם איש גופתא (גובתא) אריח עיי"ע
 גובת אריח ח"ב רנ"ד. ובירו' סוכה פ"ד דג"ד ע"ג
 מנחם יודת פ"ה. ואולי ידפת יודפת) אחד הוא
 עם בקעת יטבת כתוספתא גדה ספ"ג] —

ידקי (בל"ר judex שופט אבל צ"ל כמלה אחת
 ארכיידקי בל"ר archijudex מל"י ἀρχιδικος
 שופט העליון Oberriechter) כבר פ' נ"א (ב' ולומ'
 יושב בשער סדום (בראשית י"ט, א') יושב כתיב אותו
 היום מינוהו ארכי יודקי²) פי' ראש הדיינים לעז
 הוא. — (א"ב בנוסח' שלנו כתוב ארכי דיינים ואמת
 דבר בעל הערוך בל"ר ארכי יודקי ראש הדיינים
 ובל"י אומרים ארכי דיקי). * [אחי"ה וזו
 העיקר עיי"ע ארכידיקי במו"ע (ח"א רפ"ח) רק היותר

לשנותה ואין להוסיף עליה עכ"ל, ובכ"ז ישנן
 נוסחאות אחרות אף אם בשנוי קצת והוכאו בכ"י
 יו"ד הנ"ל ע"ש ובאבודרהם שם ועיי"ן ג"כ בה"ג.
 ובכ"י מ' וא"פ הגי' אל חי חלקנו צורנו וכ"ה
 ברוב הראשונים וכן נהוג, ובירושלמי ברכות הנ"ל
 ובאבודרהם איתא להציל ידירות זרע קודש
 שארנו ובסיום לפי גי' המהרש"ם למען בריתו
 אשר שם בבשרנו וכו' והוא לנכון כבבלי.
 וכונת המאמר צוה להציל וכו' מכואר ע"פ עירובין
 י"ט. ע"ש ובאבודרהם]

* ידירות (מל"מ Lieblieheit) עיי"ע הקודם לזה.
 * ידקי בהפעיל הודעה עיי"ע ד'.

* ידע (מל"מ ובל"א ידע ובל"ם ידע wissen) פתרון
 המלה ידוע ורגיל בבינוני פעול בקשור
 עם ב' ופירושו יודע (ברכות ס"ב ר"ה כ': ביצ'
 ל"ב: סוכה מ"ט: חולין ג"א רע"א ושם פ"ה מ"ג) כלומר
 נודע הדבר וידע האמור בתמיד פ"א סמ"א.
 ובפעיל ידיע (דניאל ד' י"ד; כ"ב, ו' י"א; עזרא
 ד' י"ב, י"ג), הפעיל הודיע bekannt machen חולין
 פ"ה מ"ג ב"ר ר"פ כ"ב, הפעל הודיע, וכן באפעל הודיע
 (דניאל ב', ס"ו. י"ז והלאה) סנה' י"א: מהודיעין אנחנא לכוון
 וכו' וכן אודע שבת ל"ג: מאן לודעיה וכו' נדרים
 ס"ב, שרי ליה איניש לאודעי נפשיה באתרא
 דלא ידעי ליה. את פעל הוריו ב'. כי מתדידע
 להו. ונתפעל באגדת בראשית פע"ד נתודע
 שמו של הקב"ה בכל העולם, ושם פע"ז אין
 הקב"ה נתודע בעולמו אלא ע"י שהביא יסורין
 על הבריות והשם ידעה הוריו שם השב מידיעתו.
 כריתו פ"ד מ"א ידעה בינתיים, ובל"ם ידיעתא
 הרבה בתרג' משלי בפרט לפי גי' כ"י עיי"ן עמת"ר
 ללעווי, והקבוץ ידיעות המומאה (שכועות פ"ב מ"א).

* ידוע (א') עצם של חיה אשר בו היו מכשפין
 ואולי הוא מל"ם ידועא מכשף (Zauberer)
 עיי"ע הבא. (ב') שם פרמי ב"מ צ"ג: ידוע הבבלי
 אומר משום ר"מ וכ' וביוחסין השלם (67) ר' ידוע
 הבבלי תלמיד ר"מ.

ידעוני (מל"מ Zauberer, Magier) בעל אוב וידעוני
 (סנהד' ס"ה: עפ"י ויקרא י"ט ל"א והלאה) כבר
 פי' בעי אוב. * [אחי"ה עיי"ע בח"א, ג' ועוד
 עיי"ע אדני השדה (שם ל"ה), וע' בירין (ח"ב, י"ט),
 בתוספת' סנהדרין פ"י ידעוני זה השם עצם של
 ידעוני בפיו ובתוספ' כ"י אירפ' הגי' זה שעצם

(1) בכ"י ו"ו חדר וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י לערכין (בקובץ כ"י אנג' דף קנ"ט). (2) כ"ה בעה"ק שני' ובדפ"י ארכי יודקי
 וכ"ה בעי יושב ובדפ"י ארכי יודקי וכ"ה בעי יושב ובדפ"י ארכי יודקי ובעי יושב ארכי יודקי.

נכון להיות ארכידיקוס בל"א או ארכיידוקס בל"ה, ובלע"ז כיון רבינו על לא"מ giudice פי' שופט Richter ובנו"ג ארכי הדיינים וכ"ה בילק' וירא רמז פ"ד ובפוסק' זוטרי צד מ"ד - ועוד עיין ערך יהודאיקי] -

יִדְקָרְתָּ (א) = יודקרת לדעת רבינו הורבב מן יו"ד ומן קרת (= קרתא) ולפע"ד מל"פ אדק' פי' היקש Vergleich, Analogie או מלשון פרסי یادگار זכרון Erinnerung (ב) ידקרת שם מקום ולפע"ד Idikara עיין בפנים) בפ"ק דקידושין כגמ' יתרה עליו אמה העברה (קידושין מ"ז סע"א) אמר רב יוסף יודקרת קא חזינא הכא. פירוש דבר שהוא מחזיק מקום מועט כמו יו"ד שהוא קטנה נעשה לעיר גדולה כגון קרתא הכא נמי מבריתא קטנה ריבה דברים שלא לצורך דלא אצטריך למיכתב ענק עבד עברי לעצמו. לאב"י אצטריך דהא מני תומאי הוא. פי' גאון (דידקרת) ¹ שם חכם הוא א"ל אב"י ² הכי אמר רב שישת ³ הא מני תומאי הוא - ובסדר תעניות האלו (כ"ג סע"ב וכ"ד רע"ב) איכא ר' יוסי דמן ידקרת. * [אח"י"ה ודע כי רבינו היה מחבר שני ענינים שונים בערך זה אבל דקדק לנכון בכתובת המלה כי בציון מקידושין גרס מלא יודקרת אמנם בתענית היתה לו הגי' חסר ידקרת ובכ"י ו"ו א' ו"ד א"י בתענית הגי' יוקרת וכ"ה בש"ס שלפנינו ובכ"י מ' א"י יוקרת וצ"ל יוקרת אבל בכ"י ב' כגי' רבינו ידקרת וכלי ספק כן היה גורס רבינו לכן הביא בערך הנוכחי (ובכ"י ה"ב ידקרת) וכבר הוכחתי בע' דרוקרת כי לפי גי' כ"י מ' לתענית כ"א: ולגי' כ"י לשבת צ"ד: ורי"ף ורא"ש שם במקום דרוקרת עיקר הגי' דיוקרת או (לפי גי' רש"י בנ"א לתענית כ"א: ד"ה כפר עכו) דיוקרא וזה Diakira אצל צאזימוס ג' ט"ו והוא אחד עם Idikara של פטלימאום (עיין מאנגערט ח"ב, רל"ט ר"ס) ועוד עיין ע' איה דקירא (ח"א, ס"ו ומ"ש) ושם תראה כי מקום חמר וזפת היה ואוירו רע היה וכן מוכח מתענית כ"א: וזוה תבין כי בנו ובתו של ר' יוסי דמן ידקרת מתו בלא עתם ואולי הספור בתענית כ"ד. הוא רק משל להורות על גודל חסידות של ר' יוסי וגם ביוחסין השלם 153 א"י בזה"ל ר' יוסי דמן יודקרת [ויותר טוב כגי' רבינו ידקרת] חסיד גדול ע"כ ולפע"ד עיקר מעם מיתת בנו ובתו היתה מסיבת אויר הרע של עיר מושבו ואין להאריך. אבל בענין יודקרת (כצ"ל מלא) דקידושין יש לדעת כי אין לו שום שייכות לעיר הלז ורבינו

עצמו לא היה מכארו על ידי ידקרת לתענית כי יודקרת דקידושין פי' ע"י הרכבת יוד קרת וכ"ה בפירש"י לקידושין (ועיין פירש"י לתענית כ"א: ד"ה כפר עכו). ולפע"ד במ"ש רבינו, פי' גאון דידקרת שם חכם הוא אשר אין לו שחר (וכבר עמד ותקן הגרי"ב בהפשכ"ע שם ע"ר אבל בזה קדמוהו כבר בעל סר"ה ע' יודקרת צד קי"ט רע"ד ע"ש היטב) מעות דפוס ומ"ס בכ"י נזדמן לכותבים הנמהרים ואם נמחק מלת דידקרת אז נסתלקו חבילות קושיות של הגרי"ב ופי' גאון תסוב רק על מה שסיים דהא מני תומאי הוא ועל זה אמר רבינו פי' גאון שם חכם הוא והוצרך לזה כי שם תומאי (או לפי גי' יוחסין השלם 145 מוטאי ועוד עיין סוף הערך הנוכחי) לא נמצא זולת זה ⁴. ולראיה שתומאי שם חכם הוא הביא רבינו סוף המאמר א"ל אב"י וכו' הוא מני תומאי הוא ובזה הכל עולה יפה מה שאין כן אם היה מפריד רבינו ענין שקלא ומריא והצעת הסוגיא בפ"י הגאון דידקרת שם חכם הוא חוץ מהקושיות שהקשה הגרי"ב בהפשכ"ע ע"ש. ואחרי שהביא ופי' רבינו זה דקידושין הוסיף להביא ציון מתענית וכוונתו כי עוד נמצאה מלה שוה למלת יודקרת אולם נחלקה בענינה כי זו האחרונה היא שם עיר. שוב ראיתי בחי' הריטב"א לקידושין וכתב בזה"ל גי' רש"י אמר רב יוסף יוד קרת וכו' אבל הראב"ד ז"ל גורס אמר רב ה' יוד קרת קא חזינא הכא והוא שם אדם קשה מאוד שלא היה חס אפי' על בניו ובני ביתו כדאיתא בתעניות ולדוגמא הביא לכאן לומר שאף זו קושיא קשה היא וזה יותר נכון ע"כ ופי' זר זהב בע"כ יש כאן מ"ס דהא גם רש"י גרס כן וכו' ונ"ל דה"ג אמר רבה יוסי יוקרת קא חזינא ועיין תענית כ"ד. ובמקום רב גרס רבה ובמקום יוסף גרס יוסי ע"כ ויפה הגיה בכונת הראב"ד ולפע"ד נגדר בזה הראב"ד אחר פי' ר"ח ז"ל הובא בהידושי קידושין להרא"ה (שנדפסו בקושטא שנת תקנ"ה) וברף י. א"י וז"ל יודקרת פי' ר"ח ז"ל כעין מה שאמרו הויא דרב ושמואל קא חזינא הכא (תענית כ"ד): כלומר הויא דר' יוסי מן יודקרת קא חזינא הכא ע"כ ובחיד' תלמיד דרשב"א עם תשובות דר' יעקב בירב הגי' הויא דר' יוסי דמן יוקרת קא חזינא הכי ע"כ והח' ברילל (מ"ע יאהרביכער ח"ב קמ"א) שהביא פי' דר"ח הזה הגיה במקום יודקרת: קומרא עפ"י מאמרו דרב יוסף ביבמות ס"א. קמיר קא חזינא הכא ואין נ"ל כי פי' ר"ח מבואר יפה עפ"י פי' הראב"ד שחלך

1) נ"ל למחוק עיין מ"ש בפנים. 2) בנו"ג אב"י אמר. 3) כ"ה לכונן בדפ"ר אבל בשדפ"ע יוסף. 4) ולפי סר"ה ריש אות תי"ו במקום בר חומא בשהש"ר ס"פ ראשו כחם פז צ"ל תומא או תומני.

לְיָהּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים וְלֹךְ אֲנוּ מְקַלְסִין — דְרוּשׁ בְּעֵינַי
בְּיָהּ שְׁמוֹ מַלְיָ בְיָהּ עֵינַי בְּיָהּ בַח"ב, מ"ה, וְעוֹד
עֵינַי הַבֵּא אַח"ז.

יְהוּדָה (לפ"י) ר"ב מל"י יוה, וּלְפַע"ד
מל"ע יל"ה יל"ה מלת הקריאה לכאב
(וזולתו) ב"ר פר' ואל שדי יתן לכם רחמים (פצ"ב)
[אשרי הגבר אשר תיסרנו ה' אין כתיב כאן (תהלים
צ"ה, י"ב) אלא תיסרנו יח] כזה שהוא נדון לפני
הדיין צועק ומצטער ואומר יה יה די די כך אמר
יעקב מי שעתיד לומר ליסורים די הוא יאמר ליסורי
די שנא' (בראשית כ"ג, י"ד) ואל שדי (3). פי' בל"י
ענין צעקה וצווחה (4).

יְהִב (מל"מ וסורי ענין נתינה ואצל רו"ל מעינה
das Aufgelegte, die Last) בפ' ראוהו בי"ד
בגמ' כל השופרות (ר"ה כ"ג) ובפ' הקורא את המגלה
בגמ' קראה סירוגין (מגילה י"ח) ובכ"ר פ' פ' (ס"פ
ע"ט) ויקן את חלקת השדה: שקל יחביך ושדי
אגמלאי כלומ' מעונך. * [אחי"ה בל"י משאך
וכן ג"ב בילק' ישעיה רמז רפ"ו ילק' תהלים רמז
תשע"ג וילק' משלי סוף רמז תתקל"ו. ונראה דלפי
ציון הנ"ל גם בכ"ר הנ"ל היה כתוב כבש"ם הנ"ל
אבל בנו"ג בכ"ר תלי הדין יחבא עלי ישמעון מיניה
יהבא משוי. והפעל ממנו כמו בל"ם = ובל"ע
יְהִב חולין ס'. מיהב יחבי משקל לא שקיל,
קידושין מ' רע"א יחבא מיהבה. ר"ה כ"ז. יחב
דעתיה. ירו' שביעית פ"ז דל"ז ע"ג, שהש"ר פ' מי
זאת: נסיב ויהיב (והוא כמו שקל ומרי = נשא
וגתן). ירו' ברכות פ"ז ד"א: לא יחב מן ידיה כלום,
ושם שלח ויהב וכו' ובענין יְהִב את פלגא,
ושם גם: הבו, הבון, ולרוב נבלע הה"א כמו בל"ם
עיי"ע יב. ובאת פעל אָתְיָהֵב, אָתְיָהֵיב תרגום
אונק' לשמות ה'. מ"ז; לויק' כ"ד, כ'; לבמד' כ"א,
מ"ז; לדברים תר"י א' א', א' ועוד זולתו, וכ"ה
בקידושין ז'. ממנוא דאיתיהיב למחילה, ויק"ר פי"ט
תתיהיב לך נפשיך היך כמה דיהבת לנפשי. —
והשם יְהִבְתָּהּ, יְהִבְתָּהּ תרג' קהלת ה', י'; לתהלים
י"א, ו' ועוד מוֹהֶבָא, מוֹהֶבְתָּא עיי"ע] —

* יְהוּדָה, יְהוּדָה (Judäa) והוא חלק מא"י כידוע.
ועוד כימי התנאים היתה נחלקת
א"י לשלשה חלקים היינו יהודה וגליל ועבר הירדן
עיינן חקירה בענין זה בע"מ צד 208 וש"ג המראה
מקום ובדניאל כ', כ"ה; עזרא ה', א', ח' א' יהוד
והוא כמו יהודה, ומהראשון נבנה התואר יְהוּדָה

בעקבותיו אבל מה שסיים הראב"ד וזה יותר נכון
לפע"ד הקלושה קשה להלמו לבאר סוגיא דקידושין
ע"י זו דתענית. אבל אחר עיון רב ג"ל ברור כי
יודקרת בקידושין נתפרש יפה ע"י אדקר או יודקאר
שפי' בל"פ היקש וזכרון דברים, ורב יוסף שאמר
בסוטה מ"ט: כבבל לשון ארמי למה אלא אי
לש"ק או לשון פרסי היטב ידע ל"פ והשתמש
בה גם בקידושין ואמר על קושית הש"ס אלא ענק
ע"ע לעצמו פשיטא אלא למאן א"ר יוסף ידקרת
קא חזינא הכא כלומר אינו אלא היקש וזכרון
דברים בעלמא וכונתו לעולם ענק עכד עברי לא
הוצרך תנא דברייתא להורות שפשיטא שהוא
לעבד עצמו ולא נקט ענק ע"ע לעצמו רק בהיקש
עם ענק האמה העבריה לעצמה או י"ל לפי הוראת
יבדקאר ולא נקט ענק ע"ע לעצמו רק לזכרון דברים
בעלמא ולא היה צורך לו וכזה הכל עולה יפה
והוא קב ונקי לפע"ד, ובספרי על מלאכים ושדים
צד ק' פירשתי יודקרת בקידושין בע"א לישב פירש"י
„האריך משנתו הנם" ע"ש אבל זה שפירשתי כאן
ג"ל יותר קרוב לאמת — והג"י המשוכשת בערך
הנוכחי כבר היתה לפני בעל היוחסין (עיינן יוחסין
השלם 150 ושם גם: מו מא א) —

י"ה (ר"ת או קצור של שם יהוה) מלמעלה,
קדש למ"ד (1) מלמטה (2) בפ' במה אשה בגמ'
בירית מהורה (שבת ס"ג) פי' כך היה נכתב (קדש
לח') [צל"ק קדש ל יהוה] כדי שיהא השם ונקרא
כראוי. * [אחי"ה בכ"י ה"ב אי' כך היה נכתב
קדש ל' ה' וגם בערך דבור המתחיל הוא ה' וכ"ה
בכ"י ב"ר ודפ"ר בע' קדש ב' ובע' הנוכחי בדפ"ר
אי' י"י ובשאר דפ"ע בשני יודין והנכון כג'
דפוס וויניצ' בע' קדש ב' היינו: יה, וכ"ה בכ"י ר"ו
ל"ד וב"ר ככאן ולזה מורה סדר האותיות בערוך
וכונת רבינו במ"ש כך היה נכתב וכו' הוא כפי ר"ת
בשבת שם ד"ה וכתוב ועיינן בחי' המאירי ולזה
כיון גם פירש"י בשם, רבינו הלוי שונה קדש ל'
מלמטה, כ"ה בדפוסים ראשונים ובדפוס כנבנשתי
נשתכש כלפנינו (קדש לח') עיינן ד"ם שבת ס"ח
והביא שם גם ג"י כ"י א"פ: ב' שימין כו' קדש
ל מ"ה, וכ"ה בסוכה הנ"ל וכ"ה בערך לפי ג"י דלעיל
וצריך לכתוב בערוך בכ"י שימין כמו שכתבנו] —

* יְהוּ (מל"מ Gott) סוכה מ"ה, לְיָהּ וְלֹךְ מוֹכַח לִיָּהּ
וְלֹךְ מוֹכַח, ובכ"י מ' ובמשניות נאפ' ופיז'
ובע"י ליתא עיינן ד"ם למקומו, ובגמ' שם: מפורש

(1) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ודפ"ר. (2) וכ"ה בכ"י ר"ח (בש"ס ווילנא) וג"י מלמעלה. . . מלמטה אי' ג"כ בסוכה ה' סע"א
ובכ"י ש"ס לשבת, וילק' תצוה רמז שפ"ב. (3) ובשניים בתנחומא מקץ ובפסיקתא זוטרתו ורש"י עה"ת שם. (4) והשלמתי
ציון ר"ב הקטוע.

* יהודאיקי (= יוֹדְאִיקִי מל"ר judicium מקום מושב הדין Gerichtsot) ירו' גיטיין רפ"א דמ"ג רע"ב עד שיכתוב במקום יהודאיקי אם אין שם יהודאיקי בבית הכנסת, ופני משה פירש לנכון במקום מושב הדיינים והביא לדוגמא ארכי יודקי עיי"ע וע' יודקי אבל בקרבן העדה בלי נכון פ"י מקום שבית דין יהודים, והה"א מ"ס הוא.

* יְהוּדִיב (שם פרטי לאחד מראשי האבות לכהנים דה"א/ כ"ה ז') ועליו נאמר בירו' תעני' פ"ד דס"ח ע"ד יהויריב יה הריב עם בניו וכו'.

* יְהוֹשֻׁעַ תנאים ואמוראים גדולים בא"י נקרא בשם זה ר"מ יהושע בן פרחיה ר' יהושע בן חנניה, ר' יהושע בן בתיא, ר' יהושע בן קרחה, ר' יהושע בן קבואי (כפוסאי), ר' יהושע בן לוי, ר' יהושע אונייא, ר' יהושע דרומיא (עיי"ע דרום) ר' יהושע דסכנין ועוד אחרים נקובים בשם זה עיין ערכם בר"מ ובמבוא הירו' למהרז"ף, ועוד יהושע בן גמלא שתיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וכו' עיין ב"ב כ"א, ועיי"ע פלך ב'.

יהמ (= יְהֻמָּא בל"ס Fehlgeburt) כנצר נתעב (שעי' י"ה י"ט) תרג' כיהמ ממיר, * [אח"ה בנ"ג כי חט וצ"ל כְּיַחַם ועיין מ"ש בע' ספר ובערוך הקצר שג"ב יש כאן הוספה בזה"ל: וביצה שלא נגמרה נקרא יהמא] —

יהר (= יְהֻרָא מל"פ וע' הרשומה בע' גיהר בח"ב רנ"ב: פי' אבן טובה ופנינים Edelman, Perle) אדמו עצם מפנינים (איכה ד', ז') תרג' סמקו חיוו יתיר מן יהורין, * [אח"ה וכנ"ה בתר' שה"ש ז', ב' ואסתר א', ד', ותרי' א' לבראשית ו', ט"ז היחיד תרגום צהר: יוהרא, ולפי משפט גזרת המלה עיקר כתיבתה עיין בערך גיהר, ובפסיקתא זוטרתי תצוה (כהוצאת הח' באבער צד צ"ה) ג"כ גיאאר] —

יְהָר (יהר מל"מ בתואר יְהִיר פי' גבה רוח stolz, Ueberhebung, Vor-hochfahrend; השם יְהֻרָא nehmtuerei) בס"ג דפ' היה קורא (ברכות י"ז): דרשב"ג חייש ליוהרא, בר"ג דפ' ר"א אומ' תולין (שבת קל"ט), ובחלק בענין משיח (סנהדרין צ"ה) אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי, פי' יהירי גסי הרוח, אמגושי מכשפין, סניך (ישעיה א', כ"ה) כסף מעורב כן הוא בן תורה אם יש בו גסות הרוח, בדיליך (ישעיה שם) מכשף שהוא בדול מן היראה ומוסר עצמו לשרים, גזרפטי (סנה' שם)

der Jude, jüdisch וכתב בעל התשבי לא נמצא במקרא שקראו (את ישראל) יהודים רק מזמן גלות השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז¹) נקראו יהודים ולשונם לשון יהודית ולא קודם לכן, וגם שבט בנימין עמהם שנא' (אסתר ב') במרדכי איש יהודי והוא היה איש ימיני ע"כ, ובאסת"ר פ' איש יהודי מבואר יהודי: יחידי כלומר שהודה באחדות הכורא, וכן נגזר היהודי מ"פ על ודי, הודה במגילה י"ג, כל הכופר בעבודת אלילים נקרא יהודי, ושם: מאכל יהודי, יבמות ס"ב: כל יהודי שאין לו אשה וכו', שמ"ר ס"פ מ"ב או יהודי או צלוב, ולנקבה דת יהודית כתובות ע"ב סע"א ורע"ב ובמד"ר פ"ה, ועוד התואר יְהוּדָי תרגום אסתר ה', י"ג והלאה, ירו' שביעית פ"ד דל"ה רע"ב או (יהודי) [יהודאי] יהודאי וכו', והקבוץ ירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג בריך אלהון דיהודאי ובכ"ר פס"ג יהודאין, ובתרי"א ו' לבראשית מ"ט, ה', ולנקבה איכ"ר פ' כל עמה: חויין אפיך כיהודאיתא, ת"ש אסתר ד', א' אמתא יהודאיתא, ע"ז כ"ו, מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא, והקבוץ יְהוּדִיָּא אונק' לשמ' א', ט"ז, י"ט, ועיי"ע יְהוּדָי.

* יְהוּדָה שמות כמה גדולי תנאים ואמוראים ד"מ יהודה בן טבאי, ר' יהודה בן בטיא, ר' יהודה בן אלעאי, ר' יהודה בן בבא, ר' יהודה בן נחמיה, ר' יהודה בן גדיש, ר' יהודה בן תימא והגדול אשר בשם זה כינוה הוא בעל מסדר המשנה: ר' יהודה הנשיא ובן בנו ר' יהודה נשיאה, ובירו' נקרא רבי יודן רבי יודה נשיאה, נשייא, ובנו של זה: ר' יודה (יודן) נשיאה (נשייא) ב' ועוד רבים נקראו בירו' ר' יודה, ר' יודן עיי"ע בר"מ ובמבוא הירו' למהרז"ף, ומשכנו ידינו מלציין מקומות המצאן כי במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך.

* יְהוּדוּת (שם מפשט מן יהודי das Judentum) באסת"ר פ' החודש: לא שינו אלהיהם ודתותיהם והחזיקו ביהדותן וצ"ל ביהדותן והוא על משקל גיות עיי"ע בח"ב רע"ד וע' גוי (שם רג"ד), * יְהוּדִיָּי (שם הכנוי לאחותו דר' יהודה הנשיא) ירו' נזיר רפ"ז דג"ז רע"א כד דמכת יהודיני אחתיה דר' יודן נשייא ובירו' ברכות פ"ג ד"ו סע"א אי תמורתה כד דמכת נהוראי אחתיה דר' יהודה נשיאה, וזה עיקר שמה וכתב מהרז"ף באה"צ וז"ל וכינוה יהודיני על שם אחיה ר' יהודה נשיאד והוא ר' יודה נשיאה ב' ע"כ, ודוגמתו בל"ר כי ילידי בית המלכות נקראו Augustales, Augusti-ani והוא שם הכבוד עיי"ע אגוסטלא (ח"ב כ"ה).

¹ לא כן דיבר התשבי כי במ"ב ט"ז, וי אמר וינשל את היהודים מאילות וזאת היתה בעת ממלכת אחז והושע בן אלה והגלות היתה בשנה הששית לחוקיה וא"כ נקראו שבט יהודה ובנימין בשם יהודים הרבה לפני הגלות עכ"ל הח' סטאלענמקון.

ברכות פ"ב ד"ה רע"א עובדא הוה כחד יודאי
 (כ"ה לפי גי' המחרשים ובנו"ג יהודאי ובאיכ"ר ס"פ על
 אלה אי בר נש) וכו' אל בר יודאי בר יודאי וכו'
 ע"ש ועיי"ע קנקן ב'. יושלמי ע"ז פ"ב דמ"א. הוה
 יודאי אזל בערך מיספרה. והקבוץ ירו' ע"ז פ"ה
 דמ"ד ע"ד בר מן יוֹנָה. — ירו' סוכה פ"ד דג"ד
 רע"ג לך יודייה מ"ס וצ"ל וודייה עיי"ע ודי (ח"ג,
 רנ"ד) בציון משמ"ר פ"ג.

* יוֹנָן שמות התנאים והאמוראים בירו', עיי"ע
 יהודה וש"ג רמז על המחרוזת — אבא יודן
 ב"ר פ"י עיי"ע אבדן ומ"ש. בר יודנה ירו' ע"ז פ"ב
 דמ"א. עיי"ע בר יודנה (ח"ב קע"ו).

* יוֹנָן (מן יו = הוא ומן דן פי' הוא זה dieser
 da) תרג' שני אסתר ז', ה' מה יודן ובר
 מן יודן נברא.

* יוחאי, יוחי אביו של ר' שמעון וגם נזכר על
 שמו בן יוחי, בר יוחי ובפרט בברייתא
 ולרוב בדברי הגדה עיין ד"מ למהרז"ף קנ"ח בהערה
 ועיין פסחים קי"ב סע"א ועיין מ"ש בע' ארך ח"א
 צד רפ"ו ובע' חמץ.

* יוֹנָנָא, יוֹנָנִי עיי"ע אחר ע' יון.

* יום עיי"ע ים.

יוֹן (= יוֹנָה מל"מ וכן בל"ם יוֹנָא Taube) בס"ג
 דפ' אלו דברים בכרכות (נ"ג): ובגמ' דפ' במה
 טומנין (שבת מ"ט). מה יונה זו כנפיה מגינות עליה
 אף ישראל מצות מגינות עליה⁽³⁾. מאי שנא יונה
 שכנפיה מגינות עליה יותר משאר עופות פי' כב"ר
 בריש ויאמר ה' אל אברם (בכ"ר פל"ט) ואומר מי
 יתן לי אבר כיונה (תהלים נ"ה, ז') למה כיונה ר'
 עזריה בשם ר' יודן בר סימון אומר לפי שכל
 העופות בשעה שיגיעין הן נחין ע"ג סלע או על
 גב אילן ונתפשין אבל היונה בשעה שיגיעה היא
 קופצת אחת מאנפיה ופורחת באחת והיא נצולת
 ואינה נתפסת⁽⁴⁾. בפ' שילוח הקן (חולין קל"ח: במשנה)
 וכן יונים רודסיות⁽⁵⁾ פטור מלשלח⁽⁶⁾. גמרי' (שם
 קל"ט): מאן דתני הירודסיות על שלם הירודוס⁽⁷⁾
 פי' (הורודוס) (הירודוס)⁽⁸⁾ המלך הביא יונים מן
 המדבר וגידל אותם כיישוב⁽⁹⁾ ונקראו על שמו

רשעים⁽¹⁾. בסוף סוטי' בגמ' משרבו הרוצחנין (סוטי'
 מ"ז): ובפ' המוכר פירות בגמ' המוכר יין (ב"ב צ"ח).
 האי מאן דמייהר⁽²⁾ אפילו אאינשי ביתיה לא
 מיקבל שנא' (הבקוק ב', ה') גבר יהיר ולא ינוה ולא
 ינוה בנוה שלו. בפרק לולב הגזול בגמ' אמר ר"מ
 (סוכה ל"ז) מעשה ביהירי ירושלם. ס"א יקירי
 ירושלם. * [אחיה"ה כ"ה לנכון בדפ' וויניצי]

וכ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב. וכ"ה בנוסח' ובתוספתא
 פ"ב ובמשנה דף ל"ו: באנשי, אבל בכ"י ש"ס
 לנכון ביקירי עיין ד"ס למקומו. וגי' ראשונה הובאה
 גם בע' יחיד ע"ש. ועוד אי' התואר בחולין קי"א רע"ב
 כמה יהיר האי מרבנן, והקבוץ תוספ' סוטה פ"ד
 היהירים. ולנקבה מגיל' י"ד: תרתי נשי יוֹנָן הויין
 וכו'. והשם יהורא ברכות י"ז: מיחזי כיהורא ועוד
 עיין פסחים נ"ה. סוכה כ"ז: משום יהורא, ולנקבה
 מגיל' שם לא יאה יהירותא לנשי. והפעל מגיל'
 כ"ט. האי מאן דיהיר בעל מום הוא. ובתפ"ע ל
 פסחים ס"ו: כל המתיהר, ב"ב י': כל המתיהר] —

* יואני קירושין ע"א: ירו' קירוש' פ"ד דס"ה ע"ד
 עיי"ע ואני.

* יוד (אות העשירי של אלפא ביתא וכן בל"ם
 יוד ובל"י Jota, iōta) ירו' שביעית פ"א
 דל"ג: ירו' סוכה רפ"ד דנ"ה: מ"ס יו"ד מ"ס מים.
 ירו' חגיגה פ"ב דע"ז ע"ג העולם הבא נברא ביו"ד.
 סנהד' קי"ז סע"א יו"ד שנמלתי משרי עומד וצווח
 כמה שנים עד שבא יהושע וכו' ועוד עיין בירוש'
 סנהד' פ"ב ד"כ ע"ג ובר"ר ר"פ מ"ז, שמ"ר פ"ו, ויק"ר
 פי"ט, במד"ר פי"ח, שהש"ר פסקא ראשו כתם פז,
 תנחומא וארא סי' ה' ושם קרח סי' י"ב, ילק' לך
 לך רמז פ"ב, אגדת בראשית פע"ה, והקבוץ יודיין
 שבת ק"ג: יודיים ספרי ואתחנן פ' ל"ו.

* יוד (שם אמורא וה"א נבלעת) תענית כ"ב סע"ב
 אמר רמי בר רב יוד ובכ"י ש"ס הגי' אמר
 רב יהודה אמר רב עיין ד"ס לשם. ויוחסין השלם
 150 אי' וז"ל אמר רב אמי בר יוד אמר רב ופירש"י
 כפ"ג דתעניות אביו של רמי יוד שמו ע"כ.

* יוֹדָאי (משקל סורי יוֹדָיָא פי' יהודי der Jude
 ועיי"ע יהוד וע' בר יודאי בח"ב קע"ו) ירו'

(1) ועיי"ע בל"ב כ"ב י"ו: והלאה ועי' גז' ז' שם ר"ס: והלאה. (2) בנו"ג בסומה דמיהר וכב"ב דיהיר. (3) כ"ה בשבת אבל
 בכרכות כמינון אחר ע"ש. (4) לפע"ד קופצת הוא מליע קפץ פי' אחז וחבק ופי' אוחזת וחובקת את אחת מאנפיה
 כלומר נשענת עליה לנוח ובאחת פורחת לכן היטב גרס רבינו אחת ובנו"ג באחת ועיין פי' מ"ב בקצת דוחק ובתוספתא
 שבת מ"ט. ד"ה כנפיה גרס בשם מדרש (והוא ביר הנ"ל) פורחת באחת וניגוחת באחת וזה קרוב לפירושנו וגי' דב"ר
 בשיק הובאת בילק' תהלים רמז תשע"א ע"ש. (5) כ"ה לנכון בכ"י וי"ו ל"ד ה"ב וכ"ה בדפ"ר, וכן מוכח מערך רדס, אבל
 ברש"ע רדסיות ובנו"ג הרדסיות. (6) בנו"ג משילוח. (7) כ"ה לנכון בדפ"ר וכן בכ"י וי"ו הירודסיות ובכ"י ל"ד הירודסיות,
 ובנו"ג הרדסיות ע"ש הורודוס ובדפ"ע הורודוסיות ע"ש הורודוס. (8) ובדפ"ר הורודוס. (9) כ"ה בדפ"ר ובדפ"ע ביישוב.

הירדסיות¹) ומאן דתני רודסיות²) על שם המקום שהביאם משם. * [אחי"ה כני, הורדסיות ע"ש הורדס המלך מבואר בפ"מ להרמב"ם וברע"ב וכפירוש הש"ס וכונה על Herodes ולפי"א ולגני אחרת נ"ל שהכונה על אי Rhodos בל"ע רודסו וה' לעוויזאהן (זאאלאניא 200) אחז גי' המומעת שלפנינו בש"ס לכן פירש ע"י ארץ של Drusen. ובביצי כ"ד. הגי' יוני הרדסאות ופירש"י על שם מקומם וי"א ע"ש הורדוס והן הגדלים בבתים ע"כ ובכ"י מ' ובחי' המאירי הרדסאות ועיין ד"ס למקומו. ובכ"י בר מצאתי בערוך הוספה בזה"ל: ואני שמעתי מר' מצליח זצ"ל בורסיות ופירוש בורסאות ופי' ליורדסיות (?). שהן של בתים כי כך קורין בל' ישראל (?). לבתים רודסיות שהן מטהרין כי כך קורין לחיל בל' פרסיסא (?). ומלא שבושים הוא ואזוורו מוכיח כי הוספת מבורך הסופר היא (עיי"ע אונסו). ור' מצליח אין זה ר' מצליח שהזכיר רבינו איזה פעמים עיין מבוא צד XL, XV. — וכ"ה בל' זכר כל"מ סנהדרין כ"ה. אם תקדמיה יונך ליון עיי"ע ארא (ח"א רס"ד), ירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד כמין יון אית להון ומנסכין ליה. ובחולין וי. בל"ג: דמות יונה מצאו להם וכו'. ברכות נ"ג: וש"ג דמילי כנסת ישראל ליונה. חגיגה ט"ו. כיונה הזאת (כ"ה בכ"י מי ובכ"י כי כיונה זו) שמרפת על בניה ונוגעת ואינו נוגעת כ"ה בכ"י ש"ס ועיין בר"פ"ב תוספתא חגיגה פ"ב ירו' חגיגה פ"ב דע"ז רע"ב. והקבוץ יונים סנהד' כ"ה. יונין ב"ב ע"ח: והלאה, תוספתא ב"ב פ"ד, יוני ברכות נ"ז:] —

* יונה (שם פרטי) ראש המדברים בכ"מ בירו' עיי"ע במבוא הירו' למחרוזת צ"ח — צ"מ ושם גם ר' יונה בוצרייה ועיי"ע בוצרה בח"ב קנ"ז:

יון (מל"מ עיין פירשט באוצ"ה Griechenland והתואר יוני, יונית griechisch) בפ"ק דמגילה (ח: במשנה) אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. גמרי (שם ט"ז) אמר קרא³) (בראשית ט"ז, כ"ז) יפת אלהים ליפת מיפיותו של יפת כלומר ממבחר בניו והיא כתיבת יון שהיא מובחרת יהיו באחלי שם שהם בני ישראל. * [אחי"ה בנו"ג יפיותו

של יפת יהא באחלי שם ופירש"י הוא לשון יון לשונו יפה משל כל בני יפת ע"כ. וזה הדרוש סובב והולך על מה שאמר רשב"ג במשנה דמגילה שם אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. ובירו' מגילה פ"א דע"א רע"ג. קילסו ר' אליעזר ור' יהושע את תרג' עקילם הגר בפסוק (תהלים מ"ה, ב') יפיית מבני אדם וכיוונו בזה על יפיותו של לש' יונית ובחרו לשון הפסוק הנ"ל בעבור סוף הפסוק הוצק חן בשפתותיך. בענין לשון יוני, לשון יונית או רק יונית וחכמת יונית עיין מאמרי רז"ל ב"ק פ"ב: פ"ג רע"א, סומ' מ"ט, ושם: מנחו' צ"ט: ירו' שבת פ"ו ד"ז ע"ד, ירו' סומ' ספ"ט דכ"ד ע"ג, ירו' ב"ב פ"י ד"ז ע"ג. זמר יוני חגיגה ט"ו: עיי"ע זמר א'. לעזו יוני מגילה י"ח. כתב יוני. . . עד יוני גימין ספ"ט ד"ג ע"ד ועיין בבלי גימין פ"ז, ושם: וע' גנדל (ח"ב ש"ז). מקואות פ"ט, מ"ב עיי"ע גין ב' (ח"ב ש"א). והקבוץ מגילה י"א. לא מאסתים (ויקרא כ"ה מ"ד) בימי יוונים, והכונה על זמן מלכות אנטיוכוס אפיפנוס. ועל מלכותו הרשעה דרשו בב"ר פמ"ד (ועיין תרמי א' לבראשית שם) גדולה (בראשית ט"ו, י"ב) זו יון, ועוד שם: השכה (בראשית שם) זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה ועיין בר"פ"ב, ויק"ד פ"ג. ועוד דרשו בויק"ד שם ועקרב (דברים ח"ו ט"ז) זה יון, ושם ספמ"ו ובתנחו' תזריע סי' י"א בהרת זו יון עיין מ"ש בע' בהר (ח"ב כ"ה). ברה כחמה (שה"ש וי, י) במלכות יון, שמ"ד ר"פ ט"ו עיי"ע אליאם (ח"א, צ"ז) ומ"ש, יונתי (שה"ש ח"ב, ב). במלכות יון שכל ימי יון ההיכל קיים וכו' בריש אסת"ד. תרג' ש"א ב', ד' מלכות יון, והתואר בקבוץ יונאי = יונאי תרג' שם, ותרי א' לדברים ל"ב, כ"ד] —

יוחני וממרא (שמות פרטיים לשני מכשפים עיין בפנים ומ"ש) בפ' כל קרבנות הצבור בגמ' וכלן אין באין אלא מן המוכחר (מנחות פ"ה רע"א) א"ל יוחני וממרא למשה תבן אתה מכנים לעפרים⁴) אמר להו אמרי אינשי למת⁵) ירקא ירקא שקול פי' רב שרירא כך היא השמועה ומשל הוא שהרבה אומרין אותו בני אדם ופירושו לעיר של ירק

1) כ"ה בכ"י ויו ועיין לעיל הערה 7. 2) כ"ה בכ"י ויו ל"ד ה"ב, ובכ"י דורסיות וכ"ה בדפ"ע חוץ מרפ"ד ושם רודסיות ובגמ' דורסיות. 3) וכ"ה בע"י ובכ"י ש"ס. 4) כ"ה בכ"י ויו א' ובי' וכ"ה בערך תבן לפי גי' כ"י ויו א' ובי' ול"ד וביר' וכ"ה ביוד אחת בפ"י רגמיה כ"י למנחות (בקבוץ כ"י אנגי' דף ל"א): וזה נ"ל עוקר והוא עיר עקבן בדה"י ב' י"ג, י"ט בקרי וכצ"ל בתוספת' מנחות פ"ג. ד"ה עפרים ועיין תוי"ט ונראה שאחד הוא עם אפרים ש"ב י"ג, כ"ג. Ἐφραΐμ, Ἐφραΐμ באונג'יליאום (יוחני י"א, נ"ד) ועוד עיין פירשט זה הערך. ובכ"י ה"ב בעי' הנוכחי ובערך תבן עפרים וכדפ"ע ובנוסחי בשני יודין עפרים ובמסגרות הגמ' והוא הפנים ביהושע י"ט, י"ט. 5) כ"ה לנכון בדפ"ר פי' ויניציא וכן מוכח מעי' מת וכ"ה בפ"י רגמיה ב"י למנחות הנ"ל והוא הסמיכות ל"ת ירקא ובדפ"ע האחרונים למתא ירקא וכ"ה בנוסחי במנחות ובשמו"ר פ"ט אבל אז צ"ל למתא דירקא וכ"ה באמת בילקי, וארא רמו קפי"ב בשם מנחות.

כנפים ככשפים ופרחו באויר וכו'. ובילק' שמות רמז קס"ה אי' ינוס וימסרים וצ"ל וימכרים ובילק' סוף שמות ינוס וימכרינוס. — ולפע"ד אולי יש להשוותם עם שמות שני יגדי של פרסיים, Janaya, Vyambura. ושד Janaya נקרא ג"כ Jahi וזה קרוב לשם יוחני והיה ממונה על זיהמת דרך נשים ומזה ג"ל יוחני של ערך אח"ז ע"ש] —

יוחני (שם פרטי לאשה מכשפת בלדת נשים לפע"ד מל"פ של ערך הקודם לזה עיין סוף הערך) בר"ג דפ' היה נוטל את מנחתה (כוסה כ"ב סע"א) כי קאמרינן כגון יוחני בת רמיבי. פי' יוחני בדרך כשפנות היתה אוסרת הנשים המעוברות שלא תלדנה ובהגעת לידתן היו מצטערות והיא מראה עצמה צדקת והיו באות אצלה ואמרינן לה אולי תבקשי רחמים על פלונית שתלד והיא מתרת הכשפנות ומיד יולדת עד שנתגלה שהיתה רעה ומכשפת והרגוה. * [אח"י"ה וקצת בהרחבת הענין מפורש בן ברש"י ועוד קצת בסיגנון אחר בחי' המאירי לסוטה רק שם הובא זה הפירוש על אלמנה שיבכית ומקור לכלל זה נ"ל ברור הוא ספר מעשיות המיוחס לר' נסים ושם הובא כמו בחי' המאירי זה הסיפור ג"כ לביאור אלמנה שובבית וז"ל . . . שאמרו שהיתה אלמנה שובבית וטובה בעיני בני אדם והיא היתה מכשפת שעשתה כשפים לכל אשה הרה שלא תלד וכשמרבין צירי היולדה היתה באה האלמנה הזאת ואומרת הנני אילך ואתפלל לבוא עליך ותלדי מיד והיתה הולכת לביתה ומסירה הכשפים והיתה יולדת מיד וכו' וכו' ע"ש כי האריך, ורבינו קצר בלשונו, ולפע"ד יוחני הוא שם פרטי שנבנה על Jani, Janaya של ערך הקודם ונזרה מלה בקמטית מפעל jan, janh ופי' הכה ומצער ולפי זה נאה שמה על שם פעולתה לכן נ"ל להגיה יוחני בת רמיני מפעל רמן עיי"ע שתרג' וחובר חבר (דברים י"ה י"א) ורמין רמן ומדרך המכשפים לצפצף ולדבר בקול נמוך, ובסו"ט שם אי' מפורש כי זה מדרך מכשף; רמין מגושא וכו' כלומר לוחש המכשף את לחשיו וא"כ יוחני בת רמיני פי' אשה המצערת (לילדות) בת מכשפה ונקראה כן על סוף מעשיה הגלויים, ומעתה נבין מאמר דר' טרפון בזבחים ס"ב רע"ב ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני אמרי ליה קטורה כתיב (בראשית כ"ה א') וכו' והוא בדרך הלצה אמר לעוררם

שרוב ירק מצוי לתוכה תדיד לא תאמר עיר פלונית הרבה ירק יש בה היאך אוליך אליה ירק אלא הולך לשם שפעמים שחסר מה שבמקומם ואין אחרים נושאים אליהן ואתה תמכור ביותר וכן עיר שבארץ ישראל ששמה עפרים⁽¹⁾ היה מרבה תבואה למאוד וכן שנינו לענין קרבנות הציבור וכולן אין באין אלא מן המוכחר ואיזהו המוכחר שלהן מכמס וזנוחה⁽²⁾ אלפא לסולת שנייה לה עפרים בבקעה. ופי' אלפא ראשונה מן גימטריא כמו ששנינו (שקלים ג', ב') אלפא ביטא גמא, וכן כשבא משה למצרים באותות שנתן לו הקב"ה אמרו לו יוחני וממרא ראשי החרטומים של פרעה זו היא מלאכתנו ואנו יכולין לעשות כן בלהמינו ואתה דומה כמי שמביא תכן לעפרים שהיא עיר תבואה וממנה שבר למקומות הרבה ואיך יביא אדם אליה תכן אמר להן אמרי אינשי למת ירקא ירקא שקול הוא שפירשנו והרי הבאתי אליכם האותות האלה פעמים שאין אתם יכולין לעשות כיוצא בהן וחזורין בני אדם אל שלי מהתל היה בהן עד שבררו לו מן השמים והכריעוהו⁽³⁾ ויבלע מטה אהרן את מטותם (שמות ז', י"ב). * [אח"י"ה ובנוף הענין פי' כן גם רגמ"ה בכ"י למנחות הנ"ל רק בדרך קצרה וכ"ה בפירוש"י, והמשל חלו הובא גם בשמ"ר פ"ט ושם גם הסוים ויבלע וכו' ובילק' וארא הנ"ל. וחצי הראשון של משל אי' בב"ר ס"פ פ"ו וילק' וישב רמז קמ"ה — ודע כי בתנחומא כי תשא סי' י"א נאמר בפירוש שני חרטומי מצרים עמהם ושמותם ינוס וימכרוס וצ"ל כמו בתר"י לשמות א', מ"ו ינוס וימכרוס רישי חרשיא ובתר"י א' לבמדבר כ"ב, כ"ב ותרין עולימוי ינוס וימרוס עמיה, ובלי ספק יוחני וממרא הם ינוס וימרוס (וימכרוס) וכן נקראו בפשיטא ינוס וימכרוס ונשתבשו אצל הערביים בانیס ומניסיס עיין קאסמיל' אוצ"ה הסיריים ובאונגליאיום (2 Tim. 3: 8) נקראו ברז"ל לווענער א' 584 ובילק' ראובני וארא (עד פי' עמוד ג') פ' החרטומים אי' בזה"ל: כי המכשפים אפי' יונוים ויוחני וממרא (שהיה) [שהיו] ראשי המכשפים וכו' ע"ש נראה שנתערבו שתי גירסאות ינוס ויוחני, ובילק' ראובני שם: יוחני ממרא ינוס שרי כשרים היו מחרטומי מצרים ומומחים שבהם ע"כ, ובילק' בשלח רמז רל"ה בשם מ' אבכיר: שני מכשפים היו במצרים יוחני וממרא ועשו להם

⁽¹⁾ עיין הערה 4. ⁽²⁾ כ"ה לכונן ברפ"ע ובכ"י ל"ד וה"ב וכן מוכח מעי' מכמס וזנוח וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י למנחות הנ"ל אבל בכ"י ו"ו אי' מכמס וזנוחה וצ"ל וזנוחה כג"י כ"י ו"ו בי' ובמשניות מכמס ומזוניה ובמשניות ד"ש מכמס וזנוחה וצ"ל וזנוחה. ⁽³⁾ מרפוס פיזי והלאה נשכח ובכ"י ו"ו והכריעוהו ובכ"י ה"ב וכריעו וצ"ל כג"י כ"י ו"ו.

פרטיים שנקובים ככה עיין בסד"ה זה הע'. — ונמצא שם הפרטי במקרא ונתקצר מן יוֹחַנָן.

* יוֹכָבֵד (אם משה רבינו ע"ה) ומאמרי רז"ל עליה עיין בסומה י"א : י"ב, סנהד' י"ט : ב"ר פצ"ד ; שמ"ר פ"א. פ"מ, פמ"ח ; ויק"ר פ"א. פ"ב ; במד"ר פ"ג, פי"ג ; שהש"ר פ' הנך יפה רעיתי ופ' שני שדיך, קהל"ר פ' טובים השנים.

* יוכני עיי"ע בר יוכני בח"ב, קע"ו.

* יוֹלְמָנָא (שם פרטי) פסיקתא רבתי רפ"ז א"ר יולימנא בן עבדי בשם ר' יצחק.

* יוֹם, יוֹמְחָרָא, יוֹמְנָא עיי"ע ים.

* יוֹן, יוֹנָה, יוֹן עיי"ע לעיל ורבינו לא חש לסדר הערכים כי הקדימם לע' יוחני, וכ"ה בכל הכ"י.

* יוֹנָתָן (שם פרטי א') לגדול שבת למידיו של הלל והוא הנקרא יונתן בן עוזיאל והפליגו

בשכחו עיין מגילה ג', סוכה כ"ה, ב"ב קל"ד, ריו' נדרים ספ"ה דל"ט ; ומיחסין לו תרגום של נביאים

אבל מה שהמון עם קורא לתרגום על התורה בשם תרג' יונתן בן עוזיאל טעות היא וכבר עמד על

זה ר"ב בע' אשן ב' (ח"א ש"כ) ע"ש כי הארכתני, ועוד עיין מפתח לזה החבור, ב' לתלמידו של ר'

ישמעאל והוא בעל פלוגתא של חברו ר' יאשיה ובאו במקומות אין מספר במכילתא וגם בספרי

ועיין מ"ש מהרז"ף בד"מ קמ"ו ולא הזכיר ר' יונתן זה במשנה (ובענין הזכרתו באבות ד', מ' עיין מהרז"ף

שם בהערה) ועוד בירו' כמה אמוראים נקובים בשם זה עיין סד"ה ועוד מבוא הירו' למהרז"ף צ"ט ; והלאה.

— יבמו' קכ"ב, יונתן שידא, גיפין ס"ו, לימדני יונתן עיין ספרי על המלאכים וכו' צד 61, 51.

* יוֹסֵה, יוֹסֵה (קצור מן יוסף) כמה וכמה תנאים ואמוראים יכוננו ככה בירו' ד"מ ר' יוסה בר

אביו, ר' יוסה בר ר' זמינא, יוסה בריה דריב"ל, ר' יוסה בר יעקב, ר' יוסי (עם כמה שנויים) ולפעמים במקומו

בפרט ככבלי יוסף עיין סד"ה בזה ועוד באריכות כמה"י למהרז"ף ערכים המיוחדים, וגם בד"מ על הערכים

יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן, יוסי בן גילאי, ר' יוסי הכהן, ר' יוסי הגלילי, ר' יוסי בן חלפתא, יוסף (יוסי) הכבלי, ר' יוסי בן יהודה ר' יוסי בן המשולם, ועוד כמה וכמה ר' יוסי בירו' עיין מכה"י צד ק' —

ולחידוד בעלמא והבין ר"מ קטורה מפעל ארמי קמר פי' קשר⁽¹⁾ ויען שהיתה יוחני בת רמיבי (רמיני) מפורסמת כי קושרת ואוסרת ע"י כשופיה לכן בדרך בדיחותא כנה ר"מ קטורה ע"י יוחני] —

יוחנא (= יוחני לפע"ד אולי מע' הקודם פירוש מכשף וכנוי למין ארבה-eine Heuschrecken-art ועוד עיין בפנים) בס"פ אלו טרפות בגמרא

וחגבים (חולין ס"ה סע"א) למינהו למינהו למינהו (למינה) [למינו] (ויקרא י"א, כ"ב)⁽²⁾ ד' פעמים האלה להביא צפורת כרמים ויוחנא ירושלמית⁽³⁾

והערצוביא והרזבונית⁽⁴⁾ שהן חגבין שהורין, * [אחיה"ה גיל כי כנוי יוחנא או יותר טוב יוחני, ועל זה מורה סדר האותיות, הועתק

מערך הקודם ונקרא מין חגב זה מכשף ודוגמתו בחולין ס"ב סע"ב פורא אמגושא עיי"ע כניא, וכן נקרא עוף אחד בל"פ מ"ע ג"דו עוף מכשף, ולולי יראתי הייתי מגיה במקום יוחנא מחנא והוא

מל"ע מ"כ פי' מין חגב] —

* יוֹחַנָּא (שם פרטי) חולין קל"ג, ע"ז ט"ז : טר יוחנא, וביחוסין השלם ק"ג הביא עוד

מר יוחני, ואיזה פעמים א"י במשל שילו חטא (חטיינא) ויוחנא משתלמא כ"ד ס"פ כ"ה, ר"פ מ' ר"פ ס"ד, רות ר' פ' ויהי בימי, מדר' שמואל פכ"ה,

ילקי' בראשית רמז ג' ועיין משל דומה לו בע' טב א', טבנאי א', שכם — בר יוחני עיי"ע בח"ב, קע"ו :

* יוֹחַנָּן (שם פרטי א') לינאי המלך ברכות כ"ט, הוא ינאי הוא יוחנן ועוד ע"ש, ושם,

מעשר שני ה', ט"ז ר"ה י"ח : יומא מ', פרה פ"ג מ"ה יוחנן כהן גדול, ועוד ב' לכמה תנאים ואמוראים

ד"מ ר' יוחנן בן זכאי עיי"ע אביו, ר' יוחנן בן גודגדא, יוחנן בן בג בג, ר' יוחנן בן גורי, ר' יוחנן

בן כרוקה, ר' יוחנן הסנדלר, ר' יוחנן בר נפחא ובריו בן נפחא, ר' יוחנן ענתגיתא ר' יוחנן דקציון, ר' יוחנן בר מריא (מריה), ר' יוחנן בר שילא עיין

ערכם בד"מ ובמבוא הירו' למהרז"ף ובמבוא המשנה לה' יעקב ברילל, יוחנן חקוקה עיי"ע חק ג' וש"ג,

ר' יוחנן בן פזי פסיקתא רבתי פי"ד, ר' יוחנן בן תורתה שם, יוחנן סופר הלז סנהד' י"א : ירושלמי

סנהד' פ"א די"ח ע"ד ועיין ירו' מעשר שני פ"ה דנ"ו ע"ג, יוחנן הנזוף שבת קמ"ו, ועוד יתר שמות

(1) ועיין מזה הענין הדרוש בכ"ר פס"א ושמה קטורה מן קמר וכני עיין פסיקתא זוטרתא קטורה תרג' קטורה ועיין הערת החי' באבקר שם צד נ"ח בהוצאת של מ' לקח טוב, (2) ויותר טוב להקדים למינו לגי' למינהו בסדר הפסוק, ובנו"ג למינהו ד' פעמים וכ"ה בספרא שמיני פרק ה', (3) כ"ה לנכון בדפ"ר ואמשי, ובדפ"ו וויניצי' בטעות דפוס יוחנא ירו' (הנקודה טעות היא) אבל לנכון בעי' ערצוביא, (4) כ"ה לנכון בכ"י וכו' בעי' רובגית ובדפ"ע והרובגית וס"ה הוא ובנו"ג והרובגית ובספרא הארובגית וזה העיקר עיי"ע בחיא רע"ז וש"כ יתר השינויים ובפ"י רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אג"י דף ש"ז סע"ב) הג"י דרבננות, ובספרא הגיל א"י עוד והצדיא אבל זה הוא תרג' של תשבת עיי"ע צדיא וצ"ע.

ק"ב, ועד שם ק"ג ר' יסא קוצירא, ב"ב פ"י הל"א. ולפע"ד הוא אחד עם ר' יוסי בר (בן) קצרתה דירו' שבת פ"ב ד"ה: וב"ר רפי"ד ועיי"ע שק"ג, ובסוטה מ"ט, ר' יוסי קטנתא. — יוסף רישבא עיי"ע טווס ומ"ש.

* יוֹסָה, (יוֹסִי) (לפע"ד האליל העליון של יונים הנקרא בפי כל Zeús) בסהד' פ"ז מ"ה המגדף אינו חייב עד שיפרש השם אמר ר' יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסה את יוסה כה"ג בירו' ובכ"י ש"ס מ' ופי' ובספרא סוף אמור פרק י"ח ושאר המקומות המצויינים כד"ס לסנהד' צד פ' ובנ"ג יוסי ובע' כ קודם ע' ככא (וללא נכון בד' אמשי ופראג בע' כן ד') הביא רבינו שתי נוסחאות יוסה ויוסי וכ"ה ביד רמ"ה ובפי' הגמרא סנהד' ס', הובא ג"כ גי' יוסה את יוסה לפי גי' כ"י ש"ס, והנה רבים וכן שלמים היו ינעים למצוא פשר דבר ולא עלה בידם לכוא אל תכלית המבוקש, ראש המפרשים רש"י ז"ל בדרף ג"ו, ד"ה בכל יום פי' להכי נקיש יוסי דד' אותיות איכא כשם בן ארבע אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ד' אותיות ומשום דחשבנו של יוסי כחשבנו של אלהים להכי נקיש יכה זה את זה (בדפ"ש שונצי וויניציא ובסילי איתא את אלהים) דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם ע"כ ופי' זה כי יוסי עולה בגימט' אלהים הביא רע"ב בשם שמעתי והשיג עליו התו"מ, וכ"ה בע' כ בדפוסים הישנים כפי פירוש ראשון ועוד הוסיף לפי פ"א ולפי גי' יוסי כי הוא בגימט' כ"ז וכן השם, אבל כבר חיוה דעתו היפה הח' לעווי במ"ע ישרון ח"ד צד ד' כי כל הפירושים הנ"ל דחוקים ולא חשבון וגימטריא תליא מילתא והוא פי' שהמגדף מקבל עליו אליל אחד מן האלילים כאלוה וקורא לו בשמו של הקב"ה ואח"כ מברך באליל הזה כלומר בשם האלהות אשר נתן לו את שם הקב"ה ובוה נתן להאליל עז וממשלה יתירה ממה שנותן לרבון העולמים ולכן נקט, יכה"ש עושה לפי דעתו החזק לחלש וחלש לחזק ע"ש ופי' יוסי בל"י הו"ס פי' בן ונקרא לפי דעתו אותו האיש ויוסי אחר הוא אביו יוסף וכונתו יכה יוסי (הבן של יוסף) את יוסי (והוא יוסף אביו בעל מרים) וכל זה כדי שלא להוציא דבר גנאי כלפי מעלה, ובמ"ע לימערמורבלאטט להח' ראהמער שנה ח' הרבו לחקור בזה הענין ע"ש והח' זידאן פי' (שם) על שם שני יוסף בן שמעון (כ"מ י"ח) ולזה עולה

כי בכבלי יקרא שם יוסף יוסי ועוד יוסה עיי"ע הקודם, אבל בכ"ז אין דעתי נוחה בזה הפי' כי בודאי כונה פנימית יש בזה הכנוי ויש בו דברים כגון לכן נ"ל כי יוסה הוא אליל העליון של יונים Zeús ובחר התנא לשון ערומים בהיות המלה בת ארבע אותיות כמו השם הו"ה והעתיק בכונה אליל הג"ל להורות כי כונת המגדף לאל עליון וגם במלת יוסה נכללו ג' אותיות של השם וכפי' הערוך בע' כ, ומלת יכה מובנה בל' הפסוק (ישעיה י"א, די) הכה ארץ בשבט פיו כלומר היה מגדף וקלל יוסה (Zeús) את יוסה עם Zeús פי' הוא נושא ונשוא של גדופיו ושיעורו כמאמר הברייתא (סנהדרין ג"ה) עד שיברך שם בשם וכדרכ אהא בר יעקב (שם ס"ו), ולא יכא דאמרי שם הכי פירושו אמר רב אהא בר יעקב ש"מ שם בן ארבע אותיות גמי שם הוא פשיטא מהו דתימא בעלמא הוא דנקט קמ"ל א' כלומר זה דנקט תנא דמתניתין יוסה כונתו ג"כ על שם ד' אותיות ולא תימא דמילתא בעלמא הוא דנקט כי נקט יוסה רק לכנוי של שם יהו"ה, וראיה לשיעור מלת יוסה כהבנת Zeús מצאתי בסנהדרין פ"א: דא' שם במשנה המקלל בקוסם ומפורש בגמ' שם תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו וכ"ה בדרף פ"ב: תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו דמיחזי כמברך את השם ופירש"י יכה קוסם את קוסמו כלפי מעלה בקוסם יכה הקוסם זה את קוסמו וכו' ע"ש ודבריו צריכין ביאור, אבל בא וראה גי' כ"י ש"ס מ' ק', פ' בשני מקומות דאיתא שם (בד"ס צד קי"ב והלאה) יכה קוסם את קוסו ומלת קוסם הוא לשון שומרוני שהעתיק ונקב שם ה' (ויקרא כ"ה ט"ז) ומקסם שם ה' ועוד בנקבו שם (שם) בקסומה השם ונגזר מל"ע קסם נשבע (ברמיה) בשם אל אחר ומלת קוס נ"ל שהוא Zeús וא"כ פירושו יכה קוסם את קוסו מגדף בנקיבת השם בשם קוס (Zeús) שלו ותלה קללת השם בכיכול בשם אליל עליון לכנוי (ועוד עיי"ע קסם ב') וזה מה שפי' הרמב"ם בפי"ט לסנהדרין שם: שברך את השם בשם ע"ז ע"כ, ואולי השתמש בלשון קוסם קוסו להורות על Zeús Κάσιος (פי' אבן של Zeús = וכן אצל הרומיים Jupiter Casius פליניאום ה', י"ד) ומשתבעין בו כעדות סוידאס (הובא אצל נורק רעאלווערטרבוך 334) וז"ל: Ἀθηναῖοι πρὸς τινὲ λίθῳ τοῦς ὄρκους ποιεῖσθαι ὡς Ἀριστοτέλης ὑποδείξει

(1) כ"ה לנכון בכ"י מ' ובאגרות הרמ"ה אצל ד"ס לסנהד' צד פ"ה.

שבי עיי"ע בלדאי וע' סייג — יוסף שידא (פסחי קיי).
עיין ספרי על המלאכים וכו' צד 61.

* יֹסְתִינִיא (?) זבחי קי"ב. ר' חייא מייסותיניא
צ"ל ווסתניא עיי"ע.

* יֹפְטִי (שם נהר על יד פרת) עירו ס"ד. ונקרא היום
Jophata עיין רימטער ערדקונדע " 266.

* יֹפְיָאֵל (שם מלאך) תר"י א' לדברים ל"ד ו'
מיטטרון ויפיאל ואוריאל ויפיפיה ועיין
ספר רוזאל צד מ"ב: וכפוימי' שהובאו אצל צונץ
זינאג' פאעזיא 477 ונראה שאחד הוא עם יפיפיה
וגם אצל הפרסיים שלשה המה דייני המות
Todtenrichter (עיין ספרי על המלאכים והשרים צד
למ"ב. ל"ח) שעושים שפטים על המת. וגם מה שנקראו
בתר"י שם מלאכים הנ"ל: רבני דחכמתא נ"ל
ברור שהוא מל"ע חֲלוֹמָה פ"י משפט הדיינין.

יֹרְהָ (מל"ם אירא פירוש קדירה Kochoptf יורה
ערבייא הוא בל"ע אָרֶ = וּרְיָה מקום דליקת
אש בתנור או בחפירת הארץ ואז הוא = יֹרְהָ)
כסוף ע"ז (עיי' סע"א) כיצד מגעילין אמר רב הונא
יורה קמנה לתוך יורה גדולה אייב עיא להו
יורה גדולה מאי ת"ש דרב עוקבא זבן
דודא מגוי (1) עבד לה גדנפא (2) דלישא ומליה (3)
מיא (וארתחה) [צ"ל וארתחיה] (4) אמר רבא וכו'.
(בס"פ פ"י) [וצ"ל בספרא ויקר' פ"י] (סיפרא
פרש"י פרק י"א וכו"ה במנחות ס"ג). מאפה תנור
[ולא] יורות הערביים (5). בתנור פ"ה (6) בכל"י
(מ"י) יורות של ערביים שהוא חופר בארץ וטח
במיט וכו' פ"י הערביים חופרין בארץ ובנין שם
קדירות ומניחין הלל תחת הקדירות ומדליקין שם
האש ומבשלין תחת הארץ. * [אחי"ה ועל
זה הפ"י מוסב מ"ש רבינו בע' ככא א' ע"ש. ופ"י
יורות הערביים יתכן לפי פ"י רבינו היטב לפי
מ"ש בתחלת הערך כענין גזרת הטלה אבל רש"י
למנחות ס"ג ור"ש לכלים פ"ה מ"י הבינו מלת
ערביים שהוא שם מקום ערביין וכו"ג בכלים
שם. אבל פירוש הערוך נראה לי יותר כי בל"ע
וּרְיָה פ"י מקום דליקת האש בתנור ואם הוא חפירה
בארץ לשפיתת הקדירות נקרא בורה והוא מה
ששנינו בכלים פ"ח מ"ט בור שיש בו בית שפיתה

נבטאית ונקרא שם קציו (עיין מ"ע דמ"ג ח"ט 639)
והוא קרוב למלת קוסו של מעלה לפי גי' כ"י
הנ"ל. ודי בזה ועיין עוד מ"ע יאהרביכער להחכם
ברילל ח"א ק"מ.

* יֹסְיִנְהָ (שם פרטי) ירו' מגילה פ"ד דע"ה: ר"ש
בן יוסינה. ובירו' יבמות פ"ג ד"ג ע"ג
ושהש"ר פ' באתי ר"ש בן יוסינא ובמדב"ר פ"ג
ר"ש בן יוסינה ועיין ג"כ ע' יאסין.

* יוֹסְטָא, יוֹסְטִי (שם פרטי) מל"ר Justus עיין
מ"מ במבוא הירו' למהרז"ף צד ק' ויש
להוסיף ירו' ברכות פ"ה ד"ב ע"ג וירו' מגילה פ"א
ד"ע: ר' יוסטא בר (כי רב) שונם וכ"ה בויק' ס"פ
ל"א. ובשמ"ר פכ"ג שהש"ר פ' אתי מלבנון א'
רק א' רב יוסטא אבל בירו' שביעית פ"ו דל"ו ע"ד
גם בזה הענין א"ר יוסטא בר שונם. בירו' תרומו' פ"א
דמ"ה. א"ר יוסטא בר שונם. ובירו' עירו' פ"ו דכ"ג
ע"ג וירו' שקל"י פ"ב דמ"ו ע"ג ר' יוסטא בר ר' סימון.
ב"ר פ"ו יוסטא חבא — כשהש"ר פ' לא ידעתי יוסטא
חייטא. — ירו' נדר' רפ"ד דל"ח ע"ג יוסטא מ"ם עיי"ע
יוסטא — ועיין עוד ע' הבא אח"ז.

* יוֹסְטִינְהָ (שם פרטי) נגזר משם הפרטי של ע'
הקודם והוא בל"ר Justinus ירו' כתובו'
פ"ט דל"ב ע"ד ר' יוסטינה (וברפ' קראט' במ"ד
יוסטתה) הוה ליה עובדא, ושם: רבנין דר' יוסטינה
ירו' כ"ב פ"ח דמ"ז: ר' יוסטיני הוה ליה עובדא
וכו'. ועוד לנקבה: גדה מ"ה. יוסטיני (Justinia)
בתו של אסירוס.

* יוֹסוּס (שם פרטי) אסתר שני ג', א' בר איפלומוס
(Pilatus) בר דיוסף בר דיוסוס, ושם ה',
אי בר אפלומוס בר דיוסוס ועפ"י זה יש להגיה
סופרים פ"ג הל"ז ע"ש. ולדעת הח' לעווין בעמ"ר
זה אותו האיש ועיין ג"כ פערלעס שפראכ-אונד
זאגענקונדע מ"ה, י"ה.

* יוֹעֶזֶר (א') מין צומח עיי"ע ערקא א' וע' סמנא.
(ב') שם פרטי ערלה ב', י"ב יועזר איש
הבירה. יוסי בן יועזר עיי"ע יוסה א'.

* יוֹסֶף שם פרטי לכמה אמוראים עיין סד"ה ויוחסין
השלם 154 ומבוא הירו' למהרז"ף ק"ג — יוסף
(יוסי) רישבא עיי"ע מווס. שבת קי"ט. יוסף מוקיר

(1) כ"ה ג"כ בכ"י ש"ס אצל ד"ס צד ע"ה: ושם נרמז ג"כ על ע' דד והיה לו לרמוז גם על ע' הנוכחי. וגי' רב עוקבא
א"י גם בע' גרף ב' (ח"ב רמ"ו) ושם נסמך גם השאלות טמות ועיין גליון הש"ס ועי' דד ה' ובנו"ג ב' ר' עקביה.
(2) ועיי"ע גרף ב' ומי"ש בח"ב רמ"ו. ובנו"ג אהרר ליה גדנפא. (3) וכ"ה בע' גרף וכצ"ל בכ"י ש"ס במקום עלווי, ובנו"ג
א"י עוד אפומא ומלויה ול"י גם בשאלות. (4) וכ"ה בע' גרף וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג וארתחא וכ"ה בדפ"ר ואמשי.
(5) כ"ה בכ"י ל"ד ובר', וברפ"ע נשמוט. (6) כ"ה לנכון בכ"י, וברפ"ע במ"ם דפ"ה.

ARUCH COMPLETUM

sive

LEXICON

vocabula et res, quae in libris

TARGUMICIS, TALMUDICIS ET MIDRASCHICIS

continentur, explicans

auctore

Nathane filio Jechielis

saeculi XI Doctore celeberrimo, Praeside scholarum Talmudicarum Romae; cum appendice ad discendum utili per Benjaminum Mussafiam, medicum, philosophum, philologum et physicum ad contextum Aruchinum adjuncta.

Praelaudatum opus ex disciplinis contextus Aruchini Venetiis (anno 1531) editi et typis mandatorum optimi ita ex hujus cum editione principe (ante 1480), nec non cum septem Aruchinis veteribus manuscriptis bono cum animo facta comparatione corrigit, explet, critice illustrat et edit

Dr. Alexander Kohnt,

Rabbinus supremus Magno-Varadinensis (Grosswardein).

Tomus quartus

Fasciculus tertius.

Auctoris, cui caes. scientiarum Academia Vindobonensis subvenit, impensis typis mandatum.

VIENNAE 1883.

Im Selbstverlage des Verfassers.
Buchdruckerei von Georg Brög in Wien, IX., Maria Theresienstrasse 19.
(Unter der Leitung von P. Smolensky.)